

s é d

2017. tél

séd

Veszprémi kritikai lap

2017. tél

Megjelenik évente négyszer

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János, Gopcsa Katalin, Ladányi István, Perlaki Claudia

E szám szerkesztői:

Géczy János, Ladányi István

Szerkesztőségi titkár:

Mayer Lisa

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó: Gelencsér András rektor

Kiadja a Pannon Egyetem

Levelezési cím: Séd folyóirat, Pannon

Egyetem MFTK, Sziveri János Intézet,

Egyetem u. 10., 8200 Veszprém

E-mail: seed.veszpreem@gmail.com

http://sziveriintezet.mftk.uni-pannon.hu

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Asztalos István *középiskolai tanár*

Ács Anna *muzeológus*

Ágel Zita *Krisztina egyetemi hallgató*

Bidjari Leila *blogger*

Bocskay Csabáné *középiskolai tanár*

Brassai Zoltán *irodalomtörténész, kritikus*

Brányi Mária *Veszprém MJV alpolgármestere*

Csiszár Miklós *a Veszprémi Szemle főszerkesztője*

Erdélyi Ágnes *karnagy, zenetanár*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Fekete Balázs *egyetemi hallgató*

Filó Alexandra *egyetemi hallgató*

Fogl Krisztián Sándor *történész*

Gáspár Gábor *fotóriporter*

Géczy János *író, lapunk szerkesztője*

Gopcsa Katalin *művészettörténész, lapunk szerkesztője*

Győrei Zsolt *író, dramaturg, színháztörténész*

Horváth Virág *újságíró*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Hud Janka *egyetemi hallgató*

Hunyadi-Nagy Eszter *egyetemi hallgató*

Jakab Krisztina *egyetemi hallgató*

Kanász Viktor *levéltáros, történész PhD-hallgató*

Katalinić, Kristina *hungarológus*

Kálmán Zsófia *gyermekgyógyász főorvos, c. egyetemi tanár*

Konczer Kinga *egyetemi hallgató*

Kovács Attila *zongorista, zeneszerző*

Kovács Viktória *egyetemi hallgató*

Krámer György *koreográfus*

Leitner Vera *újságíró*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos, zenekutató*

Mihalovicsné Lengyel Alojzia *ny. egyetemi docens*

Mórocz Anikó *újságíró*

Nagy Katalin *egyetemi hallgató*

Nagy T. Katalin *művészettörténész*

Palágyi Sylvia *régész*

Perlaki Claudia *művelődési tanácsos, lapunk szerkesztője*

Pintér Viktória *irodalomtörténész, kritikus*

Pratscher Bianka *egyetemi hallgató*

Rakos Miklós *zenetörténeti kutató*

Ritoók Pál *művészettörténész*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Rugli Adrienn *egyetemi hallgató*

Sirató Ildikó *színháztörténész*

Strenner József *ny. főkertész*

Szabó Eszter *egyetemi hallgató*

Szőnye Alexandra *egyetemi hallgató*

Tokos Bianka *irodalmár*

Tóth Roland *slammer*

Turai Laura *irodalomtörténész*

Veszprémy László Bernát *történész*

Viola Erzsébet *zongoratanár*

Tartalom

3 Palágyi Sylvia
„Szépöví Laroknak szent kehely öntsön italt!”
Római kori háziszentély a Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményéből

4 Rakos Miklós
Tábla Ruzitska házán
Emléktábla-avató, emlékülés és hangverseny Ruzitska Ignác születése 240. évfordulóján. Veszprém, Ruzitska Ignác szülőháza, Dózsa György u. 4., Dubniczay-palota, Szent Mihály-székesegyház, 2017. október 19.

5 Horváth Virág
Mi az a Pannon-életérzés?
Pannonfíling Mozgóképes Találkozó, Veszprém, Expresszó Klub, 2017. november 4.

6 Huber Lilla Mária
Metronómok
Pogány Gábor Benő: *Ararát*. Veszprém, a Hangvilla előtti tér, Bruszniai Árpád u. 2.

7 Hunyadi-Nagy Eszter
Jutalomjáték
Olasólámpa Tóth Krisztinával. Művészetek Háza, Veszprém, Dubniczay-palota, 2017. szeptember 21.

8 Pintér Viktória
Az előhívás eksztázisa
Versek, dobok, húrok. Sirokai Mátyás és Makai Máté zenés felolvasóestje. Olvasólámpa, Veszprém, Művészetek Háza – Dubniczay-palota, 2017. október 19.

9 Brassai Zoltán
Átmeneti nemzedék
Olasólámpa Szentmártoni Jánossal. Művészetek Háza, Veszprém, Dubniczay-palota, 2017. november 16.

10 Horváth Virág
Idegen test
Trilógusok Kiss Tibor Noéval. Veszprém, Pannon Egyetem, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, 2017. október 24.

11 Tokos Bianka
Spiró
Trilógusok Spiró Györggyel. Kérdezők: Bozsik Péter és Ladányi István. Pannon Egyetem, MFTK, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, 2017. október 11.

14 Asztalos István
Jónak lenni jó
Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön. Rendezte: Oberfrank Pál. Veszprémi Petőfi Színház, bemutató: 2017. szeptember 16.

16 Géczy János
Kapitányom, kapitányom!
Tom Schulman: *Holt költők társasága*. Rendezte: Funtek Frigyes. Veszprémi Petőfi Színház. Bemutató: Veszprém, 2017. november 3.

17 Rugli Adrienn
Sorstragédia ötven percben
Mosolymaradék. Meszléry Judit önálló estje. Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits-Bujtor Játékszín, 2017. október 25.

18 Pratscher Bianka
Kötelező, ha visszatér
Dés László – Geszti Péter – Grecsó Krisztián: *Pál utcai fiúk*. Molnár Ferenc azonos című regénye nyomán. Rendezte: Vándorfi László. Koreográfia: Krámer György. Pannon Várszínház, 2017. október 19.

19 Krámer György
Az egyik szemem...
A hattyúk tava. Szentpéteri Bálett Színház, Veszprém, Hangvilla, 2017. október 27.

51 Nagy T. Katalin
Az életmű morzsái
„Ez vagyok, ez a formám.” Kondor Béla, a grafikus. A Laczkó Dezső Múzeum kiállítása. Veszprém, 2017. október 29. – 2018. január 21.

52 Gopcsa Katalin
Megmozdult szobrok – Veszprém eltűnt köztéri alkotásai

56 Asztalos István
(Meg)menekültek
Trianon, másképp – új utak a békeszerződés kutatásában. Ablonczy Balázs előadása a VEAB Tudósklubjában. Veszprém, MTA VEAB-székház első emeleti nagyterme, 2017. október 18.

57 Sirató Ildikó
Veszt másodszor
II. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó. Veszprém, Pannon Egyetem, 2017. október 11–15.

58 Szabó Eszter
Félmeztelen felsőtestel
Naked SZESZ, II. Szegedi Egyetemi Színpad, Veszprémi Egyetemi Találkozó, Hangvilla, 2017. október 11.

59 Hud Janka
Where do you go, Mikkamakka?
Lázár Ervin: *A Négyszöglet Kerek Erdő*. Zokszó Csoport (Vörösmarty Gimnázium 11. D osztály kreatív zenei csoportja), Budapest. Veszprém, Pannon Egyetem, az E épület kertje, 2017. október 13.

59 Fekete Balázs
Drágaszág
Drágaszág. Nemes Nagy Ágnes Művészeti Szakközépiskola 12. B, Budapest. Veszprém, E-kamara, 2017. október 13.

60 Éltető Erzsébet
Én másképp akartam, de te nem...
A TÖBBI UGYANAZ (napi szinten elég egy nőt nemszeretni). A Veszprémi Egyetemi Színpad produkciója. II. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó, 2017. október 13.

60 Szabó Eszter
Táncjáték és...
Moralitá-SOKK. Vásárhelyi László Alapfokú Művészeti Iskola, Nyíregyháza. Veszprém, Csermák Antal Zeneiskola, Nagyterem, 2017. október 14.

61 Hud Janka
Csak a papír marad
Hornok Máté: *Hajléktalanok*. Veszprémi Egyetemi Színpad. Veszprém, Pannon Egyetem: E-kamara, 2017. október 15.

61 Szőnye Alexandra
Tíz kicsi néger
Agatha Christie: *Tíz kicsi néger*. ELTEátrum Társulat, Budapest. Veszprém, Csermák Antal Zeneiskola – Nagyterem, 2017. október 15.

62 Kovács Viktória
Burok nélkül
Túlóra. Lisa Langseth *A karmester szeretője* című regénye alapján. Színház- és Filmművészeti Egyetem, Budapest. Veszprém, A Kabóca Bábszínház színpada, 2017. október 15.

63 Konczer Kinga
A drámapedagógia
Drámapedagógiai konferencia, II. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó, Laczkó Dezső Múzeum, 2017. október 13.

64 **Szabó Magda képeslapja Tungli M. Klárának**

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

a **séd**
az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,
 - Pannon Egyetem MFTK Veszprém, Vár utca 39.,
- Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Óváros tér 9.,
 - Hangvilla Veszprém, Bruszniai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,
 - Művészetek Háza Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ Veszprém, Táboraállítás park 1.,
 - Szaléziánium – Érsekségi Turisztikai Központ Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros hónap első hetében jelenik meg. Lapzártá: minden páratlan hónap 20-án.

- 20 Ács Anna
Két szülőföld vonzásában
Praznovszky Mihály: *Írók és kultuszok*. Művészetek Háza, Veszprém, 2017.
- 21 Csiszár Miklós
Rendületlenül a romok között
A veszprémi egyházmegye története 1945 és 1972 között. – Veszprém, Veszprémi Főegyházmegye, 2017.
- 22 Győrei Zsolt
Tétova tapsorkán
Sirató Ildikó: *A magyar színháztörténet rövid története*. Holnap Kiadó, 2017.
- 23 Veszprémy László Bernát
Zsidók Palesztinában
Kalmár Zoltán: *Zsidók Palesztinában. A cionista vízióktól a zsidó államig*. Gondolat, Budapest, 2017. [Vniversitas Pannonica 36.]
- 23 Turai Laura
Műfaj és identitás az európai irodalom tükrében
Genres et identité dans la tradition littéraire européenne. Szerk. Szávai Dorottya és Frédérique Toudoire-Surlapierre. Orizons, Paris, 2017.
- 24 Kristina Katalinić
Nálunk nincs több kannibál
Ottó Fenyvesi: *Kod nas više nema kanibala. Izabrane pjesme*. Fraktura, Zagreb, 2017.
- 25 Éltes Erzsébet
A félelem és reszketés fonákján
Vár Ucca Műhely, XVIII. évfolyam, 56. szám, 2017/2.
- 25 Perlaki Claudia
Balácai mozaik
Baláca. Ex Symposion, 96. szám (2017)
- 26 Mihalovicsné Lengyel Alojzia
A Dubniczay-háztól a Nehézvegyipari Egyetemig
Veszprémi Szemle várostörténeti folyóirat, 19. évf. (2017), 46. szám
- 27 Kovács Attila
Érett vadócok
A Vad Fruttik *High Tech* című CD-albuma, 2017. szeptember
- 28 Ágel Zita Krisztina
Büszke debreceninek neveltek
Debrecen... „a holtig haza” – Szabó Magda életútja. A Múzeumok Őszi Fesztiválja nyitó előadása. Előadók: dr. Pilipkó Erzsébet irodalmi muzeológus és Dominek Anna színésznő. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2017. szeptember 26.
- 28 Farkasné Molnár Csilla
Koronás fők filmvászon
Múzeumok Őszi Fesztiválja. Őszi filmklub a Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény szervezésében a Kiegészítés és koronázás 1867 című kiállításához kapcsolódóan. Veszprém, Érseki Hivatal, 2017. szeptember–október
- 29 Mihalovicsné Lengyel Alojzia
Az én Orbis Pictusom
T. Petrasovszky Mária festőművész képkiallítása és könyvbemutatója. Veszprém, Szaléziánus, 2017. augusztus 17.
- 30 Ács Anna
Balaton Almanach
A Balaton képből és versben. Utcátárlat. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2017. október 14.
- 31 Bocskay Csabáné
Nyerő kártyák az oktatásban
Vekerdy Tamás pszichológus előadása. Éjszakai Egyetem. Pannon Egyetem MFTK, Filozófia, Történettudomány és Antropológia Intézet, Polinszky-terem, 2017. szeptember 27.
- 34 Jakab Krisztina
Örület tanóra
Kai Hensel: *Klamm háborúja*. Kiss T. István monodramatikusan előadása. Pannon Egyetem, E-kamara, 2017. október 3.
- 34 Tóth Roland
Dumapisták a Hangvillában
Kis ember nagy gonddal jár. Dombóvári István önálló estje. A Dumasínház vendégelőadása. Veszprém, Hangvilla, 2017. szeptember 20.
- 35 Leitner Vera
Feledésbe merülő lázadó
Prométheuszról... TMK Alkalmi Társulás – Túrós-Máté Kinga előadása. Veszprém, Dubniczay-palota, 2017. augusztus 16.
- 36 Kanász Viktor
A változás évszázada
A változás évszázada, a hitélet változásai a 16. századi veszprémi egyházmegye területén. Egyháztörténeti konferencia. Veszprém, Érseki Hittudományi Főiskola, 2017. augusztus 30–31.
- 36 Ritoók Pál
A vasbeton művészi formálója
Konferencia Medgyaszay István életművéről. Budapest, a Pesti Vigadó Makovecz-terme, 2017. szeptember 20.
- 38 Strenner József
Idős fáink
Veszprém zöldterületi faállományának kialakulása
- 40 Kálmán Zsófia
Snow Ballerinas
Náray Tamás őszi-téli divatbemutatója, Budapest, Várkert Bazár, 2017. szeptember 26.
- 41 Fogl Krisztián Sándor
Kopácsy József
A hercegprímás élete és kora (1775–1847). A Múzeumi Szabadegyetem előadása, Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2017. szeptember 12.
- 43 Brányi Mária
Bakonyi ízek vására
Bakonyi Expó, Veszprém Aréna, 2017. november 10–12.
- 43 Mórocz Anikó
Sárkányok földjén
Húsz éve repülnek sárkányok Szentkirályszabadja fölött
- 44 Bidjari Leila
Elektronikus Vadulás
Vad Fruttik *HighTech* a Budapest Parkban, Budapest, 2017. szeptember 15.
- 44 Erdélyi Ágnes
Közös dicséret
Reformáció 500. Veszprém Város Vegyeskara és a Savaria Szimfonikus zenekar két hangversenyéről. Veszprém, Hangvilla, 2017. október 11.; Szombathely, Bartók terem 2017. október 19.
- 45 Viola Erzsébet
Tiszta szívvel a jazz világában
Lakatos Orsolya szerzői estje. Veszprém, Csermák Antal Zeneiskola, 2017. október 20.
- 45 Hud Janka
Olasz örület
Ottone Pesante (IT) koncertje, Veszprém, Szigony bár és terasz, 2017. október 12.
- 45 M. Tóth Antal
Kodály-évforduló – vonós kamarazenével
A Kodály Vonósnégyes hangversenyei a Kodály-emlékév alkalmából. Csermák Antal Zeneiskola és Hangvilla, 2017. november 7.
- 46 Rostetter Szilveszter
Szentség lélek nélkül
Bogányi Gergely zongorahangversenye, Veszprém, Hangvilla, 2017. szeptember 26.
- 47 Rostetter Szilveszter
Lakoma 1000 ujra
Hegedűs Endre Chopin- és Liszt-hangversenye. Veszprém, Hangvilla, 2017. október 26.
- 48 Géczy János
Lidércfény
Bokros László: *Lidércfény. Rajzok, metszetek, nyomatok*. Veszprém, Művészetek Háza, Dubniczay-palota – Várgaléria. 2017. november 17. A kiállítás megtekinthető 2018. január 28-ig.
- 49 Nagy Katalin – Filó Alexandra
Fennkölt szándékok és bűnös eszmék
Gerhes Gábor tárlatvezetése A Négy Elem című kiállításán. Veszprém, Művészetek Háza – Csikász Galéria, 2017. szeptember 19.

„Szépövű Laroknak szent kehely öntsön italt!”

Római kori háziszentély a Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményéből

Szinte hihetetlen, és mégis igaz! A 20. század elején nemesi címet szerezhetett átadójának egy nagy jelentőségű műtárgyegyüttes. Hogy miként és melyik műtárgycsoportról van szó, nézzük az alábbiakat!

Kik is voltak a címbe megidézett Larok (*lares*)? Az ókori lexikonok szerint eredetileg az elhunytak jó szellemei, akik törődtek a családdal a ház falain belül és kívül is. Minden háznak megvolt a maga házi védőistene, *lar familiaris*, amelynek szobrát legtöbbször a ház központjában, az *atriumban* kialakított szentélyfülkébe állították, más, a lakók által különösen tisztelt istenszobrok és az áldozathoz szükséges tárgyak társaságában.

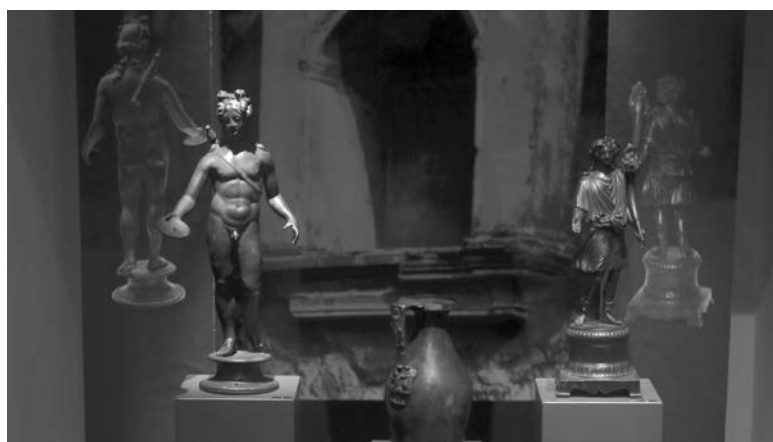
Meghatározott napokon havonta vagy különleges alkalmakkor (születésnap, nagykorúvá válás, házasságkötés, hosszú útról hazatérés stb.) áldozatot mutattak be, amelynek során megkoszorúzták a háziszentélyben (*larariumban*) felállított szobrokat, kalácsot, mézet, tömjént, a fogyasztott étel egy részét és bort áldoztak nekik. Utóbbiakra Ovidiusnál, a címadó soron kívül is találunk utalásokat: „Jó rokonok, tömjént áldozzatok isteneinknek!” vagy „Hozzatok enni-valót! hálátokat ez bizonyítsa!”

1906-ban a gic-hathalmi uradalom nagydémi földjeinek egyikén szántás közben több darabból álló háziszentély-garnitúra látott napvilágot. Ahogy lenni szokott, a tárgyak egy részét széthordták. Az először letétként, majd 1914-ben véglegesen a veszprémi múzeum tulajdonába került tárgyak közül (két bronzszobor, bronzkancsó, három bronzmécses, bronzfedő, bronzserpenyő) a veszprémi múzeum 1955-ben készült nyilvántartásába már csak egy bronz Lar-, egy bronz Apollo-szobor, egy bronztál (=bronzserpenyő), egy bronzkancsó és két bronzmécses került (leltári számuk: 55.187.1-6, a mécsesek sajnos már csak másolatban). A múzeumi átadásnak azonban ára volt. A birtok bérlője, a Frankl család ugyanis nemesi előnevet kívánt ezzel a gesztussal magának szerezni, amelyet meg is kapott. A „széphelyi” előnév találó, beszédes névválasztás volt, mert valóban szépnek tekinthető az a hely, ahol ennyi „szépség” előkerült.

A posztamensen álló két, 24 és 33,5 cm magas bronzszobrocška, a *lararium* többi darabjával együtt nem hiába a veszprémi múzeum legféltettebb leletegyüttese. A magas művészeti értéket képviselő, az 1. század elején, első felében készült Lar- és Apollo-szobrocskát egy lovagrendű család hozhatta Itáliából. Otthonát a nagydémi Répásközte-dűlőben építhette fel, amelynek háziszentélyét a II. században kancsóval, tállal, mécsesekkel és az azóta eltűnt tárgyakkal egészítette ki.

A lovagrendű családra éppen a Lar szobrocška két vékony csíkkal díszített alsó inge, *tunicája* utal. Bal vállát fedő köpenye de-

rékön megkötött. Fején babérkoszorú, lába állatbőrrel fedett. Baljában (a család javára) bőségszarut tart, jobbában tálka lehetett.

Apollo isten szobrocskájának öltözete mindössze egy tegez-tartó(?) szíjból áll. Legfőbb ékessége felül két tincsbe rendezett haja. Jobb kezében áldozati csészét tart, bal kezében lándzsa lehetett.

S hogy kit is tiszteltek Apollóban? A szép, fiatal ifjúként ábrázolt sokoldalú isten megtestesítette a fényt, ő volt minden szépnek és jónak, jogszerűségnek, a költészetnek, a zenének istene, lelkesítő, látnoki tehetség. Hozzá (is!) könyörögtek betegség idején, ahogy Tibullus versében is:

„Jöj el Apolló, s üzd el a zsenge leány nyavalyáját,
kórok hosszú hajú, büszke-nagy istene, jöj!
Higgy nekem és tüstént gyere – nem bánod meg, Apollo:
illesd orvosló ujjal a kedvesemet.
Add, hogy sápadt tagjait orvul láz ne apassza,
és foltos se legyen bőre, a szép-halovány,
és ami baj még vár s ami bűtől fél a szívünk még,
hordja a tengerbe friss habu, fürge folyó.”

(Kardos László fordítása)

A háziszentély-garnitúra többi tárgyának funkcióját könnyű elképzelnünk. Az italáldozatnál használták a kancsót, a tálba az isteneknek szánt ételek kerültek, a mécsesek pedig a fényt biztosították, s távol tartották az ártó szellemeket.

Palágyi Sylvia

Válogatott irodalom:

- Ovidius (Publius Ovidius Naso): *Római naptár – Fasti II*, 631., 633., 634. Ford.: Gaál László. Helikon Kiadó 1986. [Prométheus könyvek 12.]
Tibullus (Albius Tibullus) 4,4. Ford.: Kardos László. In: *Tibullus, Propertius, Ovidius versei*. Sziget Könyvkiadó, Budapest, 2000.
B. Thomas Edit: *A nagydémi lararium*. Veszprém, 1965.
Dax Margit – Éri István – Mithay Sándor – Palágyi Szilvia – Torma István: *Magyarország Régészeti Topográfija 4. Veszprém megye régészeti topográfija. A pápai és zirci járás*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1972. 169.
Palágyi Sylvia katalógusszövege. In: *Térjünk a tárgyra! – Get on to the Object! Kiállítás a Laczkó Dezső Múzeum alapításának 100. évfordulójára*. A katalógust szerk.: Tóth G. Péter – Schleicher Vera. Veszprém, 2003., 58–59.

Tábla Ruzitska házán

Emléktábla-avató, emlékülés és hangverseny Ruzitska Ignác születése 240. évfordulóján.
Veszprém, Ruzitska Ignác szülőháza, Dózsa György u. 4., Dubniczay-palota, Szent Mihály-székesegyház, 2017. október 19.

A Csermák Antal Zeneiskola rézfúvós növendékeinek közreműködésével bensőséges hangulatú ünnepségre került sor 2017. október 19-én, délelőtt 11 órakor Veszprémben, a Dózsa György út 4. szám alatt lévő ház udvarán, abból az alkalomból, hogy 240 évvel ezelőtt született Ruzitska Ignác (1777–1833) székesegyházi muzsikus, karnagy és verbunkos zeneszerző, akinek emléktábláját Porga Gyula polgármester és Dr. M. Tóth Antal, az emléktábla kezdeményezője avatta fel. Reider László, aki kertjében látta vendégül az ünnepségre érkező vendégeket, elmondta, hogy a közelmúltban felújított épületet mintegy 80 évvel ezelőtt vásárolta meg a veszprémi Reider család.

Ebben a Jeruzsálemhegyen lévő házban lakott 1804 és 1833 között Ruzitska Ignác. Innen indult el a világhír felé a legjelentősebb magyar verbunkos táncgyűjtemény, az 1823 és 1832 között általa összeállított és fortepiánóra alkalmazott *Magyar Nóták Veszprém vármegyéből* című sorozat 136 verbunkos táncra, amit a magyar zenetudomány a legjelentősebb verbunkosgyűjteményként tart számon. Ide látogattak el a reformkor magyar muzsikájának legnagyobb alakjai, Bihari János, Csermák Antal és Rózsavölgyi Márk, hogy szerzeményeik bekerüljenek a veszprémi táncsorozatba. Ruzitska egykori lakóházát az idők folyamán részben átépítették, ugyanis a Jeruzsálemhegyet a Temetőhegygel összekötő Szent István völgyhíd 1936–37-es építésekor a ház előtt csak egy keskeny földút vezetett, és annak kiszélesítésekor az utca felőli lakószobát le kellett bontani. A ház 1907-ben az Iskola utca 4. számot kapta. Mivel időközben történt egy hozzáépítés a ház hátsó részén, az 1927-es Veszprém-térképen Ruzitska egykori lakóháza már kibővített formájában látható.

„*Magyar Tánczok Forte Pianora melylyeket Az Magyar Nemzet Ditsőségére készített Ruzitska Ignác Veszprémben*” – írta nem kis büszkeséggel Ruzitska Ignác, a veszprémi székesegyház szőlőhegedűse 1824 októberében verbunkos táncsorozatának 4. füzetére, ugyanis ekkor már küszöbön állt a 30. táncdarab megjelenése is. Hogy Ruzitska szavai mennyire időtállóak bizonyultak, azt már öt évvel később, 1829 farsangján fényesen bizonyította egy Párizsban megrendezett emlékezetes esemény. A Tudományos Gyűjtemény 1829. évi 2. száma arról számolt be, hogy a gróf Apponyi Albert párizsi császári és királyi követ által adott bálók egyikén, a több mint 600 főnyi, főrangú közönség előtt hat férfi és 12 hölgy díszes magyar öltözékben magyar verbunkos táncot mutatott be, amelyhez a táncmuzsikát Bihari János verbunkosaiból és Ruzitska veszprémi táncsorozatából válogatták. Az orleans-i herceg kívánságára ezt a magyar táncot később a királyi palotában is előadták. A híradással kapcsolatban jegyezzük meg, hogy a verbunkos zenei stílus különösen Európa „hósi” korszakában, a 19. század elején, a napóleoni háborúk idején vált igen népszerűvé, és olyan zeneszerzőkre gyakorolt hatást, mint Haydn, Mozart és Beethoven. A verbunkos férfitánc, a huszártánc muzsikája addigra már kiér-

lett formában jelent meg, és kialakulásának történelmi előzményei között nem szabad megfeledkeznünk Hadik András tábornok huszárjainak az 1750-es években aratott, legendás európai sikereiről sem.

Amikor néhány évvel pozsonyi tanulmányainak befejezése után Ruzitska Ignác Veszprémbe került, és 1801-ben a székesegyházi zenekar szőlőhegedűseként és koncertmestereként a veszprémi káptalan szolgálatába lépett, Magyarországon a városi polgárság általában az európai zene iránt érdeklődött, a vidéki nemesség pedig a magyar zenét pártolta. Figyelemre méltó, hogy Veszprémben mindkettőt ápolták, és Ruzitskán kívül négy veszprémi komponista – Kleinmann József, Stirszyk János, Taródi Pál és Bezerédj Amália – neve szerepel a veszprémi kottakiadványban megjelent verbunkosok szerzői között. A kottakiadvást mindvégig Sebestyén Gábor, Veszprém vármegye ügyésze, a Veszprémi Zenetársaság jegyzője és Ruzitska Ignác székesegyházi muzsikus intézte. A veszprémi táncgyűjtemény jelentőségét az is alátámasztja, hogy Liszt Ferenc *Magyar románcgyűjtemény* című, 18 magyar dallamot tartalmazó kézirata verbunkostémái közül hét a veszprémi táncgyűjteményből való, és három olyan Liszt-feldolgozás van, amelyben szintén veszprémi táncdarab szólal meg. Liszt *Ungarischer Romanzero* című kéziratát Bayreuthban, a Wagner-múzeumban őrzik. Kodály *Magyarság a zenében* című tanulmányában külön is kiemeli a *Magyar Nóták Veszprém vármegyéből* című kiadványt, mint az 1750–1800 között kiformalódott verbunkos táncmuzsika összefoglaló gyűjteményét, és rámutat, hogy Erkel Ferenc erre a magyar zene stílusra építette első operáinak nyelvvezetét.

Az emléktábla felavatását délután 3-kor három előadás és rövid hangverseny követte a Dubniczay-házban. A rendezvénynek Herth Viktória igazgatónő volt a házigazdája és egyik előadója. Vetített képes, tartalmas összeállításából fontos részleteket tudtunk meg a régi Veszprémről és a korról, amikor Ruzitska a városban tevékenykedett. A közelmúltban Csizsár Miklósnak, a *Veszprémi Szemle* főszerkesztőjének köszönhetően a várostörténeti folyóirat 2017/44. és 46. számában jelent meg M. Tóth Antal és Rakos Miklós egy-egy tanulmánya Ruzitska Ignác-ról. A cikkek szerzői ezúttal előadással emlékeztek meg a székesegyházi muzsikusról és

verbunkosszerzőről, Horváth Anikó zongoraművész pedig a veszprémi gyűjteményben megjelent táncdarabok megszólaltatásával idézte fel a reformkor magyar muzsikájának hangulatát.

M. Tóth Antal beszélt Ruzitska szülőhelyéről, Bazinról, a Pozsonytól mindössze 40 kilométerre lévő szabad magyar királyi városról, ahol a veszprémi muzsikus édesapja, Ruzitska József templomi organista volt, és részletesen szólt a korabeli Pozsony zenei életéről, ahol a fiatal Ruzitska tanulmányait végezte. Miközben a koronázóvárosban a 18. század végén nyugat-európai stílusú zenei élet bontakozott ki, Pozsony vezető szerepet játszott a fénykorát élő magyar hangszeres stílus, a verbunkoszene kialakulásában is. Amikor Ruzitskát 1827-ben veszprémi székesegyházi karnaggyá nevezték ki, folytatta elődeinek színvonalas egyházzenei működését. Karmesteri irányításával gyakran hangzottak el Joseph Haydn és Mozart zenekari miséi, Haydn Nelson-miséje pedig az ő vezényletével csendült fel először Veszprémben. A székesegyház zenei életét akkoriban világias szellem jellemezte, és nem mentek ritkaságszámba a püspöki nagymiséken Roscini nyitányai, többek között előadták Mozart Varázsfuvola-nyitányát, Don Giovanni-nyitányát és Haffner-szimfóniáját, valamint Haydn üstdob-szimfóniáját és Esz-dúr, londoni szimfóniáját is. Ruzitska által kezdeményezett egyházzenei újítás volt, hogy a magyar vallásos népének szerepet kapott a szertartások során. Ruzitska Ignác több ember munkáját végezte el. Egyszerre volt kiváló hegedűművész, zeneszerző, a legnagyobb verbunkos táncsorozat anyagának összegyűjtője és kiadója, karmesterként pedig nagy zeneszerzők és kismesterek műveinek előadója, valamint a szimfonikus egyházzenei irányzat jeles magyarországi képviselője. Rakos Miklós Ruzitskáról, a zeneszerzőről beszélt, aki egy személyben volt verbunkos-táncok szerzője, összegyűjtője és lejegyzője. Részletesen ismertette Pablo de Sarasate spanyol hegedűművész világszerte népszerűvé vált, *Cigányosan* című hegedűdarabját, amit *Zigeunerweisen* címmel adták ki 1878-ban Lipcsében, pedig Sarasate nem cigánydallamokat, hanem hat magyar dallamot dolgozott fel benne, amelyek közül négy Ruzitska veszprémi táncsorozatából való. A spanyol hegedűművész a Párizsban élő Szarvady Frigyes jogásznak és újságírónak, Kossuth egy-

kori franciaországi megbízottjának ajánlotta művét, aki 1855-ben Wilhelmine Clauss Európa-hírű zongoraművészt vette feleségül, és a házasságkötésüket követő 25 évben Szarvadyék párizsi szalonja lett a francia főváros szellemi és művészeti életének egyik kedvelt találkozóhelye.

Kodály gondolatait idézzük: „Ha vannak nemzeti vonások a zeneművekben, vannak ilyenek az előadóművészetben is. Magyar földről hangszerezés tehetségek egész sora került a világba, akik stílusuk csíráját szülőhazájukból vitték magukkal, amely más nemzetekre is hatással volt, és általuk és számtalan tanítványuk révén önálló iskola lett: jellemzője a tónus tömörsége, sötét tüze, az énekszerű előadásmód beszédessége.” Ha ma meghallgatjuk Sarasate művét külföldi hegedűművészek előadásában, rögtön Kodály szavai jutnak eszünkbe. A magyar előadói stílus csíráinak egyik korai terjesztője Ruzitska Ignác volt. Nála kezdte meg hegedűtanulmányait Veszprémben Ridley-Kohné Dávid – később Erkel Ferenc egyik legfőbb támasza és a pesti Nemzeti Színház zenekarának koncertmestere –, akinek magyar fantáziái és magyar rapszódiai nemcsak a jelentősebb magyar zenei intézményekben, de

az amerikai Yale Egyetem könyvtárában és a Hágai Zenei Könyvtárban is megtalálhatók. Nála tanult a világhírű veszprémi hegedűs, Auer Lipót, akinek verbunkos stílusban írt *Magyar rapszódia*járól Csajkovszkij is elismerően nyilatkozott. Amikor tehát a magyar zenestílus hiteles tolmácsolásáról beszélünk, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Auer és magyar hegedűs kortársai a verbunkoszenén, annak előadásmódján keresztül szívták magukba azt a jellegzetes magyar előadói stílust, amit Auer átlántált az orosz hegedűiskolába és amely kiváló tanítványainak köszönhetően elterjedt az egész világon. Sokat elárul számunkra, hogy a veszprémi születésű Auer – Ruzitska „zenei unokája” – 80. születésnapja alkalmával, a New Yorki Carnegie Hallban Brahms első magyar tancának izés, magyaros előadásával vett búcsút a hangversenypódiumtól.

Az emlékülést Ruzitska Ignác-emlékhangverseny követte a bazilikában, Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Veszprémi Érsekség támogatásával, amely alkalmával válogatás hangzott el a 200 éves székesegyházi kottatár anyagából. A kottákat Molnár Zoltán szerkesztette és gondozta. Fellépett a Szent Mihály-főszékesegyház

Kórusa, a Pannon Egyetem Kórusa, és szerepeltek a Dohnányi Zeneművészeti Szak-középiskola növendékei is. A kórusokat és a közreműködő kamarazenekart (koncertmester T. Szabó Csilla) Veres Györgyné Petrőcz Mária és Zsilinszky Cecília vezényelte. Orgonán Kreschka Károly és Kiss Szilvia működött közre, szólót énekelt Szimicsek Lilla, Zsilinszky Cecília, Kohári Bernadett és Veres Györgyné Petrőcz Mária. Ruzitska 1833. február 19-én hunyt el Veszprémben. „Hattyúdala”, verbunkosgyűjteményének egyik utolsó darabja – a *Butsuzó, Lassú Magyar Szomorúan* – mindössze fél évvel korábban, 1832 júliusában jelent meg.

Az emléktábla elhelyezése kapcsán ezúton szeretnénk köszönetet mondani a megyei levéltárnak és különösen Lőrinczy Ferencnek, mivel neki sikerült megtalálnia Ruzitska egykori lakóházát. Ruzitska Ignác tevékenysége – a klasszikus zene és a magyar táncmuzsika együttes ápolása – ma is példaeértékű számunkra. Reméljük, hogy felavatott emléktáblája nemcsak szép gesztusnak bizonyul majd, de támasz is lesz a jövőben, mindannyiunk számára.

Rakos Miklós

Mi az a Pannon-életérzés?

Pannonfiling Mozgóképes Találkozó, Veszprém, Expresszó Klub, 2017. november 4.

Erős filmeket vonultatott fel a Pannonfiling Mozgóképes Találkozó versenyprogramja. A rendezvény már évek óta kinőtte a gyerekcipőt, országosan – és ebbe a „határon túlt” is beleérttem – ismert és elismert fesztivállá duzzadt. Miért ragaszkodik mégis a „találkozó” titulushoz?

Nem brandről vagy marketingről van szó, hanem a rendezők szemléletéről. Hiába a rengeteg (több mint hétórányi!) beérkező pályamunka, hiába, hogy Székesfehérvártól Budapesten át a Székelyföldre kopognak az ajtajukon a filmesek, hiába a nagy nevek, a szervezők hisznek abban, hogy a színvonal és a barátságos környezet egyáltalán nem ütik ki egymást, sőt. Nincs szükség a gonosz tekintetekre és értelmetlen százkakeresgélésekre a szakmai(!) zsűritől, hogy elmondhassák építő jellegű kritikájukat, jó hangulatban beszéljenek filmtechnikai kérdésekről. Ha a *Pannonfiling* nem tudná tartani ezt az elképzelését, valószínűleg nem vonzana ennyi amatőr és profi filmest évről évre, és a nézőtér sem telt volna meg érdeklődőkkel.

Hagyományosan workshoppal indult a rendezvény, ahol Engelmann Péter előadását hallgathatták meg a jelenlévők a külföldi és belföldi fesztiváloztatásról, a *#Help* című film útjáról, valamint további lehetőségekről a rövidfilmek világában. A *#Help* (ahogy a sajtó emlegeti) szatirikus thriller összesen 12 jelölést és 14 díjat kapott eddig, ebből hetet Amerikában. 2015-ben, a *Pannonfiling Rövidfilmfesztivál*on mutatkozott be először, akkor a 3. helyezést nyerte el.

Idén 21 rövidfilmről kellett döntenie a szakmai zsűrinek, köztük Fazekas Gyöngyinek, a tavalyi év nyertesének (a *Saudade* című filmmel), Ujj Mészáros Károly és Pálfi György filmrendezőnek, valamint Krámer György koreográfusnak.

Délután kezdődött a maratoni vetítés, egy órától egészen este hétig, a három vetítési blokk között rövid szünettel, valamint a zsűri és a közönség reakcióival a filmekről.

Ha díjazták volna a Pannon-életérzést, akkor díjat is kaphatott volna Besenyei Katalin *Apám orvosa nem praktizál* című filmje, de nem kapott. A főszereplőnk Angliában dolgozik egy kórházban takarítónőként, ám ezt a szülőfalujában, az alkoholista (mi más?) apja jóvoltából úgy tudják, hogy orvosként keresi a kenyerét. Az apa haláltusájára a lány hazaérkezik, és a szövevényes hazugságok hálójában találja magát. A szüzsé nem, de a hangulatfestés az, ami igazán sajátossá, igazán *pannonná* teszi a filmet. A tipikus értetlenség: „– Szegény Zoli bátyám, isten nyugtassa! / Nem kell pletykálni, jó? / – Hogy fogják sajnálni a faluban!” A kihagyhatatlan falusi jó szándék: „– Szegény Zoli bátyám... Szerszámosládát elvihetem? – Vigyed! – Há köszí!” És még sorolhatnám. Morbid? Nevetséges? Keserű? Olyan balkáni? Olyan *Pannonfiling*.

A filmek közül a legkülönlegesebbek vihettek haza díjakat. A *PannonPara*-különdíj győztese Dobi Ferenc a *Vér-erdővel*. A második helyen végzett Sztarcey Szabolcs Benedek *Your Face Through the Screen* című filmje. Harmadik helyezett lett Reszeli-Soós András és Bakonyi Péter filmje, a *Meeting*.

Nem volt nagy meglepetés, hogy a közönségdíjat és az első helyezést is Baranyi Gábor Benő *Bújócska* című filmje zsebelte be.

Nem vagyok benne biztos, hogy a szervezők erre gondoltak, de a *Bújócska* című film ugyanúgy a „Pannon”-ságot képezte le, csak épp az „upside down”-ban.

A győztes film egy faluszéli nagycsalád legkisebb tagját, Matyit állította középpontba, aki imád bújócskázni, ezzel sok bosszúságot okozva szüleinek. A család környezetének bemutatása súrolja a mélyszegénységről elképzelt fogalmainkat. A borzasztó körülményeken csak tovább ront az iszákos apa, az agresszív édesanya és a két totálisan passzív nagytestvér. Az idős szülők késői gyermeke, Matyi enyhén szellemi fogyatékosként van ábrázolva. Az anyjának inkább púp a hátán ez a kisfiú, az apa foglalkozik csak vele. A film egyik fordulópontja és egyben kérdéses pontja, amikor egy vita után Matyi alkoholista apja kilép a ház kapuján, és nem tér többé haza a családjához. Tényleg van kiút a nyomorból? És ha van, miért pont a szenvedélybeteg öregembert engedte a rendező kilépni a történetből? Miért nem szabadulhatott meg a szívfájdítóan szerencsétlen fiú? Valószínűleg a filmbeli anya adta meg rá a választ (amit talán meg sem akartunk hallani), amikor a gyermek megkérdezi, hol az apja: „Remélem, egy árokban fekszik, és belefutott a hányásába”.

Matyi nem szabadul meg, a film végére csak egyre mélyebbre taszítják a fullasztó valóságban. A film nem ad feloldozást a nézőnek, ahogy a való világ sem.

Horváth Virág

A kentaur mögött lupa, a capitoliumi nőstényfarkas (Kr. e. 5. sz., Museo Capitolino, Róma). A bronzszobor az etruszk művészet egyik legjelentősebb emléke; Róma eredetmítoszára és a testvérpár, Romulus és Remus szerencsés megmenekülésére utal.

Az Ararát „északi körívén” előttű Naxosi szfinx votív ajándékként került Delphoiba (Kr. e. 560 k., Archeológiai Múzeum, Delphoi). Delphoi, az ókori polis-világ központja, a Phoibos Apollón-szentély előtt őrködő szfinx Gaia kultuszához is kötődő szárnyas lény, mely elragadja az óvatlan embereket, és a Holtak Birodalmába viszi őket.

A kentaurral szemben a háború pusztító géniuszára figyelmeztető emblematikus avantgárd mű Pablo Picasso *Guernica* című pannójának részlete (Museo Nacional Cent-

ro de Arte Reina Sofia, Madrid). Guernica, a spanyol kisváros az 1937-es német és olasz bombázások áldozata lett. Ugyancsak Picasso egyik művének adaptációja a béketlenséget szító, kötekedő kakas (szénrajz, 1938, magántulajdon). Az *Ararát*on megjelenő Picasso-festményfragmentumok: a bika és a ló áldozati állatok. A kőpilléren ábrázolt Altamira-barlangfestmény (Kr. e. 30.000 k.) bölényei – az őseMBER szuggesztív szándékú alkotásai – az állat elejtésének elővizionálása. Állatáldozatokként jelennek meg a bika, a kos a római lakomákon, melyeket isteneknek ajánlottak fel a *suovetauriliák*on. A szasszanida-perzsa eredetű Mithrász-kultusz római formájában jelentősen módosult teremtménysz és misztériumvallás.

A három, virtuóz rövidülésben megjelenített vágatató ló – és a különálló negyedik

– az *Apokalipszis négy lovasának* adaptációja, Albrecht Dürer 1498-ban kiadott, tizenhat lapból álló fametszetsorozatának emblematikus darabjáról (Szépművészeti Múzeum, Budapest). A bárka alatt az északi oldalon az ugyancsak *Guernica*-részlet lova letaszítani látszik Lucifert, a démonná vált bukott angyalt Dürer *Apokalipszis* fametszetsorozatából.

Pogány Gábor Benő szimbolikusan aktualizálja a biblikus idők kataklizmáját a jelenkorra. A szobrász zsenialitását dicséri, hogy e vízió feloldásának lehetőségét is elrejti: a néző, pozíciójától – és optimizmusától – függően fókuszálhat az Igazságosság, *Iustitia* erényének három lovára, a *trigára* is.

Reményt kifejező allegória a szelíden pihenő két agár, mely keresztény ikonográfiai motívum; Paolo Veronese *A kánai menyegző* című festményének előterében látható (1562–63, Musée du Louvre, Párizs). A tisztaság és ártatlanság szimbóluma az *Unicornis* – mely Szent Iustina, az ókeresztény mártír attribútuma is. Mellette a győzelem istennője, Niké – a *Szamothra-kéi Niké* (Kr. e. 2. sz. hellenisztikus görög szobor, Musée du Louvre, Párizs). Felettük *Pégassos* biztonságos pillére *Noé bárkájának*, mely különálló objektumként jelenik meg a szoborkompozíción.

Huber Lilla Mária

Jutalom-játék

Olvasólámpa Tóth Krisztinával. Művészetek Háza, Veszprém, Dubniczay-palota, 2017. szeptember 21.

Ha lehet így fogalmazni, semleges érzelmekkel léptem be a Dubniczay-palotába szeptember huszonkilencedikén, úgy öt negyvenöt körül – természetesen tudtam, ki az a Tóth Krisztina, bár művét igazán keveset olvastam. Költő. Kortárs. És novellista, még ha ez utóbbi, sajnos, nem is alliterál. Valami megmagyarázhatatlanul jó hangulatomban volt a felhős idő és az előtte átvészelt, végtelennek tűnő egyetemi hét ellenére, nyugodtan, kipihenten lépkedtem az előadás színtere felé. Csak pozitívan, gondoltam, jó lesz ez.

Ember az olvasólámpa fényében
 Ökumenikus Kulturális Ház, Veszprém, 2016. október 20.

Séd, 2016. tél, 23. old.

Ember az olvasólámpa fényében
 Ökumenikus Kulturális Ház, Veszprém, 2016. október 20.

Séd, 2017. nyár, 28. old.

Szóval, leültem végül az olvasóest termében a hátsó sor középső székére, feltűnésmentesen, mondtam magamnak, vannak, akik azért jönnek, mert valóban ismerik és szeretik az írónőt, nem lenne szép befoglalni a jó helyeket. Láttam pár ismerős arcot, szomszédjaim is lettek. Öt ötvenkettő, ötvenöt, ötvenkilenc. Hatkor egy jól öltözött férfi diszkrétan jelzett, hogy megkezdődne az előadás.

Hát megkezdődött, és ezzel együtt egy nem várt módon lenyűgöző másfél óra. Tóth Krisztina elragadó volt. Művelt, humoros és jóindulatú nő képe rajzolódott ki a beszélgetésekből, miközben pedig vártuk az újabb és újabb felolvasást, a novellákat, verseket, azt a másik élményvilágot, amit a mű kelt. Bizonyos dolgok úgy válnak igazán élménnyé, nyernek igazán értelmet, ha az ő hangján halljuk.

Mert volt itt igazán minden: létfeltegetés, látogatások általános iskolákba és ezáltal az irodalom lényegébe, postai balhé meg kiskutyák, éjjeli motorosok és anyai ösztönök. A repertoár gazdagsága elképesztő és tiszteletre méltó, akárcsak az a természetesség, amellyel mozgott líra és epika között. De a felolvasás csak egy része volt az estének, mert mesélt is, sok min-

dent. Nem rettent el a moderátor hirtelen feltörő, a kívülállók számára esetleg nyersnek tűnő kérdéseitől. Mesélt arról, hogy a hírnév, a felkapottság több szerencsés véletlen együttállásából keletkezik, és hogy, bár eléggé fontos, mégsem ez a lényeg. Az utóbbi években, mondta, megmozdult az érdeklődés irányába. Ha az ember eléggé sokáig foglalkozik egy dologgal, és kitartóan csinálja, akkor előbb-utóbb siker övezi fáradozásait.

Mesélt a gyermekirodalomból kivett részéről, hogy ez neki „jutalomjáték”. Most készül épp egy gyerekkönyvre, *Orrfújós mese* címmel, ami nem meglepő módon két fikáról szól – az ötlet kislánya betegsége alatt, három ébren töltött éjszaka után született. Megemlítette a műfordítást, melyet kitűnő gyakorlásnak, felfrissülésnek tart, ha megakad egy-egy prózájával, szívesen nyúl hozzájuk, mert teljesen más világba viszik át. Tavaly fordította Duncan Macmillan *Lélegezz* című drámáját, amit igazán élvezett, a veszekedős részeket például „elüvöltözte” magával, hogy működnek-e valóban, az élő nyelvben is. Szólt még a tárca műfajáról, amit a versgondolkodáshoz közelebb tart, hiszen ez is tömör, itt is erősen szelektálni kell a gondolatok közül, talán ezért is szereti annyira.

Engem külön megragadott a tankönyvírói múltja. Múlt, mivel már nem ír ilyet, illetve amelyek még régen használatban voltak, azokat is már bevonták, nem használják többé. Azért ő mindegyik-

ből őriz egy darabot otthon, fejt ki mosolyogva. Fontos koncepció volt a kötelezők melletti olyan olvasmányok válogatása, amelyek valóban felkeltik a diákok érdeklődését. Ezért születhetett meg az a megoldás, hogy nemek szerint különítették el ezeket a könyveket, amit természetesen hosszas kutakodás és felmérés előzött meg. Vices végeredménye lett, hogy mind a fiúk, mind a lányok a másik nemnek feladott olvasmányokat olvasták végig szisztematikusan. Tóth Krisztina egyébként nem hisz abban, hogy lenne férfi- vagy női irodalom, szerinte a szerző androgün lény. Meglátása szerint nincs több női, mint férfi olvasója. Pozitívan vélekedik a *Nők Lapjáról* is, hiszen van, aki csak itt találkozik irodalommal, és az irodalom az irodalom, bárhogy is vesszük.

Végezetül a francia kultúrával ápolat kapcsolatáról beszélt. Hatéves korában kezdett el franciául tanulni, még az általános iskolában. Egyik kedvence a *Babar*, és tavaly részben azért is vállalta el a *Barbapapa* könyvsorozat fordítását, mivel gyermekkori emlékeit hozták elő.

Még pár szöveg, illetve egy humoros történet a hopi indiánok feltételezett tanítási karrierjéről a Soproni Egyetem után, aztán az olvasóest befejeződött. Csak azt sajnáltam, hogy nem volt nálam pénz a *Párducpompa* megvásárlására, ami méltó befejezése lett volna a napnak. De hagyni kell a jóból másnapra is.

Hunyadi-Nagy Eszter

Az előhívás eksztázisa

Versek, dobok, húrok. Sirokai Mátyás és Makai Máté zenés felolvasóestje. Olvasólámpa, Veszprém, Művészetek Háza – Dubniczay-palota, 2017. október 19.

Benne lenni a világban annyi, mint benne lenni a versben, a szövegben, a zenében. Két fiatal ül a Dubniczay-palota kiállítóterében. Ekkor még október van, őszi. Mögöttük Feledy Gyula Zoltán monokróm négyzetei. Zöld, narancs meg piros lenyomatok. A lakkozott színes négyzetek tükröként nyelik magukba a külvilágot. Érdekes dimenziók nyílnak meg: a szó előtt a látvány konstruál. A szem nem gondolkodik, azonnal összevon. Működik a világ, a jelenlétben lüktet megannyi jelentés. Meditatív képállapotok. Erre indítanak. Talált játékoság, pattog kettejük között a labda. Sirokai Mátyás és Makai Máté beszélgetnek, zenélnek, olvasnak, röppályákat adnak a válaszoknak. Indításból, indítást. Helyet cserélnek a kérdések, letapogatják a másik territóriumát. „Ahogy az izommemória fejlődik, és a dobások egyre gyakrabban találnak célba, a segéd hangja társául szegő-

dik a labdának, akkor is biztatva a dobót, ha a labda már nem célt keres, hanem pályára áll.” (*A beat tanúi II. 5.*) Nem kell sok idő, arca lesz a ritmusnak, perszonalizálódik. Az ütem metamorfózisa: élehang, ihlet, intertextus, idézet. Akárcsak a Makai Máté verseiben megidézett, a *Paterson*-ből kölcsönzött, majd személyessé váló írás-ütem. Jim Jarmusch filmjében a versritmus maga az élet. Vagy fordítva. Nincs különösebb jelentősége az iránynak, inkább az egybejátszhatóság evidenciája nyugtázza le a nézőt. Az átjárás autonómiája nem tesz különbséget a két oldal, élet és irodalom között. „A lélegzétvétel ritmusának jelentése van.” Itt ül ez a két fiatal író, és mindkettő beleáll az univerzum közepébe. Nem közönyösek, csak alternatív hitet keresnek. Emelkedni akarnak a zuhanók között. *A carpe diem* és a valóságcsinálás hibrid megszgyénjén találkozik Makai és Sirokai. Va-

lamiféle jól artikulált, de nem kizárólagos posztmodern regölesben, modern áhítatban, az előhívás eksztázisában. Van valami kultikus abban, ahogy olvasnak. Sámánok olvasnak így, főpapok, guruk, neofiták. A hang is teremt. A felolvasás ritmusa nemcsak idézet, hanem idézés is. Két ember különös szeánsza. Meghívás valahová. Szét-szórva ültünk, mégis körben. „Ahogy a falra varrt, tizenhat lábú képmásunk moccan, úgy mozdulunk alakzatban mi is. Akasz-kodunk kezekkel, lábakkal, genitáliákkal, mert el akarjuk érni a soklábú tökélyét, összetömörödni egyetlen testbe, bezúzni a tükröket, amelyek mögül figyelnek minket.” (*A beat tanúi II. 11.*) Átjárókat mutatnak. Visszatérnek a ritmushoz, az ütemhez, a lélegzethez. Azokhoz az alapokhoz, ahol a biologikum nem válik még el a szakralitástól, oda, ahol a lélegzés nemcsak mint életfunkció tudatosítható, hanem mint egy másik világ folyosója, közvetítő közege is. A megidézett világok egyben teremtett világok. Ideje van a kőnek, az Első Földnek, ideje van a Levesben a másodíknak, ideje a grafitceruzák hegyezésének, ideje az elvonulásnak, a meditációnak. „Az ülés egy pontján úgy éreztem, elfordultam a testemhez képest” (*A belső határok meghaladása*). Aminek ideje van, annak története van. Minden történet keresi a formáját, azokat a körvonalakat, amelyekben átélhetővé válik. Az életgyakorlat írásgyakorlat is. Ahogy Sirokai Mátyás mondja, egy kötet az „néhány év belégzés, és néhány hónap kilégzés”.

Pintér Viktória

Átmeneti nemzedék

Olvasólámpa Szentmártoni Jánossal. Művészetek Háza, Veszprém, Dubniczay-palota, 2017. november 16.

A címben lévő kifejezéssel így határozta meg saját nemzedékének helyét az *Olvasólámpa* legutóbbi rendezvényének vendége, Szentmártoni János József Attila-díjas költő, író, szerkesztő, a Magyar Írószövetség elnöke, aki immár harmadik ciklusát tölti ebben a tisztségben. Átmeneti nemzedék, mivel gyerekkorukat a Kádár-rendszer utolsó éveiben éltek meg, majd éppen legfogékonyabb életkorukban azt érezhették, hogy történelmi, azaz nagy, látványos változásokat hozó korban élnek, hiszen ekkor következik be a rendszerváltás, a délszláv háború, a Szovjetunió felbomlása, és sorolhatnánk.

Bevezetesként Kilián László, a sorozat moderátora ismertette a legfontosabb adatokat Szentmártoni János pályájáról, majd az *Olvasólámpa* már hagyományos szerkezete szerint zajlott a rendezvény: egy-egy mű, illetve részlet tagolta a beszélgetést. Ezeket a szerző olvasta fel a mives lámpa fényében, innen a sorozat címe is.

Szentmártoni János elmondta, hogy mesterének elsősorban Kárpáti Kamilt tekintti, akihez 14 éves korában kopogott be a verseivel. Ez éppen a rendszerváltás idején történt, a költő-író ugyanis 1975 őszén született. Kárpáti komolyan vette a kamasz fiút, sokat segített neki, javíttatták a pályával kísérletező fiatalember szövegeit. „Kárpáti Kamiltól nem csupán a mesterséget, hanem magatartást is lehetett tanulni” – mondta el Szentmártoni János. Kárpáti, Tollas Tibor és többen 1956-ig börtönben voltak, és rájuk nem irányult a nemzedék többi tagját elérő figyelem, jelentőségük és műveik értékelésével még adós az irodalomtörténet.

Szentmártoni számára nagyon fontos, hogy megkapta a Gérecz Attila-díjat, mivel a Gérecz az egyetlen költőnk, aki hősi halált halt a forradalom idején. Ezt a díjat a legjobb első kötetre adják, és október 23-án veheti át a kitüntetett költő, aki nem lehet 30 évesnél idősebb. Ő 25 éves volt, mikor elnyerte.

Kilián László rákérdezett a kiadókra is. Szentmártoni elmondta, hogy első kötete a Stádium Kiadónál jelent meg 1995-ben, később még két könyvét is ott adták ki. Ez természetes is, hiszen személyes barátságok is kötik a kiadóhoz, ő az egyik alapító tagja a Stádium Fiatal Írók Körének, és a náluk indult a pályája. Az alkotókra jellemző, hogy utána máshol is szeretnének megjelenni, és meg kell találni azokat a műhelyeket, ahová szívesen adnak kéziratot. Így neki is jelent meg könyve a Tevannál, a Magyar Naplónál és válogatott versei az Orpheusz Kiadónál.

Arra a kérdésre, hogy érdeklik-e a mítoszok, azt válaszolta, hogy verseiben gyakran térnek vissza mitológiai elemek; kezdetben a görög mitológia világa foglalkoztatta, később más mitikus elemeket is fölhasznált. Őt ebben a témakörben legfő-

képpen az izgatja, hogy mennyire jelennek meg az ősi, örök motívumok a hétköznapi életben, de a visszája is, hogy mennyiben lesznek a hétköznapi élet egyes elemei többek egyszerű, napi eseményeknél.

Ezt illusztrálták a fölolvastott versek is. Egy kivétellel valamennyit a legutóbb megjelent válogatott kötetből, a *Miféle földet* címűből választotta. Hangsúlyozta, hogy ez szándékosan szűk válogatás, azért ilyen karcsú, az elhangzott versek pedig az ebben szereplők közül a legújabbak közül kerültek ki.

Elhangzott a kérdés: minek tudható be, hogy legutóbb kisregénnyel jelentkezett. A válasz az volt, hogy úgy érezte 2010-ben, hogy nem tud új hangon megszólalni, nem találta saját magát eléggé érdekesnek, ezért elkezdett prózát írni. Mindenki költő ifjú korában, aztán van, aki kinövi, van, aki költő is marad. A prózához viszont érni kell, idő kell hozzá. (Zárójelben: már Mikszáth Kálmán is így gondolta, mikor Bródy Sándort méltatva azt írta, hogy még csak negyvenkét éves, elbeszélő írónál ez gyerekkor. Szentmártoni János is 42 éves, éppen ma töltötte be, mikor ezt a sor kopogom.) Persze, van, aki prózairóként indul, de az másfajta egyéniség. Ebben a regényben, a

Nem sok hiányzott hozzá, hogy Veszprémbe jöjjön színházstudományt tanulni, de végül az ELTE magyar szakja lett belőle.

Ami az írószövetséget illeti, büszke rá, hogy méltón sikerült megünnepelni az 1956-os forradalom évfordulóját. Meg lehetett szólaltatni a még élő résztvevőket, a mesterek nemzedékét, ugyanis a szövetségnek komoly szerepe volt az akkori eseményekben, de az '56-os versek megzenésítésére kiírt pályázattal elérték a fiatalokat is. Megoldandó még a finanszírozás, a székház, túl kéne lépni az elmúlt harminc esztendő koldus szerepén is.

Brassai Zoltán

Kisebb kihagyás után ismét elindították a *Trialógusok* sorozatot, a megszokott arccal, a megszokott helyen, a Pannon Egyetem Vár utca 39. alatti épületének előadótermében. Nagy svunggal vágtak bele az újrakezdésbe, hiszen a hónapban már másodjára találkozhattunk a rendezvénnyel, és nem kisebb nevekkal, mint előbb Spiró Györggyel és most Kiss Tibor Noéval. A vendéget az *Inkognitó* és *Aludnod kellene* című regényeiről kérdezte a *Trialógusok* megszokott párosa: Ladányi István és Bozsik Péter.

Idegen test

Trialógusok Kiss Tibor Noéval. Veszprém, Pannon Egyetem, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, 2017. október 24.

Trialógus

Vendég: Garaczi László, Beszélgetősélek: Ladányi István, Pannon Egyetem, MFTK, 2016. március 1. Vendég: Ádám Ladányi István, Bozsik Péter, Veszprém, Pannon Egyetem

Csavargások az elme vidékén

Séd, 2016. nyár, 60. old.

A rendezvény ismét megtelt nézőkkel, de – sajnos – többségükben nem hallgatókkal. Ez természetesen nem róható fel sem a szervezőknek, sem Kiss Tibor Noénak. Ha tudnák, hogy ki ő, ott lettek volna. Hogy ikonikusnak számít-e a kortárs irodalomban a hozzáértők szerint, azt nem tudom, de az kellene hogy legyen.

A 21. század gyermekei az irodalomtól azt várják, hogy szórakoztató legyen. De olyanformán, mintha diszkóban lennének. Erre a kortárs irodalom – sajnos/ szerencsére? – kitermelte a maga válaszát. A házigazdák, Ladányi István és Bozsik Péter első látásra nem úgy tűnnek, mint akik *stand upot* írnának például Szvoren Edina műveiből, hogy befogadható legyen, vagy elrappelnék Kiss Tibor Noé regényét. Második látásra sem változik a kép, viszont tudnak olyat, amit csak kevesen. Úgy beszélni irodalmi alkotásokról, hogy ellenállhatatlan vágyat érezzen a hallgató egy könyvesbolt felvásárlására és kiolvasására.

Az írói praktikákkal és a legutóbbi regény elkészültével kapcsolatban Kiss Tibor Noé kijelentette, hogy ő nem dolgozik „üresbe”, vagyis jóformán a kész művet írja le. Majd a szintén zenész, vagyis író Bozsik Péter ezzel kapcsolatban felvetett kétségeire pontosított: „A ritmus a legfontosabb, szerintem. Megtaláltam azt a ritmust, ami aztán elkezdett működni a fejemben. Onnantól kezdve nem volt mit kihúzni.”

Aztán Bozsik Péter az első regény elkészültének tudatosságáról kérdezett. Ez a könyv, mint ahogyan a későbbi *Aludnod kellene* című is szépen szerkesztett mű, de a kemény történet mellett a nyelv is marcona. Ezt a szerző a koncepció részeként magyarázza. Leépülés-történetről lévén szó, azt szerette volna, ha a vége annyira felbomlik, hogy az már-már szabadversszerű legyen. „Nagyon rövid, zaklatott, szimbolikus képek váltják egymást ebben a részben. Sok a főnév. Ez egy teljes lecsupaszítás, és ennek a része az is, hogy valamit csak főnevekkel fejez ki az ember” – magyarázza az *Inkognitó* nyelvét az író.

A könyv témájáról, a transzmemóriáról való beszélgetés elkerülhetetlen. Kiss Tibor Noé pedig – ahogyan az a beszélgetés alatt világossá vált – nem „kerülgeti a forró kását”. Ladányi István érzékenyen nyúlt a kérdéshez, az író pedig őszintén válaszolt. „A gyerekkorom lenyomata az a regény. Valójában csak annak az időszaknak a lenyomata, ami az életemnek valószínűleg a legnehezebb része volt. Amikor nem tudtam mit kezdeni azzal, hogy mit gondolok magamról, és rengeteg bizonytalanság vett körül.” De hangsúlyozza, hogy szerinte ez a könyv nem csak a transzmemóriával való szembesülés traumájáról, hanem más kirekesztettek, életválságba kerülők helyzetéről is szól. Szerinte épp a hozzá hasonló helyzetben lévőknek nem tetszett a könyv, mert nem azokról a testi és egyéb átalakulási folyamatokról szól, amelyek őket foglalkoztatják, hanem ennél általánosabb dolgokról, feszültségekről, kiszolgáltatottságról. És elmondja, hogy az elmúlt hét évben különböző nehéz helyzetbe került emberek keresték meg, betegségben szenvedők, fogyatékosokkal élők, akik a magukénak érezték, magukba szívták a könyvet. Holott a központi téma mégiscsak a transzmemória, hogy az ember minek érzi magát, de ez az identitáskérdés sokkal inkább átjött minden egyéb problémával küzdő embernek. „Meg kell ismernünk a saját testünk, és annak az idegenségét is” – tágítja ki a témát.

Aztán szó esik még a könyv kiadásának nehézségeiről, a szerkesztői válaszra várakozásról, aztán a megjelenésről, a kiadó népszerűsítési próbálkozásairól, akik a nagy példányszámú botránymagazinokban szerették volna népszerűsíteni a könyvet. Kiss Tibor Noé örömmel nyugtázza, hogy nem hagyta elcsúsztatni a regényt a botránykönyv irányába, mert abban a körben csak a személye lett volna botrányos, a könyv regisztere nem fért volna el a botrány státuszba. Ez pedig tragikus helyzet lett volna számára. Ez a könyv annyira személyesen fontos volt számára, hogy hátha segít, és hátha másoknak is segít, hogy akkor nem is gondolt a folytatásra, hogy az első után majd második könyvet is kell írni. „Ez nem volt játék, nem volt benne semmilyen taktika, nekem ezt kellett megírnom” – mondja.

A beszélgetés főleg az első könyvet járta körbe, a másodikról kevesebb szó esett. Pedig legalább annyira érdemes lett volna foglalkozni az *Aludnod kellene* című kötetrel is. „A peremen vegetáló emberekről szól – igen ritkán tapasztalhatóan eredeti megformálásban, tapintatosan visszafogott, mégis erőteljesen ható nyelven” – írta róla Závada Pál. Az isten háta mögötti telepen játszódó történet egyszerűre valószínűs és jelképes. A történet helyszíne egy leépült majorsági telep valahol a közelmúlt Magyarországon (de épp a fent említett jelképesége miatt állítható, hogy akár a jelenben is játszódhat). Bod Péter a *Vigíliában* megjelent recenziójában a kötet irodalmi hagyományba való beágyazottságával és a „rokoni szálakkal” kapcsolatban említi meg Krasznahorkai László *Sátántangó* című regényét, amin valóban érdemes elgondolkoznunk, bár Bod Péter is leszögezi, hogy

Kiss Tibor Noé világtól nagyon távol esik Krasznahorkaié. Az *Aludnod kellene* a rendszerváltás után, a *Sátántangó* előtt játszódik. Ennek ellenére (vagy pont emiatt) a reménytelenség, a kilátástalanság és a kiüttlanság mindkét mű vezérszólam, amihez az *Aludnod kellene* nagy adag társadalomkritikai olvasatot is lehetővé tesz. Bár talán nem ez a regény fő mozgatórugója.

Az egyéni sors, az emberi tragédia, a kisiklott életút, a személyiség tehetetlensége nála a maga egyediségében, kisserőségében és trivialitásában jelentkezik. Semmi nem jelent többet önmagánál. Fontos megfigyelni, hogy a regény szövegének milyen gyakran tárgya az emberi test. A bemutatott világ roncsoltságát a vérző, sebesült, akasztott, amputált testek áttételesen is megjelenítik.

Olvassuk a könyvet, és azt mondogatjuk magunknak, hogy ez csak egy könyv, fikció. Közben érezzük, hogy Kiss Tibor Noé egyre mélyebbre menetel a mi kis valóságunkban. Én sem tudom megkerülni, ahogy más sem, amikor ez a könyv csak szóba jön egy délutáni kávé mellett, Fáy Miklósnak (a volt) *Népszabadságban* megjelent *Csozálatos szenvedő szerkezet* című recenzióját a műről: „Mint egy mai Csehov, itt sem történik semmi, itt sem áll meg a Moszkvába menő vonat, itt sem jut senki a bekötőútnál távolabb. Vagy ha eljut, akkor kész, vége, nem is szerepel a könyvben, nem fér rá erre a száznegyven oldalra, ahol nem történik semmi. Semmi? Közben megkerül a műfogsor is, megmérgezik az intézeteket, meghalnak, megcsalnak, párosodnak, félnek, ölnek. Van egy ki nem mondott kérdés, amely talán minden kimondottnál fontosabb: miért gondold te, aki mindezt olvasod, hogy más, vagy hogy külön életet élsz?”

„Mennyi elveszett ember. Egymáson röhögnek, de sosem mosolyognak. Lassan megöriülnek a telepen, de a keresztződésnél mindig visszafordulnak, nekik mégis itt jó.”

Horváth Virág

Triológusok Spiró Györggyel.

Kérdezők: Bozsik Péter és Ladányi István.

Pannon Egyetem, MFTK, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, 2017. október 11.

Hogy lesz Gorkijból regényhős napjainkban?, merül fel a kérdés rögtön a beszélgetés elején, utalva ezzel Spiró György 2015-ös regényére, a *Diavolinára*. A *Diavolina* a legrövidebb regénye, és leszögezi, drámába biztosan nem írja át. Spiró könnyedén veti bele magát a regény születésének történetébe.

Orosz szakosként sokat olvasott oroszul, s így vallja, hogy eredeti nyelven olvasni élmény. Már ekkor felfigyelt Gorkijra. Korábban úgy gondolta, az orosz irodalom túl nagy falat, de idővel, mostanra ezek a szellemi gátlások lebomlottak, és előtérbe kerülhetett Gorkij, rajta keresztül valami *egyetemes* feldolgozása.

Spiró hangsúlyozta, nagy mennyiségű adattömeg van Gorkij körül, róla semmit nem kell kitalálni, „csak húzni” az anyagból. Gorkijjal kapcsolatban nehéz minősítésekkel operálni: kétértelmű figura volt, elképesztő ellentétek jellemezték, s éppen ezért lehet alkalmas főhősnek. Egyrészt gonosz tetteket vitt véghez, másrészt milliókat mentett meg az éhhaláltól. A *Diavolina* a kemény kijelentések regénye, tele Gorkij-kritikával: Gorkij képtelen csomópontokat összehozni, a cselekményt rendesen *megcsinálni*, a meséléshez viszont ért. Olyan ember volt, aki megírta *Az anya* című regényt, amit később megbánt, és megírta az *Éjjeli menedékhelyet*, ami viszont világsiker lett.

A *Diavolináról* történő beszélgetés alkalmat ad arra, hogy körbejárjuk a spirói ars poetica jellemzőit, s rögtön egy olyan kritika kerül központba, ami olyan olvasatot ad, miszerint az író azonos a szereplővel, s így mond véleményt történelemről, történésekről. Spiró elveti az ideológiát, mert szerinte az ideológusok nem értenek az irodalomhoz, a jó író nem a világnézet mozgatja, sőt nem is kedveli ezt a kifejezést. Rá tud csodálkozni arra, amikor Shakespeare-nek barokk világnézetet tulajdonítanak: „*Shakespeare nem szorult rá arra, hogy világnézet legyen*”. Spiró szerint a tulajdonított világnézetek az esztétika halálát jelentik. A jó művek indulatból születnek. Fontos, hogy észrevegyük, nincs olyan jó mű, amely a szerző világnézetét közvetíti.

Spiró sokáig nem találta meg regénye mesélőjét, aztán végül mégis felbukkan a rendkívül intelligens *Diavolina* a Gorkij-levelezésben, amelyből öt oldalt szó szerint be is emel a regénybe, ami beleolvad a spirói regényfolyamba, nem vehető észre – ahogy ő mondja, e köré írta a regényt, *Diavolina* szellemiségében.

Ahogy megtalálta Gorkij, úgy megtalálja s megszólítja őt Lénárd Sándor is, a nyelvész, műfordító, doktor, a *Micimackó* latinra fordítója, egy Bachról szóló tévés vetélkedő nyertese s az ő tragédiája. Spirót az érdekes, megfajított karakterek érdeklik.

Az írásról is sokat elárul. *A mi ideális befogadónk hülye*, minél okosabb a szereplő, annál kevesebbet érint meg – mondja. Ahhoz, hogy valaki író lehessen, kevés a tehetség, nagy család kell, sok rokon, sok muníció, az író integráns része kell legyen az emberismeret: *Nincsenek testvéreim, így a gonosztságot sem ismerem*. Az ilyen író hátránnyal indul. Fontos a saját élmény, ugyanakkor a formai, mester-ségbeli dolgokat meg lehet tanulni.

Amikor rátér a dráma oktatására, elmondja, milyen fontos lenne, hogy több ideje legyen a hallgatóknak drámát írni, hogy a fiatalok kiléphessenek magukból, egy karakter nevében fogalmazzanak, és ezen keresztül empátiát tanuljanak, más szemszögből nézzék a világot – de erre kevés az idő az egyetemi félév keretein belül. Nem elhanyagolható tény, hogy Spiró nemcsak az íráshoz ért, hanem ahhoz is, hogy miközben annak mérhetetlen komolyságáról beszélt, többször meg is nevette, megmosolyogtatta veszprémi hallgatóit.

Tokos Bianka

Spiró

Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című regényének dramatizált változatát ifjúsági és gyermek-előadásként Oberfrank Pál állította színpadra. Súlyos kockázatok egész sorát vállalta fel ezzel a Petőfi Színház.

Jónak lenni jó

Móra Ferenc: *Kincskereső kisködmön*. Rendezte: Oberfrank Pál. Veszprémi Petőfi Színház, bemutató: 2017. szeptember 16.

Séd, 2016. nyár, 87. old.

Séd, 2017. nyár, 53. old.

Bár a kötelező olvasmányok világában ma már nehéz eligazodni, tény, hogy Móra könyve hosszú évtizedeken át nemzedékek olvasónaplós, dolgozatírós, feleltetős irodalmi kényszerműve volt, a kötelező kesernyős-savanykás illata akkor is ott leng körülötte ma is, ha – mint hallom – immár csak kevesen olvasták. Ami kár. Mármint kár azért a kesernyős-savanykás illatért, meg azért is kár, hogy már nem olvastják. A

Kincskereső kisködmön ugyanis – megkockázatom – remekmű, a ködmön tündére ugyanis végül nemcsak Gergőnek és a kis bice-bócának, de mindannyiunknak elővarázsolja a kincset. Azt a mára szinte felfoghatatlan, életszerűtlennek tűnő rádöbbenést, hogy jónak lenni – jó. Nem rentábilis, nem váltható át autóra, medencés házra, hivatali hatalomra, csak egyszerűen – jó. Elsimítja a lelket, és az életet megigazítja, a szónak minden értelmében.

De nem ez az igazi kockázat, nem a kincs anyagtalansága és intenzív etikussága, inkább az, hogy az a nemzedék, amely éles kis gyerekhangjaival telecsivitelte, telefonjainak sápadt fényével bevilágította a zsúfolásig megtelt nézőteret, annyira más világban él, mint Móra Szűcs Gergője, hogy nagy kérdés: a világoknak, a koroknak ezt a szakadékát át lehet-e hidalni a színháznak azzal a csodatévő képességével, ami elhitei velünk *Hamletet*, *Bánk bánt*, az „öreg hölgyet”. Bármint.

A Petőfi Színház előadása ezt a csodával határos lehetetlenséget szemmel láthatóan és még inkább füllel hallhatóan megcselekedte. Holott vállalt még egy életveszélyes kockázatot, azt ugyanis, hogy szünet nélkül, egyetlen nyolcvanperces koncentrációs gyakorlatként játszotta végig a délutánt. Amikor először hallottam, hogy így lesz, biztos voltam benne, hogy ez túl van a falon. De tévedtem. Körbevéve a nézőtér kis csibészeivel azt tapasztaltam, hogy az előadás kritikus pontjai egy milliméterrel mindig megálltak a fal előtt, a dikciót mindig követte annyi akció, hangos-fényes izgalom, ami a lankadó figyelmet felélesztette, és ébren is tartotta egészen a tapsrendig.

Nem tudom, mennyire volt nehéz meghozni a döntést a nyolcvanperces terhelőpróbáról. Úgy gondolom, hogy nehéz volt. Azzal azonban, hogy megszületett, csaknem megoldhatatlan feladat elé állította Kovács Krisztát, aki a színpadi változatért felelt. Nyilván az első pillanattól világos volt előtte, hogy a regény egésze nem színre vihető. Remekművet húzni, szabni-varrni keserves feladat annak, akiben él a remekművek tisztelete. Tehát Kovács Kriszta nyilván nagyon nehéz döntést hozott, amikor a regényben kifejezetten meghatározó Malvinka-Tündérke szálát kimetszette. Nem látom, hogy

lett volna más választása, mint hogy egy végsőként megnyomorított szöveg helyett néhány teljes cselekményszál elhagyásával életképessé tegye a maradékot. Így is maradt bennem hiányérzet, olyan is, amit megérttek, olyan is, amit nem. Hogy az elbűvölő pillanat, amikor a regény végén Gergő édesanyja az egyetlen fiának szánt sült libát szétosztogatja Báró cigány halálosan vágyakozó purdéli között, kimaradt – megértem. Hogy a kincskereső ködmön csodáját, azt ugyanis, hogy a hamiskodót, a lelkiismeret szava ellen vétőt szorításával az igaz útra tereli – azt, hogy ez kimaradt, nem tudom megérteni. A csak a jó

gyerekek megszólaló körtemuzsika nagyobbik testvére ez a motívum a regényben, nem látok olyan közönség-lélektani szempontot, ami ezt felülírná.

Maga az előadás szép, tagolt térben játszódik, a sokat tudó díszlet előtere szinte észrevétlen átrendezésekkel „játszik” hol családi fészket, hol vásárteret, hol iskolai osztálytermet, a lépcsőkön könnyen bejárható felső és belső terek pedig képesek bármit megjeleníteni, amit a regény egyébként epikusán „szertelen” cselekményvezetése megkíván.

Az előadás rögtön az első jelenettel összefoglalja a regény egyik legfontosabb üzenetét. Azt, hogy az élet könnyörtelenségével, a nincstelenség nyomorúságával szemben mégiscsak valami védelmet nyújtanak a nagyon ősi, messze a kereszténység előtti időkből elősarjadzó mesék, mítoszok, hiedelmek. És az ezzel tökéletes harmóniában együtt élő, nem tolokodó, nem templomias, egyszerűen a levegő természetességével mindenütt jelen lévő keresztény jóság. Érezni az előadás indításából, hogy a rendező, Oberfrank Pál határt akar szabni a nézőtérben ülő gyerekek számára sokkoló tragikumnak. Annak például, hogy kicsi gyerekek halnak meg számukra már nevükben is ismeretlen betegségekben. A torokgyíkos Marika haldoklását finoman megrajzolt árnyalakok jelenítik csak meg, a haldoklás, a fuladás drámáját a gyermekét elsirató anya szép, takarékos mondatai váltják ki. És nyilván ugyanez a megfontoltság vezetett egy másik alapvető beavatkozásra, arra ugyanis, hogy Gergő édesapja nem hal meg a kincskereső ködmönön tett utolsó öltés után, hanem mindvégig egyben marad a család. Hogy hányan ültek a nézőtérben a gyerekek, akik csonka családból érkeztek, nem tudni. De talán valóban jobb volt ezt a fájdalom-faktort az apa halálának, egyáltalán a halál állandó jelenlétének hangsúlyozásával nem megbolygatni.

Aki a *Kincskereső kisködmön* színpadra állítására vállalkozik, azt is vállalja, hogy gyerekekre bízta az előadás kiemelkedően fontos feladatait. Ez is kockázat, mert ugyan nem lehetetlen, hogy a kincskereső ködmön már a válogatás során kincset talál, de garanciát a legtündéresebb ködmön sem tud adni. A nyilván gondos mérlegelés után kiválasztott gyerekek – véleményem szerint – átlépték a küszöböt. Csodafíú táltos nem volt ugyan köztük, de Győri Zsombor/Farsang Máté bírta végig színnel, szóval, jelenléttel azt, hogy egy egész előadást kellett elvinnie a vállán, holott – gondolom – valamilyenkor már az iskolában tanulta a modern okosságot. Hullámvölgyein gyorsan átlábalt, kis „hamisságait” sok tiszta tónussal ellensúlyozta, és nem kétséges, hogy kortársai szívét ott lenn, a nézőtérben megnyerte magának. A modern, okostelefonos gyerekek szívből azonosultak ezzel a furcsa „kistestvérrel”, még akkor is, ha nem tudták, mit jelent, ha elvisz valakit a markoláb. És ez áll minden gyerekszeplőre, ha nem is azonos mértékben. A darab által rájuk méretezett terhet

elbírták, élő gyerekek voltak a színpadon, mások mellett igazi, a szerencsétlenségben is a remény finom szálait szövögető, egyszerre esendő és kemény kis bice-bóca, Sólymosi András, vagy a lakli Cintula, akit Hunyadvári Ádám még meg is szeretett velünk a végén.

Jól kiválasztott, szépen, a gyerekközönséget megillető gonddal karaktert formáló színészek játszották a felnőtt szerepeket is. Igaz, volt néhány szerep, amit az előadás végsőkéig feszített tempója, a szöveg könnyörtelen visszavágása megfosztott a jellemépítés igazi lehetőségétől. De Tóth Loon öreg Szúcse a maga lassúdad, nem e kori bölcsességével, Diószegi Imola, a gyermekeit földbe tenni is tudó, égbe repíteni is tudó, de mindennek előtt az otthon puha melegét védelmezni képes anya, Messzi Gyurka, a minden bajra ízes-darabos bölcsességgel gyógyírt tudó keresztapa színt Nyirki Istvánra szabva, Körösi Csaba egyszerre atavisztikusan démoni és az ő kis bice-bócáját a bányacsász kenyerével szívósorító gyengédséggel kínáló Kűsmödije – igazi találatok. De – vállalva, hogy esetleg megcsalt az egyszeri benyomás – szeretném külön említeni Máté P. Gábor Bordács sógorát. A nagygazdai könnyörtelenség, a haszon maximalizálását álszent pajtáskodással leplező önzés olyan természetesen, olyan tökéletes hitelességgel feketéllik elő minden szavából, gesztusából, rikkantásából, ami néhány perces jelenlétét az előadás egyik legerősebb részévé teszi.

Az, hogy a kritikus nyolcvan percet a rövidebb tanórákat is nehezen tűrő gyereksereg türelemmel, sőt figyelemmel követte, nagyban köszönhető a filmszerűen rövid „snitteknek”, a gyors átrendezéseknek és nem utolsósorban az egész előadást végigkísérő zenének, amely szinte a játék egyik, néha a lélekállapotot jelző, néha értelmező, olykor a jelenetek közti réseken átlendítő főszereplőjévé vált.

És nem lehet végül szó nélkül hagyni az előadás egyik legmegragadóbb elemét, a gyönyörű világítást. A fények és árnyékok, a színek, a nagyon átgondoltan használt ködgép finom páráján átderengő háttér, az ebből a háttérből szintén a fények által kiemelt főmotívumok olykor szinte a késői reneszánsz erőteljes, szenvedélyes tudatossággal megkomponált festményeit idézték.

Bár kockázatokat vállalt a *Kincskereső kisködmön*nel a színház, végül élő, működő, nyilvánvalóan hatni képes előadásával nem egyszerűen áthidalta a korok közötti távolságot, nem csak azt mutatta meg, hogy egy (néhai) kötelező olvasmány is lehet nagyon érdekes. Finoman, didaktikus erőszak nélkül tudta képviselni azt a nem feltétlenül korszerű üzenetet is, hogy jónak lenni jó, hogy a szeretetnek, a csendes bölcsességnek értelme van, mert segít élni. Ha ezt a mobiltelefonok csivitelő népe megértené, elfogadná, megélné... – az sem lenne utolsó kincs, amit a kisködmön tündére talált.

Asztalos István

A csuda tudja, hogy mennyi minden jelentés és következmény kiváltója lehet egy kultfilm? Az 1989-ben bemutatott mű, az amerikai Peter Weir rendezte *Dead Poets Society* a legjobb eredeti forgatókönyv kategóriában Oscar-díjat kapott, amúgy a rendezés, a legjobb film és a legjobb színész kategóriában is jelölté volt – ekként indult a film karrierje. Másrészt kötelező tananyaggá vált Észak-Amerika gimnáziumaiban. A reformpedagógiákra érzékeny, liberalizálódó (többféle) európai iskolarendszer is befogadta, felismerve a korosztályok mindegyikében szerzett népszerűségét s a műben tézisszerűen kifejtett konfliktusrendszer biztosította – keretek között tartható – vitalehetőségeket.

Kapitányom, kapitányom!

Tom Schulman: *Holt költők társasága*. Rendezte: Funtek Frigyes. Veszprémi Petőfi Színház. Bemutató: Veszprém, 2017. november 3.

A közkeletűség és a kulturális kormányzatok kultúraelképzeléseit érvényesítő oktatási rendszerek kétes toleranciája, mint két folyó, egymásba torkolt, és közösen alkotott nagy vízfelületű medencét. A film normaközvetítővé vált, a *kapitányom, kapitányom* megszólítást a mindennapokban is hallhatjuk. A hagyomány, a becsület, a fegyelem és az érdem közösségre szentesített tartalmú etikai értékei mellé, amelyeket a konzervatív világ képvisel, az értelmes egyéni létezés kibontakoztatásához elengedhetetlen szabadságeszme csatlakozott. A mű a tradicionális és a modern értékek konfliktusainak egyikéről beszél, egy, az ifjú korosztályt érintő nevelési problémát tematizál, érzékenyen, romantikusan, s valljuk meg, tudatosan szem előtt tartott közérthetőséggel. Ettől népszerű. Képi világában, dramaturgiájában, karaktereiben és eszméileg is amerikai profizmussal készített pszeudo-művészfilm.

Azzal, hogy színpadi mű készült belőle, megváltozott-e az eredeti ötlet, vagy láthatóbbá vált-e, már ha volt, az ötlet mögötti valódi szándék? A színpadi változatot a film forgatókönyvírója készítette, s művét New Yorkban mutatták be – annak ellenére, hogy a veszprémi felkérésére készült az adaptáció. A veszprémi a második bemutató. Mindezek meghatározták, mennyiben szakadhat el az eredeti alkotástól a színpadi változat. Képileg összefogottabbá, dramaturgiájában a példabeszédszerűségét képviselőbbé, a szereplők számát tekintve redukáltabbá alakult – s mindezt kihívásként is kell értelmezniük a színészeknek, hogy élő produkcióvá alakítsák azt, ami kerek tanítómese. A sikerhez mindez kevés lenne: más (a mienkénél a radikalizmusa okán kevésbé összetett) kultúrában, más színházi hagyományra figyelve, más (a szórakoztatást kevésbé, a normativitást inkább igénylő) nézői elvárásokra ügyelve dolgozott Funtek Frigyes rendező és stábja.

Fogas kérdés lehetett azonban az, van-e aktualizálhatósága, létezhet-e napi aktualitása a kisvárosi színpadon újjászülhető darabnak? Milyen módon ábrázolható a felelőségteljes vezetés problematikája? Milyen sajátságok révén jeleníthető meg az irányító és az irányítottak viszonya, s ki nek miért és mennyiben kell felelősséget vállalnia a következményekért? A Veszprémi Petőfi Színház műsorpolitikája, a maguk választotta népszínházi tradíció

képviselésében igencsak távol tartja magát a napi jelentésárvitelektől. Másrészt igyekszik megadni a nézőknek azt a lehetőséget, hogy a darab, ha átvitt értelemben és személységfüggően is, eszmékkel, lehetőségekkel és korlátokkal szembesítsen. Funtek a saját szabályrendszerre figyelve építette fel a darabot jelenetről jelenetre, mozdítja be a rendkívül hatásos párbeszédre alapozott cselekményt, játszotta be a teret, s nem engedett semmi csábításnak. Ilyesmire szokás azt mondani, hogy mindenben elegánsan szakszerű. A színpadi játék dinamikája ugyanaz marad, mint a darabé, s a szereplők karakterét képviselve válnak a színészek színpadjuk hőseivé. S nem mellékesen, értelmezhető és hozzáértő a szerepleosztása.

A vezető szerepbe a Todd Andersont alakító színész kerül. Az apai szigort egyre kevésbé elviselő, szerelmes s egyben a színészetbe is belebolonduló fiú szenvedéstörténetének bemutatása összetett lehetőséget jelent Koller Krisztián számára. Kamaszosan esetlen pillanatai hihetően vegyülnek a hirtelen ifjúvá nőő férfi komolykodásaival, szárnyalásával. A kollégista ifjakat, mint Todd Andersont is, meghívott vendégek alakítják. Színművészeti hallgatók Budapestről és Kaposvárról. Csapatmunkások, lelkesek, mindegyikük megtalálja a karakterében a szereplehetőséget. Artikulációs problémáik vélhetően a képzési hiányosságokból következnek – színpadi beszédük időközönként alig érthető. A diákokat meg-

jelenítő diákok hadarását, némelykor érthetetlen dikcióját a nemzedéki sajátosság színészi kifejezésére szolgálónak betudni tévedés lenne, s nem ellensúlyozza a tanárt játszó színész értelmező, tiszta szövegmondása. Ezen túli mulasztásuk nincs, érdemeik a színházlátogatók lelkes szeretetére.

Carpe diem! – hangzik el a felszólítás többször a hét fiú számára a Welton Akadémián az ifjú, rebellis irodalomtanár, Mr. Keating szájából. Robin Williams filmbeli alakja az önállóságra és önmaguk kiteljesítésére szeretné szoktatni a tanítványait. Bár nincs ezzel másként a színdarab tanára sem, ha aszimmetrikusabb is most az ő személyisége. Oberfrank Pál kihívása az, hogy a filmfőhősi karakter másolásától úgy tekintsen el, hogy annak szándékait ne torzítsa, másrészt a filmbelől eltérő vonásokkal is ellássa. A veszprémi Mr. Keating koros, lassan már pocakosodni fog, a nőülés előtt áll, fel is emlegetődik a menyasszonya. Az individuális értékeket kedveli, s ezzel sodorja diákjait veszélybe. Alakjáról el kell hinnünk, hogy megszokott tanárformája mögött friss lázadás húzódik, még ha az ő lázadása okát nehezebben is tisztázhatjuk, mint a tanítványaiét. Mr. Keating figurája a mostani megfogalmazás szerint törődöttnek is képes mutatkozni, olykor elhíhet róla az, hogy a gyermekeket azért neveli így, hogy az iskoláján a maga egykori szenvedése miatt bosszút álljon, de tapasztaljuk a diákokkal való azonosulását, amikor kell, a visszafogott lángú szenvedélyt is. Liberalizmusa, amelynek hét, többé-kevésbé eltérő módú követője lesz, kockázatos gyűjtemény.

Amíg Csík György díszletei és jelmezei megfelelő környezetet teremtettek a játékhoz (csupán a lépcsőlejárónak megnyitott, a színpadon tatóngó rés nem jut értelmezhető funkcióhoz), a zenéről (Peter Kubik) ez nem mondható el. Teljesen felesleges édes vagy zaklatott melódiákkal aláhúzni azt, amit a színpad, a színészek a játékkal stb. tökéletesen bemutatnak.

A darab, akár, ha a tanári szerepről, annak mozgatórugóiról alkotott figura kiteljesedését nézzük, akár ha az iskoláztatásról és az azt felügyelő felnőttek társadalmáról alkotott nézeteket tekintjük, a filmbelihez képest hordoz újdonságokat. A produkció ekként is sikerre ítéltetett.

Géczi János

Kötelező, ha visszatér

Dés László – Geszti Péter – Grecsó Krisztián: *Pál utcai fiúk*. Molnár Ferenc azonos című regénye nyomán. Rendezte: Vándorfi László. Koreográfia: Krámer György. Pannon Várszínház, 2017. október 19.

A Molnár Ferenc által írt *Pál utcai fiúk* a kedvenc kötelező olvasmányaim közé tartozott, nem kötelességből, hanem élvezetből, többször is szívesen olvastam. Noha a fiúk világa és a sajátom különböző volt, mégis tudtam azonosulni a karakterekkel.

Pannon Toldi é

Arany János – Szarka Gyula:
Pannon Várszínház. Ré

Az évad első előadása a Pannon Várszínházban, a 2016-os évadban mutatott be a darabot, amit nagy sikerére való tekintettel idén is repertoárra vettek. A bemutató óta telt házas előadásokkal játsszák a darabot. Kissé elfogultan ültem be az előadásra a pozitív visszajelzések, valamint szubjektív élményem miatt, de szerencsére nem kellett csalódnom.

Séd, 2015. tavasz, 42. old.

A néma fősz

Grecsó Krisztián – Molnár Ferenc: *Pál utcai fiúk*. Pannon Várszínház. Ré

Séd, 2016. tél, 16. old.

A Pannon Várszínház a 2016-os évadban mutatta be a darabot, amit nagy sikerére való tekintettel idén is repertoárra vettek. A bemutató óta telt házas előadásokkal játsszák a darabot. Kissé elfogultan ültem be az előadásra a pozitív visszajelzések, valamint szubjektív élményem miatt, de szerencsére nem kellett csalódnom.

Első helyszín az osztályterem, ahol feltűnik az összes Pál utcai fiú, feszülten figyelve Rácz tanár úr érkezését a zöld lángról. Bár a feszülten figyelés erős túlzásnak hathat, hiszen a fiúk mindegyike már a tavaszra gondol, és fejben odakint jár. Könnyed kezdés, ami által mi is magunkénak érezhetjük a vágyakozást a szabadság után.

Végre kicsengetnek, és mindenki mehet a saját dolgára. Azaz hova máshova, mint a szeretett Grundra?! A darab cselekménye a könyvben megismert módon halad, Vándorfi László rendezése gyönyörűen kitér minden részletre, amit a

néző, aki elfogult vagy sem, látni szeretne az előadásban. Nem veszik el a gittegyelet fontossága, amit a játékos humor tesz magam számára is fontossá, és nem vesznek el a karakterek sem. Nincsenek elnyújtott jelenetek, bár Boka és Áts Feri küzdelme számomra talán hosszúra nyúlt, a körülöttem ülő gyerekek halk „Hajrá, Boka” suttoгása megérteti velem, hogy a feszültség ilyesfajta fenntartása mégis indokolt.

Különösen ötletesnek tartom a díszletet, ami hol iskolapadként, hol farakásként funkcionál, amit olyan könnyedén változtatnak, hogy filmes vágásokhoz hasonló érzésem támad, mintha a díszlet egyik pillanatról a másikra változna meg, ezzel elérve azt, hogy a néző szemében ne törjön meg a varázs.

A Dés–Geszti duó által írt zenék mindegyike magával ragad, tökéletesen festik alá a fiúkban zajló érzelmeket. A Pásztor testvérek fűvészkeri fürdőzése után énekelt dalban a koreográfia ötletes megoldás arra, hogy a nézőket belevigye kicsit az előadásba, miközben mégis végig a helyükön maradnak. (Az első négy sor vigyen magával esőkabátot!)

Bár néha a koreográfia szétesik, jó teljesítménnyel játsszák végig a színészek az előadást. A Sente Árpád által megformált Nemescekről mindvégig elhiszem, hogy elesett, magatehetetlen fiúcska, aki később beteg lesz, mint ahogy elhiszem azt is, hogy Kékesi Gábor Áts Ferije kemény kezű, mégis tisztességes és erős vezető. A vörösinges mellékszereplők is nagy összpontosítással és átéléssel játszanak.

Az előadás végén, amikor felcsendül a *Mi vagyunk a Grund* című dal, a közönség éljenzéssel és közös énekléssel fogadja, majd vastappsal jutalmazza az előadást. Elégedettség és hála lengi be a nézőteret, melyben mindannyian osztozunk, és érzem, hogy szabad a Grund!

Pratscher Bianka

Ahogy gyülekezik a közönség a nézőtérén – fiatalok, idősebbek, családok gyermekükkel –, szinte tapintani lehet a várakozással teli ünnepi hangulatot. A várakozást, hogy most végre kapunk valami fennköltet, magasztosat, olyan „táplálékot”, amiből nekünk ritkán jut. Mert ezt ígéri a vendég társulat a plakátjain, szórólapján. Ígéri az örök klasszikust, mégpedig a legjobbak előadásában, valamint azt, hogy visszarepíti közönségét a dicsőséges múltba. Teszi ezt *A hattyúk tava* előadásával, mely a cári balett idején kifejlődött orosz romantikus balettnak a világ színpadait közel százötven éve uraló csúcspontja.

Az egyik szemem...

A hattyúk tava. Szentpétervári Balett Színház, Veszprém, Hangvilla, 2017. október 27.

Lassan elsötétül a nézőtér. Lássuk.

Felcsendül a nyitány (a romantikus balettszínházban ez is dukál, funkciója közismert). Csajkovszkij. Az orosz romantika géniusza. Sorjáznak az ismert, csodálatos motívumok – felvételről. Nem baj (de!), ne legyünk telhetetlenek, a zene így is valamelyest magához ölel. Majd a látvány.

Felgördül a függöny. A színpad tele, hercegi udvarnép, elegáns, a stílusnak megfelelő jelmezekben, ifjú herceg, udvari bolond, anyahercegnő. A tánckar fegyelmezett, koncentrált igyekezettel – totyog. Energiájuk jó részét felemészti, hogy az egyébként autentikus koreográfiát eljárák anélkül, hogy összeütköznenek. Szűk a színpad hat párnak, és ez a szűkösség rányomja bélyegét az előadás összes nagyjelenetére. Eljárák a táncokat, de sem sodró lendület, sem a hercegi udvarnép duhaj életöröme nem árad táncukból, mely egyébiránt az ifjú herceg romantikus melankóliáját lenne hivatott ellenpontoszni, kiemelni. A Herceget alakító táncos – nevét nem tudjuk, mert színlap, szereposztás nincs (vajon miért?), megjelenésre, alkatára, tartására nézve tökéletes *daseur noble*, a nemesi férfi főszereplővel szemben támasztott minden kíváncsolomnak megfelelő. Szép embert látunk a színpadon. Arcán a már említett mélabú, arisztokratikus elvagyódás. S ez a nyitóképben megfelelően képviseli a karaktert, kár, hogy ez az arckifejezés az előadás során mit sem változik. Egy arccal táncolja végig szerepét, függetlenül attól, hogy dramaturgiai, érzelmileg hol tart.

Az udvarnép távozik, a Herceg vadászni indul a tóhoz. Felcsendül a hattyúmotívum, Odette, a gonosz varázsló által hattyúvá változtatott lány érkezik a színre. Bevallom, itt egy pillanatra megrezdül a lelkem. A következő néhány percben valóban azt érzem, hogy valami átjár abból a fennköltégből, éteri csodából, ami miatt, úgy tűnik, halhatatlan ez a műfaj, és ami miatt vélhetően összegyűlt ma este ez a telt háznai közönség. Belibeg a színpadra a balettrina, testsúlya nincs, szinte a levegőben úszik. Hosszú végtagjaival csupa izom, csupa törekenység. Rebbenései kalitkába zárt madár, börtönbe zárt női lélek. Olyan ez a fehér hattyú, amilyennek lennie kell. Sajnos a varázslat rövid idő után szertefoszlik. A Herceg és Odette első duettje a nem több, mint korrekt tánctechnikai megoldásokon és adekvát, sztereotip gesztusokon túl nem sokat nyújt. A koreográfia által megkövetelt technikai kontaktuson kívül nincs sok közük egymáshoz, pedig itt a minden gonoszt legyőző szerelemnek kellene áradnia a színpadról. Sajnos így történik ez a későbbiekben is. A második felvonásban, a fekete hattyú nagyjelenetében sem a család, érzéki *femme fatale* győzedelmes, lehengerlő táncával ajándékozza meg a közönséget és a jelenetet(!) a táncosnő. Ehelyett egy szülinapi zsúron alkalmazandó mosollyal az arcán, koncentrált igyekezettel küzd meg a szerep megkövetelte tradicionális tánctechnikai bravúrokkal. Ha nem is az ígért világszínvonalon, de eltáncol mindent korrektül, csak nincs benne a lényeg. Partnere most is, a cselekmény drámai fordulatát adó jelenetben pontosan ugyanolyan arckifejezéssel táncol, mint a nyitóképben s azóta mindig. Belátom, ezen a színpadon a második felvonás férfivariációját, helyszűke miatt igen bajos magabiztosan és lendületesen eltáncolni. A páros részek is tartalmaznak olyan mozdulatsorokat, melyek dinamikájából levesz, ha nincs elég hely. De nem lehet mindent erre fogni, hiányérzetem csak részben magyarázható a színpadi tér adottságaival. Kevésbé éreztem ezt a problémát a nagy fehér képekben. A

női tánckar fegyelmezettsége, előadásmódja, tiszta spicctechnikája közelítette az elvárható színvonalat. A négy kishattyú slágerszáma kiváltképp. Felüdülést jelentettek a második felvonásbeli *divertissement* táncai, a spanyol tánc, a tarantella. A nagyobb létszámot igénylő lengyel tánc viszont ismét a helyszűkéről szóló totyogással rontotta számomra az élményt.

Mindent egybevetve, ahogy mondani szokás, az egyik szemem sír, a másik nevet. Mert végül is klasszikus táncot láthatott aznap este az arra vágyó veszprémi közönség. Olyan, évszázados koreográfiai megoldásokkal, melyek az orosz balettnél születtek, s onnan hódították meg a világot. Ez még akkor is igaz, ha az előadói színvonal és a tradicionális balett színházi szerepformálás terén az előadás sokszor hagyott maga után kíváncsolót. Hiteles, szépen kivitelezett és zömmel szépen viselt jelmezekkel. Viszont, finoman szólva is szerény színpadképpel – két háttérfüggöny, egy trón és néhány számoly képviselte a látványvilágot. Pedig a romantikus balettek akkor tudnak hiteles élményt nyújtani, ha megvan a kötelező monumentalitás és csillogás. Hozzá tartozik, éppúgy, mint az élő zene.

Közismert, hogy az igazi klasszikus balett nem az utazó brigádok repertoárjára való. Eredeti létszámmal, zenekarral, a hozzá illő látvánnyal, magasan kvalifikált táncművészekkel színre vinni egy balettet rendkívül drága. Ezt utaztatni még ennél is drágább, szinte elképzelhetetlenül az. Ki fizesse a révést? Erre a világban se nagyon van, de hazánkban végképp nincs pénz. Felmerül bennem a kérdés: Akkor szabad-e ilyen? Szabad-e arra alkalmatlan terekbe bepaszírozni egy művet? Szabad-e olyan kompromisszumokkal közönség elé állni, melyek a produkciót lényegileg károsítják? Szabad-e olyan, látatlanban vásárolt produkcióval kecsegtetni a közönséget, amely többet ígér a lehetségesnél? A szakmai igényesség alapján azt mondom, nem! De akkor mi van helyette? Mit kaphatnak vidéki polgártársaink, akik áhítoznak erre a kultúrára? Vagy ez is jobb, mint a semmi alapon akkor inkább legyen? Nem tudom a választ. Az egyik szemem sír...

Az előadás telt ház előtt zajlott, és nagy sikert aratott.

Krámer György

Két szülőföld vonzásában

Praznovszky Mihály: *Írók és kultuszok*. Művészetek Háza, Veszprém, 2017.

Ritka elegáns kötet, kemény borítóval, méltóságteljes, szemnek kellemes bordó színnel, a kézírást idéző címfelirattal. A borító jobb alsó sarkán egy kalapos, padon ülő férfialak vonzza a tekintetünket. Arcát nem látjuk, csak bajusza villan fel. Karját a karos lóca támláján fekteti. Pihenget, s mintha bennünket is hívna: üljünk hozzá, hiszen van még hely mellette. Beszéljessünk, vagy csak hallgassuk a csendet, szükségünk van mindkettőre. Az ülőszobor – mert nem régi fotográfiát, hanem fénye szerint nemes anyagból, bronzból készült szoborról készült felvételt láthatunk – férfiúja sejtelmes, első látásra nehezen azonosítható. S hiába nézzük a kötet kolofonját, annak adatai sem adnak útbaigazítást a szobor címére, alkotójára, elhelyezésére vonatkozóan. Ha azonban a kötet szerzőjének nevét olvassuk a cím előtt, végtelenül apró betűkkel, szerényen meghúzódnva, alig lehet kétségünk, hogy Praznovszky Mihály író-etalonjának, Mikszáth Kálmánnak a szobrát csempészte a borítóra. (Én örültem volna kissé nagyobb fotójának, nem csupán azért, mert nehezebben látok. Különben dicsérem Bucsy Balázs borítóját, remek munka!) A mű, ifj. Szabó István szobrászművész alkotása Horpácson áll, Mikszáth kúriája előtt, elsőként a manapság oly divatos „ülj mellém”-szobrok folyamából.

Jubileumi kötetnek illik is ilyen klasszikusan elegánsnak lenni. A szerző ráadásul két jelentős személyes évfordulót jegyzett 2017-ben: az elsőt életévei tekintetében (bár nem hölgyről van szó, minek az évszám, hiszen Praznovszky Mihály igazán fiatalos hévvel dolgozik ma is), a másodikat veszprémi megtelepedésük kapcsán: 30 éve él családjával Veszprémben, illetve a város szomszédságában, Nemesvámoson. Vidékünk azóta második hazájává vált. Az első természetesen a szülőföld, Nógrád, ami valójában sosem engedte el. Praznovszky, a könyvtáros-muzeológus-irodalomtörténész kutatási témáival ma is kötődik a felnevelő tájhoz, annak művelődéstörténetéhez, neves szülőtteihez. A befogadó táj irodalma sem hagyhatta érintetlenül. Jeles egyéniségek életművükkel vagy azok egy-egy részletével készítették filológiai feltárást, előadások tartására, tanulmányok írására, mi több: kultuszuk megalapozására, illetve kiteljesítésére.

A jelen kötet erőteljes válogatás a szerző sokszínű, valóban gazdag s korántsem lezárt munkásságából. A két táj, miként Praznovszky fogalmaz, a „két szülőföld” adta a vezérlőelvet az összeállításnál. Nógrád és Veszprém megye alkalmanként összekapcsolódik az írásokban, így van ez rendjén. Mert „egy haza ez, még ha olyan kicsi is” – vallja a szerző. A tanulmányo-

kat egymáshoz fűzi, hogy javarészt írók és irodalmi kultuszok a fő témáik, innen a kötet rövid, ám valóban tartalomra utaló címe. Praznovszky a híres nógrádiak, Madách Imre és Mikszáth Kálmán életének s életművének legismertebb kortárs kutatója. E két klasszikushoz újabb irodalmi nagyságok sorakoztak Veszprém megyében: Jókai Mór, a füredi nyaralótulajdonos, a Balaton-rajongó Krúdy Gyula és Déry Tibor, a tónál egy hétre boldogságot lelő József Attila, a Batsányit irodalmi értékére emelő Keresztury Dezső. S Praznovszky az irodalmi kultuszok kutatás egyik fő művelője immár több évtizede, írásaival, tanulmányaival e téren is rangot vívott ki magának. Így tagolódik hát a kötet, így alakult ki annak szerkezete a szerkesztővel, Kilián Lászlóval való közös munka során.

Négy hosszabb-rövidebb rész alkot egységet a könyvben. Az első, a *Művelődés és műveltség* címet viselő mindössze két tanulmányt tartalmaz. Ezek címe is általános, ám olvasásuk során kiderül, a szerző a nógrádi művelődéstörténeti képet összeveti az országos példákkal, köztük Veszprém megyeiekkel, ezért joggal nem tájra leszűkítő a cím. Nagy ívű tanulmány mindkettő, levéltári kutatás a javából, alapos forrásismeret és elemzés, a további feladatok kijelölésével. A szerző muzeológusi pályafutásának indulásakor kezdte a 19. század eleje, első fele művelődéstörténetének vizsgálatát Nógrádban, eloszlatozó a köznemességről kialakult sztereotípiákat. E témájú, a köznemesség életmódjával és kultúrájával foglalkozó publicisztikai 1980-tól jelentek meg. A kötetben szereplő első írást 2003-ban tette közzé addigi kutatásai összegzéseként. A második tanulmány vallottan a földi, a salgótarjáni születésű R. Várkonyi Ágnes történész emlékére készült, előtanulmányként Praznovszky egy készülő nagyobb feldolgozásához.

Az *Életek és művek* fejezetet mi más is nyithatná, mint egy Madách Imre-cikk. Igazi ritkaságot ismertet, egy eddig ismeretlen Madách-írást, amire Praznovszky éppen a veszprémi érseki könyvtárban bukkant. Az oknyomozó cikk Madáchra vet fényt az eredeti források szövegének közlésével. Aztán Jókai és Liszt bonyolult kapcsolata, „a zongorakirály és az írófejedelem csatája” – amelynek részese, alakítója Jókai hitvese, Laborfalvy Róza színésznő – bomlik ki előttünk színesen, a szerző személyes véleményét sem rejtve. S Jókairól egy újabb írás, ezúttal a szőlőbirtokosról, akinek a szőlészeti és borkészítési tudása valóban az utókor figyelmére is méltó. Jókai után nem véletlenül a nyomdokain induló, róla életrajzi regényt író Mikszáth-tanulmányok következnek. Praznovszky öt cikket hoz a nagy palócról eddig közölt vagy százötvenéből, melyekből ízelítőt kap az, aki elolvassa Praznovszky egyes cikkeihez csatolt jegyzetapparátusát. Érdemes megtenni. A kötetbeliek közül számomra a legizgalmasabb Mikszáth íróvá válása önmítoszainak taglalása s az e témához szorosan kapcsolódó, Mikszáth tanár-eszményeiről szóló írása. Mikszáth politikai humorát a kiindulóponttól, a parlamenti

kabátlopástól (tényleg megtörtént) mutatja be a források és a témára vonatkozó szakirodalom ismertetésével, összevetésével. A könyv Mikszáth-részét két „kis színes” zárja: a drégelyi vár Mikszáth-féle históriája vagy alakjának Praznovszky-féle hangulatos értelmezése és az író *Putnoki pajkos* című novellája legendabeli háttérének feltárása szinte nyomozásszerűen, az 1877-ből való elbeszélés szövegének és a putnoki pajkosról szóló két versnek közlésével. Majd a Mikszáth-kortárs és képviselőtárs, a „túl-a-dunai”, azaz dunántúli Eötvös Károly Kossuth-rajongását elemzi a valóság és fikció, a hiteles portré és mítoszképző foglomsor együttes jelenlétében. S a fejezetet zárja Keresztury Dezső Batsányi-képéről írt tanulmánya. Praznovszky Keresztury irodalomtörténeti kutatásaiban első helyre teszi, gyorsan tegyük hozzá, hogy joggal, a teljes életművet kritikai kiadás keretében közlétező Batsányi-kutatást.

A *Kultusz-jelenségek* című fejezetben az irodalmi emlékek kapcsán két írásban foglalkozik Mikszáth emlékezetével Veszprém megyében és Szlovéniában. A kultikus helyszínek Pápa és Rohics, emléktábla-avatás 2010-ben és rá egy évre, Praznovszky Mihály hathatós közreműködésével. Aztán az általa szerkesztett Krúdy-kiskönyv-sorozat 20 kötetének létrejöttét örökíti meg személyes hangvétellel, majd József Attila 1932 szeptemberi balatoni boldog hetét eleveníti fel, pontosítva ezzel a Veszprém megyei irodalmi topográfiát. A fejezet utolsó írása tisztelgés Déry Tibor balatoni, pontosabban arácsi, még pontosabban Tamás-hegyi emléke s egyben a Déry-kutató Botka Ferenc emléke előtt.

A kötet ekként is zárulhatna méltó módon, ám Praznovszky Mihály epilógusként összefoglalja a kötetbe válogatott tanulmányok keletkezésének történetét. Filológiai munkát végez, tájékoztatja az olvasót az előzményekről, a háttér meghatározó elemeiről. Érdekes olvasni az egyes történeteket, a szerző életpályájának, munkásságának jelentős vonulatai, állomásai rajzolódni ki általuk s egyben a magyar művelődéstörténet, azon belül főként az irodalom jelentős személyiségei, történései, praznovszkys szenvedéllyel. „Az olvasó mindent tud, mindent megmagyaráztam” – veti papírra s így folytatja: „Lesz, aki megelégszik az utószó elolvasásával. Megköszönöm neki. Van, aki beleolvass a szövegekbe, azért is hálás leszek”. Én nem csupán beleolvastam a szövegeibe, elolvastam azokat, némelyiket többször is. Mert megérintettek, maradandóan. Tudom, leendő olvasói sem tesznek, éreznek majd másként.

Praznovszky Mihály az utószóban folytatást ígér. Várjuk! Mint vártuk ezt a könyvet is, hiszen a szerzőtől, ugyancsak a Művészetek Háza kiadásában a *Vár Ucca Tizenhét Könyvek* sorozat 9. köteteként jelent meg a *Tájirodalom* című, szintén tanulmányokat tartalmazó műve még 1996-ban. 21 év telt el azóta. A következőre, ugye, nem kell ennyit várnunk?

Ács Anna

Rendületlenül a romok között

A veszprémi egyházmegye története 1945 és 1972 között.
– Veszprém, Veszprémi Főegyházmegye, 2017.

A 2016 augusztusában megtartott konferencia előadásait rendezte a fenti címen kötet a két szerkesztő: Karlinszky Balázs és Varga Tibor László. A konferenciakötet *A veszprémi egyházmegye múltjából* sorozat 30. kötete, mely sorozatot 1933-ban indította útjára a kitűnő egyháztörténész, Pfeiffer János. A sorozat újraindítója Körmeny József, ő volt a püspöki levéltár igazgatója 1996-ig. Ezt követően vette át a stafétabotot az új levéltáros-generáció és kezdte meg a Veszprémi Érsekség Egyháztörténeti Bizottsága égisze alatt 2014-től évente szervezett egyháztörténeti konferenciák előadásainak gyűjteményes kötetekben történő megjelentetését. Ezek mellett számos, az egyházmegye történetére vonatkozó forráskiadvány is napvilágot látott 2010-től kezdődően.

Elolvasva jelen kötet tartalomjegyzékét, a recenzensnek a meglehetősen közhelynek tűnő „izgalmas” szó jut eszébe minőségjelzőként, és még valami. 1961, amikor az érettségi szünet egyik felkészítő összejövetele után a Lovassyból kilépve (akkor még szó sem volt a cserháti új épületről) barátom, J. odasúgta, a Jenő bácsi bevisz bennünket a püspöki palotába. Most lehet! A nagyapám korú idős pap (Gutheil Jenő volt) a Dubniczayból jött ki, és hármasan mentünk be az épületbe. A ma telt házas koncerteknek, kötetbemutatóknak helyet adó díszebédlő zsúfolva miseruhákat tartó állványokkal, asztalokon kelyhek, monstranciák, mindenféle üveg- és porcelánedények, falnak támasztott festmények és egy sajátos szag, nem illat, ami mindent furcsává tett. Sehol egy teremtett lélek, csak a magyarázó idős férfi hangja és saját lépéseink zaja, ahogy egyik szobából-teremből mentünk a másikba. Köztük volt a főpapi kápolna és a Koller-könyvtár is. Több mint fél évszázad után csak ennyi maradt meg bennem, meg az egésznek a mérhetetlenül szomorú, lehangoló látványa.

A most kézben tartott kötet alátámasztja az egykori gimnazista megérzését. A korszak – majd egy emberöltő – kegyetlen nehéz volt a társadalom egészének, az egyházak számára a működésüket ellehetetlenítő, mindent ellenőrizni kívánó politika pedig különösen az volt.

Végignézve a tartalomjegyzéket, a meglehetősen széles spektrumot felölelő előadások csoportosítását, az olvasó a személyes történetektől az egyházmegye történetén keresztül jut el a közösségek történetéig, végül pedig ízelítőt kap néhány egyházközség történetéből is.

A Kahler Frigyes jegyezte előszó a tárgyalt időszakról jó áttekintést ad,

röviden érintve az érsekké szentelt, majd bíborossá kreált Mindszenty József püspök utáni időszakot. Ekkor, a még '46-ban a püspöki székbe került Bánáss László korlátozás nélkül tudta folytatni elődje munkáját. Korai halálát követően utódja, Badalik Bertalan püspök azonban gyakorlatilag az egyházüldözés legkeményebb időszakában vezette az egyházmegyét. Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége, a békepapi mozgalom vertikális struktúrájának a kiépítése, ezzel együtt a belső ellentétek generálása mind-mind az egyháznak a társadalomra gyakorolt hatását kívánta annulálni.

Az ÁEH ellenőrzése alá vont Badalik püspök egyházmegyei tevékenységéről írta tanulmányát Soós Viktor Attila, kitérve a veszprémi szeminárium megszüntetésére, a szerzetesrendek feloszlata okozta rendkívül súlyos gondok kezelésére. A főpapot a Püspöki Karon belüli kiállása, az államhatalom határozott utasításainak rendszeres figyelmen kívül hagyása miatt és főleg az '56-os forradalom alatti és utáni tevékenysége miatt kitiltották Veszprémből, Hejccére száműzték. 1965-ös halálakor még a temetését sem engedélyezték püspöki székhelyén. Az 1950 nyarán megalakult országos papi békemozgalom Badalik püspök működési idejére esett. A mozgalom országos tevékenységét, illetve ennek a veszprémi egyházmegyére vonatkozó vetületét elemezte Balogh Gábor, elsősorban az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, illetve más állami és egyházi levéltárak, köztük a Primási Levéltár és a Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár iratanyagának a feldolgozásával. Az egyházmegyéjéből eltávolított főpap utódja Klempa Sándor Károly lett, apostoli kormányzó címmel felruházva. Az ügynökként is számon tartott pap hagyatékából előkerült naplótöredékeket dolgozta fel Tóth Krisztina. A számos szakirodalmat felhasználó dolgozathoz betekintést nyerhet az olvasó a kormányzó szemszögéből nézve az 1960-as évek egyházmegyéjének és magának a kormányzónak ellentmondásos mindennapjaiba. Varga Tibor László munkájában Pék János egyházmegyes lelkész élettörténetén keresztül megkapjuk a teljes korszakra vonatkozó jellemzést 1941-től egészen 1974-ben bekövetkezett haláláig. Életrajzából kitetszik, hogy nem tanult külföldön, nem volt semmiféle egyházi címe, csak szolgálta egyházát, de „élvezte” mindazokat az atrocitásokat, melyeket az egyházmegye papsága elszenvedett valamennyi aktuális politikai kurzustól. A tanulmány külön értéke az a függelék, amelyik tartalmazza az 1944–1948 között szabadságukban korlátozott veszprémi egyházmegyes papok névsorát.

Az egyházkormányzat történetével foglalkozó fejezet első előadása Mikó Zsuzsanna munkája, aki Moravetz Lajos egyházügyi megbízott 1952 és 1956 közötti veszprémi ténykedését vizsgálta. Karlinszky Balázs a püspöki aula 1956–57-es személyi változásait elemezte, bemutatva a szereplőket és az eseménysort, ahogy az 1956-os forradalom idején az ÁEH befolyásától megszabadult főpásztor, Badalik

Bertalan megpróbálta az aula oda nem illő személyeit lecserélni az általa megfelelőnek tartott papokra. Mire azonban erresor kerülhetett volna, a Kádár-kormány megerősödött, a püspököt Hejccére internálták, helyét Klempa apostoli kormányzó vette át, megtörtént az egyházmegye ismételt ÁEH alá vonása. A tekintélyes forrásanyagot feldolgozó és nagy jegyzetapparátust prezentáló tanulmányukban Gárdonyi Máté és szerzőtársa, Horváth Gergely Krisztián mindössze öt esztendő vizsgálták a veszprémi egyházmegye történetéből. Az 1957–1962 közötti időszak jelentősége azonban igen nagy, mert a pártállam az '56-os forradalom leverését követően az addig megőrzött értékrendszer teljes átstrukturálását vitte végig a csak rövid megtorpanás után újjászervezett és minden részterületre kiterjedően az egyházak teljes felügyeletét ellátó Egyházügyi Hivatal révén, deklarált feladatává téve a társadalom feletti uralmat. A szerzők az egyházmegyében folyó tevékenységek, illetve részfolyamatok bemutatásán túl számos adatsor, statisztika közlésével támasztják alá megállapításaikat. A veszprémi egyházmegye közigazgatásának 1945 utáni változásait dolgozta fel *Fliegh Áron* 1963-ig, az 1949-es és az 1963-as évre vonatkozóan térképen mutatva be az esperesi kerületek változásait.

A konferenciakötet harmadik témaköre a közösségi történetekkel foglalkozik. A köztudatban talán kevésbé ismert területet dolgozta fel tanulmányában Ritter György, aki a világháború utáni német kitelepítések és a Felvidékről történt betelepítések utáni belső áttelepítések problémakörét tárgyalta, közreadva a bakonyi falvak német ajkú, „anyanyelves” lakossága történetét. Gianone András a megyében tevékenykedő *Actio Catholica* történetét dolgozta fel 1948-ig, a szervezet megszüntetéséig. Talán más terület, de érdekes a témája Szabó Csaba munkájának. A szerző a népi vallásosság meglétét, megnyilvánulásait, annak durva visszaszorítását vizsgálta az 1957–60 közötti évek vonatkozásán, levéltári források, főképpen a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában fellelt EÁH-iratok feldolgozásával. Az egyházmegye műemlék templomainak felújításával kapcsolatosan fellelhető forrásokat gyűjtötte egybe és publikálta a konferenciakötetben közreadott tanulmányában Simon Anna, az 1945–1972 közötti évek vonatkozásán. Bemutatja az intézményszerű műemlékvédelem Veszprém megyei helyzetét és viszonyát az egyházmegyével, ezen belül bővebben foglalkozik a veszprémi székesegyház felújításával. A tanulmányt a megye egyházi műemlékeinek táblázatos összesítése, iratjegyzékek és az építkezésekkel kapcsolatos püspöki körlevelek forrásjegyzéke egészíti ki.

A veszprémi egyházmegye 1945 és 1972 közötti történetével foglalkozó konferencia előadásait csokorba gyűjtő kötet záró témaköre az egyes egyházközségek történetéből szemezget. Horváth László az ajkai plébániák történetét dolgozta fel. Ajka az a település, amelynek közigazgatási területe 1950-től kezdődően,

amikor Bódé községet csatolták Ajkához és befejezve a területgyarapítást 1984-ben, amikor Padragkutat is Ajka városához csatolták, folyamatosan változott. A tanulmány statisztikai adatsorok közlésével mutatja be az 1959-ben várossá minősített Ajka lakosságának hitéletét. Az ugyancsak „szocialista város” Várpalota lakosságának vallásosságával Galambos István foglalkozott. Nagy Szabolcs előadásának *Veszprém város „szocializálása”, 1945–1970* a címe, ami gyakorlatilag le is fedi a munka tartalmát: munkásmozgalom a városban, az egypártrendszer kialakulása, a város átalakítása és végül a társadalmi gyökerek téma rövid kifejtése.

A *Rendületlenül a romok között* főcímet viselő konferenciakötet szerves folytatása az 2014-es és a 2015-ös konferenciák előadásait rögzítő köteteknek, ahol a megye szerzetesrendjeinek történetét, illetve a püspökség történetét vizsgálták a második világháború idején lezajlott események alapján. Hasonló volt a témája az ez évben megrendezett konferenciának is. A közölt előadásoknak nem csupán az az értéke, hogy alaposan körbejárja a katolikus egyház Veszprém megyei történetét és benne Veszprém városét is, hanem jelentős a hozzájárulása a valamikor majd elkészülő Veszprém monográfia egyháztörténeti fejezetéhez is.

Csiszár Miklós

Tétova tapsorkán

Sirató Ildikó: *A magyar színjátszás rövid története*. Holnap Kiadó, 2017.

Hiányzott már egy ilyesféle kézikönyv: egy egyetemi jegyzet terjedelmű, de annál jóval gazdagabb kiállítású, a magyar hivatásos színjátszás két és negyedszázados történetét dióhéjban összefoglaló, egyszerre az olvasmányosság és az ismeretterjesztés igényével jelentkező szakmunka. A magyar színháztörténet alighanem legnagyobb tudású kutatójának, Kerényi Ferencnek a tervei között szerepelt egy efféle jegyzetnek a megírása – néhányan, közeli tanítványai, úgy tudtuk, vázlatokat is készített hozzá. Végül Sirató Ildikó – nem mint volt feleség, hanem mint színháztörténész, az OSZK Színháztörténeti Tárának vezetője – tett le az asztalra egy ilyen könyvet, amely után talán hosszú évtizedekig nem születik majd másik. A régen eleven hiánnyra adott válasz ezért nagy felelősséget is jelent.

A szerző huszonegy fejezetre osztotta művét, ez azonban korántsem egyszerű kronológiai felosztás. Számos fejezet ugyan valóban egy-egy korszak színházi életének, drámakínálatának vagy éppen a színházcsinálás aktuális hátterének bemutatására vállalkozik, közéjük azonban

olyan részek is illeszkednek, amelyek közelebről fókuszálva egy-egy speciálisabb kérdésre (a színházépületek fejlődésére, egy-egy színi műfaj korszakokon átívelő ismertetésére, művészi pályaképeknek egy adott időszak társadalmi összefüggéseibe ágyazott feldolgozására) lassabb és nagyobb panorámájú körbetekintést kínálnak – kissé olyan e két egység viszonya, mint az operákban a recitativók és áriák váltogatása. A szigorúbban színház- vagy drámatörténeti folyamatokat tárgyaló fejezetek sem torpannak meg a korszakhatárokon: a szerző előre- és hátraugrások színes mozaikjában gondolkodik inkább. Ezt segítik azok a rövidebb, önálló fejezetté nem növe asszociációs betoldások is, amelyek egy-egy dramaturgiai, színpadtechnikai vagy színház-működtetési jelenség akkor és ott felmerült kérdésének erednek a nyomába (például mitől nemzeti egy Nemzeti Színház, 73–74. o.). A leleményes szerkesztés időnként mintha túlzásokba tévedne: magyarázható például, de a laikus vagy szimplán nem eléggé figyelmes olvasó számára mégis meghökentető lehet, hogy a hetedik fejezet végén Molnár Ferencsel és a *Játék a kastélyban* című darabbal találkozunk, a nyolcadik elején pedig a *Bánk bánnal*, de egészében a kronológiai és a tematikus szempont váltogatása mégis kalandosabb élményt ad a pusztá időrendi araszolásnál.

A jól megcsinált dramaturgia inkább az aránytalanságban marasztható el. A századforduló polgári színműveinél jól működött az első kettőnél kurtább harmadik felvonás, ebben a könyvben viszont hiányérzetet kelt, hogy míg a 19. század részletesen, a 20. század első fele elégségesen kidolgozott, addig a század második fele elnagyolt, és sokféle fordulása ellenére (vagy miatt?) sokszor felsorolásszerű. Idősebb Lendvay Mártont vagy Prielle Kornéliát bemutatja a szerző, Bajor Gizit, Páger Antalt, Tolnay Klárit, Gobbi Hildát vagy Latinovits Zoltánt legfeljebb megemlíti. Ennek persze természetes, terjedelmi okai vannak, de mégis: mintha éppen ott szűkülne a látótér, ahol szélesednie kellene. Ezt az aránytalanságot a már említett, ötletes előreugrások (például az operaháború párhuzamba állítása a Madách Színház nyolcvanas évekbeli műsorpolitikája kapcsán kiobbant vitával, 61. o.) sem ellensúlyozzák érdemben.

Kérdéseket vet fel a szöveg stílusa, illetve ezzel összefüggésben a megcélzott olvasóközönség szellemi nívója is. Az általában jól összefogott, részletgazdag, nagyívű gondolatmenetek nemcsak érdeklődő, de művelt és érett olvasót szólítanak meg, ezek közé azonban minduntalan kissé gügyögőnek tűnő mondatok csúsznak be, például a bevezető kedvcsináló kérdésében: „Ki volt Jászai Mari, mielőtt tér lett Budapesten?” (5. o.), lírikus eltűnődésekben: „...hogyan lehetne szavakkal megfogalmazni a zenét, a táncot, a lelkeket, a csöndet, a szívszorító pillanatokat vagy a fölszabadult nevetést?” (117. o.) vagy boldog rácsodálkozásokban: „Nagyon izgalmas világ a báboké és a bábjátékosoké!” (245. o.), amelyek mintha kisisko-

lások figyelmét igyekeznének felajzani. Néhány (elő-)keresett metafora, például az 1823-as évről szólva: „Az új esztendő első hónapjaiban – ha csillagászatilag nem is igazolhatóan, de szellemi értelemben – üstökös jelent meg a magyar kultúra egén” (141. o.), vagy a szecesszió művészeiről, akik azért fogtak össze, hogy „a művészet ágait, sőt, a hétköznapi életet is egy nagy, összefüggő és színes hullámmal borítsák el”, vagy a hatvanas évekről: „az államosításkor egyformára vágott színházi facsemeték sajátos formájú lombot neveltek, különféle gyümölcsöket érleltek a társulat művészei s közönségük ízlése szerint” (223. o.) szintén az érdekcsigázás egyszerűbb eszközei közé sorolható.

Tárgyi tévedéseknek egyáltalán nem lehetne helyük egy ilyen típusú munkában. Sokra nem is bukkanhatunk, de nyilván a néhány is több a soknál. Herczeg Ferenc vezetéknévét Herczeghnek írni ugyanolyan csúnya paca (172. o.), mint Lengyel Menyhért helyett Szomor Dezsőt tenni meg *A nagy fejedelem* című dráma írójának (177. o.), vagy a több mint hatvanszerzős *Színészeti Lexikont* a szerkesztő, Németh Antal egyszemélyes vállalkozásaként méltatni (206. o.). A 237. oldalon nem felel meg a valóságnak az a közlés, hogy a Nemzet Színésze címet „hat színész és hat színésznő viselhet[i] egyidejűleg”: az első tizenkét művész közt ugyanúgy hét férfit és öt nőt találhattunk, mint a könyvbéli utolsó, 2016 tavaszáról származó lajstromban. Ezek a makulák nem méltók a könyvhöz.

Nem lehet eleget dicsérni viszont a pompás képanyagot, amely egyszerre vall a képszerkesztők gondosságáról és a kiadó igényességéről. A kolofonban megérte volna a „válogattuk” személytelenségét feloldani: ha a szerző maga válogatott, ha az ő útmutatásai alapján mások, mindenképpen megérdemelték volna a nevesítést.

Amilyen szerencsés ötlet volt kislekikkonnal gazdagítani a könyvet, annyira furcsa a tartalomjegyzék hiánya – és a szakirodalom-lista is megbírt volna néhány tétellel többet, Kerényi Ferenc *A régi magyar színpadon* című alapműve például bántóan hiányzik róla.

Mindenestül elmondható, hogy egy nagyon nehéz kihívásra adott, koncepciójában, ötleteiben és sokféle figyelésében izgalmas és jófajta együttjátékra invitáló válasz került ki Sirató Ildikó keze alól, amely egészében megfelel a vele szemben támasztható elvárásoknak, noha egyes részleteiben javításra és továbbgondolásra érdemes. De bőven vannak olyan élénk, magával ragadó, hatásos pillanatai is, amikor úgy érezzük: ezt talán Kerényi Tanár Úr sem írta volna meg jobban.

Győrei Zsolt

Zsidók Palesztinában

Kalmár Zoltán: *Zsidók Palesztinában. A cionista vízióktól a zsidó államig.* Gondolat, Budapest, 2017. [Vniversitas Pannonica 36.]

Kalmár Zoltán, a Pannon Egyetem Társadalomtudományi Intézetének docense, számos biztonságpolitika-történeti tanulmány és monográfia szerzője valóban teljesítette a könyv hátlapján szereplő ajánlás kritériumait: a munka egy bonyolult kérdéskört mutat be szakmai igényességgel, ám egyben a laikus és a történész számára is kielégítően. A könyv 21 rövid fejezetben tárgyalja a Szentföld, Palesztina háttérét és történetét, a cionizmus politikai irányzatának kialakulását, illetve Izrael állam kiforrását, a függetlenségért vívott fegyveres küzdelmeket. A munka elsősorban másodlagos irodalomra épül, melyeket a szerző a héber nyelvű anyagok hiánya ellenére tapintattal válogatott ki. A munkát mindezek mellett számos primer forrás fordítása tarkítja, és érdemes ésszben tartani, hogy a szerző egy fontos forrásgyűjteményt is publikált a témában, mely minden komoly kutató és történelembarát ingyenc igényeinek megfelelhet (Kalmár Zoltán szerk.: *The Politics of Jerusalem, 1947–2015. Basic Political Documents.* Gondolat, Budapest, 2016. – <http://mek.oszk.hu/16500/16512/16512.pdf>).

Külön értékes az objektív szemlélet, mellyel a szerző megközelíti a kényes, Magyarországon is átpolitizált témát. Méltatandó, hogy a marxista szemléletű munkák (Makai, Brenner) felhasználása ellenére a szerző elkerüli az Izraellel kapcsolatos nyugati akadémiai diskurzusokban úgymond alapvetésnek számító „elnyomó-elnyomott” dichotómiát, illetve a cionizmust a kolonializmus példajaként kezelő irányvonulat. Könyvének mindjárt elején tisztázza (14.), hogy a zsidóság tradíciójának szerves részét képezte a Cionba való visszatérés. Hasonlóképp elkerüli azt a hibát, hogy az ún. palesztin nép egészen friss öndefinícióját történelmiesítse, a munka tisztázza, hogy az ún. palesztinok arabok, önálló Palesztina sosem létezett (16.). Szintúgy elismerésre méltó, hogy kiterjedt helyet szentel Vlagyimir Zeév Zsabotyinszkij jobboldali cionista politikusnak és gondolkodónak (72–73, 92–96.), aki – dacára annak, hogy napjaink Izraeljének leginkább meghatározó szellemi forrása – rendre kimarad, vagy kevéssé veszik figyelembe még nívós publikációkban is. A szerző szintúgy közli Zsabotyinszkij *Vasfal* című esszéjének egy részét, tartózkodva annak szélsőséges, kontextusból kiragadó értelmezésétől (lásd: Brenner, Shlaim).

A szerző jó érzékkel mutatja be a palesztinai függetlenségi törekvések arab és zsidó részről ütköző érdekeit, illetve

a nagyhatalmak beavatkozási kísérleteit, diplomáciai szerepét. Nem mulasztja el bemutatni a jeruzsálemi mufti tengelyhatalmakhoz való kötődéseit, illetve a britek holokauszt alatti negatív politikai döntéseit zsidó bevándorlás terén (118, 120.). Mindezek segíthetnek kontextusba helyezni napjaink arab antiszemitizmusát, illetve Izrael nemzetközi jogi fórumok és nemzetközi tényezők iránt gyakorolt egészséges szkepszisét. Ellentétben egyes népszerűsítő munkákkal (Segev), a szerző egyértelműnek látja, hogy a brit hatóságokat a cionista projekttel szembeni ellenérzések is motiválhatták (77.).

A cionista mozgalom fegyveres szabadságharcosainak szerepét szintúgy komoly feladat szenttelenül bemutatni. A szerző elkerüli az *Irgun* és a *Léchi* szélsőséges mozgalmaként való bemutatását (116–126.), mely talán abból az okból is gyakori nyugati fórumokon, hogy bizonyíthatóan: a „fasizmus” nemzetektől független nézet, létezett „zsidó fasizmus” is. Ezen eszmefuttatások aktuálpolitikai céljait nehéz lenne nem meglátni.

Kalmár Zoltán könyve tehát méreteiben az átlagos történelemkedvelő számára is emészthető, információban gazdag munka. A könyv így is magas színvonalát mindössze emelte volna egy rövid, lényegre törő konklúzió. Ezek mellett pusztán esztétikailag zavaró, hogy a héber és orosz nevek átírásában a szerző nem konzekvens. (Tel-Avivot kötőjellel, Dávid Ben-Gurion nevét kötőjel nélkül írja; Vlagyimir Zsabotyinszkij nevét hol lágyítja, hogy Zsabotyinszkijnek írja; Chaim Weizmann vezetéknevét kivételként kezeli a szakirodalom, nem szokás Vejcmannak írni stb.). Mindez azonban az olvasási élményt nem rontja, és bizonyon mondhatjuk, hogy a történészek és történelemkedvelők számára egyaránt hasznos könyv került a polcokra a *Zsidók Palesztinában* publikálásával.

Veszprémy László Bernát

Műfaj és identitás az európai irodalom tükrében

Genres et identité dans la tradition littéraire européenne. Szerk. Szávai Dorottya és Frédérique Toudoire-Surlapierre. Orizons, Paris, 2017.

A párizsi Orizons kiadónál jelent meg idén francia-magyar koprodukcióban az a reprezentatív tanulmánykötet, mely a műfajelméletek horizontján mozogva nyit kulturális párbeszédet az irodalomtudományok színterén. A francia és angol nyelvű szövegeket a komparatista irodalomtudo-

mány két jeles képviselője, a Mulhouse-i Egyetemről Frédérique Toudoire-Surlapierre, a Pannon Egyetemről Szávai Dorottya szerkesztésében olvashatjuk, akik ugyanakkor szakavatott szerzőként is szerepelnek.

A mintegy 250 oldalas könyv egy 2012 óta megjelenő sorozat tematikus száma, melyben jeles irodalomtudósok tárgyalják a műfajt mint olyat, egyfajta kulturális transzfert valósítva meg a sokszínű és sokrétű elemzéseket korokon, nemzeteken és stílusirányzatokon átforgatva. Ami egységesé teszi a kötetet, az az európai irodalmi hagyomány tisztelete, a nyitott szellemiségű kérdésselvetés és problémaorientáltság, továbbá a modern irodalomszemlélet markáns és konszenzusos jelenléte. A tanulmányok nyelve francia és angol, ennek ellenére a kötet terminológiája harmonikus képet mutat, és visszatérő motívumok, szerzőnevek utalnak az egységes koncepcióra.

A mű három fő részből áll, melyek tematikus blokkokat jelölnek ki, és áttekinthetőbbé teszik a metszéspontok mezején bátran kalandozó szövegeket. Helyt kap itt irodalom és művészet, tudomány, társadalomtudomány és kultúratörténet egyaránt. Az „Ariadné-fonal” három csomópontja pedig: a műfaj és identitás kérdésköre, a fikció határai az önéletrajzírás és a naplóírás tükrében, valamint a műfajok irodalomtörténete.

Az első rész hat tanulmányból áll, melyet a hazai irodalmi életből jól ismert nevek is fémjeleznek. Miután a kötet francia szerkesztője bevezető írásában szétválasztja a normatív (klasszikus, a műfajokat nem vegyítő) és a deskriptív (modern, keveredésnek teret adó) megközelítést, Szegedy-Maszák Mihály az olvasásmódok felől közelít, többek között a romantikusokat veszi szemügyre, és kitér a műfajok hierarchiájának eltörlésére és annak konzekvenciáira. Kovács Árpád egy különösen izgalmas tárgykört vázol föl, az egzisztenciális metafora „bevetésével” a dráma műfaját is érintve, egyenesen túlmutatva élet és halál határain, miközben irányadó névként Northrop Frye-t jelöli meg. S. Horváth Géza Bahtyin nyomán indul a szellem és lélek megkülönböztetésének útjára, Rousseau *Vallomásainak* elemzésén keresztül.

Hélène Barthelmebs konstrukció és dekonstrukció távlatában vizsgálja a nőiség (féminin) problematikáját, nevezetesen, hogy miként hatja át a nőiség a szövegeket.

Papp Ágnes Klára zárja az első nagy elméleti blokkot, aki megközelítésmódjában elhatárolódik a történeti nézőponttól, ennek ellenében épp a bahtyini kronotoposz-elmélet kapcsán az ú.n. „spatial turn” perspektíváját veti föl, ahol idő-tér és az emlékezés poétikája érvényesül egészen a posztmodernig ívelve.

A második rész a fikciós jelenségeket vetíti elénk. Szávai János nyitja a kört, aki lényegretörő tanulmányában a személyes napló mibenlétét feszegeti – feltéve a kérdést, hogy egyáltalán műfaj-e az önéletrajz. André Gide segítségül hívásával fény derül a spontaneitás és a megmunkáltság közötti ellentmondásokra, valamint rávilágít az őszinteség és az én pozíciójának problémájára is.

Dobos István az olvasási módokba enged betekintést, míg Földes Györgyi a regény, önéletrajzi regény műfaján keresztül beszél fikció és valóság egyensúlyáról, test és narráció kapcsolatáról.

Yannick Tauliaut egy hatalmas horderejű témát választott: igen alapos és terjedelmes írásában számos műfajt érint, míg az európai kulturális párbeszéd, a produktív sokszínűség fontosságát hangsúlyozza.

Michel Faure Ossziánt idézi meg és skót megvilágításban láttatja a történetiség kérdését, míg Kovács Gábor a különleges Poe világán át kalauzol minket, portrét rajzolva a nyelv és az elbeszélés viszonyáról. Szitár Katalin Németh Lászlót választotta témájául: az identitás és szubjektum kérdését taglalja, majd a francia regény hatását Gide-re és Proustra fókuszálva.

Marion Appfel Iphigéniát veszi például, innen jut el Európa áldozatáig, mintegy „végignyomozva” a tragédiát. Ladányi István egy kortárs költő, Tolnai Ottó tollából választ verset, melyet angol fordításban kínál az olvasó elé – meglátása szerint e szerzőnél a műfajjal való játszadás rendkívül nagy szerepet játszik, ugyanakkor társadalomtudományi kontextusba is helyezi a szövegkorpuszt.

Végezetül Szávai Dorottya „az elégia bosszúját” sejteti az „anti-(poszt)modern” elégikusságban, miközben új olvasatát nyújtja a (poszt)modernizmus paradigmájának – továbbra is az elégia műfaján keresztül, a kortárs magyar irodalomtól inspirálva. A kötet szellemiségéhez méltón egy nyitott és gondolatébresztő kérdéssel hívja újabb dialógusra az olvasót: azaz hogy az elégikusság visszatérése és az ironia visszaszorulása nem éppen egy poszt-poszt-modern paradigmába helyez-e minket?

Mindebből és a fenti ízelítőkből láthatjuk, hogy e ritkaságnak számító tanulmánykötet úgy vezet el minket európaiságunk útvesztőibe, hogy amint a fel-felmerülő kérdések, a megközelítések és a műfajok sokszínűsége föltündöklök, ráébredünk identitásunk mélyen gyökerező egységére.

Turai Laura

Nálunk nincs több kannibál

Ottó Fenyvesi: *Kod nas više nema kanibala. Izabrane pjesme. Fraktura, Zagreb, 2017.*

A kortárs magyar irodalom horvát nyelvű fordítása a 2000-es évek elejétől kapott nagyobb lendületet, miután 2002-ben a Svéd Akadémia Kertész Imre magyar írónak ítélte oda az irodalmi Nobel-díjat. Ez a díj megnyitotta a horvát kiadók kapuját nemcsak Kertész, hanem más kortárs magyar írók előtt is. Manapság számos magyar szerző művei kiemelt helyet foglalnak el a horvátországi könyvesboltok és könyvtárak

pólcain, így a már említett Kertész Imre mellett Esterházy Péter, Márai Sándor, Krasznahorkai László vagy Szabó Magda regényei, amelyek horvát átültetését elsősorban a nemzetközi sikerek ösztönözték. Mellettük megtalálhatók fiatalabb szerzők is, például Bartis Attila, Dragomán György, Darvasi László, Grecsó Krisztián, valamint a vajdasági Lovas Ildikó vagy Végel László könyvei. A közel nyolcvan megjelent kötetnek köszönhetően a horvát olvasók is megismerkedhetnek a kortárs magyar próza legjellemzőbb irányzataival.

Felvetődik azonban a kérdés: mit olvashatnak a horvát olvasók a gazdag és sokszínű magyar költészetből. A még 1978-ban megjelent, több korszakot átfogó, 742 oldalas *Velika knjiga mađarske poezije* (A magyar költészet nagy könyve, Enver Čolaković nagyszerű fordítása a Matica hrvatska kiadásában) versgyűjtemény után sajnálatos módon a horvát kiadók hosszú ideig nem mutattak nagyobb érdeklődést a magyar költők iránt. A következő, a huszadik század tizenkét legnagyobb tekintett magyar költőjét (így Adyt, Babitsot, Kosztolányit, Radnótit, Pilinszkyt stb.) ismertető kétnyelvű verseskötet több mint 25 év után, 2005-ben jelent meg *Mala antologija velike mađarske poezije dvadesetog stoljeća* (A huszadik századi nagy magyar költészet kis antológiája, szerk. Jadranka Damjanov, Sipar Kiadó) címmel. Annak az okát, hogy ez a kiadvány nem volt igazán sikeres a szélesebb olvasóközönségben, talán abban kell keresni, hogy a klasszikus, már nem élő magyar költők (és prózaírók is) inkább a szűkebb körök figyelmét vonják magukra (főleg a magyart mint idegen nyelvet tanuló diákokét vagy a magyar kisebbségét). Az ezredforduló után ugyanakkor szorosabb kapcsolatokat kezdtek ápolni a két ország írószövetségei, aminek eredményeképpen a következő években kortárs magyar költők is helyet kaptak az irodalmi találkozók, fesztiválok, az itt elhangzott versek pedig írott formában megjelentek különböző irodalmi folyóiratokban. Így jelent meg 2010-ben a *Poezija* folyóirat 3–4. számában, *Maximum rock & roll* címmel Fenyvesi Ottó tizenöt verse is Kovács Lea fordításában. Fenyvesi Ottó vajdasági származású magyar költőként nem volt teljesen ismeretlen a horvát közönség számára – legalábbis irodalmi körökben nem, hiszen számos horvát költő munkáit épp ő fordította le magyarra –, azonban versei nálunk eddig csak szerb fordításban voltak elérhetők. Ezért néhány év után kellemes meglepetésként fogadtuk a hírt, hogy a zágrábi *Fraktura* Kiadó (az egyik legnagyobb könyvkiadó Horvátországban) önálló Fenyvesi-verseskötet kiadását tervezi. 2017-ben valóban meg is jelent a *Kod nas više nema kanibala* (Nálunk nincs több kannibál) című kötet, amely egyben magyar költő első önálló kötete horvát nyelven.

A versek válogatását maga a költő és a könyv szerkesztője, Delimir Rešicki költő végezték, a munka legigényesebb részét, a fordítást pedig ezúttal is Kovács Leára bízta. A horvát kiadvány, melynek címe az *@merikai improvizációk* versciklus egyik

sora, 1978. és 2016. között megjelent hat verseskötetből válogatott harminc verset foglal magába, azonban fordított időrendben, tehát az újabb versek a kötet elején, a régebben írottak a kötet végén található. A közel negyvenéves időintervallumot átölelő gyűjtemény négy versblokkból áll: *Minimum Rock & Roll*, *@merikai improvizációk*, *A káosz anygala* és *Kollapszus*. Az első blokkot a *Helter Skelter* című vers nyitja, de itt van a már korábban a *Poezija* folyóiratban megjelent nyolc vers is, újabb költői és fordítói feldolgozásban, ezúttal *Minimum Rock & Roll* cím alatt. Az igényes kivitelezésű kötet néhány prózaverset, valamint tizenkét, a költő által készített kollázst is tartalmaz, amelyek összhangban vannak a versekkel, még jobban érzékeltetve Fenyvesi irodalom, popkultúra és rockzene együttélésére épülő művészi szemléletét. A kötet a *Zágráb74* című költeménnyel zárul. Az eredetileg a költő első verseskötetéből származó szöveg Zágrábban íródott, ahol a szerző (egyik interjúja szerint) 1974-ben a Filmművészeti Akadémiára próbálkozott felvételt nyerni. A Fenyvesi költészetének tematikáját és poétikáját tárgyaló, kissé személyes hangvételű utószót Delimir Rešicki költő írta. A könyv utolsó oldalain a szerző és a fordító életrajza található.

A kötet megjelenése után a Fraktura kiadó két könyvbemutatót tartott (Zágrábban és Eszéken, a Magyar Intézet szervezésében), amelyeken jelen volt mindenki, aki részt vett a kiadvány megvalósításában, a költő, a fordító, a főszerkesztő, a kiadó igazgatója, ezzel is mutatva, milyen fontos számára ez a kiadvány. A kötet jelentőségét mutatja, hogy a *Fraktura* inkább prózai műveket ad ki, terjedelmes könyvkatalógusában mindössze 22 verseskötet szerepel (többnyire horvát szerzőkről van szó). Mindent összevetve kijelenthetjük, hogy ez a kötet valóban utat nyithat más magyar kortárs költők számára is a horvát kiadók és egyúttal olvasók felé. Ez nagy részben a fordító érdeme is. Kovács Lea fordítása hű, pontos, ugyanakkor kreatív és ötletes. Ahogy a zágrábi könyvbemutatón említette, szép kihívást jelentő, élvezetes, tanulmányos feladat volt ez számára, bár néha fárasztó, azonban nagy segítséget jelentett, hogy a költő minden kérdésben valóban megszólítható volt. A fordítót dicséri az is, hogy szeptember elején új verseskötet is napvilágot látott a fordításában, a Meandarmedia kiadó gondozásában Sziveri János *Tajna kratkog života* (A rövid élet titka) című kötete, jelenleg pedig Borbély Szilárd válogatott verseinek horvát fordításán dolgozik.

Fenyvesi Ottó horvát verseskötete tehát nemcsak a költő számára fontos esemény, hanem a magyar költészet horvátországi recepciója szempontjából egy folyamat kezdeteként értékelhető.

Kristina Katalinić

A félelem és reszketés fonákján

Vár Ucca Műhely, XVIII. évfolyam, 56. szám, 2017/2.

A *Vár Ucca Műhely* évről évre, évfolyamról évfolyamra egyre inkább meggyőző arról, hogy Veszprémnek szüksége van az immár 56. számot megélt folyóiratra. A Művészetek Háza gondozásában negyedik évente megjelenő lap 2000-es megalapítása óta sokat fejlődött, a korábbi évekhez képest markánsabb arculattal jelentkezik, mely nemcsak a borítólap változásában, hanem a belső tartalom színvonalában is tetten érhető. A folyóirat persze továbbra is a fiatal, pályakezdő tehetségek vagy kevésbé neves helyi szerzők és művészek közlésére helyezi a nagyobb hangsúlyt, míg a befutott, ismert írók, költők, irodalom- és alkotók háttérbe szorulnak. A kéziratok ily módon történő kiválasztása tudatos döntés, látszik, hogy a *Vár Ucca Műhely* fontos feladatának tekinti az irodalmi utánpótlás nevelését. Becsülendő ez a kockázatvállalás annak tudatában, hogy az olvasó inkább hajlamos arra, hogy a „nagy nevek” kapja fel a fejét, mint hogy a kevésbé ismertek felé odafordítsa.

A legújabb szám is a fentiek szellemében született, de a fent körvonalazott szerzői kör írásai mellett olvashatunk szerb és amerikai műveket, valamint rápillanthatunk egy veszprémi tárlat kiállítási darabjaira is.

Kilián László „margójával” indul az 56. szám, melynek egy része a tartalomjegyzék oldala előtt, az első borító belsején szemet szúr, folytatása pedig a folyóirat hátsó borítójához való lapozásra csábít. Címe: *Az összeesküvés-elméletek híveinek és elvitatóinak*. Az alcímbe is megjelenő *hat modoros merénylet elolvasása* azonnal befolyásolt, akaratlanul is azt gondoltam, hogy ez a szám – akár közvetve, akár közvetlenül – a konspirációs teóriák témáihoz fog kapcsolódni. Ez az érzet még inkább felerősödött bennem, mikor a tartalomjegyzék gyors átfutása után, a következő oldalon Szurcsik József kiállításának enteriőrje fogadott. Két festmény kicsinyített mása a Művészetek Háza Veszprém Várgalériájának falán, amely már első ránézésre is illeszkedett Kilián margójához. Mindkettő egyén és hatalom, ember és társadalom viszonyára reflektál.

A második oldalon Pollágh Péter versei, ezekkel indul ténylegesen az 56. szám. Bizonyos *Lorenzo Ribeiráról* szól a költemények mindegyike, melyek mélysége egyből beszippantott. A költő beszédmódját a kortársak közül nem tudnám máséhoz hasonlítani, egyedi és felejthetetlen hang az övé. Van valamiféle balsejtelmet, sötétséget árasztó energiája a verseknek, melyek szurreális stílusukkal jól kapcsolódnak a Szurcsik-féle alkotásokhoz.

A *Liget* állandó szerzője, Petrik Iván *Az 1-es út érzés* című novellájával folytatódik a *Vár Ucca* jelenlegi száma. Az olvasó figyelmét folyamatosan fenntartó, már-már túlzásfolt prózában ismét a rossz előérzetek történéseinek lehetünk szemtanúi, melyek során mindvégig azon izgulhatunk, hogy a következő sorban vajon mi vár a szereplőkre. Ezt követően ismét versek jönnek: Nagypál István *Truant* című munkája Bartek Materka *Wagarowicz* című olajfestményéről ír, melyet Mosonyi Kata „Keszthelyi Rezső-párlatai” követnek, *Megejtő bizonytalanság* címmel folytatva a már megkezdett szurreális hangulatú, balsejtelmes témakört.

A hálóját fonó pókot, a természetet szemlélő és szerető ember, valamint az elvárosiasodott, gépiesült, „kábelek szobájában” élő másik embertípus el-lentétéről szól Szabó Elvira *Háló* című novellája. Kellő érzékenységgel megírt, hatásos kispróza, szívesen olvasnék többet a számomra eddig ismeretlen írótól a későbbiekben is. Őt Fodor Balázs és Kállay Kotász Zoltán versei követik, egy-egy újabb Szurcsik-képpel kiegészítve.

A jelenlegi lapszám *Könyvről könyvről* rovata öt recenziót közöl. Az elsőben B. Kiss Mátyás precíz és hozzáértő módon reflektál Brassai Zoltán irodalmár *Megérkezni és itt maradni* című kritika- és tanulmánykötetére. Temesi Ferenc szótárregényét, a *Port* hasonló pontossággal járja körbe Hörcher Eszter is, melyet két könyvkritika követ: Márton László regényéről, a *Hamis tanúról* Domján Edit, Orcsik Roland *Fantomkommandójáról* pedig Bíró Tímea számol be. A rovatot Sebő József olvasmányos, élménydús esszéje zárja: a *Zugolától a soundig – A Balaton-metafora színeváltozásai* címmel.

A folyóirat harmadik, utolsó blokkjában elérkezünk az eddig olvasott szövegekkel párbeszédbe lépő képek és illusztrációk szerzőjéhez is, a már említett Szurcsik Józsefhez és a közelmúltban nyílt veszprémi tárlatához, akinek személyét és munkásságát esszéisztikus hangnemben, értő módon ismerteti meg az olvasóval Péntek Imre költő, művészeti író. Ő segít nekünk megérteni, mit is jelent ez a sok-sok mértani formával és építmény jellegű alakzattal összeolvadó arc, melyek a *Vár Ucca* tárgyalt számának lapjain is visszaköszönnék: a világ, a társadalom kényszerű és nyomásai alatt megtört, magányosságra utalt, száműzött embert, Péntek Imre szavaival a „lépten-nyomon élénk táru (történelmi) buktatókon” átvergődő bálványokat és hősöket.

S mintha erről szólnának a soron következő szépirodalmi szövegek is: Bíró József sorszámozott, képszerű verseiben, Debreczeny György kollázsaiban, Dancs István *A smukk* című prózájában, Csontos Márta verseiben, L. Móger Tímea *Süllyedő gondolatjában* mind-mind a szorongással és kétellyel teli, bizonytalan létben álló egyén kimerevített képeit látjuk.

Az 56. lapszám a végsőkig fenntartja a figyelmet. Külön örültem az utolsó oldalon közölt fordításoknak, hogy Nagypál István tolmácsolásában megismerhettem

Eugenia Leigh fiatal amerikai költőnőt és a Benedek Miklós által fordított Zvonko Karanović-verseket. Mire teljesen elmerültem volna a félelem és reszketés fonákjára felépített szövegekben, jött a feloldás Fenyvesi Ottó, a lap főszerkesztője által közvetített Charles Bukowski laza és közvetlen stílusú versei által. Mindezek után kíváncsian várom, vajon mit fog rejtegetni a következő *Vár Ucca Műhely*.

Éltető Erzsébet

Balácai mozaik

Baláca. Ex Symposion, 96. szám (2017)

„minden elpusztul, hogy nagyjából erről szólna ez a szám, mondja János a villa felé vezető úton, a lenvirágmező közepén” – Németh Gábor megkapó, Géczy Jánosnak dedikált *Kiváló menedék* című írásában így idézi fel, egyszersmind értelmezi megszólíttatását. És valóban, az *Ex Symposion* 96. számának 59. oldalán, ebben a hasábnnyira tördelt két és fél sorban csaknem minden benne van, amivel e szám leírható.

Tematikus számot nem szerkeszthet csak úgy bárki. Géczy János felkérése a legjobb választás volt a szerkesztőség részéről. Élek persze a gyanúperrel, hogy Géczy talán ötletadója is lehetett e számnak, hisz közismerten szerelmese Balácának. A rózsza és a Cholnokyak után és mellett Baláca egészen biztos valahol nagyon előkelő helyen szerepel vonzalmainak rangsorában. S persze általában is a helytörténet és helyi művelődéstörténet igényes, irodalommal, forráskiadással gazdagon felszerszámozva, tematikus évkönyvek formájában. Nevéhez fűződik a *Vár Ucca* 17. évkönyvek többtucatnyi kötete. Ha 2000-ben nem hagyja el a legendás évkönyv-sorozat szerkesztői székét, biztos vagyok benne, már régesrég elkészült volna egy vaskos Baláca-összegzés is. Ezt, ebből százoldalt nyit vehettünk kézbe 2017 októberében az *Ex Symposion* legújabb lapszámaként, a *Balácát*.

Különleges ez az összeállítás más szempontból is. A veszprémi székhellyel működő szerkesztőség ritkán állít ennyire helyi és konkrét tárgyat a középpontba: a római kori birtokközpont Veszprémtől alig kilenc kilométerre, Nemesvámos határában terül el. Másfelől nagyon is híven követi a lapszám a tőle megszokott szerkesztői koncepciót: a kétségtelen konkrét és helyi és valós tárgy most is részben jelenti csak önmagát. „A Villa Romana, akár a valóságban, akár képletesen, a számunkra nélkülözhetetlen romok könyve, amelyet többnyire a magunk elolvasására igyekszünk lapról lapra kiselőolvasni, s bárhogy is, de mindig a saját hangunkon szólal meg” – írja a vendégszerkesztő bevezetőjében.

Tudományos szempontból három pillérre épül a bemutatás. Az általános

régészeti áttekintés és kutatástörténet mellett Baláca két, mai ismereteink szerint legértékesebb és leglátványosabb lelet-együttese, a freskók és mozaikok kerülnek középpontba. Főmotívumok, amelyek segítségével a teljes történet megragadható. A tudományos megközelítést a főtémák gazdag irodalmi recepciója egészíti ki. Így íródik a százoldalas *romok könyve*, tudósok tudása s művészek, főként írók és költők élmény-irodalma által.

A szerkesztői bevezető után mindjárt az első nagy cikk dr. Palágyi Sylviáé, azé a tudósé, akinek neve egybeforrt Balácával. Három évtizeden át, 1976-tól 2007-ig vezette a balácai ásatásokat, mai kifejezéssel élve a komplex Baláca-programot. Kigondolta, ásta, szervezte és megvalósította mindazt, ami egyáltalán megtörténhetett Balácán, s amivé napjainkra a romkert válhatott. Természetes, hogy a tőle származó átfogó, időben és térben is teljes képet adó összefoglalóval indít a lapszám. Nehéz feladat lehetett úgy elmondani ezt a történetet, hogy abban a villaközpont és a kutatástörténet is híven, részleteit tekintve arányosan mesélődjön el, néhány oldalba sűrítve a pompás tárgyat és a lenyűgözően széles körű tudást. Bevallom, szívesen olvastam volna kicsit többet, kicsit hosszabban is Palágyi Sylviától. Különösen, hogy a fegyelmezetten tárgyilagos írás végén a sorokból nem lehet nem kihallani a féltő aggodalmat: „2007-tel tehát megszakadtak az 1976-tól folyamatos ásatások Balácán. A meghirdetett pályázatok célkitűzései, sajnálatos módon, egyre inkább csak a turisztikai vonzerő növelésére és a múzeum-pedagógiai foglalkozások minőségének emelésére irányulnak. Kevés az olyan pályázat, amelynek célja a teljességre törekvő feltárás és azok tudományos feldolgozása lenne.” Kívánom, hogy Palágyi Sylvia megállapítását, Baláca általa felerősített segélykiáltását értő fülek is meghallják.

Szintén általános régészeti megközelítéssel, de térben és időben is egy szűkebb területet vizsgál Kovács Loránd Olivér *A balácai nagy lakóház apró építészeti-műszaki érdekességei és egy időkapzsula* című tanulmánya. A freskókon és mozaikokon kívül feltűnően kevés az egyéb reprezentatív tárgy, ami megmaradt, vagy ami – legalábbis ezidáig – napvilágra került Balácán. Elgondolkodtató, hogy a római korban is sűrűn lakott Balaton-felvidéki villákból származó legértékesebb tárgyak éppenséggel nem Balácáról kerültek a múzeum gyűjteményébe. A Lar-szobor és kísérő tárgyai például – egy villa háziszentélyének megkapó szépségű darabjai – Nagydebről, s méretes üvegtárgyak, *terra sigillaták*, ezüstözött lószerszám az inotai halomsírból, hogy csak néhány ismert darabot említsek. Szép számban kerültek elő viszont Balácán a gazdálkodás és a hétköznapi élet egyszerű tárgyai, kapák, mécsesek, amforák. Ebből kapunk izelítőt a Nemzeti Múzeum régészének fent említett izgalmas, olvasmányos írásából. Mi, akik itt élünk, függetlenül attól, hogy néhány éve már nem a veszprémi múzeum kötelékébe tartozik a balácai kiállítóhely, ragaszkodunk hozzá, magunkénak

érezzük. Írásából sokunk reményét vélem kiolvasni, végre talán ismét olyasvalaki írja tovább a romok könyvét, aki nemcsak tudós, de szíven is viseli a romkert sorsát, jövőjét.

Baláca különböző korokból származó töredékes freskói közül a címoldalra helyezett fekete alapú, alakos falfestmény van jelen részletesebb tanulmánnyal. Kirchhof Anita elemzését gazdagon alátámasztja római birodalmi kitekintéssel, párhuzamokkal. Olykor nehéz megválaszolni a kérdést, melyik izgalmasabb olvasmány, a tudományos kutatás folyamatának megismerése, a következtetések láncolata vagy a műtárgy keltette modern kori reflexió, egy jó vers vagy novella. A balácai freskók által inspirált szövegek ugyanis valóságos kis remek. Csak néhány példára szorítkozva Egressy Zoltán *Süsd meg a madarat* című szövegét vagy Kocziszky Éva távoli asszociációként beemelt izgalmas, merész párhuzamokkal operáló *Polükleitosz ágya Pannóniában?* című írását említem. S feltétlen szólni kell a lapszámot záró személyes hangvételű levélről, Tolnai Ottó *Az élő retikül* című, magával ragadó, kék szajkós irodalmi asszociációjáról is. Lazább a témához kapcsolódása, ám annál értékesebb, mintegy szép zárvány a lapszám közepébe ékelte „nápolyi-itáliai” miniatűr. Az I–II. században élt Philostratosz festménymagyarázatai Polgár Anikó közlésében és az árkádiai idill, a pásztorregény műfajteremtője, Jacopo Sannazaro olasz reneszánsz költő versei Csehy Zoltán tolmácsolásában.

Ha valamiben, hát mozaikban igazán gazdag Baláca! Noha kizárólag mozaikos témájú irodalmi reflexió alig került a válogatásba, ilyen például *A villa kövezetébe vésett emlékezet* Orbán Jolántól, számos Baláca-írásban, mint Csányi Vilmos *Porladó történetek* című prózájában vagy Zsille Gábor *Hány sziget* című versében újra és újra megcsillan. A számomra legszebb mozaik témájú cikket azonban egy nagyon személyes, mégis érzékenyen távolságtartó írás képviseli. Ujj Ágnes *Kölcsönhatások* című munkája egyszerre szól a tárgyról és a tárgy által alakított emberről, a megfogalmazott lényegről, hogy a romok könyve mindenkinek a saját hangján szólal meg és íródik. Ujj Ágnes így ír mozaikról, ásatásról, múzeumból, az egykori kollégáról, egy rajzolóról. Lírai hangvételű írásában felidéz valakit, akit sokan még személyesen ismertünk és szerettünk.

A lapszám egészét tekintve tudomány és szépirodalom arányos keveréke, amiben az írások együttese új minőséget, egy újabb, gazdag szövegtestet hoz létre. Baláca jó hívószó, erős inspiráció, megszólít filozófust, nyelvészt, író, költőt, etológust, képzőművészt és formatervezőt. A teljesség igénye nélkül csak néhány példa a közeli s távoli asszociációkból: Kovács Endre fotóművész kissé szokatlan módon egy írásával szerepel, míg a *Divatban a mozaik* című cikkből, Szabó Barbarától megtudjuk, az olasz kultúrát textíliákba álmódó Dolce és Gabbana divattervező páros 2013-as kollekciójához a ravennai San Vitale mozaikjaiból merített ihletet. Külön

egységet képviselnek a lapban a szerb és horvát kortárs szerzők antik tárgyú versei. Ivana Sojana *Perszephoné*, Milana Vuković Runjić: *Vénusz szomorú tájban*, című verseit, vagy Ivana Bodrožić és Lana Derkač sorait olvasva eszünkbe juthat, hogy ők is a hajdan volt *Pannonia* lírikusai, az egykori római provincia története is közös múltunkat jelenti. Elsősorban ezen a vékony jelentésfonálon kapcsolódnak antik tárgyú költeményeikkel Balácához, de nyilván a folyóirat kettős kötődése okán is. Külön említést érdemel továbbá egy vonulatnyi lengyel recepció, Géczi János lengyel irodalmi vonzódása jelenik meg benne, versek Adam Zagajewski, Jacek Łukasiewicz, Czesław Miłosz tollából.

Az oldalakat Györgydeák György köszemenként másolt-rajzolt mozaikjai, számos ásatási és műtárgyfotó, légifotók, Siflis András grafikai díszítik. A címoldalra egy töredékes eredeti műtárgy, a fekete alapú freskón lebegő gyermek Dionüszosz képe került, a hátsó borítót belülről a balácai falakat kirajzoló légifelvétel, míg külső oldalát egy smaragdözdöl mozaik-köves Dolce & Gabbana ruhaköltemény díszíti.

Balácát, történetét a nagybetűs Idő minduntalan idézőjelbe teszi. Ókori neve, ha volt, feledésbe merült. Évszázadokon keresztül mindig lakták, használták tereit, át- és újraértelmezték tárgyait. Több mint száz éve már, hogy régészek, kutatók, költők egymást követő nemzedékei újraolvassák a *romok könyvét*, silabizálják porba, szántóföldbe, falba írt sorait. Azt és annyit, amennyit láttatni enged a tér történetéből az Idő, és amit mi, részben magunkra szabva, feledésre ítélünk vagy megőrzünk belőle. Az *Ex Symposion Baláca*-száma erre tett izgalmas kísérlet.

Perlaki Claudia

A Dubniczay-háztól a Nehézvegyipari Egyetemig

Veszprémi Szemle város történeti folyóirat, 19. évf. (2017), 46. szám

Amint azt a város történeti folyóirat olvasói már megszokhatták, Csizsár Miklós kitűnő főszerkesztői munkájának köszönhetően a 46. szám is sokszínű, tartalmas tanulmányaival szólítja meg a Veszprém története iránt érdeklődőket.

A címlapon a Dubniczay-palota képe köszönti az olvasót. N. Vida Beáta *Dubniczay István karrierje a veszprémi egyházmegyében* című tanulmányából megtudhatjuk, hogy Dubniczay a trencséni jezsuita kollégiumból került Veszprémbe, Acsády Ádám püspök udvarába.

Acsády oldalkanonokként Pápára küldte, ahol a pálosok templomának építkezését irányította, majd a káptalan köreiből püspöki rangra emelkedett Padányi Bíró Márton püspöksége alatt éneklőkanonoki pozíciót kapott. A főpásztor – mivel a kanonoki házak közül Dubniczaynak egy sem jutott – kényszerítette a kanonokot egy kanonoki ház építésére. A ház 1751-re készült el. Dubniczay – bár püspökével együtt az ellenreformáció lelkes híve volt – több kérdésben ellentétben állt Padányi Bíró Mártonnal. 1763-ban lemondott kanonoki javadalmáról; kanonoki háza a káptalan tulajdonába került. Élete utolsó éveit a cisztercita rend zirci kolostorában töltötte, és az apátság éneklőkanonokaként rendkívüli jótéteményeivel gazdagította az apátságot.

Rakos Miklós *Hogyan lettek világhírűek Ruzitska Ignác veszprémi verbunkos táncgyűjteményének dallamai (1823–1832)* a Veszprém Vármegyei Muzsikai Intézet (1824) megalapítójának, a verbunkos zene művelésében országos hírnek örvendő művésznek, a veszprémi székesegyház szólohegedűsének, Ruzitska Ignácnak (1777–1833) állít emléket, akinek verbunkosgyűjteménye Mozartot is a magyar „egzotikum”, a verbunkos zene felfedezésére ihlette.

Érdekes és értékes várostörténeti adalékok olvashatók a Közlemények rovatban: Földesi Ferenc *Veszprém és a Nagy Háború – 1916* című munkájában a Veszprémi Hírlap és Veszprém vármegye sajtóhírei alapján írja meg a Komjáthy László polgármester vezette város krónikáját. Az inséges 1916-os évben a városfejlesztés kérdései (a Temetőhegy és a Jutasi úti városrészek fejlesztése, a hadikórház építésének befejezése, a villanytelep átadása és a zeneiskola alapítása) mellett komoly feladat hárult a városvezetésre: az 1916 januárjában bevezetett kenyér- és lisztjegyrendszer, a gabonabegyűjtés rendszerének, a háztartási hulladékok újrahasznosításának a kötelező terménybeszolgáltatásnak a megszervezése. A városlakók hússal való ellátása érdekében különböző, szervezett állattartási trükkök (ökörhízalás, kecsketenyésztés, házinyúltartás) valósultak meg. Szorgalmazták továbbá a gyógygyógygyűjtést és a babosztást is. A város elöljárói, továbbá a püspökség kanonokjai foglalkoztak a szegények, a hadiözvegyek és a hadiárvák megsegítésével. 1916-ban a háború a templomok és az iskolák életét is megzavarta: a város legtöbb iskolájában hadikórházat rendeztek be, hadi célokra elvitték a város harangjait is.

Kákonyi Anna közlésében a Laczkó Dezső Múzeum történetét áttekintő munka második részét olvashatjuk. Az írás a 20. század közepétől Perémi Ágota igazgatóságáig mutatja be a múzeum életét. Az 1990-es években teljeseedett ki a múzeum fontos projektje, a balácapusztai római lelőhely ásatása és feltárása. 1985-ben az intézménynek odaítélték a *Tudományos kutatóhely* titulust. A múzeum sokat változott a megalakulása óta: a tárgyak mellett a hozzájuk kapcsolódó tudás is egyre nagyobb szerepet kapott.

Próder István *A 100 éve született dr. Staub Gábor vegyész-mérnök, egyetemi tanár* című közlésében a tudományos munkáját és tanári pályafutását a Budapesti Műegyetem Szeretlen Kémiai Tanszéken kezdő tudóst mutatja be, aki fiatal kutatóként 1949-ben került Veszprémbe, Polinszky Károly egyetemalapító felkérésére.

Pákozdi Éva Szilvia *Veszprém helytörténeti könyveinek bibliográfiája (2005–2006)* című közlése után a *Könyvszemle* rovatban Sebő József a Földesi Ferenc gondozásában megjelent *Egy kis körültekintés Veszprém* című, Véghelyi Dezső történész műveiből történt válogatást elemzi. Sebő József ajánlja továbbá a Balthory István Általános Iskola *Kék Madár évkönyv 2017* című összeállítást az olvasók figyelmébe (szerk. Jegesné Rémesi Irén és Gerölyné Joó Katalin). A rovat Mihalovicsné Lengyel Alojzia a *Lovassy László Gimnázium évkönyve 2015–16.* (szerk. Asztalos István) bemutatásával zárul.

Mihalovicsné Lengyel Alojzia

Érett vadócok

A Vad Fruttik *High Tech* című CD-albuma, 2017. szeptember

A Vad Fruttik együttes 2006 óta van jelen a magyarországi rock-pop kultúra színpadán. Számos koncert és album tanúskodik erről. Zenéjükkel bevonultak a világot jelentő deszkákra is, hiszen Géczi János *Bunkerrajzoló (Likó Marcell élettörténetrekonstrukció)* című munkájából született darab zenei anyaga is az együttes munkája. Koncertjeiket, fellépéseiket ezt az igen-csak sajátos, alternatív rockzenét kedvelő közönség tölti meg. A mai világban egyre inkább eltűnőben lévő CD-lemezen, *High Tech* címmel elektronikus, techno változatban szólalnak meg dalaik. Érdekes a kísérlet, hiszen a Vad Fruttik vagy inkább Likó Marcell szerzeményei koncertre termettek, két gitárosból, basszusgitárosból, billentyűsből, dobosból álló rockcsapatra íródtak. A szöveg sokszor szürreális szimbolikája az állandó kitörni vágyást, a lefojtott vagy éppen felszabadult indulatokat a közönség képébe vágó és az ehhez alkalmazkodó, mindenféle konvenciót nélkülöző, jellegzetes hangközökkel építkező – nem könnyű – dallamvezetés, a dinamika széles tartományában mozgó hangszerelés nagyon élő, koncertre való. Miért? Mert a csapat tagjainak aktivitásával körülvett frontember szuggesztív jelenléte erősíti a szöveg és zene mondanivalóját. Ettől lesz még erősebb a hatás, és erre bármilyen műfajban fellépő zenész épít. A jelenlét felerősít, és ha netán egy idol is jelen van, az önmagában is sikert jelenthet.

De mi van egy stúdióban elkészített albummal? Az igény érthető persze: rögzíteni, ha úgy tetszik örökké tenni – magunk tanulsága és mások öröme számára – a felgyülemlett produktumain-

kat. Az író ezt teszi a könyvben, a rendező a filmen, mi, zenészek így tudjuk saját interpretációnkat megörökíteni, talán a kései utókornak is. A stúdiómunkák sokadik felvételei során korrekciók, javítások történnek, az eredeti mondanivaló mentén hibamentes anyag elérése a cél, míg a koncerté a pillanat, a robbanás. A rögzített anyag viszont néha visszavesz az érzelmek intenzitásából, nincs az a felfűtött hangulat, amihez egy koncert közönsége is hozzásegít. A hangverseny egy adok-kapok játék, amelyben a közönség reakciója minden létező képesség feltárására készíti a művészt, cserébe viszont szinte kiragadja hallgatóságát a minden napok szürkeségéből, és viszi el őket a saját maga által felvázolt vagy elképzelt világba. Ez a koncertsiker. Likó Marcellben és csapatában megvan ez a képesség, koncertjeik sikeresek. Vajon lemezeik hordozzák-e ezt a szuggesztivitást?

A fentiek tükrében hallgatom a Vad Fruttik tizenegy dalt tartalmazó *High Tech* című lemezét. A legtöbb dal a korábbi, „hagyományos” hangszerelésű szerzemény újragondolása. Az éneken és a szövegen a techno felé elmozduló zenei háttér nem változtat, de az összkép módosul. Hol erősíti a hatást, hol nem. Az általam ismert Vad Frutti-dalok énekének néme-lyikébe – tessék csak mosolyogni – még Máté Péter világát is belehallom, ezt pedig a techno műfaj nem igazán erősíti. Viszont van, ahol kifejezetten és hátborzongatóan fokozza Likó Marcell szövegeinek és különleges dallamvezetései világát, megborzongtat, vagy éppen feldühít. Néha egy olyan gátfutó jut eszembe, akinek az elején még nem sikerül a gátakat átugrani, aztán mintegy „öngerjesztődve” mégiscsak túljut az akadályokon. Ez pedig jó, hiszen a cél mindig az érzelmekeltés, és abból itt van bőven. Az erőteljes, magas hangfekvésű, rockos énekekben – érdekes – itt ott van pár alulintonált hang, furcsa módon inkább a lemez első pár dalában, még az is felmerült bennem, hogy szándékos. A hangszerelés abszolúte a techno jellegzetességeit hordozza, bár fellelhetőek a hip-hop, távolról a drum & bass és természetesen az elektro-rock elemei. Hajdanán a Krafwerk volt először az a csapat, amelyik kizárólag szintetizátorokra épülve zenélt. Itt most jóval erőteljesebb a néha szinte durván ring-modulált (*sajátos szintetizátoros technika, amely során nagyon érdes hangeffektusok kelthetők*) és egyéb modulációs technikákkal „megvastagított” szintetizátorhang, amely minden nótában az alapvető építőelem. Természetesen ma korszerűbb szintetizátorokkal jobb hangzások érhetőek el, mint a Kraftwerk idejében, de itt másról van szó. Ez a muzsika sokkal nívósabb, sokkal eredetibb gondolatokat és szövegtartalmakat hordoz. Viszont kivétel nélkül az az érzetem, hogy a dalok nincsenek befejezve, a nyilvánvaló szándék a meghökkenés (lehet). Értem én a szinte végtelenszer megismételt refrént vagy kiragadott gondolatot, hiszen a célközönségbe szinte belesulykolja a mondanivalót, szinte eksztatikus állapotba hozza, és ez a koncerteken nyilván nagyon ül.

Nekem a lemezen kissé sok, talán érdemes lett volna a dalok szerkezetén picit változtatni. Nagyon tetszik viszont az ösztön és a tudatosság helyes aránya. Az ének és a szöveg intuícióból fakad, a hangszerezés tudatos, és ennek így is kell lennie.

Likó Marcell, kiszakítva magát régi énjéből, mindig tudja, hogy miről beszél, szinte a létezésünk mélyébe vájó gondolatokat sugall. Néha simogat és figyelmeztet, néha lök, és pozitív vagy negatív példát állít. Ugyanakkor érezhetően ösztönösek dalszövegei és ez a tehetség pozitívuma. Dallamvilága tényleg egyedi, használt hangközei sajátosak, nem könnyűk, de süt belőlük az érzelem. A harmóniak követik a dallamokat, hiszen diatonikus rendszerben gondolkodik. A kuriózumot fokozzák a szintetikus hangzások. Erősítik a hatást az itt-ott megduplázott és effektel gazdagított vagy éppen torzított énekek. A dobok többnyire teljesen gépiesek. A (high) techno minden eleme jelen van tehát.

Jó lenne tudni, mi készítette a Vad Fruttit egy ilyen stílusú lemez kiadására. Talán a szélesítendő hallgatótábor, talán a bennük meglévő belső vonzalom efelé a digitális világ felé, nem tudni. Az eredendő mondanivaló megmaradt, csak a forma változott meg. Forma és funkció pedig mindig együtt jár. Hogy melyik erősebb, ki-ki számára mi a vonzóbb, azt majd az album hallgatói döntenek el.

Kovács Attila

Büszke debreceninek neveltek

Debrecen... „a holtig haza” – Szabó Magda életútja. A Múzeumok Őszi Fesztiválja nyitó előadása. Előadók: dr. Pilipkó Erzsébet irodalmi muzeológus és Dominek Anna színésznő. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2017. szeptember 26.

Idén száz éve, 1917. október 5-én született Szabó Magda író, ennek alkalmából mutatták be az életútját a Múzeumok Őszi Fesztiváljának nyitó irodalomtörténeti előadásán, a Lackó Dezső Múzeumban. A múzeum irodalmi muzeológusa, dr. Pilipkó Erzsébet vezetett végig minket az író életútján, és az előadást Dominek Anna, a Veszprémi Petőfi Színház színésznője illusztrálta Szabó Magda-idézetekkel.

Nagyon vártam ezt az előadást: kíváncsi voltam, miként emlékeznek meg kedvenc írómról. Fontos számomra, hiszen az ő ifjúsági regényein nőttem fel, és a többi könyve is ugyanúgy megragadott. Ahogy az előadást hallgattam, eszembe jutottak a régi emlékek, amikor még a

kislányoknak szóló történeteit olvastam, aztán lépkedtünk előre az időben, s már komolyabb hangvételű könyveiről is esett szó, amelyeket később, felnőttebb fejjel ismertem csak meg.

A Lackó Dezső Múzeum programja teljes egészében bemutatta az író életútját, családi hátterét. Mindezt, Szabó Magda életét, szülővárosa, Debrecen, a „holtig haza” határozta meg, ez a város alakította szemléletét. Szeretett városát *Freskó* című könyve idézi a leghívebben: „Ha észreveszem a Nagytemplom tornyainak rám szegeződő nagy szemét, kiáltó, dacos száját, szemöldökét, az agantuszlevelek kőbozontját, elönt valami semmihez sem hasonlítható indulat. Nem ellágyulás ez, nem könnyes múltba merengés. Amit érzek, ami áthat, az a biztonság.” A „holtig hazáról” az előadáson nemcsak hallhattunk, hanem láhattuk is várost: képeket vetítettek számunkra például a kollégiumról, az egykori viseletről.

Debrecenben gyökerezik tehát Szabó Magda élete, s az előadás során az is kiderült, hogy kik voltak, akiktől származik. Megismerhettük az író család-fájának egészen nagy részét, amennyire csak lehetett, visszaugrottunk az időben. Mivel regényeinek többsége életrajzi ihletű, az író családjának történetét már nagyjából ismerhetjük. Családjának egy részét az a jelenet is bemutatta, amit az előadáson felvételről láhattunk, a Madách Színház 1982-es *Régimódi történetéből*. A Jablonczayakat nemcsak ezen a regényen keresztül mutatja be az író, hanem a *Disznótor* és *Az őz* is kapcsolatban áll édesanyja, Lenke gyerekkorának történetével.

Erős kötődése szüleihez megmutatkozik abban is, ami miatt most szó van róla: az írás különböző formáiban. Írni-olvasni Magdát anyukája tanította meg otthon; nem írárták be az elemi iskolába. Az írást kiskorától kezdve nemcsak alapfokon művelte, hanem már akkor sorra írta a regényeket. Viszont hiába volt már kislánként író, magyarórai tanulmányaiiban ez egyáltalán nem vitte előbbre; nem értékelték kreativitását, mindig gond volt a fogalmazásaival. Elsős gimis korában még szét is kellett tépnie egy dolgozatát, s újraírnia munkáját. Ebben a dolgozatban Munkácsy *Ecce Homo* című festményéről kellett írniuk. Határozottan nem tetszett neki a kép, viszont megakadt a szeme egy kedves, sovány kutyán. Róla írt, nem Jézusról vagy Pilátusról. Fogalmazását ezért újra kellett írnia. Ezzel kapcsolatban aztán érdekes dolgot tudhattunk meg az előadásról: Szabó Magda később, már tanárként szembesült a fordított helyzettel, egyik tanítványa ugyanis hozzá hasonlóan nem a megszokott nézőpontból, hanem a bika szemszögéből írta dolgozatát ugyanerről a festményről.

Az író mindhárom műnemben alkotott, de főleg prózái által vált híressé. Költőként már kevésbé híres, pedig verses alkotásai is elismerést érdemelnek: költeményeit a karakterisztikus keménység és az oldott nőiesség jellemzi. Munkásságát díjazták, többek között Kossuth-díjat is elnyert kedvenc író, viszont ott van

a Baumgarten-díj története is. 1949-ben megkapta ezt a díjat, de még aznap visszavonták tőle, helyette egy kommunista írónak ítélték a Baumgartent, Kuczka Péternek. Ez az eset elég volt Szabó Magdának ahhoz, hogy eldöntse, nem ír több verset.

Ezután tíz évig nem jelent meg a neve nyomtatásban. „Azt hitték, elhallgattam.” Írt ő, csak nem jelentek meg az írásai. Ebben az időben születtek ifjúsági regényei és Shakespeare-fordításai. Az első próza, amelyet ekkor írt, a *Szigetkék* volt: anyukája számára írta, hogy legyen valami, ami életben tartja. Ekkor vetette papírra például a *Tündér Lalát*, az *Álarcosbált*, illetve a *Születésnapot* is. Talán leghíresebb ifjúsági regénye az *Abigél*, amelynek ismertségét a filmes és musicalváltozat is növeli. Dominek Anna egy ilyen, nemrég bemutatott musicalből adott elő nekünk egy dalt. Országos ismertségét Szabó Magda inkább felnőtt nőkhöz szóló könyveivel, a *Freskóval* és *Az őzzel* érte el.

Nemcsak országosan, hanem nemzetközi szinten is sikeres lett, ő az egyik legtöbbet fordított magyar író: 42 nyelvre fordították le írásait. Pilipkó Erzsébet végül így foglalta össze az előadást: az író „sokoldalú művész” volt. Művei társadalomrajzok, középpontjukban leginkább az értelmiségi nők állnak. Kettős természetű író volt, hiszen hagyományos világképe mellé az újszerű technika, már-már posztmodernség társult.

A Laczkó Dezső Múzeum színes, igényes előadásán hozzá méltóan emlékeztek meg Szabó Magdáról, aki mint író és mint ember is különleges volt: mindig eltért a megszokottól, sajátos szemszöge volt és mindezt bátran le is írta. Bár mindezt egykori tanára nem értékelte, én aligha olvasom szívesebben más író könyveit, mint Szabó Magdát.

Ágel Zita Krisztina

Koronás fők filmvásznon

Múzeumok Őszi Fesztiválja. Őszi filmklub a Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény szervezésében a Kiegyezés és koronázás 1867 című kiállításához kapcsolódóan. Veszprém, Érseki Hivatal, 2017. szeptember–október

Kifejezetten jól jár minden látogató a múzeumok törekvésével, miszerint az intézmények egyre változatosabb programokkal igyekeznek kiegészíteni állandó és időszakos kiállításait. A Gizella múzeum is „kilépett” a székhelyeül szolgáló várbéli, szépséges Tejfalussy-ház falai közül, és az Érseki Hivatal filmnézésre is alkalmas Gizella-terembe invitálta egy tematikus sorozatra a

történelem iránt érdeklődő filmbarátokat. A sorozat tematikáját a főegyházmegyei gyűjtemény éppen aktuális kiállítása adta: a magyar királyság 1848/49. és 1889. közti időszakából válogattak megfilmesített témákat.

Elsőként, még az *Ars Sacra Fesztivál*-hoz csatlakozva Sára Sándor klasszikusát, a *80 huszár* című 1978-as filmet mutatták be. (Ez esetben a helyszín a Szent Imre piarista templom volt.) A forradalom kitörésének hírére Lengyelországból hazainduló – osztrák egységben szolgáló – huszárok tragikus történetét a továbbiakban sem vígjátéki könnyedségű alkotások követték. A *kőszívű ember fia* (R.: Várkonyi Zoltán, 1965) és a gróf Széchenyi István életét feldolgozó nagyszabású *Hidember* (R.: Bereményi Géza, 2002) című filmek vetítése után egy 1940-ben készült játékfilm elevenítette meg Erzsébet királyné alakját és a 19. század viszonyait. A film Podmaniczky Félix első rendezése, a címszerepben Karády Katalin látható olyan színészek társaságában, mint Tolnay Klári és Jávor Pál. A tematikus történelmi sorozatot Szinetár Miklós 1989-ben osztrák, magyar és NSZK koprodukcióban készített alkotása, *A trónörökös* és Szomjas György *Rosszemberek* (1979) című filmje zárta. Bár időben a rejtélyes körülmények között elhunyt trónörökös, Rudolf főherceg halálát feldolgozó mű játszódik később (1889), mégis szerencsés választás volt a gondolatébresztő, összetett jellembrázolás és remek színészi alakításokat felvonultató korai Szomjas György-filmmel zárni a sort. A történet a kiegyezés előtti éveket idézi meg. A szabadságharc után szétszéledő, bujdosó katonákból és nincstelen földművesekből verbuválódott betyárbanda története a társadalmi változások veszteseiről szól, de érzékenyen rávilágít, mennyire nincs tisztán jó és rossz döntés, s mennyire nehéz megtalálni a helyes utat a bonyolult történelmi helyzetekben.

Szót érdemel a vetítések kapcsán a Magyar Digitális Filmarchívum és Filmintézet értékmentő tevékenysége. Munkájuk eredményeként sorra újulnak meg és válnak elérhetővé a régi magyar filmek. A *Rosszembereken*, *A kőszívű ember fiain* és a *80 huszáron* kívül még sok digitálisan felújított filmet megtalálhatunk például az Eötvös Károly Megyei Könyvtár gyűjteményében, akik időről időre, egy évforduló vagy nemzeti ünnep kapcsán ingyenes vetítéssel igyekeznek közkinccsé tenni gyűjteményük darabjait.

A fenti példák kapcsán járjuk körül kicsit, mennyire életképesek, egyáltalán léteznek-e vagy hiányoznak-e a kulturális kínálatból a tematikus sorozatok, és itt most csak a filmművészettel kapcsolatban próbálok egyszerű kísérletet tenni a válaszra. Talán már kevésbé szeretünk elmélyülni egy témában? Talán idő sincs rá? Látszanak persze az okok, javarészt objektív körülmények, amelyek indokolják a hiányt. Van egyfajta életritmus, „nemszeretem” szóval pörgés, ami általánossá vált, és ellene dolgozik annak, hogy rendszeresen (a nap több óráján keresztül, egy teljes hétvégén, hetente vagy akár hetente többször) időt szakítsunk ugyanarra a dologra. Komoly el-

szántság, de legalábbis elmélyült érdeklődés kell egy tematikus programsorozat befogadásához. Talán az „elmélyült érdeklődés” is kevésbé általános manapság. Sok mindenről tudni szeretnénk, minden érdekes és fontos – de csak egy kicsit. Annnyira azért nem, hogy sok időt szánjunk ismereteink elmélyítésére. Tudom, kellően általános, sommás megállapítások ezek, és természetesen, mint minden általánosítás, nem is vonatkozhat mindenkire. A trend azonban látható, érzékelhető. Nehéz tenni ellene. S itt is megmutatkozik a kultúrafinanszírozás csapdája: a kulturális intézmények által elkölthető pénz nem elegendő az igények felébresztésére, legtöbb esetben csak a meglévő igények kielégítése történik, vitathatatlan, hogy sokszor jól és magas színvonalon. De elébe menni a fősodornak, réteggigényeket kielégíteni már nem sokszor adatik meg. Így van ez veszprémi filmvilágunkban is. A Balaton plázában működő Cinema City teszi a dolgát, műsorpolitikájába nem fér bele tematikus sorozat. Az Agóra VVMK filmklubján a heti egy vetítéssel nem kérhető számon e feladat vállalása, ennek ellenére fellelhetők próbálkozások egy-egy dokumentumfilm-sorozattal vagy épp az idén szeptemberben „erős nők a filmvászonon” válogatással. Milyen jó lenne, ha egy nagyon várt új alkotás vetítését megelőzően mód nyílna bepillantani a rendező addigi munkásságába is! Például Aki Kaurismäki legutóbbi, *A remény másik oldala* című filmje előtti napokban megnézni a rendező pár emblemikus alkotását. Persze igazi művészmozi híján máris felmerül a kérdés: hozzáférhető-e az alkotások projektoros vetítőhely számára, vagy a „neten minden megtalálható” címszóval rendezhető-e a nyilvános bemutatás? Anélkül, hogy a filmforgalmazás és szerzői jogok kérdéskörében elmélyednénk, kimondható, a legtöbb esetben sajnos nem.

Ha kicsit a múltba tekintünk, találhatunk jó példákat, ígéretes próbálkozásokat. A Városi Művelődési Központ filmklubjában a kétezres évek elején Horváthy György szisztematikusan a műsorba illesztett alkotói sorozatokat. NKA-pályázat segítségével beszerzett videokazettákról láhattuk például Chaplin filmjeit, Krzysztof Zanussi munkáit, talán még Andrzej Wajda-sorozat is volt. Nem döntött nézőszámot a tematikus estek programja, de itt hivatkoznék a finanszírozásra: kínálni kell, meg kell mutatni, időről időre feltálni a magasabb művészi értékeket. Egy zárójeles kérdés: vajon hogy áll az iskolákban a médiaismeret tantárgy oktatása? A vizuális kultúra egyre nagyobb teret kap a fiatalok életében, felkészíti-e őket az iskola a befogadásra, az értéktelen tartalmak felismerésére, az igényes választásra? De keresgélünk tovább a tematikus filmsorozatok közt a múltban: míg működött az Expresszó klubmozi, ott is találhattunk tematikus sorozatot, például Kieslowski *Három szín* trilógiáját vagy épp a szkeccsfilm műfajában a *10 perc cselló*, *10 perc trombita* darabokat. Apropos, szkeccsfilm: milyen érdekes lenne műfajokkal, zsánereikkel ismerkedni tematikus sorozatok keretében! Akár még a romantikus komédia műfaját is átvilágítva megnézni a

tuti biztos hollywoodi klisék működését, összevetve az eredetien szellemes forgatókönyvekkel.

Hogy mennyire életképesek a tematikus összeállítások? A nehezített körülmények ellenére találhatunk jó példákat, melyek igazolják azokat a művelődésszervezőket, önkéntes szervező filmbarátokat, akik voksukat a tematikus filmsorozatokra adják. Csak néhány kiragadott pozitív példa: a Pannon Egyetemen Felföldi Gábor állított össze a múlt évben a legújabb magyar filmekből sorozatot. A laza tematika ez esetben a legújabb magyar filmekkel való megismerkedést szolgálta, és a szándék találkozott az egyetemisták érdeklődésével, sokan várták, nézték a filmeket, nem is szólva a vetítéseket látogató veszprémi lakosokról. Vagy két éve a *Veszprém finn-ugor kulturális főváros* projekt keretében a négy filmből álló sorozat, mely Arvo Pärt zeneszerzőt mutatta be, életrajzi dokumentumfilmmel és olyan filmalkotásokkal, melyeknek zeneszerzője volt. Említést érdemel a megyei könyvtár francia és német nyelvű filmklubja is.

Igen, valamelyest rétegműfaj a tematikus filmsorozat, de kétségkívül olyan igény, melyre érdemes figyelni, melyet érdemes kiszolgálni. Reméljük, lesz még bőven követésre méltó jó példa!

Az 1867-es kiegyezéstől és királykoronázástól jó messzire kanyarodva, e rövid „tematikus” séta talán további inspirációt ad, kedvet ébreszt a filmes vagy nem csak filmes elmélyüléshez!

Farkasné Molnár Csilla

Az én Orbis Pictusom

T. Petrasovszky Mária festőművész képkiallítása és könyvbemutatója. Veszprém, Szaléziánium, 2017. augusztus 17.

Az ezredfordulót követően harmadik alkalommal ragyogott fel augusztus 17-én Veszprémben a Nívó-díjas művésznő, T. Petrasovszky Mária pályaképét reprezentáló kiállítás. A meghívó képe egy portré és egy Balaton-part ihlette táj képe. A Felvidékről származó neves művészcsaládban született T. Petrasovszky Máriát az emberábrázolás tizenegy éves kora óta foglalkoztatja; tizenkét évesen már önarcképet fest. A portretista édesapa és a költői tehetséggel megáldott édesanyja, továbbá az akvarellista nagybácsi művészi nyomdokain haladva párhuzamosan alkotott portrékat és akvarelleket. A fiatal festő fő ihletője a család és a szűkebb környezet, de a csendéletek zárt hangulatvillanásai is hamar túlléptek a rögzítés pusztá szándékán.

T. Petrasovszky Mária ars poeticája: „A festészet ismerkedés, láttatás, egyben

naplóírás ecsettel. Forrása az örökségünk és jellemünk”

A mintegy félszáz képet bemutató kiállítási rendben számos szellemi, lelki és festői kaland bontakozik ki. Az idő kalandja is ez a kiállítás, mintegy fél évszázad festői termését áttekintve. A reprezentatív válogatás dokumentum a festőpályáról, a művészno életútjáról. A válogatás által referenciális viszonyba lép a festőművészno a jelenrel: a gyermek- és fiatalkori képeinek kétfajta jelen időben kell megszólalnia. Ezért is lendül mozgásba a tárlatanyag.

Szűcs István művészeti szakértő gondolatait, szakvéleményét tolmácsolva: „T. Petrasovszky Mária ’több hangszeren játszó művész, valamennyi festészeti műfajban és festészeti eljárásban otthon van. Az egységes olajfestészeti hatás érdekében a háttér és figura kapcsolatában többnyire az elemekre bontó, hideg-meleg színzövetekben megvalósuló építkezést követi. Akvarelljeiben pedig a színes képi hatás másik alaptípusával, a tömbös színépítkezéssel, formaláttató gondossággal él igen magas fokon.”

T. Petrasovszky Mária művészi életútja gyermekkorában a művészekből álló környezete hatására alakult ki, majd Egerben, a főiskolai tanulmányok idején formálódott. Alkotótevékenységének harmadik periódusa veszprémi tanárságának idejét, negyedik periódusa pedig nyugdíjas korszakát jelenti. A tárlat egységei idő- és tematikus rendbe sorolhatók, korai portréin megjelennek családtagjai, tájképein a Zempléni-hegyek, a felnévtő táj, iskolavárosa, Sátoraljaújhely emléke; majd a családjának mintegy fél évszázada otthont adó Veszprém az óvárosával, a pannon táj, a vidámságot sugárzó Balaton-felvidék és a nyaralásaik emlékét idéző Adriai-tengerpart.

T. Petrasovszky Mária a művész és tanár számára nincs érdekesebb, mint az ember, a családtagokról és a barátairól készített portrék festésénél fontosnak találja a szemek, az arcvonások és a kezek ábrázolását, a tájképek festésénél pedig a látvány hangulatának megjelenítését.

Jelen kiállítás Comenius *Orbis Pictus* című műve előtt tiszteleg. Comenius szerint a képek segítségével való emlékezés fontos: a képek nemcsak a befogadó vizuális szemléletét fejlesztik, hanem segítségül szolgálhatnak egy új világvég megértésében is.

A kiállítás köszöntőjében Márfi Gyula érsek a szeretet erejéről beszélt, a kiállítást megnyitó Janka Ferenc görög katolikus parochus pedig párhuzamot vont T. Petrasovszky Mária és Comenius között, miszerint művész és tanár a nevelésben a jó és a szép átadására, a tudás mellett az erkölcsi, érzelmi és hitbeli nevelésre is hangsúlyt fektet. A megnyitót könyvbemutató követte: T. Petrasovszky Mária válogatott festményeinek albumát mutatta be a szerkesztő Tóth József Károly.

Mihalovicsné Lengyel Alojzia

Baltoni Almanach

A Balaton képen és versben.
Utcatárlat. Laczkó Dezső
Múzeum, Veszprém, 2017.
október 14.

A kellemes, bár kissé szeles őszi szombat délelőttjén szokatlan látvány készíthetné nézelődésre a Veszprém belvárosában éppen a hétvégi bevásárlást végzőket, netán a késői napfürdőzőket. A sétálóutca, a legendás Kossuth utca, ahol óhatatlanul összefutsz valamely ismerősöddel, szóval annak térré szélesült központi részén, a Tourinform Iroda Infópontja előtt festőállványok sora várta az érdeklődőket. Nem üres, alkotásra kínálkozó kifeszített vászonnal és mindenféle festőalkalmatossággal, ez alkalommal nem a festői ambícióik kibontakoztatására adódott lehetőségük a járókelőknek. Lassan klasszikussá minősülő, csaknem fél évszázados műveket pillanthattak meg, vehettek szemügyre. A Laczkó Dezső Múzeum lepte meg meg ezzel a rendkívüli tárlattal az arra haladókat, illetve a *Múzeumok Őszi Fesztiválja* veszprémi programsorozatát figyelemmel kísérelőket.

Az utcátárlattal a Laczkó Dezső Múzeum új teret s hiszem, új látogatókat is meghódított magának. A raktáron levő gazdag képzőművészeti anyagából ezúttal a baltoni témájú képekből válogatott. Ezek különös sajátja, hogy mindegyikük a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság (nem is olyan régen még így hívták az intézményt) felkérésére készült. Bár önálló műalkotásokként is rangot vívtak ki maguknak, műfajuk szerint mégis illusztrációk, ugyancsak felkérésre írt irodalmi művek ihletésére készültek. A múzeum munkatársai, köztük a pályakezdő Gopcsa Katalin 1967-ben felkeresték a kortárs magyar költők reprezentánsait s arra kérték őket, baltoni témájú versüket speciális papírra, a korabeli technika szerint filctollal, kézírásos formában örökítsék meg, s archiválásra ajándékozzák az intézménynek.

Huszonnyolc költő, az akkori nemzedékek színe-java tett eleget a különleges kérésnek. Annak tudatában, hogy költeményeiket hamarosan a badacsonyi hegy oldalában fekvő, 1953 óta irodalmi múzeumként működő Szegedy Róza Ház (Szegedy Róza Kisfaludy Sándor költő felesége volt, ő vitte a házasságukba a szőlőbeli szép hajlékot) új kiállításán láthatják, olvashatják a hegy zarándokai. Névsoruk valóban impozáns, nehéz neveket kiemelni: Csoóri Sándor, Nagy László, Szécsi Margit, Szabó Magda, Nemes Nagy Ágnes, Devecseri Gábor, Juhász Ferenc, Fodor András, Jékely Zoltán, Weöres Sándor, Károlyi Amy, Garai Gábor, Keresztury Dezső, Somlyó György, Takáts Gyula, Zelk Zoltán, Kassák Lajos, Illyés Gyula, Pilinszky János, Simon István és mások, ma már kevésbé ismertek. A felkérést ki-ki a maga módján teljesítette. Volt, aki régi versét adta a múzeumi

gyűjtemény számára, s volt, aki friss művet adott. Weöres Sándor a muzeológusok jelenlétében rögtönözött és azonnal a rajzpapírra írta *Badacsonyi disztichon* című, ma is gyakran idézett versét. Kassák Lajos egy régebbi rajzát adta át verséhez, Takáts Gyula és Weöres Sándor pedig maguk illusztrálták saját versüket, míg a többiek javaslatot tettek az illusztrátorra, akiket a múzeum munkatársai kértek fel. A Tihanyban második otthonra lelt Borsos Miklós öt költeményhez készített tiszta vonalvezetésű grafikát, köztük a szintén Tihanyban alkotói nyugalmat találó Illyés Gyula *A tó* című verséhez. Udvardy Erzsébet két verset illusztrált finom akvarelllel és Orosz János, Bartha László, Váci András, Varga Hajdú István, Lakner László és Szász Endre is vállalták a sajátos munkát. A versekből és az illusztrációkból *Baltoni Almanach* címmel nyitottak kiállítást a látogatók örömeire.

A nyári szezon zártával azonban a tárlatot lebontották, az egyedi irodalmi-képzőművészeti anyag a múzeum raktárába szorult. De hamarosan újra olvashatták a versgyűjteményt, mert a verskézirat-hasonmásokból a megyei múzeumigazgató, Éri István agilitásának köszönhetően kiadvány jelent meg *Baltoni Almanach* címmel. A Múzeumi Ismeretterjesztő Központ és a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság gondozásában került ki a Statisztikai Kiadó Vállalat Nyomdaüzeméből a 28 lapot magába foglaló versgyűjtemény, címloldalán a költők szignójával. Könyvtári forgalomba nem szánták, fennmaradt példányait féltve őrzik tulajdonosaik. Az egykori költők közül már senki sincs életben, ám baltoni verskézírataik mögött ott sejlík egyéniségük, lelkekük.

1999 januárjában a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság a Magyar Írószövetséggel karöltve, hagyományfelelevenítő szándékkal hetven magyarországi és határainkon kívülre rekedt költőt kért fel baltoni vers írására, újra archiválási és kiállítási szándékkal. 45 költő küldte el versét, érkezett vers Erdélyből, Kárpátaljáról, Bécsből, Pozsonyból, de Párizsból és Montrealból is. Gonddal írt művek, némelyik több változatban, esetenként saját rajzzal kísérve. A költemények egy része kifejezetten az *Új Baltoni Almanach* számára íródott, többen viszont korábbi versüket másolták át az archiváló papírra. Csak néhányat a szerzők közül: Ágh István, Gömöri György, Faludy György, Takáts Gyula, Bihari Sándor, Somlyó György, Csoóri Sándor, Károlyi Amy. Még az év májusában meg is nyílt a kiállítás az *Új Baltoni Almanach* anyagából a Szegedy Róza Házban, pontosabban annak hajdani vincellérházában. Már nem időszakos kiállításaként, a jó minőségű másolatok ugyanis lehetővé tették az állandó bemutatást a múzeum szezonális nyitva tartási idejében.

A kiállításnyitással egy időben s a látogatói véleményekkel megerősítetten megfogalmazódott az akarat a múzeumi gyűjteményben őrzött 1967. és 1999. évi baltoni verskézíratok hasonmásainak önálló kötetben való megjelentetésére. Több pályázati kudarc után végül a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság adta ki

2001-ben az intézményfenntartó Veszprém Megye Önkormányzata anyagi hozzájárulásával, Ács Anna és Gécz János szerkesztésében. Sajnos az illusztrációk nélkül, címlapján Borsos Miklós grafikájával, de ezer példányban, irodalmi kuriózumként felgyorsult, számítógépes világunkban.

S most alkalmi utcai kiállításon láthaták az anyag egy részét, az 1967. évi versekből és a hozzájuk készült vegyes technikájú illusztrációkból válogatva. A Laczkó Dezső Múzeum fiatal művészettörténésze, Sipos Anna kiváló érzékeléssel vitte a minitárlatra a már raktáron levő, idővel egyre értékesebbé váló alkotásokat. Természetesen nem az eredetieket, másolatok készültek a tárlatra mind a versekből, mind az illusztrációkból. Tíz illusztráció mellett tíz hozzájuk tartozó verset olvashattak a sétálóutca járókelei, igazi hétfégi, persze hosszabb távra szóló élményként. A felnőtteken kívül a gyerekeket is várták, fogadták, hogy kreativitásukat, művészi érzéküket kisebb alkotóműhelyben mutathassák meg.

Szombaton tíz órától indult az utcatárlat, zárását délután két órára hirdették. Kicsit bosszankodtam is a rövid időtartamon, arra gondolva, délután többen járnak a Kossuth utcán. Az előző évi tapasztalat – hiszen ez már a második utcatárlata volt a Laczkó Dezső Múzeumnak – bizonyára befolyásolta a döntést e tekintetben.

A *Múzeumok Őszi Fesztiváljának* október 14-i veszprémi programján valóban teret hódított a művészet, az utcán s egyben az irodalom és a képzőművészet egybefonódó, sajátos közegében.

Ács Anna

Nyerő kártyák az oktatásban

Vekerdy Tamás pszichológus előadása. Éjszakai Egyetem. Pannon Egyetem MFTK, Filozófia, Történettudomány és Antropológia Intézet, Polinszky-terem, 2017. szeptember 27.

Vekerdy Tamás pszichológus, író volt a vendége a Pannon Egyetem MFTK Filozófia, Történettudomány és Antropológia Intézet *Éjszakai Egyetem* sorozatának. A hallgatókkal zsúfolásig megtelt Polinszky-teremben rendhagyó előadáson vehettek részt az érdeklődők. A meghívott előadó ismertségét a Waldorf pedagógia hazai meghonosítójaként, a személyiségközpontú oktatás híveként és gyermekpszichológusként szerezte. Beszélgetőpartnere Czike Bernadett pszichológus, a Pannon Egyetem oktatója, az Alternatív Pedagógusképző Műhely egyik megalapítója volt.

Az előadás a két szakember által képviselt ideális tanulási módszernek megfelelően egy játékkal indult, majd

a hallgatóság kérdéseket tehetett fel az iskolaüggyel kapcsolatban. A Czike Bernadett által előre elkészített 22 darab asszociációs kártyából kellett húznia és a kapott szavakhoz kapcsolódó gondolatairól beszélnie Vekerdy Tamásnak, aki kultúrtörténeti kitekintésekkel élvezetessé, humorossá tette mondandóját. Ezenkívül a leírt fogalmakhoz kapcsolódó élményeiről, kutatási eredményekről fűzött hozzá megszívlelendő üzeneteket.

Mindketten elkötelezett szószólói a kooperatív tanulásnak, amelynek során lényeges elem a tevékenykedés és az előremutató szöveges értékelés. Az osztályozás csak külső motivációval bír, a lényeg a képességek fejlesztésén és nem elsősorban a lexikális tudáson van. A megfelelő tanulásszervezés utat nyit a kreativitásnak, és ideális tanulási környezetet biztosít.

És akkor elkezdődött a „kártyázás”. Az elsőre véletlenül két kártyát húzó tanár úr az egyiket visszatette, mondván, őt a *szerelem* érdekli inkább. Számára a fogalom egy kikristályosodott kőrisfaként jelenik meg, s mint ilyen, stendhali hasonlattal élve reménytelen, mert rávetítem szerelmem tárgyára a saját elképzeléseimet, és ezért csalódás lesz a vége. Ezután Junggal vigasztalt, mondván, létezik érett szerelmi vonzódás is. A lélek mindig teljes, van belőle a másik nemből, ezért mindkét mondást igaznak vélte: „hasonló hasonlót vonz”, és az „ellentetek vonzzák egymást”. Az igaz szerelmem autonóm, élvezem, hogy a társam más. „Legyél az, aki vagy!” – ehhez akarok hozzásegíteni, és a korszerű oktatásnak is valami ilyesmit kell célul kitűznie. A porosz nevelés mottója a „Legyél az, akivé én akarok tenni!” Ennek következménye csak örökös lázadás, lehangoltság és agresszió. Szerelmemről szólva megemlíti a pedagógiai erőszat is. A nevelés két ember közti viszony, ha ez elfogadható, a teljesítmény hosszú távon jobb, mint egy porosz rendszerben. Adyt idézve: „szeretném, ha szeretnének” – a tanítás során is érzelmekkel hatunk, szociális kompetenciákat, érzelmi intelligenciát fejlesztünk.

Ezzel kapcsolatban többször utal Karácsony Sándor pedagógiai műveire. Azt kell figyelniük, mi a titka – tehetsége – ennek az embernek, mi a személyiségének a varázsa. Miért ne lehetne az iskola olyan hely, ahol a gyerekek jól érzik magukat, ha értelmét látják a munkájuknak? Életszerű, gyakorlatias feladatokban, komplex tantárgyak keretében, például a természettudományos gondolkodás modellezésével. Kérdés, hogy a mai iskola tanulásszervezési keretei erre mennyire alkalmasak. A felfedezett oktatás lenne a célszerű, ahol nem a tanár, hanem a diák kérdez, és a tanár előremozdítója, facilitátora a fejlődésnek.

Az idő előrehaladtával kiderül, még 21 darab szó-kártya hátravan, véges az az egyórás előadás, de Vekerdy Tamás azt mondja, nem kell befejezni a tananyagot. Jobb, ha kevesebb költőre kerül ugyan sor a tanév folyamán, de ezek legyenek

a tanár kedvencei, amelyekről hiteles átéléssel tud beszélni. A diákok magnetizálódnak egy érdekes tanóra során, mivel hatékony tanulás nincs öröm nélkül.

A második kihúzott kártya a *konfliktus*, ami nélkül nincs létezés, mondja Popper Pétert említve. A vitás helyzeteket meg kell oldani, nem a szőnyeg alá söpörni, kompromisszumra kell szelídíteni azokat. Az iskolát ki kell venni a politikai küzdőtérrel, mint a finnknél, s a kutatásba, oktatásba kell pénzt fektetni. Az 1989–2010-ig terjedő időszakot aranykornak nevezi a hazai pedagógiában, mert sokféle módszert ki lehetett próbálni. Utal rá, hogy hazánkban az első élménypedagógiai tárgyú könyvet a Szegedi Rendőr-főkapitányság adta ki.

A következő képzetársítás a *logikára* vonatkozott. A logosz kifejezés szót is jelent, ezért idézte a *Bibliát* is: „Kezdetben vala az ige”, ami a világ letükröződése. A mitológia képi nyelve nem a logikát – érvelést, ítéletet, következtetést – jelképezi, hanem a lélek mélyén ott élnek az istenek. A legendáknak, művészeti alkotásoknak is realitása van. Az ihlet csupán logikával nem megközelíthető. Freund Tamás munkásságát említve húzta alá a művészetoktatás fontosságát.

Az *érzelmi intelligenciáról* szólva hangsúlyozta a többszörös intelligencia fogalmát. A csak verbális és matematikai intelligenciát értékelő tanintézményekben figyelembe kellene venni a cselekvéses intelligenciát, például a jól megszervezhető közösségi szolgálat hasznát. Ismét humorral szemlélítve ezen tényező fontosságát, Einsteint idézte: „Egész életemben sokat tanultam, kivéve, amikor tanítottam.”

Hogyan neveljünk felelősségteljes felnőtteket, hogy fiaink ne legyenek borjak, akiket felhizlalunk és vágóhídra küldünk, vagy hogyan ne váljanak a „teáscsésze-nemzedék” tagjaivá, és eltörjenek, mert az úgynevezett helikopterszülők szinte rájuk szállva mindent elintéznek helyettük, megóvják őket mindentől, és beleszólnak minden döntésükbe?

Az USA-ban és Nyugat-Európa nagy részén az egyetemi felvételinél nemcsak a vizsgaeredmények, tanulmányi pontok számítanak, hanem egy beszélgetés során felméri a pályázó kommunikációs készségét, kreativitását, problémamegoldását; érdeklődnek, milyen közösségek tagjai, voltak-e gyakorlaton, nyári munkán, önkénteskedtek-e, hogyan járulnak hozzá környezetük jobbá tételéhez. Ez követendő példa. Az oktatási rendszer azonban nem változik könnyen, a jó kezdeményezéseket is el lehet rontani előkészítetlenséggel, megfelelő szakemberképzés nélkül, például az iskolai integráció bevezetése erre egy sajnálatosan nem jól megoldott példa.

A gyerekekkel együtt kell élni, akik a „csápjaikkal” mindent érzékelnek. Nem prédikálni kell, hanem hiteles mintát mutatni. A tabuk, titkok romboló hatásúak az egyénre és a kapcsolatokra is, ugyanez igaz a túlzott technikai eszközhasználatra is. A gyerekeknek hintázni,

Fotó: András Ferenc

sarazni, labdázni kell; át kell élnie magát és a környezetét. Tízéves kor előtt ne játsszanak számítógépes játékokat, ahogy a Szilícium-völgy nagy híró számítógépgurui sem engedik ezt gyerekeiknek. Nincs nevelés, csak példa. A kamasz úgylis mindent karikatúraszerűen felnagyít, és különösen az édesapáknak nehéz elviselni, amikor a gyerekeik ebben a korban „hülyének” nézik őket, sokat lustálkodnak, és később mennek aludni. Ezek élettanilag szükségesek. Egyes helyeken a későbbi iskolakezdés bevezetése bizonyíthatóan jobb eredményeket hozott.

Az izgalmas, szellemes gondolatáramlást szívesen hallgattuk volna még.

Pedagógusként kicsit vitatkoznék Czike Bernadett sötét magyar iskolai valóságát lefestő bevezetőjével, hiszen a lehetőségeikhez mérten sokan igyekeznek élhetőbb iskolákat működtetni, saját programokkal, kooperatív módszerekkel, alternatív vitarendezéssel, az érzelmi intelligencia fejlesztésével, prevenciós programokkal, tantermi színházzal, szakkönyvek vásárlásával, előadásokra, képzésekre járással, hiszen magam is így jutottam el erre a nagyszerű programra.

Bocskay Csabáné

Örületes tanóra

Kai Hensel: *Klamm háborúja*. Kiss T. István monodramatikus előadása. Pannon Egyetem, E-kamara, 2017. október 3.

A Pannon Egyetem Kultúraszervező Csoportjának köszönhetően volt alkalmunk megtekinteni Kiss T. István, a Pannon Várszínház színészenek monodramatikus előadását, Kai Hensel *Klamm háborúja* című művét. Egyetemistaként az sem mellékes, hogy mindezt ingyenes belépéssel.

Először láttam ilyen előadást, először láttam monodrámát életre kelni, így, amikor belépett a terembe Klamm tanár úr feszülten és megtörtségét leplezve, és megszólalt, hogy „Jó napot!”, hirtelen lefagytam. Szokatlan volt számomra, hogy a színész kapcsolatot teremt a közönséggel, méghozzá úgy, hogy az ott ülők nemcsak befogadók, hanem a darab részét képezik csupán azzal, hogy ülnek a helyükön, és figyelnek.

Szintén érdekes volt, hogy eleinte azt sem tudtuk, mi a szerepünk a darabban, miért kéri számon rajtunk olyan fölénységen és egyben sértődötten a *panteizmus* vagy a *Sturm und Drang* fogalmát a Tanár úr, miért pécéz ki magának embereket az osztályból, végig sértve őket, és miért zavaros a viselkedése, miközben az irodalomtanár és az elárult tanár szerepe között csapong, egyik pillanatról a másikra. Aztán ahogy haladt előre az előadás, minden

világos lett számunkra anélkül, hogy a színészen kívül bárki megszólalt volna.

A levél, amelyet az osztály írt a tanár számára, nagy szerepet töltött be az esemény során, mivel a levélben leírtak indítják meg a háborút. Klamm tanár urat hibáztatják, amiért az egyik diák az előző tanévben öngyilkosságot követett el, mivel megbuktatta német irodalomból, és így nem tudott leérettségizni. Klamm végig kiállt amellett, hogy jól döntött, de közben láthattuk az egyre bizarrabb viselkedéséből, hogy a lelke mélyén nem így gondolja. Egyik percben dühös, a másikban csalódott volt, aztán pedig szerényen megjegyezte, hogy ha van kedvünk, szívesen fogad minket egy teára, majd kísértelt a tereméből. Tehát vége az órának, mégsem mentünk sehova, mert újra megjelent bekötött, vérző fejével.

Klamm ekkor tényleg megindította a csatát az osztály ellen, a kollégái ellen és a saját démonai ellen. Az események csak úgy pörögtek, ezt pedig egy ember érte el. Előkerült egy üveg bor, a következő pillanatban a tanár úr már egy csótányt csócsált a szájában, majd üvöltve közölte, hogy mindenkit meg fog buktatni, emellett a kollégái legmocskosabb titkait teregette ki – és mindezt nem az alkohol okozta. A megőrülésének utolsó tiszta pillanatában tört ki belőle az igazság, amely idáig vezette. Gyilkosnak tartotta magát, olyan gyilkosnak, aki imád tanítani, és nem azt tartja szem előtt, hogy hatalma legyen a diákok felett, hanem hogy tanuljanak tőle, hogy megőrizzenek egy darabot belőle, amelyet magukkal visznek az életük további részében. Az utolsó jelenet tette fel az i-re a pontot, érzékeltetve, hogy milyen nehéz valamit teljes szívvel és odaadással csinálni, aztán pedig csalódnia. Például egyetemistaként sokan bele se gondolunk abba, hogy az oktatóknak is bizonyítani kell, méghozzá a diákok felé, akik nem biztos, hogy értékelik a kemény munkát.

Kiss T. István játékát letisztultnak és jól kidolgozottnak jellemezném. A józan és az örült állapot közötti átmenet hiteles volt, elhittem róla, hogy remek irodalomtanár, és azt is, hogy egy becsapott, megtévelyt ember, akinek egyetlen kiútja maradt, ha fegyvert szegez a halántékához. Amikor a legvégén kihunytak a fények, majd pár másodperccel később újra fény töltötte be az előadótermet, a színész leült az asztalhoz, és csak annyit mondott: „Köszönöm, hogy eljöttetek.” Én pedig kapcsoltam, hogy Klamm tanár úr nincs többé, visszacsöppentem a valóságba, amely talán nem is áll annyira távol attól, amely a szemem előtt játszódott.

Jakab Krisztina

Dumapisták a Hangvillában

Kis ember nagy gonddal jár.
Dombóvári István önálló estje.
A Dumaszínház vendégelőadása. Veszprém, Hangvilla, 2017. szeptember 20.

Évtizedek óta szívesen nézem és hallgatom magyar nevetetők archív és aktuális felvételeit, előben azonban még nem sokukkal találkoztam. Első konkrét emlékem Maksa Zoltánhoz kötődik, mikor egy falusi szüreti mulatságon lépett fel, még a kilencvenes évek elején, egymaga, sportzakóban, csupán egy mikrofonnal a kezében. Azóta sem változott sokat a *stand-up comedy* műfaja: az előadó vagy a társulat kiáll a közönség elé, és valós vagy kitalált történeteivel interaktívan szórakoztatja a nagyerdeműt. A sztorik többnyire saját környezetükből táplálkoznak, netán ismert embereket figuráznak ki, vicces élethelyzeteket elevenítenek fel.

Dombóvári István és a megtekintett előadás műsorvezetője (vagy inkább társfellépője), Bellus István sem volt ismeretlen számomra. A felvételek alapján azt feltételeztem, hogy Dombi valószínűleg jóval többet mesél majd saját magáról, mintsem általános témákról, míg Bellusnak egy kicsivel változatosabb blokkot képzeltem, és vártam, lesz-e vajon *Kívánságszatyor Pistivel*.

A program hivatalos kezdete előtt negyedórával foglaltam helyet a nézőtérben. Halk, lágy jazz szűrődött ki a hangszórókból, mely könnyed háttérrel biztosított az egyre sűrűsödő tömeg zajongásától elszakadni vágyóknak. A színpadkép felengedett függönnyel fogadott, a hátfalon nagyméretű vetítövászon, rajta az előadás reklámfotója, jobbra a lekicsinyített Dombival, bal oldalán pedig a műsor címe. Ez a kedves, ugyanakkor nyomatékos szójáték egy közismert pajkos szólás ferdítése, remek beharangozó egy efféle attrakcióhoz. Ugyanakkor a főszereplő sem atlétatermetéről híres – éppen az ellenkezője adja önironikus komikumának egyik fő irányvonalát. Ezt fokozandó, kerülhetett a felirat ipszilonzájába egy széttárt karú, tömzsi alak.

Kezdesre a közönség majdnem teljesen megtöltötte a nézőteret. Egy virtuális konferanszié poénos bejelentkezése után megérkezett Bellus István – a kivetítőre. Ál-motivátorként jelent meg, általa feltett kérdésekre a vásznon felvillanó, mókás válaszok érkeztek. Közhelyesen eszement szólamaira adott hatásos, ám annál bárgyúbb feleletek megtették a hatásukat, a közönséget rögtön magával ragadta a poénáradat. Néhány perc múlva már a maga hús-vér valójában is előttünk állt Pisti, aki mikrofonnal a kezében ott folytatta, ahol a kisfilm abbahagyta. Visszautalt az imént látott jelenetekre, majd egy közéleti kitékintés következett. Szabadszájúságát

és a kifigurázott személyek pellengé-
re állítását kitörő nevetés és sűrű taps
jutalmazta. A továbbiakban történeteit
már közvetlen környezetéből prezentál-
ta. Ismert, visszatérő karakterei tűntek
fel, úgymint szerencsétlen sógora vagy
a kifacsart szólásairól nevezetes barátja,
„Ferike Iglesias”. Ezek után, némi celeb-
torozó bulvár kitérővel a saját otthonába
kalauzolt minket. Erős csattanóval zárta
mondandóját, s bejelentette a főszereplőt,
akinek egy rövid, vicces közjáték után,
melyben Dombi Szabó Péterhez hasonlí-
totta társát, át is adta a stafétát.

Dombóvári István a közönség kö-
szöntése és némi interakció után azonnal
belendült. Jelezte, hogy nem szokása
politizálni, valóban nem is tette. Foglal-
kozott korábban a témával Bellus István,
tehát nem lehetett hiányérzete annak, aki
szerint ez kötelező elem egy ilyen esten.
Volt azonban szó az otthoniakról, koráb-
bi szerepléseiről, étkezésről, testmozgás-
ról, mindezt összefűzte popkultúrával,
egy kis önreklámmal, a nők társadalmi
helyzetével és kereskedelmi pozíciójá-
val, aztán a modern technika csodáival,
mígnem eljutott az egészségügy aktuális
helyzetéig.

Itt színpadra invitálta kollégáját, aki
azonban többszöri megszólításra sem
érkezett meg. Szinte megállás nélkül foly-
tatta mondanivalóját, témánál maradva,
majd, amikor már egy újabb szakaszhoz
érkezett volna, még egy próbát tett Bellus
behívására, eredménytelenül. Ismét család,
majd technológia, kultúra, sport és hatásá-
gokkal való bonyoldalmi következték. A
történetek szálait egymásba fűzve, néha
vissza is kanyarodott oda, ahol néhány
perccel ezelőtt esetleg egy-egy sztori
félbeszakadt. Harmadik kísérletre a másik
Pisti is előkerült, így egy rendelőintéze-
ti váróteremben játszódó, párbeszédes
jelenet erejéig újra a pódiumon álltak
mindketten.

Miután Dombóvári ismételen
egyedül maradt, felvette a fonatát, ahol
abbahagyta. Mesélte, hogyan támogatja az
időseket, majd felemlégette Aranyosi Péter-
rel való utazását, aztán közlekedés témában
felbukkant a Combino villamos, jogosít-
vány, ellopott gépjármű, rendőrök, vasuta-
sok, végül a Magyar Államvasutak legendás
késéseiben csattant az utolsó ostorcsapás.

Midőn Dombi sietve kísértelt a
porondról, ismét beindult egy kisfilm a
vászonon, bejelentette a Pista Trió zenekart.
Kisvártatva fel is bukkantak az est sztárjai,
egyfajta jutalomjátékként még elénekelték
nekünk egy *Kívánságszatyor* szintű dalt.

Dombóvári István jobban érvénye-
sült a színpadon. Kollégája statikussá-
gához képest heves gesztikulációjával és
harsányabb hanglejtésével azonnal magá-
val ragadta a nagyérdeműt, noha szinte
végig csak két-három méter átmérőjű
körben mozgott. Rengeteget viccelődött a
saját kárára, ám őt ismerve ez korántsem
meglepő. Állandó poénforrásként szolgál
alacsony termete, valamint küzdelme az
elhízással. A falusi embert sokszor állí-
totta szembe jelenlegi, fővárosi életével,
illetve a magyarországi viszonyokat az

amerikai hírekben és filmekben látottak-
kal. Emellett remekül kötötte egymásba a
sztorikat, és csatolt vissza korábbi poén-
jaihoz, megerősítve az addig elhangzotta-
kat. Szakadatlan humorfolyamában csak
úgy lubickolt a közönség. Mások meg-
személyesítése során nagyon jól játszott
a hangjával, akárcsak kollégája. A közös
kabaréjelenet csúsztatása sem befolyásolta az
előadás élvezhetőségét, és összességében
Bellus István sem okozott nekem csaló-
dást, az ő blokkjában is jól szórakozott a
publikum, továbbá nagyszerű társa volt
Dombóvárinak.

Nagyszerű élmény volt tehát a *Du-
maszínház* társulat, jogos volt a vastaps.
Az eredetileg január 29-én, Budapesten
bemutatottakhoz képest minden bizony-
nyal volt változás a jelenetekben, főként
Dombi igyekezett csiszolódni az aktuális
eseményekhez és a helyszínhez. A médiá-
ban sugárzott, megvágott felvételekhez ké-
pest szókimondó, cenzúrázatlan poénokat
pedig csak élőben lehet hallani. Már csak
ezért is érdemes személyesen megtekinteni
egy-egy *stand-up comedy* előadást.

Tóth Roland

Feledésbe merülő lázadó

Prométheuszról... TMK
Alkalmi Társulás – Túrós-
Máté Kinga előadása. Veszprém,
Dubniczay-palota, 2017.
augusztus 16.

Az áruló, kiteszített, magára hagyott titán
s egyben az áruló, kiteszített, magára
hagyott ember drámája rajzolódik ki
Prométheusz történetében, melyen nem
fogott az évszázadok vasfoga, s máig képes
időszerű kérdéseket feltenni közösségről,
bűnről, áldozatról.

A TMK Alkalmi Társulás *Promét-
heuszról...* című táncszínházi előadását
augusztusban tekinthette meg először a
veszprémi közönség a Dubniczay-palo-
tában, Turós-Máté Kinga előadásában.
A tüzet a halhatatlanok birodalmából az
emberek számára elhozó, s ezzel az istenek
parancsát megszegő Prométheusz drámá-
ját sokféle módon és műfajban feldolgoz-
ták már az idők során, hiszen az önmagát
másokért, az emberekért feláldozó titán
időtlen tragédiája mellett nehéz szó nélkül
elmenni.

A *Prométheuszról...* rendező-ko-
reográfusa, Katona Gábor azonban
merőben szokatlan oldalról fogta meg a
történetet. Ezúttal nem egy tagbeszakadt,
sziklához láncolt férfi vagy egy bölcs
történetmondó meséli el Prométheusz, a
különös életfogytiglanra ítélt titán sorsát,
hanem egy táncosnő, aki egy személyben
lesz szemünk előtt rendíthetetlen lázadó,
kőkemény szikla, isteni harag, kérlelhetet-
len sas, sőt rettegve suttozó közvélemény.

Ám nem csupán az újszerű szerep-
leosztás teszi modernné a produkciót,
hiszen nem egyszerű, klasszikus értele-
m-ben vett táncszínházat láthatnak a nézők.
Turós-Máté Kinga a produkció során
ugyanis Franz Kafka *Prométheusz* című
írását is elszavalja, részekre hasítva a szö-
veget, melynek minden mondatában ke-
mény tragédia rejlik. A rövid írás drámai
tömörségben foglalja össze az isteneket
eláruló titán bűnét, hős és legenda utóéle-
tét, mely a lehető legnagyobb büntetéssel
zárul: mindenki elfelejti Prométheusz
tettét, marad az ok nélküli megtorlás, a
létjogosultságát vesztett szenvedés, a meg-
magyarázhatatlan.

A tiszta, súlyos szöveg, valamint a
mitikus, ősi erőket idéző, nyers mozdu-
latok már külön-külön is megalkotnák,
megalkotják a kegyvesztett titán kétség-
beejtő helyzetét. Azonban a két egymás-
ra úsztatott minőség, tánc és szavalat,
mozdulat és szöveg, lendület és beszéd
valahogy egymást billentik ki a ritmusból,
s így – tekintve, hogy a szövegmondás
egészen neutrális hangnemben, illetve stí-
lusban zajlik, mindenféle átmenet nélkül
váltva át a szemünk előtt átlényegült, a mí-
tosszal együtt lélegző táncost egy közép-
szerű iskolai irodalmi színpad szavalójává
– a produkció sodra olykor erősen megtö-
rik, újra és újra kizökkentve a táncos által
újra és újra létrehozott mágikus térből, az
előadás bűvköréből a szemlélt.

Tagadhatatlan, hogy a Kafka-szöveg
erős mankót jelent a nézők számára, ám
Turós-Máté Kinga előadása van annyira
erős, hogy szöveg nélkül is képessé váljon
arra a fajta autentikus történetmesélésre,
amikor a nép a tűz köré gyűlt, s mágikus
mondákat tanult a végtelenségig ismételt,
ám soha el nem korhadó törzsi rítusok
révén – nem utolsósorban erre emlékeztet
a kamaradarabokra jellemző, négyszöglet-
ben kialakított játéktér, mely körbefogja a
táncost.

Az előadás során használt minimális
eszköztár szépen kiegészíti a lendületesen
megkezdett, feszült, kimerevített, avagy
olykor a kiinduló mozzanatok egészen
ellentétes jelentésébe átforduló mozdu-
latokat. A lehangsúlyosabb s legtöbbet
használt kellék – a fekete kesztyű és a téglá
flip-flop mellett – az a két darab kavics,
mellyel a művész már az előadás legele-
jén is játszik. Mintha súlyos gondolatok
volnának, sőt egyenesen az okok; egyik
kezeből a másikba helyezve nézegeti, vizs-
gálgatja a köveket a táncos, akárcsak ha
mérlegelné azokat, Prométheusz szemével.
Elég jók, elég nyomósak voltak-e ezek
az indokok ahhoz, hogy bünt kövessen
el? Büntetésre érdemessé válnak? Megér-
demli-e ezt az áldozatot egy nép? Megér-
demli-e egy faj, egy világrend, egy eszme,
a szomszéd, az eladó, a postás, az utcán
szembejövő arc és név nélküli figura, hogy
naponta felhasítsák majd érte a mellkasát,
a múlt nem akaró idő végezetéig?

A nagyilekű Prométheusz sorsát
nemcsak a történelem nagy mártírjai,
hősei élték át, hiszen tapasztalja, tapasztal-
ta valamennyi halandó, aki kiáll a
gyengébb mellett, vakmerően igazságot

szolgált, s ezáltal kegyvesztetté, kitzsítottá lesz, sőt egyenesen árulónak bélyegzik. A feledésbe merülő cselekményt kihangsúlyozó Kafka-szöveg s az előadás, melynek végén a táncos az elsötétülő játéktérben kétségbeesetten próbál a két kavicsal tüzet csiholni – máris elfelejtettük volna, hogy kaptunk mi egykor tüzet is? –, minden tragédiák lehető legnagyobbjával zárul: mert lehet-e, létezhet-e nagyobb büntetése a lázadónak, a jó ügyért önmagát feláldozónak, mint az, ha homályba merül, nemcsak ő maga, de tette is?

Leitner Vera

A változás évszázada

A változás évszázada, a hitélet változásai a 16. századi vespriemi egyházmegye területén
Egyháztörténeti konferencia.
Veszprém, Érseki Hittudományi Főiskola, 2017. augusztus 30–31.

Az egyháztörténeti konferencia kezdeményezése nem új keletű, többéves hagyományt folytat, melynek keretében két éve az egyházmegye szerzetesrendjeinek történetét, tavaly pedig a II. világháború utáni vészterhes évek eseményeit érintő előadások hangzottak el. Az ideai konferencia témája – a reformáció 500. évfordulójának kapcsán – az egyházmegye életében komoly változásokat hozó 16. század története lett. A kétnapos tanácskozás a Veszprémi Érsekség Egyháztörténeti Bizottsága a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola és a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár támogatásával valósult meg.

Márfi Gyula érsek, Varga István rektor, Brányi Mária alpolgármester asszony és Karlinszky Balázs levéltár-igazgató köszöntője után a különböző felekezeti és állami könyvtárakból, levéltárakból és oktatási intézményekből érkezett 18 előadó nyújtott rálátást e század egyháztörténetére. A címben szereplő változás arra utal, hogy míg a 16. század elején az egyházmegye egy jól kiépített középkori struktúra és sűrű kolostorhálózat mellett működött, addig a század második felére döbbenetes változásokat tapasztalhatunk. A török terjeszkedés következtében az egyházmegye jó része az Oszmán birodalom fennhatósága alá került, s a keresztény kézen maradt területek is végvidékké változtak. A püspök is menekülni kényszerült évszázados székhelyéről, és a védettebb sümegi várban rendezkedett be egészen a 18. századig. A török hadak előrenyomulása és a II. Lajos király 1526-os halálát követő belviszályok következtében az egyházmegye összeroppant, a gazdasági helyzet siralmassá vált, s Fazekas István szavaival

élve a század második felében működő vespriemi püspökök legnagyobb érdeme az volt, hogy e lehetetlen helyzetben legalább az egyházmegye vagyonának egy részét sikerült megmenteniük, ami a későbbi erőre kapás egyik záloga volt. Ilyen körülmények között jelent meg és terjedt el a reformáció az egyházmegye területén, alakultak ki, különültek el a század második felére a kálvinista és a lutheránus gyülekezetek.

A konferencia e folyamatokat azzal a céllal mutatta be átfogó, valamint egy-egy résztémát alaposabban feltérképező előadások segítségével, hogy mindez egy későbbi egyházmegye-történeti szintézis alapját jelentse. Így Varga Szabolcs a korszak egyházmegye-történetének megírása során felmerülő problémákat, kérdéseket összegezte, a többi előadó pedig az egy-egy résztémában elért eredményeit mutatta be. A jelenlévők megismerkedhettek az egyházmegye 1515. évi zsinatának rendelkezéseivel, a korszak anyanyelvű kódexhasználatának nagyságrendjével, majd a század püspökeinek életével és munkásságával, valamint az egyházmegyei intézmény- és kolostorhálózat jellegzetességeivel. Az egyházmegye területén kialakuló protestáns felekezetek önszerveződéséről, a templomépítészetre kifejtett hatásairól, prédikátorainak társadalmi helyzetéről, származásáról is szó esett. Többször felmerült a reformáció és a könyvkultúra kapcsolata, mely során Esterházy Pálnak a jelenleg Kismartonban őrzött protestáns vonatkozású könyvgyűjteménye és a németújvári iskola könyvhasználata is bemutatásra került. A nagyobb lélegzetű áttekintés mellett egy-egy település vagy nevesebb személy történetét is bemutatták, így hallhattunk Pietro Isvalies bíborosnak, Kanizsai Pálffy Jánosnak, Samarjai Máténak és Beythe Istvánnak a szervező és írói tevékenységéről, a zirci ciszterci kolostor századbeli történetéről, a kánizsai reformáció elterjedéséről és hirtelen eltűnéséről, valamint a korabeli bírósági rendszerben nélkülözhetetlen szerepet játszó kapornaki és zalavári konvent hiteleshelyének működéséről.

Gárdonyi Máté a konferencia zárásakor kifejtette, ha a 16. század egyháztörténetéről korrektebb képet szeretnénk kapni, akkor feltétlenül szükséges a kooperáció a tudományterületek és a felekezetek között. Jelen sorok írója szerint e két nap ennek maradéktalanul eleget tett.

A konferencián Bánkuti Gábor jóvoltából bemutatták a tavalyi konferencia előadásait tartalmazó „*Rendületlenül a romok között*” – *A vespriemi egyházmegye 1945 és 1972 között* című tanulmánykötetet, s a szervezők ígérete szerint az ideai konferencia előadásait már jövőre könyv formájában lehet kézbe venni.

Kanász Viktor

A vasbeton művészi formálója

Konferencia Medgyaszay István életművéről. Budapest, a Pesti Vigadó Makovecz-terme, 2017. szeptember 20.

A konferenciát és hozzá kapcsolódó kiállítást az 1978-ban épített, mára lebontott vespriemi Üttörőház tervezője, a teljes szellemi frissességnek örvendő Zalaváry Lajos, az MMA tagja kezdeményezte. Saját elmondása szerint 1942-ben, műegyetemista korában Medgyaszay István munkásságáról sem az egyetemen, sem máshol még csak nem is hallott. Pedig Medgyaszay az 1940-es évekre már megalkotta összes jelentős művét. 1947-ben Zalaváry egy ideig Dr. Kismarty-Lechner Jenő mellett dolgozott. Zalaváry tőle és akkor hallott először Medgyaszay alkotásairól. Amikor képeket is látott a művekről, rajongója lett Medgyaszay építészetének. Zalaváry személyesen is találkozott Medgyaszay Istvánnal, amikor a már idős építész egy évig a Közti tervezőirodában dolgozott. Nemcsak munka közben láthatta közelről, hanem elkezdte látogatni a budapesti Ménesi úti Medgyaszay-házban is, ahol megismerhette idős kollégája barátságos mindennapjait is. Medgyaszay 1959-ben bekövetkezett halála után pedig veje, Bartha Zoltán fogadta, s az ő kalauzolásával szembesült az életmű nagyságával. Szíven ütötte, amikor látnia kellett, hogy hogyan alakítják át Medgyaszay színházait, majd örömmel értesült a gondos visszaalakításról. Medgyaszay születésének kerek évfordulójára készülve úgy gondolta, itt az ideje egy szimpózium összehívásának, amely méltó helyére, a legnagyobb magyar építészek közé sorolja Medgyaszay alakját. Szerinte az építészek munkájának elismerésére érdemes lenne létrehozni egy Medgyaszay-díjat is.

A Medgyaszay István (1877–1959) építőművész születésének 140. évfordulója alkalmából rendezett konferenciát és a hozzá kapcsolódó kiállítást a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozata szervezte. Prof. emeritus Fekete György, az MMA elnöke házigazdaként, Lázár János, a Miniszterelnökséget vezető miniszter az építés, az építészet ügyéért is felelős kormánytagként köszöntötte a résztvevőket. Zalaváry Lajos Oberfrank Pált, a Medgyaszay tervezte épületben működő Veszprémi Petőfi Színház igazgatóját kérte meg, hogy olvassa fel nagy elődje munkásságát értékelő gondolatait. Zalaváry Medgyaszay életművében a népi hagyományra támaszkodó korszerűség-re törekvés mellett a részletekben rejlő páratlan gazdagságot emelte ki. Zalaváry szavait Duló Károly rendező és Enyedi Lajos operatőr Medgyaszay István épüle-

teit bemutató filmjének vetítése követte, amely képeivel nyitánya volt az előadások sorának.

Medgyaszay a 20. századi közép-európai építészet egyik kimagasló alakja. Alkotásai jelentőségükhöz képest mégis alulértékelték a hazai és nemzetközi építészet történetében. Az előadók a maga idejében külföldön is hírnevet szerzett alkotónak a romantikus és orientalizáló stílusból, a kárpát-medencei népi építészetből táplálkozó, a vasbetonszerkezeteket újító módon használó, valamint az építészet és ornamentika viszonyát új alapokra fektető, mintegy hat évtizedet átfogó életművét vizsgálták. A cél az volt, hogy a modern építészet európai, regionális és hazai fogalmát árnyalva újrairják Medgyaszay építészettörténetben elfoglalt helyét és az építőművész művészettörténeti jelentőségét. Medgyaszay István egyes művei a közelmúltban öröndetesen megújultak, és továbbra is eredeti funkciójukat töltik be. Mások állapota aggasztó, sőt egyik alkotását a közelmúltban bontották le. Ezért a konferencia az életmű hazai kutatásában elért újabb eredmények bemutatása mellett a modern építészet és a műemlékvédelem kapcsolatának tisztázására is vállalkozott.

A konferencia előadótermében az építész két unokája, Ládonyiné Bartha Gabriella és Bartha Ágoston a családi emlékmúzeumból egy egynapos kiállítás keretében bemutatták Medgyaszay néhány egyetemi tanulmányi füzetét, a népi építészeti felmérő utak során készült néhány rajzát és akvarelljét, a Gellért-hegyre tervezett Nemzeti Panteon egyik lenyűgöző látványtervét, a rárosmulyadi templom modelljét, az építész saját tervezésű rajzállványát, a veszprémi színház csillárjainak üvegfüzéreit és színházi ajtózári szabadalmát.

Az érdeklődők még egy kiállítást láthattak a Pesti Vigadó épületében, amelynek Potzner Ferenc építész és művészettörténész volt a kurátora. Medgyaszay munkásságát három téma köré csoportosítva tekintette át. Az első csoportba tartozó tablók a Nemzeti Panteon eszméjének megjelenései az életműben ideáltervek és megvalósult, de egyéb funkciójú épületek alakjában. A tablók második csoportja a helyreállított Medgyaszay-műveket tekintette át, a harmadik pedig a veszélyben lévő, pusztuló, illetve már lebontott épületek képeit sorakoztatta fel.

A konferencia nyitóelőadását Dr. Keserü Katalin professor emeritus, művészettörténész, az MMA rendes tagja tartotta. Hat fejezetben átfogó képet rajzolt Medgyaszay István építőművészetéről, az életművére különféle korszakokban jellemző épülettípusokról, a stílus és funkcionalitás Medgyaszayra jellemző összeegyeztethetőségéről, az organikus gondolkodás megjelenéséről és az utókorra gyakorolt hatásáról, illetve elhallgatásáról.

E sorok írója, a Magyar Építészeti Múzeum munkatársa az apai minta fontosságáról beszélt. Az építész, építőmester Benkó Károly gyakran vitte magával kisfiát munkával kapcsolatos megbeszélésekre.

A gyermek látta apját tárgyalni, művezetni és látott elkészült alkotásokat. Így könnyen érthető pályaválasztása, és az is, hogy honnan örökölte sokoldalúságát, honnan tanulta küzdeni tudását.

Az egyik dédunoka, T. Ládonyi Emese néprajzkutató Medgyaszay István néprajzi gyűjtőútjaiba engedett bepillantani a családi emlékhelyen fennmaradt előadások, naplók, levelek és feljegyzések tükrében. A részletes beszámolók alapján rekonstruálni lehet Medgyaszay gyűjtőútjait, megismerkedhetünk a felmérési rajzok, akvarellek készítési körülményeivel, sőt az építésznek olykor a falubeliekkel folytatott teljes párbeszédet is sikerült lejegyeznie.

Óriné Nagy Cecília művészettörténész, a Gödöllői Városi Múzeum munkatársa arról beszélt, hogy mennyire korlátozottak egy muzeológus lehetőségei. A viszonylag kisméretű, de újító jellege miatt az életmű egyik fontos állomásának tekinthető Nagy Sándor műteremház soráról és a megmentésére tett kísérletekről számolt be.

A Laczkó Dezső Múzeum művészettörténésze, Sipos Anna az építész és Veszprém kapcsolatáról tartott előadást. A színház és a múzeum építéstörténetét vázolta fel a városi gyűjteményekben fennmaradt dokumentumok alapján, a koncepció és az első vázlatok megszületésétől a többszöri módosulásokon át vezető megvalósulásig. A *Séd* előző számában Brunner Attilával közösen írott cikkük olvasható a múzeum építéstörténetéről, amelyet a konferencián részletesebben bontott ki, és kiegészítette a színházra vonatkozó kutatás eredményeivel.

Baku Eszter művészettörténész, a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék tudományos segédmunkatársa és Vető Dániel PhD, építész-mérnök, a BME Szilárdságtani és Tartószerkezeti Tanszék tanársegéde a szakralitás szolgálatába állított vasbeton szerkezetek jelentőségét taglalta Medgyaszay István templomépítészetében. A modern egyházi építészet alakításában jelentős szerepet játszottak Medgyaszay úttörő megoldásai mind szerkezeti, mind díszítőművészeti értelemben.

Medgyaszay unokája, Ládonyiné Bartha Gabriella segítségével Gács János, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának nyugalmazott vezető főtanácsosa Medgyaszay Istvánt, a feltalálót mutatta be. Őt bejelentett szabadalma közül négy még a 20. század első évtizedében született, és meg is kapta az oltalmat. Ez egyrészt a műegyetemi műszaki képzés magas színvonalát, másrészt főleg Medgyaszay kreatív mérnöki gondolkodását bizonyítja. Az első kettő a színházi nézőtéri ajtókon alkalmazható úgynevezett pánikzárra vonatkozott, a harmadikat kifejezetten a veszprémi színház számára fejlesztette ki. A találmány célja az volt, hogy a szintén általa tervezett üvegyöngy-füzérekkel álló csillárok világító elemeinél a foglalatok ne vessenek illúzióromboló árnyékot a mennyezetre, a hatásuk minél légiesebb legyen. Ehhez találta fel Medgyaszay a foglalaton kívüli izzót. A negyedik találmány az elemekből

építhető vasbeton födém volt. 1940-ben az építész újabb találmánnyal állt elő: szabadalmaztatta a lánctalpakon a saját maga ásta árokban haladó árokásó, akkori szóval medervágó gép elgondolását.

Potzner Ferenc, a Közti Zrt.-nél dolgozó Ybl-díjas építész-mérnök és művészettörténész előadásában a Nemzeti Panteon eszméjének alakulását vizsgálta Medgyaszay életművében az 1903-ban készített első tervektől a lemergi hadikiállítás megépült, de lebontott főépületén, az 1933-ban a Hármashatár-hegyre tervezett Nemzeti Emlécsarnokon át egészen az 1942-es tabáni Magyarok bejövetele csarnokig, amely szintén nem valósult meg.

Hadik András művészettörténész Medgyaszay tervezői és szervezői képessége két ékes bizonyítékát mutatta be a hallgatóságának. Az első világháború alatt többek között 1916-ban Lembergben rendeztek a korábbi győzelmeket ünneplő hadikiállítást. Ennek a szintén Otto Wagner-tanítvány Otto Schönthal mellett Medgyaszay, Maróthy Kálmán, Pál Hugó és Medgyaszay öccse, Gyula volt a tervezője. 1917-ben a budapesti Margitszigeten is rendeztek hadikiállítást, amelynek csak Medgyaszay volt az építész. A margitszigeti bemutató felhasználta a lemergi pavilonok egy részét, de új tervezésű épületek is születtek. Érdekes, hogy mindkét kiállítás főépülete erősen hasonlít a gellérthegyi Panteon tervében megfogalmazott koncepcióhoz.

Baldavári Eszter művészettörténész, a Magyar Építészeti Múzeum munkatársa a keleti hatásokat tekintette át Medgyaszay István építészetében. Az előadás Medgyaszay 1931 és 1932 közötti indiai utazását rekonstruálta a fennmaradt levelezésekből. Elsősorban a körutazás során meglátogatott személyekre és olyan helyszínekre összpontosított, mint az egykori Bombay, Benares és Kalkutta, valamint Dardzsiling, Santiniketan és Ranchi. Ezen kívül bemutatta az indiai művészeti iskolák működési eszméit, valamint Medgyaszay Iráni-Turáni Múzeum tervének megszületését.

Ablonczy Balázs, az MTA BTK Történettudományi Intézetében dolgozó történész a turanizmus, vagyis a keleti magyar őshaza keresésének mozgalmáról beszélt, valamint arról, hogyan került Medgyaszay kapcsolatba a bécsi magyar értelmiségiekkel álló Thallóczy-körrel. A magyar népművészet és a Kelet kutatása, gondolkodás eredetéről és néprokonságról ettől kezdve végigvonul Medgyaszay pályáján, és erőteljes egyéni építészeti stílusának egyik fontos forrását képezi.

Dávid Ferenc művészettörténész Medgyaszay István soproni színháza 1992-1993-as felújításának volt kutatója és szakértője. Előadásában arról számolt be, hogyan alakította át Medgyaszay 1909-ben háromnegyed év alatt az eredetileg klasszicista épületet, hogyan próbálta a régi színházat kis beavatkozásokkal korszerűvé tenni. Az 1969 és 1973 között lezajlott újabb bővítést és felújítást Kotsis Iván tervezte, de saját tervezői személyiségéből adódóan Medgyaszay egyéni megoldásainak erős leegyszerűsítésével. A König

Tamás és Wagner Péter által tervezett felújítás a szükséges újabb modernizáción túl a Kotsis-féle leegyszerűsítések visszafordítását is célul tűzte. Ennek során azonban a műemlékek avatott kutatójának és a tervezőknek a rekonstrukció és másolatkészítés problémájával is szembe kellett nézniük. Az előadás ebbe az izgalmas szellemi és műszaki kihívásba engedett bepillantást.

Gesztesi Albert építészmérnök a Dorottya utca 8. számú, eredetileg Medgyaszay által tervezett, majd a második világháború után erős leegyszerűsítésekkel helyreállított ház rekonstrukciójának megtervezésével volt megbízva. A koncepció a közelmúltban megváltozott, a házat lebontották és más tervezők kapták a feladatot, hogy a helyére szállodát tervezzenek. Gesztesi Albert ku-

tatásaiból viszont kiderült, hogy a Medgyaszay által tervezett bérház létrehozásában részt vevő társművészek mind a Gödöllői Művésztelep tagjai voltak, ebből következően az épület a magyar építészet- és művészettörténet egyik jeles helyszíne volt.

Józsa Anna építészmérnök korábban a 19. századi színházépítészet történetét kutatta. Jelenleg részt vesz a Magyar Állami Operaház felújításában. Áttekintette Medgyaszay életművét műegyetemi színház-építészeti témájú tanulmányaitól kezdve a nyári színeköröktől a jelentős színháztervezési és -felújítási megbízásokon át az Opera 1912-es felújításáig. Medgyaszay tiszteletben tartotta Ybl művét, és az általa tervezett átalakítások szervesen illeszkedtek a mester gondo-

latmenetéhez: javította a földszinti előcsarnok forgalmát, növelte a próbatermek számát és igyekezett javítani a nézőtér akusztikáját.

Potzner Ferenc zárszavában kiemelte, hogy Bartha Zoltán festőművész, felismerve Medgyaszay életművének jelentőségét, elévülhetetlen érdemeket szerzett apósa hagyatékának megőrzésével, emlékének ápolásával, s ugyanezért mondott köszönetet az építész ma élő leszármazottainak is. A konferencia előadásai, amelyek szövegének a szervezők nyomtatásban való megjelenítését is tervezik, térben és időben nagy utazást jelentettek Medgyaszay István fantasztikus életművében.

Ritoók Pál

Idős fáink

Veszprém zöldterületi faállományának kialakulása

Történelmi vonatkozásokat idéző, több száz éves, kultúrtörténeti érdekesség(ek)et is hordozó idős fákkal, melyekhez általában valamilyen helyi legenda is kötődik, hazánkban sokféle találkozhatunk. Ezek főként kultuszhelyek, templomok, temetők környékén (Buda, Budafok, Szókedencs), várak (Pápa, Szigetvár, Tata), kastélyok, vidéki kúriák közelében (Gödöllő, Délegyház), fontosabb utak, útkeresztezések (Hárskút, Keszthely, Szeged-Tápé, Szentgál) mentén maradtak/maradhettek életben, később pedig a 17. század végi, inkább a 18. századi főúri kastélyok, nemesi gazdasági központok (Alcsút, Bábolna, Hédervár) területén, egyházi birtokokon (Bakonybél, Eger, Zirc), illetve – meghatározóan a 18. század végétől – egyre inkább divattá váló és anyagilag is egyre inkább elérhetővé váló – gyűjteményes kerti telepítések (Alcsút, Erdőtelek, Körmend, Szarvas, Szeleste) révén növekedtek, fejlődtek.

Több fához, facsoporthoz kötődött egy-egy író, költő vagy más, általánosan ismert személyiség, mely kapcsolat aztán a köztudatban mélyen beágyazódott (Juhász Gyula tölgyfája Makón; Arany János tölgyei a Margit-szigeten; Erzsébet királyné erdei fenyői Zalaújlakon; Tessedik Sámuel akácfaí Bábolnán, Szarvason; Rákóczi szilfája Balatonakarattyán, mely utóbbi sajnos 1968-ban elpusztult). A millennium tiszteletére, az ünnepségek előkészítése során 1895–1896-ban országszerte nagyarányú fásítások történtek. E telepítések eredményeként a 20. század közepére értékes városi faállomány jött létre, melynek a II. világháborút túlélő egyedei mára komoly, értékes „famatuszálemmé” fejlődtek.

Hogy alakult e folyamat Veszprémben?

A környék eredeti állományából városunkban is megmarad egy-egy példány. Ilyenek voltak Jutas-pusztán, a szennyvíztelep területén egy ezüsthárs (*Tilia tomentosa*) egy magas kőrös (*Fraxinus excelsior*) a mai Budapest utca 58. számú ingatlan előtt, két példány (előző lapszámunkban bemutatott) tiszafa (*Taxus baccata*). A hárs 1980 körül fejezte be mintegy 250 éves életét. A kőrös körülbelül 280-300 évet élt; a nagy fokú levegőszennyezettség és környékének teljes aszfaltburkolása miatt koronájának egyre több ágát veszítette el, legyengült állapotában egyre több kórokozó gomba és kártevő rovar támadta meg. Végül a 2010-es évek elejére már alig-alig vegetált, s vált mind inkább balesetveszélyessé, így elkerülhetetlen volt a kivágása. A két tiszafa jelenleg jó állapotban van. E fáknak még két kortársa van életben. Az egyik, egy mintegy kétszáz éves kislevelű hárs (*Tilia cordata*) a Bajcsy-Zsilinszky utca 3. számú ingatlan kerítésében, a járda belső vonala mentén található – rendkívül kedvezőtlen körülmények között. Egyelőre jó állapotban van, ám szükséges lenne életterének (a törzs közvetlen környékének) megfelelőbbé tétele. A másik fa egy ugyancsak kétszáz éves körüli hegyi juhar (*Acer pseudoplatanus*). Ez a Laczkó Dezső múzeum előtt, tulajdonképpen megfelelő környezetben, a gépkocsiparkoló és az egyetemi sportpálya közötti füves területen áll. Törzsét és koro-

náját sűrűn fedi a borostyán (*Hedera helix*); egészségi állapotának romlását közvetlenül a talajszinten látható kéregsérülés, egy-egy leszáradó és lepottyanó kisebb-nagyobb ág és a csúcscsúradás jelzi. E tünetek belső (a külső rész a borostyántól nem látható) szövetelhalásra utalnak, mely – fokozva a borostyán tömegével – összeroppantást, kidőlést is okozhat, ami – tekintettel a fa méretére – aktuális balesetforrást is feltételez.

A Dózsa György út – Kádár utca találkozásánál, a Csermák lépcső mentén, a Színházkertben, az Erzsébet sétányon, az Erzsébet ligetben több száz-százhusz éves fa, hegyi és korai juhar (*Acer pseudoplatanus* és *Acer platanoides*), vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*), ostorfa (*Celtis occidentalis*), magas kőrös (*Fraxinus excelsior*), jegenyenyár (*Populus nigra 'Italica'*), japánakác (*Sophora japonica*), kislevelű hárs (*Tilia cordata*) és feketefenyő (*Pinus nigra*) képez jelentős biológiai, ökológiai és esztétikai értéket, de törött, korhadó ágai, odvas/odvasodó törzseik törésre, kidőlésre, lehetséges balesetre is figyelmeztetnek. Ugyanez a helyzet az Alsóvárosi, a Dózsavárosi és Szél utcai temetők, továbbá a Mártírok útjai zsidótemető esetében is. Életben tartásuk érdekében elkerülhetetlen a teljes idős faállomány gondos, szakszerű átvizsgálása és a szükséges beavatkozások elvégzése.

Mi a döntő tényező egy város zöldterületi faállományának faj- és fajtaösszetétele meghatározásakor?

Minden város ember által létrehozott, művi környezet, mely azonban nem létezhet önmagában, az őt körülvevő természetes környezettől elszakítva, abból kiemelve. A környező tájra nem figyelve legfeljebb élettertel falanszter jöhet létre. Mivel az ember művi környezetet alkotó, abban élő, de természetes környezetétől elszakadni nem képes, adott kultúrát létrehozó biológiai lény, biológiai, ökológiai és esztétikai szükséglete, hogy megalkotott élettere a tágabb környezettel, a tájjal harmóniát alkosson.

Ezt a harmóniát kizárólag a környező táj meghatározó elemeinek, a növényeknek a városalakításban történő felhasználásá-

val érhetjük el. Ehhez a legfőbb eszközeink az oxigéntermelésben, levegőtisztításban és -temperálásban, a légáramlás szabályozásában, a ki- és besugárzás alakításában, a város vízgazdálkodásában, a rezgés- és zajártalmak csökkentésében egyaránt a legnagyobb szerepet betöltő fák. E feladatra azonban csak azok a fajok alkalmasak, amelyek az adott földrajzi viszonyok közepette fejlődtek ki, s városban, a számukra hátrányosan módosult/módosított feltételek mellett is a lehető legnagyobb biológiai-ökológiai hasznot biztosítják. Egy-egy faj fajtái pedig azért fontosak, hogy a faj egy-egy megváltoztatott tulajdonsága révén részben jobban igazodhassanak a művi környezet hátrányos alakulásához (talajtömörödés és -szennyezés, a felszín részbeni vagy teljes, tehát a vízfelvételt és víztárolást akadályozó burkolása, közlekedési ártalmak stb.), részben pedig szín- és formaváltozásukkal nagyobb esztétikai élményt teremtsenek.

E célra a honos fajok a legalkalmasabbak, melyek ültetésével a tájidegenség is elkerülhető.

Még ha a fentieket evidenciának tekintjük is, csak látszólag egyszerű kérdés, hogy mely fajoknak biztosítsunk dominanciát a városra jellemző növényegyüttes kialakításában. Ennek oka, hogy a Veszprémi-fennsík növénytakarójának kialakulásával kapcsolatban két nézet vetekszik.

A Cholnoky Jenő nevével fémjelzett felfogás a fennsík és a hegyoldalak – a márgás és löszös területek kivételével – eredendően kopár volta mellett érvel (v. ö.: a Vásárállás délről kissé északra lejtő, emberemlékezet óta kopár dolomitplatója, a Gulya-domb meredek, néhol még ma is kopár lejtői, bércei stb.) azzal, hogy az uralkodó dolomit intenzív talajképződésre nem alkalmas, s hogy a „gyaluló” bakonyi fön-szelek az esetleg és helyenként mégis létrejövő, elenyésző mennyiségű, elfolyósodó, vízmegtartásra képtelen rendzinát elsöprik/elsöpörték, ami minden magasabb rendű növényi élet kifejlődését lehetetlenné tette.

Ezt kérdőjelezzik meg a Bakony-vidék újabb kutatásai, melyek a vidék eredetileg erdős voltára utalnak (Fekete Gábor, Papp Jenő). E nézet szerint a tájat az emberi beavatkozás, az erdőirtások (főleg a török kori háborúk idején) tették kopárrá, egyhangú mezővé.

Csertölgyes a Cser-erdő északnyugati részén

Kocsányos tölgy termése

Nehéz s ma talán lehetetlen is a két nézet közötti, a (volt) valósnak megfelelő állásfoglalás.

A vidékre jellemző geológiai (kőzet, talaj, domborzat) és éghajlati (hő, fény, csapadék) viszonyok közepette a veszprémi táj a tölgyesek (*Quercetum*) övébe sorolható, így klimax-vegetációjának (legmagasabb szintű, legösszetettebb, legértékesebb növényállomány-növénytakaró) a különböző tölgyesek tekintetők. Környékünkön négy hazai tölgyfaj, a csertölgy (*Quercus cerris*), a kocsányos tölgy (*Quercus robur*), kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*) és a molyhos tölgy (*Quercus pubescens*) is megtalálja létfeltételeit. A városban mégis meglepően kevés tölgyfával találkozhatunk. Egyedül a Károly-templomnál fejlődtek szép oszlopos tölgyek (*Quercus robur 'Fastigiata'*). Ennek oka lehet, hogy a környék erdeinek meghatározó fajtát, a csertölgyet (*Quercus cerris*) eleink nem találták méltónak a városi telepítésre, később a tölgyek lassú fejlődésével indokolták (országszerte) azok mellőzését, közben pedig várostűrésüket kérdőjelezték meg.

Veszprém jelenlegi faállományának szinte egésze 20. századi telepítésű.

A II. világháború előtti ültetésekben a honos fajokat a hegyi juhar (*Acer pseudoplatanus*), a korai juhar (*Acer platanoides*), a mezei juhar (*Acer campestre*), a magas kőrös (*Fraxinus excelsior*), a kis- és a nagylevelű hárs (*Tilia cordata* és *Tilia platyphyllos*), a Séd-völgyben a fekete nyár (*Populus nigra*) és a szomorú fűz (*Salix alba 'Tristis'*), kisebb számban a közönséges nyír (*Betula pendula*) képviselték. Mellettük igen nagy arányú volt a balkáni eredetű vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) és az abszolút tájidegen, észak-amerikai fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) gömbkoronájú fajtájának (*Robinia pseudoacacia 'Umbraculifera'*) ültetése. A telepítésekben jelentős volt a szintén észak-amerikai nyugati ostorfa (*Celtis occidentalis*), a kelet-ázsiai japánakác (*Sophora japonica*) előfordulása, de – és nem kis számban – megjelent a ma invazív gyomfának tekintett kínai eredetű bálványfa (*Ailanthus altissima*) is.

A világháború után a jelentősebb köztéri fásítások a lakótelep-építések beindulával, az 1950-es évek legvégén kezdődtek. Eleinte a korai juhar (*Acer platanoides*) volt a favorit, majd – amikor kiderült, hogy ennek várostűrésével kapcsolatban vannak gondok – a hegyi juhar (*Acer pseudoplatanus*), az 1970-es években az ezüsthárs (*Tilia tomentosa*), a '80-as években az eredeti élőhelyükön kimondottan igénytelennek tűnő, rendkívül szép termésű és lombszínéződésű berkenyék (*Sorbus sp.*) kerültek reflektorfénybe. Ma a kőrisek (*Fraxinus sp.*) és körték (*Pyrus sp.*) telepítése a legkiterjedtebb.

Közben – főként a várostűréssel, illetve a szennyezett környezettel kapcsolatos gondok és a lakótelepeken elvárt gyors fejlődés/növekedés indokával több, idegen eredetű faj is nagy számban került a közterekre. Ilyenek: az észak-amerikai származású ezüstjuhar (*Acer saccharinum*), a szivarfa (*Catalpa bignonioides*), a lepényfa vagy krisztustövis (*Gleditsia triacanthos*) stb.

A közterületekre telepített fákat nem lehet gyakran cserélni. Ezért fontos elvárás velük szemben a várostűrés. Mivel a környezeti ártalmak csökkentése az ember túlélése szempontjából is fontos (ezt egyébként maguk a fák is nagyban elősegítik), a városi fákkal kapcsolatban az ökológiai megfelelésnek, az ökológiai hatékonyságnak kell elsőbbséget biztosítani. Egyre világosabb, hogy e cél leginkább a vidék honos fajaival, azok megfelelő válogatásával, alakításával/nemesítésével érhető el.

Ettől elválaszthatatlan a cönológiai megfelelés: a fajok társulási, együttélési viszonya és esztétikai hatása.

Mіндеz nem zárja ki egzóták (idegen eredetű fajok) alkalmazását, sőt, bizonyos mértékig szükségessé teszi is ezt. Az ökológiai/táji megfelelés nem jelent/nem jelenthet sematizálást. A városarculat alakítása, jellegzetessé tétele, a történeti, kulturális/kultúrtörténeti vonatkozások általában egyedi növényalkalmazást igényelnek. Ezért indokolt és szükséges az alapállománytól eltérő, azt színesítő, változatosabbá tevő, ugyanakkor azzal harmonizáló ritka, pontosabban az adott városban ritkának számító fajok/fajták megjelentetése. E módon – az alapállomány honos fajokkal való azonosságával – biztosíthatjuk a tájhűséget, illetve jeleníthetjük meg a város táji/földrajzi vonásait, ugyanakkor hangsúlyozhatjuk Veszprém más településektől eltérő, egyedi sajátosságait, egyedi arculatát.

Strenner József

A divatbemutatók rendszerint csillogó világát, a próbababaszzerű manökenekkel, a többnyire hordhatatlan fantáziaruhákkal, a közönség soraiban felvonuló felső ikszezer tagjaival általában nem szokás a legmagasabb rangú kulturális események közé sorolni: *haute couture*, de nem *haute culture*, ha szabad egyáltalán így fogalmazni. Ritkán fordul elő, hogy egy önmagában is költőien szép divatbemutató kulturális bőségkosárrá válik, amelyben mindenki számára akad csemege.

A neves divattervező, Náray Tamás mint konferanszié is kiválónak bizonyult *Complementer's f/w 2016-17* című bemutatóján. Személyes hangú, gyengéd, humoros bevezetőjében megosztotta a közönséggel aznapjának legboldogítóbb híréit is: megjelent új könyve, a *Zarah*. A friss, még nyomdászágú kötetből később a szép hangú Farkasházy Réka olvasott fel részleteket. S hogy ne csak az irodalomkedvelők örüljenek, a Várkert Bazár impozáns, barátságos, kék csillagokkal díszes termének 50 méteres kifutóján nemcsak a modellek lépkedtek, hanem táncosok is repkedtek. Fenyves Máté együttese és a Táncművészeti Egyetem táncosai hol zizegős selymekbe burkolózva lebegtek, hol sárkánnyá, denevérré, angyallá változtak a fényes selyemszárnyak ölelésében: civil ember nem is sejti, melyik az a csoda, amelytől a selyem hol nyomasztóan súlyos, hol súlytalanul lebegő. Az olykor bolondosan kergetőző, rugalmas, erős, hihetetlen mozdulatokra képes táncosok, lányok és fiúk, meséket mondtak és humort loptak a színpadra a mozdulatok nyelvén.

A bemutatott ruhák láttán is csak örülhetett a szem és szív. A felolvasott könyvrészlet plasztikus színei visszaköszöntek a kifutóról, a jégkék, a napsárga és a puha rózsaszín. A színek hol harmonikusan kiegészítették egymást, hol ellentéteik hívták fel magukra a figyelmet, mint ahogy az anyagok is vagy szépen összesimultak, vagy erős kontrasztjukkal provokálták a nézőket, mint a muszlin és szörme vagy a tüll és bőr. És a ruhák! Álomszerűen libbenő csodák és praktikus, egyszerű anyagokból készült darabok változtak: igen sok olyan akadt, amely kortalan, egyszerű eleganciájával bármilyen korú nőn jól mutatna.

Természetesnek vesszük, hogy egy modell szép és csinos. Manapság azonban nem ritka az olyan manöken, akinek csontja valósággal átböki a bőrét, és örült fogyókúrába kergeti a kamaszlányok túlságosan is nagy csoportját. Ám Náray Tamás bemu-

tatóján a soványság bűvöletébe esett világ megkönnyebbülten láthatta, hogy a kifutón nemcsak anorexiás Barbi-babáknak van helyük. Szép, érett, nőies nők mutatták be a szép, nőies ruhákat, olyan nők, akiknek természetes a mozgása és természetes a mosolya. És minden olyan természetes, hogy a sok szőke-barna szépség közé csodálatosan belesimul két színesbőrű társuk, akik közül az egyiket magamban, egy koromfekete bőrű, méltósággal vonuló modellt, egy gyermekkori meseemlékem nyomán, núbiai hercegnőnek neveztem el. Így az is egészen természetes, ahogy a hibátlan alakú nők között feltűnik a leghibátlanabb forma is, egy szép várandós kismama kedves pocakja, amely büszkén gömbölyödik egy kifejezetten szexi, tűzpiros, szűk szabású ruhában.

Ennyi, a mi divatbemutatóinkon nem rutinszerűen látható „szabálytalansághoz” – táncbetétek, ízelítő egy új könyvből, színesbőrű és várandós modellek – szépen illeszkedik az is, hogy nem jellegtelen gépzene dübörgött a fülünkbe, hanem élőzenét hallhattunk: a kifutó mellett-mögött csillogó fekete blúzos, csillogó tekintetű és csillogó hangon játszó zenekar ült, a veszprémi Gárdonyi Zoltán Kamarazenekar. Náray Tamás meleg köszöntő szavaiból tudtuk meg, hogy átlagéletkoruk 17 év. De a játékukban semmiféle kamaszos éretlenség nincsen. Zenekedvelő ember vagyok, gyakran járok hangversenyre, itt is, ott is a világban, s bátran merem állítani, hogy ezzel a csodálatos hangzással bármely felnőtt zenekarral felvehetik a versenyt. Vannak olyan elvárások, amelyeket az ember természetesnek vesz, hogy például pontosan kezdenek a zenészek, nem összevissza, és persze úgy is fejezik be, nem visít ki a zenekarból egy-egy hangszer, nem játszanak hamiisan, nem esik szét darabjaira a muzsika: mindez alapvető elvárás azoktól, akik kiállnak egy színpadra. De a hangzás melegsége, tömörsége, a világos magas hangok és a bársonyos mélyek harmóniája nem mindig jellemző egy amúgy korrektül játszó zenekarra sem. Ez a fiatalokból álló együttes pedig ilyen hangzásokat produkál. Méltósággal, fegyelemmel játszottak, amin a mögöttük álló hosszú nap ellenére átsütött az öröm. Együtt voltak, tudtak figyelni egymás rezdüléseire, szakmai tudás és emberi tartás volt ebben a játékban. Rutinos zenészeket megszégyenítő profizmussal játszottak, de a profik megfáradt rutinja nélkül.

Muzsikálásuk fényes volt, vidám és komoly, egyszerűen mindenkinek örült a szíve, aki hallotta őket. Ez az öröm volt az, ami eredetileg megfogta Náray Tamást is, s éppen ezért kérte fel őket, hogy őszi divatbemutatóján ők játsszák el a kedvenc zenéit, Csajkovszkijt, Hacsaturjánt és Sosztakovics darabjait. Nem lenne ízléses túlzásokba esni egyszerűen azért, mert egy zenekar szépen és jól játszik – hát nem ez a dolguk?, kérdezhetnék a kételkedők –, de nem lehet mást mondani, mint hogy megemelték az esemény fényét, hogy a sokszínű tehetséghez, aminek tanúi lehettünk az est folyamán, hozzáadták a maguk friss, finoman fegyelmezett, érzékeny zenélését. Együtt lélegeztek a táncosokkal, a szép manökenekkel, együtt sóhajtottak a lírai részleteket felolvasó művésznővel, és ettől az együttrezgéstől mindenki elmosolyodott. Olyan önfeledt, bámuló, szíves mosolyt fakasztottak mindenki arcán, amelyet egyre agresszívabb és kíméletlenebb világunkban ma már ritkán láthatunk, érezhetünk. Emlékezetes este volt, és – ugyan nehéz ilyet állítani egy valódi értékekkel teli, szép eseményről – meg merem kockáztatni, hogy az emlékek között igen előkelő helyen maradnak meg a fiatal zenészek és karmesterük, mentoruk, ihletőjük, a szerény Demel Eszter.

Kálmán Zsófia

Snow Ballerinas

Náray Tamás őszi-téli divatbemutatója, Budapest, Várkert Bazár, 2017. szeptember 26.

Kopácsy József

A hercegprímás élete és kora (1775–1847). A Múzeumi Szabadegyetem előadása, Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2017. szeptember 12.

Kopácsy József esztergomi érsek 1847. szeptember 18-án hunyt el. Halálának 170. évfordulója alkalmából emlékeztem meg a prelátus életéről. Még a kritikusai is jó politikusnak, ügyes békéltetőnek tartották. Püspöki és érseki beiktatása során elhangzott köszöntőversek többnyire nemzettudatát, udvarhűségét, a magyar nyelv ügyében tett fáradhatatlanságát említik.

Neolit diéta
Tudomány az életről. Múzeumi Szabadegyetem 2016/2017. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2016. szeptember 13.

A neolitikus kultúra az emberiség történelmének egyik legfontosabb korszaka. A mezőgazdaság és az állattenyésztés megjelenésével az emberiség a vadászó-gyűjtögető életmódtól a mezőgazdasági életmódra fordult. A neolitikus kultúra az emberiség történelmének egyik legfontosabb korszaka. A mezőgazdaság és az állattenyésztés megjelenésével az emberiség a vadászó-gyűjtögető életmódtól a mezőgazdasági életmódra fordult.

Séd, 2017. tavasz, 52. old.

A neolitikus kultúra az emberiség történelmének egyik legfontosabb korszaka. A mezőgazdaság és az állattenyésztés megjelenésével az emberiség a vadászó-gyűjtögető életmódtól a mezőgazdasági életmódra fordult. A neolitikus kultúra az emberiség történelmének egyik legfontosabb korszaka. A mezőgazdaság és az állattenyésztés megjelenésével az emberiség a vadászó-gyűjtögető életmódtól a mezőgazdasági életmódra fordult.

Séd, 2017. tavasz, 53. old.

a csajkában
Katonai életem a két világháborúban. Múzeumi Szabadegyetem 2016/2017. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2017. február 14.

A katonai életem a két világháborúban. Múzeumi Szabadegyetem 2016/2017. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2017. február 14.

Séd, 2017. tavasz, 54. old.

Kopácsy József 1775. május 30-án született Veszprémben, egy elszegényedett nemesi, iparos család gyermekeként. Egyházi személyek támogatták a tehetséges fiú taníttatását. Gulden (Gulner) Mihály és Henyey János mindketten püspöki titoknokok voltak, mint plébánosok szívükön viselték a kis József sorsát, aki püspöksége alatt sem feledkezett meg jótevőiről. Pártfogói sorába tartozott még a Dávid árvaház alapítója, Zsolnay Dávid címzetes püspök is. Kopácsy Józsefet 1791-ben a megyei papnövédek sorában találjuk, hamarosan a püspökhelyettesi hivatalnál tevékenykedett titoknokként. A teológiai főiskolán egyházjogot és egyháztörténelmet, majd egyházi irodalomtörténetet tanított. Pierer József tinini püspök szentelte pappá 1798. május 30-án Zircen. 1805-ben szentszéki ülnök lett, rá egy évre a veszprémi Szent Mihály-plébánia plébánosa. 1807-ben kanonoki stallummal tüntették ki. Rosos Pál püspök 1809. január 8-án zselicszentjakabi címzetes apáttá, ugyanebben az évben a veszprémi szeminárium igazgatóhelyettesévé nevezte ki. A veszprémi káptalan küldötteként vett részt 1809 őszén Károly Ambrus primás temetésén. A temetésről a búcsúztatásra felkért személy a betegsége miatt távolmaradt, ezért Kopácsy József mondta el a gyászbeszédet, mellyel kitűnő szónoki tehetségéről tett tanúbizonyságot. Bécsben, a kapucinusok templomában 1812-ben a szokásos Szent István-napi beszédet ő mondta, s ugyancsak ő beszélt 1813-ban Vilt József győri püspök ravatalánál. Kopácsy a veszprémi káptalan küldötteként vett részt az 1811-es országgyűlésen. A hétszemélyes tábla preláta lett, Pristina választott püspöke. Amikor 1821. december 21-én Vurum József székesfehérvári főpásztort áthelyezték a váradi püspökség élére, az uralkodó Kopácsyt nevezte ki püspöknek. Közszereplésével, szónoklataival általános megbecsülést szerzett magának, előrelépését az egyházi hierarchiában Rudnay Sándor hercegprímás sürgette. A primás őt kérte fel 1822-ben, hogy mondjon beszédet az esztergomi bazilika alapkövetelénél. Kopácsy új egyházmegyéjében, Gyurón plébániát alapított, s több helyen templomot építtetett. Körleveleiben meghagyta papjainak, hogy nagy gondot fordítsanak a napi zsoltosma elvégzésére, a gyónásokat és a szentégek kiszolgálását ne hanyagolják el. Előírta a lelkigyakorlat tartásának kötelezettségét. Veszprémi püspökségének időszakában is találkozunk a lelkigyakorlatokat rendszerező intézkedéseivel. Szívügyének tekintette az oktatás kérdését is. Három évet töltött a székesfehérvári püspökség élén. 1825-ben elhunyt a veszprémi főpásztor, korábban besztercebányai püspök Gelai Makay Antal, és az uralkodó I. Ferenc áthelyezte Kopácsy Józsefet a veszprémi püspökség élére.

Adám Iván kanonok vélekedése szerint „a veszprémi püspöki széket tagadhatatlanul forró légkörben kapta meg.” A politikai légkör kitűnik Kopácsy püspöki székfoglaló beszédjéből, melyben a következőket mondja: „Félek a nagy terhektől (...) De Isten kiválasztja a gyengét, hogy az erőt megszégyenítse.” Jellemző volt a politikai szellemre, hogy a helytartótanács még tisztán val-

lasi dolgokban is függésben tudta tartani a püspöki kart. Kopácsy József jelentős hangsúlyt fektet az ifjúság előmenetelére. Sok gondot okozott az egyházmegye előjárója számára, hogy az állami szemináriumokból kikerült papság nem állt hivatása magaslatán. A papnevelésre nagymértékben rányomta bélyegét a jozefinista egyházpolitika vesszőparipája, az egyházmegyei szemináriumok eltörlése és a generális szemináriumok felállítása. A papnevelés ezzel kiszorult a megyéspüspökök joghatósága alól, a generális szemináriumok tanrendje teljes mértékben az államhatalom fennhatósága alá került. A tanárok sokszor vallástalan dolgokat állítottak, gúnyolták a mélyebb vallásosságot, a papi nőtleniséget, emellett tagadták a pápai családokhoz tartozókat. Még a trienti zsinat dogmáit is kritizálták. Kopácsy József a pozsonyi generális szeminárium egykori növendékeként könnyen vette a hitbuzgóság hiányát. A veszprémi egyházmegye papságához címzett első pásztorlevelében utal a politikai szellemre, melyben azt hangsúlyozza, hogy nem érdemes Isten ígését bölcs szavakkal hirdetni, hanem sokkal inkább egyszerűen, erővel és Krisztus keresztségének hatásával szükséges prédikálni. Érseksége időszakában is tiltotta papjai között a szóvirágokban kimerülő prédikációt.

Veszprémi püspökségének első feladatai közé tartozott Ferenc harmadik felesége, Karolina Augusztia királyné megkoronázása. 1825. szeptember 25-én Pozsonyban a püspök eleget tett az uralkodói utasításnak. A koronázási ceremónián volt egy kisebb-nagyobb ellentét Kopácsy József és Rudnay Sándor között,

Ltsz: 1961.2648

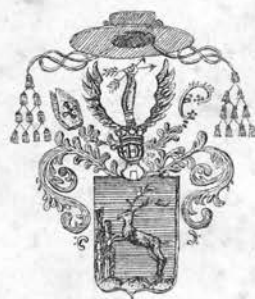
Érem a nagyszombati társaskáptalan beiktatásának emlékére (1844)

melyet Markl Ignác naplója és Bezeredy Miklós irathagyatékában található feljegyzés is alátámaszt. Ezek a források azt állítják, hogy az esztergomi érsek kikapta a veszprémi főpásztor kezéből a házi koronát, és Rudnay tette végül a királyné fejére. Kopácsy József veszprémi püspökként vett részt az első „reformkori országgyűlésként” emlegetett diétán 1825-ben. Ceremóniamestere, egyben díszülőke, Markl Ignác naplójában a főpásztor politikai beállítottságát, felszólalásai alapján „moderat”-nak nevezi. Egyfajta mérsékelt állásponton volt a nemzeti érdekek és a bécsi udvar politikájával kapcsolatban.

Számos alapítvány köthető a nevéhez, melyet veszprémi megyéspüspöki tisztségében tett. Rendezte a még ifjúkori pártfogója, Zsolnay Dávid címzetes püspök által alapított Davidicum árvaházat, alapítványt tett számukra 800 pengő forint értékben, melynek kamatait az a püspök által kinevezett pap kapta, aki a nagybőjt péntekjein a székesegyházban a szentbeszédet tartotta. A püspök jótékonyágát érezte az egész egyházmegye. A Jeruzsálem-hegyen lévő szülőházát iskolává alakította, az ott működő tanító díjazására is alapítványt tett.

*Kopácsy József
Veszprémi Püspök.*

Magyar Pantheon.

Ungarisches Pantheon.

Kiadta

*Ponori Theodorik József.
Gramich sajátja.*

A székesegyház restaurálására 1841-ig 32 ezer forintot költött, a káptalani misékre ezer forintot, a *cassa dioeciesianára* négyezer forintot, két tanuló ösztöndíjára kétezer forintot. Ezen alapítványai mellett támogatta a kaposvári rabok kápolnáját, a nőnevelő intézetre 12 500 forintot hagyományozott. Gondja volt a szegényebb javadalmasítású papjaira és az iskolamesterekre is. Mindszentkállán, Ósiben és Szorosadon templomot építtetett. Az irodalomnak is szorgalmas művelője volt. 1801–1802 lefordította Claude Fleury *Az izraeliták és keresztények szokásairól és erkölcséről* írt könyveit francia nyelvről. Kopácsy rosszakarói talán arra is alapozhatták vádjait, hogy ő maga is janzenista, hogy olyan szerző könyvét tanulmányozta, akit megbélyegeztek mint Cornelius Jansen követőjét. Ő volt az első

püspök, aki a körleveleket kinyomtatta, és minden plébánosnak elküldte. Kopácsy püspök körlevélben elrendelte, hogy 1833. január elsejétől az anyakönyveket magyar nyelven vezessék, és a kivonatokat is magyar nyelven adják ki. A keresztelési dokumentum két példányban készüljön el. V. Ferdinánd 1839 decemberében nevezte ki esztergomi érsekké. Veszprémi püspöki javadalmát 1842-ig megtarthatta mint püspöki adminisztrátor. Érsekségének időszakában is számos alapítvány köthető nevéhez. Ilyen például az érsekújvári kisdédóvó, a pozsonyi zenészi egyesület, illetve az ipari és gazdasági egyesület. 1843-ban társaskáptalant alapított.

Fogl Krisztián Sándor

Bakonyi ízek vására

Bakony Expó, Veszprém
Aréna, 2017. november 10–12.

Idén negyedik alkalommal, közös szervezésben rendezte meg Veszprém város önkormányzata és a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara a *Bakony Expó*t a Veszprém Arénában. A rendezvény elsődleges célja a termelők és a vásárlók közti közvetlen kapcsolat lehetőségének biztosítása.

A négy év alatt kialakult hagyomány szerint a helyi termelők kínálatát bővítik a kézműves termékek, valamint a kulturális és gyermekprogramok. A vásár ideje alatt, a kínálat és kereslet találkozásán túlmutatva bepillantást nyerhetünk néhány hagyományos mesterség, a sajtkészítés, a húsfeldolgozás, a házilagos tartósítás, az édességkészítés, a használati és dísz tárgykészítés stb. világába is. A vásáron mindent meg lehetett kóstolni, az előállítás mikéntjét, az elkészítés receptjét be lehetett szerezni. Az idei évben hangsúlyos, kiemelt terméként jelent meg a burgonya, így a felhasználásához tematikus programok, valamint a *Nagymama portája* nevű standnál termékóstolók szerveződtek.

A Bakony–Balaton térség gasztronómiai hagyományai nemcsak az egyes standoknál köszöntek vissza, hanem a gasztroudvar kínálatában is. A gasztroudvarban veszprémi és környékbeli vendéglátóhelyek kínálatát élvezhették a látogatók. Az ínycsiklandozó falatok fogyasztása mellett a rendezvénysátor programjait is élvezhették. A fellépők között köszönthették többek között a Báthory Bandát, a Dúdoló Énekegyüttest, a Kis-Bakony és a Szilágyi Táncegyüttest és a Holdviola elektro-folk zenekart is.

A háromnapos rendezvényen több mint 140 kiállító, termelő és kézműves árulta portékáját. Mellettük, további 20 standon civil szervezetek mutatkoztak be. A rendezvény iránti érdeklődők száma meghaladta a 16 ezer főt. A vásárt látogató több mint kétezer gyermek számára a vásári forgatag hangulatát fokozta az állatsimogató, a játszóházak kínálata és az Aréna

előterében kialakított, ügyességet próbára tevő gyakorlótér is.

A korábbi évek statisztikai adataival összevetve elégedetten állapíthatjuk meg a mutatók fokozatos növekedését. A látogatottsági adatokban folyamatos emelkedést tapasztalhatunk (2014: ötezer fő; 2015: tízezer fő; 2016: tizenháromezer fő; 2017: tizenhatezer fő). Az érdeklődők mind szélesebb térségből látogatják a rendezvényt, így nemcsak Veszprém és környékén, hanem a környező nagyvárosokban, Győrben, Sopronban, Székesfehérváron, sőt Budapesten is ismertté vált a *Bakony Expó* programja. A kiállítók számára is a fokozatos bővülés jellemző, így a 2014-es nyolcvan standtól jutottunk az idejünkig. További bővülést az Aréna méretei már nem tesznek lehetővé, idén az expó elérte a területkihasználás maximumát.

A látogatószám és a kiállítószám, valamint a visszajelzések alapján egyértelműen eredményesnek tekinthetjük a *Bakony Expó*t. Az eltelt négy év gyakorlata igazolta, hogy van létjogosultsága a rendezvénynek, mind kulturális és turisztikai, mind gazdasági szempontból. Talán nem túlzó, amikor úgy fogalmazunk, hogy a *Bakony Expó* a Bakony és Balaton-felvidék kirakatává vált, mely kirakat a rendezvény

alatt élően, a két program közötti időszakban az expó honlapján tekinthető meg (www.bakonyexpo.hu).

Brányi Mária

Sárkányok földjén

Hús éve repülnek sárkányok
Szentkirályszabadja fölött

Ki ne gondolt volna még arra, hogy milyen lehet repülni? S fentről vajon hogy néz ki a lent? Biológiai ismereteink szerint az ember sosem tudott repülni, de mindig is csodálta mindazt, ami fölötté suhant, akár madár, akár felhő volt az. Amikor már tehette, maga is készített repülésre alkalmas szerkezeteket.

Írásos forrásokból és ábrázolásokból tudjuk, hogy Kínában i. e. 200 körül már létezett a mai papírsárkány őse, sőt ekkor már kétszáz éve ismert volt. A Tang-korban (618 és 907 között) kapta a ma is használt *fengzheng*, vagyis „széllel zen-gő” nevet. Ebben az időszakban ugyanis elsősorban hadászati célokra használták a sárkányokat: segítségükkel fel tudták mérni a seregek közötti távolságot. Gyakorta bambusból készült sípot is szereltek rá, hogy hangot adjon, s ekkortájt már szórakozássá vált a sárkányeregetés. A világhódító útra indult papírsárkány az 1700-as években olyannyira népszerűvé vált Párizsban, hogy a sárkányeregetők közötti konfliktusokat elsimítandó szabályozni kellett a közparkok rendjét.

Ha valaki szeptember első szombatján Szentkirályszabadján jár, és keresi a *Sárkányok napja* helyszínét, akkor nem kell sokat tünődnie, elég, ha csak feltekint az égre. A helyi baráti kör – nem tréfából – 1998. április 1-jén alakult. Benne vannak kulturális, szabadidős, természetjárós, környezetvédős és sporteseményekben. A fő profil azonban mégiscsak a papírsárkány-készítés és -röptetés: iskolákba, falunapokra és egyéb rendezvényekre szívesen mennek, hogy minél több emberrel megszerettessék a sárkányokat.

A *Sárkányok napjára* lehet előre készített repülőszerkezettel is érkezni, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy a helyszíni sátrakban készített sárkányok az igaziak. Ez ugyanis nem üzlet: a Szentkirályszabadja Baráti Kör Egyesület teremti meg az anyagi hátteret (lehet őket támogatni!), és aki odamegy, az sokféle sárkányt készíthet saját kezűleg vagy szülői segítséggel. Gyerek és felnőtt ragasztóval bütyköl, aztán ecsettel, élénk színekkel vadul mázsol – akarom mondani, szépen fest –, és a végeredmény repüül! Na, az az igazi. Külföldre járók tudják, hogy lehet nagyon jó anyagú, flancos sárkányt vásárolni is, de nincs az az előre gyártott, vett járgány, ami olyan mosolyt csal a gyerek arcára, mint a keze nyomán formálódott és repülni tanított sárkány! És mindig lehet úgy segíteni neki az alkotásban, hogy észre se vegye... A szerkesztés-ragasztás végeztével jöhet a szabad levegőn való, kicsavart nyakú, önfeledt szaladgálás, mert az a valami ott fenn repül! Alap-természetelmény – mai divatos szóval interaktív játék –, ami régen a legtöbb faluban hozzá tartozott a gyere-

kek időtöltéséhez. Nem csecsemő- vagy kisiskolás korban akarták meghatározni a karriert a gyerekek pótóráival, hanem futkároztak a szélben. Így lett közös élménye a különböző korosztályoknak, és ezen a lajtörjén bátran lehetett a másik felé járni egy életen át...

A *Sárkányok napja* helyi gyermek-programként indult, mára több száz fő eseményé vált, és húsz év alatt háromszor nőtt ki a helyszínt. 2017-ben osztrák és cseh vendég sárkányeregetők is érkeztek a faluba: levegőbe emelkedtek a parndorfi medvék és polipok, előkerült szinte minden típusú sárkány, az egyzsinórosoktól kezdve a két- és négyzsinóros trükk-sárkányokig, a paplansárkányok és a közösen varrt emelősárkány a bohóchallal. A szokatlan méretű közösségépítő erőnek köszönhetően sokan munkájukkal segítenek: egy hétig traktorral takarítják a terepet, gyűjtik a szemetet, betanítanak olyanokat, akik aztán a vendégeknek segítenek sárkányt készíteni. S ki tudná megszámolni, hogy húsz év alatt hány sárkány készült Szentkirályszabadján...

Mórocz Anikó

Elektronikus Vadulás

Vad Fruttik *HighTech* a Budapest Parkban, Budapest, 2017. szeptember 15.

A Vad Fruttik az utóbbi években egy leginkább szomorú és depressziós dalokat éneklő alter zenekarból az ország egyik legnépszerűbb és talán az egyik legkísérletesebb produkciójává nőtte ki magát. Koncertjeiken rendre nagy előszeretettel próbálnak ki új dolgokat hangzás és látvány tekintetében is, legfőképp óriási méretű és gyakran retinákat kiégető fényeket; készült már könyv és abból aztán színház, a frontember, Likó Marci életét feldolgozva; és most már nem először kacsintanak ki az elektronikus bulik világa felé. Ez utóbbi vonalukat *HighTech* névre keresztelték, sőt a Fruttik ezen vadulása most már külön lemez formában is elérhető: úgy is felfoghatjuk, hogy ezt vagy legalábbis ezt is ünnepelte szeptember 15-én, a leköszönő nyári szezon egyik első, már tényleg őszi fordult estéjén a Budapest Parkban a zenekar.

Annak ellenére, hogy nem különösebben a világom az elektronikus zene, már nem először néztem meg a Fruttiknak ezt az arcát, ami talán furcsának tűnhet, de az az egyszerű oka van, hogy nekik tényleg hihetetlenül jól áll ez a köntös. Eddigi legütősebb ilyen koncertjük a tavalyi, hajszálpontosan megszerkesztett, szemeket és füleket nem kímélő akváriumos este volt, amit véleményem szerint nem sikerült felülmúlni most, de azért a parkos buliban sem kellett csalódnom. Azt is könnyen el tudom képzelni, hogy annak, aki rendszer koncertrajongó, még jobb élményt is

adott ez az este: kevésbé volt előre kitalált forgatókönyve, nem egy géphang narrálta végig, cserébe sokkal szabadabb átkötők, és talán már csak a szabadtér miatt is elkerülhetetlenül minden téren levegősebb, sokkal kevésbé feszes tempó jellemezte. Persze ez korántsem jelent könnyedséget, de épp ez az, amiért azt gondolom, hogy mindenképp érdemes megnézni ebben a verzióban is a Vad Fruttikat legalább egyszer: az elektronikus zene hihetetlenül megmutatja dalaik keserűségét és a karcosságát, amelyeket nagyrészt teljesen levetkőztetve, szinte csontváz verziójukban halljuk ilyenkor, és így még inkább aláhúzva kerülnek elének azok a sorok, amiket amúgy is olyan jó kiüvöltetni magunkból velük együtt. A magány, a szorongás, a depresszió, az alkoholizmus olyan témák, amiket semmiképpen sem divat az emberek arcába tolni ennyire nyíltan, mint ahogy ők csinálják, pláne nem megtámogatva ennyire erőteljes és profi körítéssel. Egy ilyen műsor a kemény rémképeivel elkerülhetetlenül feszültséget okoz mindenkiben, végső soron ez is a dolga valamiképpen, hiszen ez azt jelzi, hogy hatott. Ezt oldani tudta a parkos koncerten is a tárlatvezető Likó Marci személye, aki bármelyik túlpörgött aerobicokatóg megsegítenő színpadi mozgásával és a dalok közötti laza viccelődéssel tudott szerethető maradni, amúgy pedig láthatóan gyermeki lelkesedéssel élvezte az egész elektronikus kalandot. Néhány félig-meddig poénnak szánt külföldi sláger is belefért a mixbe, amelyek szintén kellemes ellenpontozást biztosítottak az amúgy néha kifejezetten sötét irányokba el-elkalandozó hangulatok és gondolatok között.

Szóval a mérleg: terápiás közös üvöltés, őszi estén szabadtéren való koncertezés és mégsem fázás, elektronikus buli – és ez mind egyszerre.

Bidjari Leila

Közös dicséret

Reformáció 500. Veszprém Város Vegyeskara és a Savaria Szimfonikus zenekar két hangversenyéről. Veszprém, Hangvilla, 2017. október 11.; Szombathely, Bartók terem 2017. október 19.

Az őszi hangversenyek sorában évtizedes hagyománya van a mindenszentek és halottak napja tiszteletére rendezett koncerteknek. Veszprém oratóriumkórusa minden év októberének végén sorra megszólaltatja a zenetörténet gyászmiséit (requiemjeit), Mozarttól Rutterig, a barokktól a kortárs remekművekig. Az idei év azonban felkínálta azt a lehetőséget, hogy a katolikus hagyományhoz kötődő ünnepnapokkal – nem véletlenül! – azonos időben létező nagy ünnepről, a reformáció kezdetének öt évszázados

évfordulójáról emlékezzen meg az oratórium-hangverseny. A zenészek szerencsés emberek, mert a zenetörténet évszázadai bőséggel kínálnak csodálatos muzsikákat minden keresztény felekezet zenei műhelyéből, s egy kórusnak ugyanolyan nemes feladat a lutheránus Bachtól énekelni, mint a katolikus Lisztől. A zenével meg tudjuk teremteni az ökumenét, azt az egységet, amely szó szerinti jelentésben a „lakott földet” otthonossá, békességessé teheti. Természetesen adódott tehát, hogy az októberi oratóriumkoncerten a német evangélikus zeneirodalom emblematis művei szólaljanak meg.

Szombathely zenészeivel, a Savaria Szimfonikus Zenekarral szövetkezve jött létre a nagyszabású műsor: Johannes Brahmsnak a *Schicksalslied (Sorsdal)* című Hölderlin-versre írott alkotása, valamint Felix Mendelssohn-Bartholdy 2. szimfóniaként is ismert nagy terjedelmű remekműve: a *Lobgesang (Dicsőítő ének)*.

Brahms *Sorsdala* egyike a legmegragadóbb, legismertebb ének-zenekari műveinek. A romantikus zenei eszközök gazdag használatával fogalmazza meg azt az óriási kontrasztot, amely a túlvilágban vándorló tiszta szellemek és a földi világban hanyódó, szenvedő ember léte között feszül. Ez a muzsika emlékeztette a hallgatót az élet végességére, az elmúlás fájdalmára, amely azonban nem reménytelen végső állapot, mert fent a fényben boldogság várja a tiszta lelkeket.

A műsorban ezután mindkét helyszínen lelkipásztori beszéd vezette be a közönséget a reformáció üzenetébe.

A veszprémi hangversenyt Závodi Zsuzsanna református lelkész elmélkedése tette ünnepélyessé. Gondolatai az állandó és újra szükséges reformációról, azaz újításról, jobbításról szóltak, hogy földi életünkben mindig van lehetőségünk újragondolni a dolgainkat, és – Lutherrel szólva: „Sola Scriptus”, vagyis „Egyedül a Szentírás” útmutatásaira támaszkodva – újrakezdeni azt, ami elromlott. Reformáció tehát mindig volt, van, és szükség lesz rá ezután is.

Szombathelyen az evangélikus gyülekezet vezetője, Gregersen-Labossa György így fogalmazott: szó nincs arról, hogy az egyház szakadását ünnepelnénk. Megemlékezünk mindazokról a bátor hitbeli vezetőkről, akik a kereszténységet kétezer éves története alatt időről időre visszavezették a tiszta forráshoz, Assisi Szent Ferencről Luther és Kálvin munkáján át XXIII. János, a II. Vatikáni Zsinat pápájáig. A keresztény emberek hitvallása szólal meg az énekelte imádságban is, Johann Sebastian Bach és megannyi muzsikus-óriás vezet vissza zenéjével az embereket a hit forrásához.

Az elmélkedésekre válaszképpen felhangzott Bach egyik legismertebb korálja, a *Jesu bleibet meine Freude* a 147. kantatából.

A hangverseny súlypontja a második részre esett, Mendelssohn *Lobgesang* című nagyszabású műve 10 tétel, mintegy 70 perces alkotás. Szabályszerű zenekari szimfónia tételekkel indul, de – a Beetho-

ven 9. szimfóniája után már nem meglepő módon – az utolsó nagy részben a kórus és szólisták válnak főszereplővé. Mendelssohn maga válogatta a *Bibliából* a tételek szövegeit, amelyek a karakterek drámai változottságával az Isten dicsőítésétől, a személyes bűnök megvallásával a Megváltás öröméig ívelnek. Két szoprán és egy tenor szólista kap hálás feladatot, a Mendelssohntól ismert áradó dallamosság itt is magával ragadó. A kórustételek mind terjedelmükben, mind szerkesztésükben komoly kihívást jelentenek az énekesek számára. Bach nyomdokain haladva a *Lobgesang* fűgái, hatalmas ünnepi fanfárjai, szólistákkal „beszélgető” lírai tételei a vokális irodalom legmagasabb régióiba vezetnek a kórust. Olyan énekelni való, amelyért kell és érdemes is küzdeni, hogy a hallgatók már csak a dús harmóniak és melódiák hömpölygését érzékeljék. A legmeghatóbb pillanat mégis, amikor a hangzás csúcspontja után megszólal egy kíséret nélküli protestáns korál: *Nun danket alle Gott* – (Jöj, mondjunk hálaszót), a hívó gyülekezet, a megváltott ember hangja, amelyet majd újra körbefon az óriási zenekar, kicsengetvén a fő mondatot: „Alles, was Odem hat, lobe den Herrn!” (Minden élő dicsérje az Urat!)

Az ünnepi műsor biztos kezű, őszinte muzikalitással megáldott fiatal dirigense Thomas Kornél volt, aki a Savaria Szimfonikus Zenekar asszisztens karmestere. A szólókat Jobbágy Anett, Gál Gabriella és Varga Donát énekelték, hajlékonyan, plasztikus, érthető német kiejtéssel, s a tenorista komoly drámai készségével is kitűnt.

Veszprém Város Vegyeskara két hónap intenzív munkáját, lelkesedését és legjobb tudását adta a hangverseny sikeréért.

„Ezért dalommal örökké dicsérlek Téged, hűséges Istenem! És köszönöm mindazt a jószágot, amit nekem tettél. És ha az éjszakában járok, a mély sötétségben, és ellenségeim utánam jönnek, úgy szólítom az Úr nevét, és megment engem az ő jószága szerint.”

Erdélyi Ágnes

Tiszta szívvel a jazz világában

Lakatos Orsolya szerzői estje.
Veszprém, Csermák Antal Zeneiskola, 2017. október 20.

2017. október 20-án került sor Lakatos Orsolya zongoraművész-tanár kolléganőnk koncertjére a Csermák Antal Zeneiskola Csermák-termében. Kezdeként mindjárt egy sajátos improvizáció hangzott el: *Csütörtökön virradóra – betyárnóta*. Bartók Béla szavai jutottak eszembe: „Csak tiszta forrásból”. A zongorajátékot hallgatva elcsodálkoztam a magyar népzene tisztasá-

gán, érzelmi sokszínűségén. Azt hiszem, ezt a művet minden iskolás gyereknek meg kell hallgatnia, fantáziáját szabadon engedve elképzeli a betyárvilág titkait, s a múltból máris jelen lesz.

A koncert folytatásaként kis festmények születtek: *Tél, Napsütés, Deres fák, Csillagok, Virágoskert* – mind egy-egy színes akvarell. Miniatur programzenék, sajátos érzelmvilággal, finom érzésekkel. Egy újabb improvizáció következett *Ima* címmel: tiszta, őszinte, mély érzések, s nyugalom. Egy közeli hozzátartozótól való bensőséges búcsú – hangokba foglalva, ahol tér és idő nem számít. Tenger-hajóút Helsinki-ből Tallinnba – igazi időutazás, hallani lehetett a tenger hullámlását, a város zenéjét, ahogy egy zongorista éli mindennapjait.

A *Töredékek*, mint címe is mutatja, miniatűr szólódarabok klarinétra vagy trombitára. Mindegyik darab más és más stílusban íródott: barokktól a romantikus tarantellán keresztül a magyar kortárs zene jegyei fedezhetők fel benne. Molnár Péter és Pfeiffer Milán megéreztek e darabok szvitszerű, laza formai szerkezetét, előadásuk is nagyban hozzájárult a zeneszerzői teljesítmény érzékeléséhez.

A koncert folytatásában a jókedv sem hiányozhatott: igazi keringőket hallhattunk, magával ragadó lendülettel, pikáns pillanatokkal, érzelmi játékkal. Itt mutatkozott meg a jazz adta lehetőség: ritmus, zene, szabadság, jellemrajzok... Keringő klarinétra, zongorára, amiben mind játékos, mind hallgató megtalálta örömét. A klarinéton játszó Molnár Péteren is ez az önfeledt érzés látszott. A két keringő zongorára pedig igazi karakterdarabok, kellő pikantériával.

Az est egyik legkifinomultabb összjátékát a *Jazz Waltz* trombitára és zongorára című darabban hallhattuk. Pfeiffer Milán már több éve Lakatos Orsolya trombitára íródott műveinek az előadója. A Zeneakadémia éppen diplomázni készülő fiatalember férfias érettséggel szólaltatta meg e művet, összhangban a zongoristával, pedig az improvizáció világában mindketten a szabadság adta kereteket igencsak kitágították. Öröm volt látni és hallani tanár és tanítvány összhangját.

Újabb improvizáció, *Mária* címmel, emlék az első zongoratanárnőnek. Honnan hova juthatunk el? A zene összeköti az életünket: népdalvilágunk, az első dalaink, a család, a tanáraink – s mindez egybefűzve a jazz világában, szabad lélekkel, szabad improvizációval. Ez Lakatos Orsolya filozófiája. S még egy utolsó momentum: az együtt zenélés. Ezt az estet záró mű is kifejezte: *Ez a te napod* – két trombitára írt darab, Pfeiffer Milán és Werb Gábor közreműködésével.

Öröm volt látni a közönséget a koncert után. Sok mosolygós arc, jó volt kicsit ábrándozni, kicsit emlékezni. Lakatos Orsolya sajátos stílust teremtett a jazz világában, amely élvezhető, hallgatható, s mindenki számára érthető.

Viola Erzsébet

Olasz örület

Ottone Pesante (IT) koncertje,
Veszprém, Szigony bár és terasz, 2017. október 12.

Az Ottone Pesante zenekar, amely egyedülálló módon két rézfúvósból és egy dobosból áll, másodszor tette tiszteletét a veszprémi Szigony bárban. Első látogatásuk is emlékezetesre sikeredett, azonban a mostani kiforrottabb, koncepciózusabb; valamint a hely tavaszi átalakításának és a színpad áthelyezésének köszönhetően mind hangtechnikailag, mind látványban messze felülmúlta a korábbi. Érik a zenekar. Első EP-jük kiadása után egy évvel, 2016-ban jelentek meg teljes albumukkal, *Brassphemy set in Stone* címmel, amit ráadásul élőben rögzítettek abban a négy napban, amikor éppen nem turnéztak. Azóta is megállíthatatlanul járják Európát, főleg Olaszországot.

A pénteki koncertre túlkölés hívta be a kint várakozókat egy kis metálkodásra. Kezdődik az előadás! Azért merem előadásnak hívni, mert az elejétől a végéig megkomponált és felépített szettet kaptunk, ahol a hívószó utáni gyertyagyújtás, majd a kosfej üllőre helyezése nyitotta meg a közös együttlétet. Ezután tökéletes hangulati felépítésben jöttek örült gyors, punkos, metálós számok, majd középen ezt megtörve, egy már-már spirituálisba átmenő, utaztatásos zenekompozíció (Trombstone), melynek sodrásában a közönség síri csendben ment a zenekarral valahová, ahová csak az ilyen zene képes elvinni minket. Ezután ismét odavágós, felpörgetős részek következtek, hogy a végén örült jamelésben és hangkavalkádban érjen véget a közös trippünk.

Nehéz volt a koncert után megszólalni. Ritkán kap ennyire eltalált zenei csomagot az ember. Reméljük, hogy a társaság még visszatér, közben pedig tovább mélyül ebben a szokatlan világban, amit megtalált.

Hud Janka

Kodály-évforduló – vonós kamarazenével

A Kodály Vonósnégyes hangversenyei a Kodály-émlékévkönyvből. Csermák Antal Zeneiskola és Hangvilla, 2017. november 7.

A Kodály vonósnégyes a Magyar Kodály Társaság felkérésére, országjáró turnéval emlékezik Kodály Zoltánra (1882–1967), születésének 135., halálának 50. évfordulóján. Közönségnevelő missziójuk kapcsán Veszprémben két hangversenyt adtak: elő-

ször egy rövidebbet, növendékek részére a Zeneiskolában, majd egy kamarazenei koncertet a Hangvillában.

Az 1972 óta Kodály Zoltán nevét viselő vonósnégyes 1966-ban alakult. Az első primárius Sebestyén Ernőt Duska Gábor, Barta Mihály, majd 1980-ban Falvay Attila váltotta, aki immár 37. éve az együttes vezetője. A második hegedű pultjánál kezdettől 2005-ig Szabó Tamás játszott. Őt Tóth Erika követte. A brácsista 1969-től 2000-ig Fias Gábor volt, az ő utóda lett Fejérvári János. Devich János alapító csellista helyén 1998 óta Éder György játszik. 1980 után a vonósnégyes hazai és nemzetközi szakmai tekintélye folyamatosan nőtt, hanglemezeire vették Haydn, Beethoven és Schubert összes vonósnégyesét, Bartók, Kodály műveinek, a kortárs magyar vonósnégyeseknek elismert és hiteles előadóivá váltak. Sikereiket az elmúlt 15 évben Falvay–Tóth–Fejérvári–Éder összeállításban érték el. Megismerte őket a zenei világ, Tóth Erika helyére a közelmúltban Bangó Ferenc került. Az együttes 1970-ben Liszt-díjat, 1990-ban Erdemes Művész kitüntetését, 1996-ban Bartók–Pásztory-díjat kapott.

A Kodály vonósnégyes mindkét hangversenye programjának a gerincét Kodály Zoltán vonós kamarazene művei jelentették. A diákkoncerten a vonóstrióra írt egytétel *Intermezzo*, az *I. vonósnégyes* bevezető dallama („Lement a nap a maga járásán”) és a feldolgozás első frázisa valamint az 1919–20-ban, élete egyik válságos időszakában két hegedűre és brácsára komponált triószereződ első tétele szólalt meg. A Hangvillában az 1916–18-ban született *II. vonósnégyes* (számomra az egyik leginkább szeretett 20. századi magyar vonós kamarazenei mű) hangzott el. A Kodály-alkotások mellett az együttes klasszikus (Mozart), illetve romantikus (Mendelssohn- és Schumann-) vonósnégyestételeket is előadott.

A bemutatott művek szinte mindegyike ritkán játszott, a rendszeres hangversenyre járók számára is kevésbé ismert alkotás. A Magyar Kodály Társaság idei jubileumi kezdeményezését ezért is dicsérendő ötletként üdvözölhetjük. Az ismert vokális és pedagógiai művek helyett/mellett az emlékévkben Kodály alkotó élete első negyedszázadában írt, méltatlanul háttérbe szorított vonós kamarazene-kompozíció is az érdeklődés középpontjába kerülhetek. A mostani hangversenyek zenetörténeti jelentőségének az értékelésénél azonban nem nélkülözhető Kodály életműve első szakaszának pontosabb ismerete. Élete első felében, 40 éves koráig – népdalgyűjtő és -feldolgozó munkája mellett – túlnyomórészt rövid zongoradarabokat, zongorával és zenekarral kísért dalokat, dalciklusokat és vonós kamarazenei műveket írt. Kodály Zoltán legjelentősebb kamaraművei a vonóstrió, az eredetileg hegedűre és zongorára készült *Adagio*, az *I. vonósnégyes*, a cselló-zongora szonáta, a *II. vonósnégyes*, a hegedű-cselló duó, a cselló-szólószonáta és az időszak záródarabja, a két hegedűre és brácsára írt *Szerenád*. Ezek a darabok Veszprémben

ismereteim szerint hangversenyszerűen nem vagy csak kivételesen ritkán hangoztak el. Adósságunk tehát van bőven.

A túlnyomórészt gyerekeknek tartott, mintegy 45 perces koncert zenei anyaga sikert aratott. A jelenlévő unokáim ezt röviden így fejezték ki: Papa, ez szuper volt. A hangverseny után az élénk gyermekzívajban igyekeztem meghallani a fiatalok véleményét. Valamelyik ifjú zeneértő szerint „a Mozart kicsit uncsira sikerült”. Szerintem is. Mozart 1786-ban komponált K 499. D-dúr Hoffmeister kvartettjének első tételének előadása színtelen és fáradt volt. Az együttesen belül kisebb hangzási (hangminőségi, frazeálási) egyenetlenségek jelentek meg, különösen a második hegedűs Bangó Ferenc tűnt feltűnően indiszponáltnak. Más gyerekcsoportban az volt a vitatéma, hogy „ki a jobb fej, a csellista vagy a brácsás”. Éder György szépen játszott, főleg az I. vonósnégyes részlet népdalmotívuma tetszett mindenkinek. Fejérvári János a koncert főszereplője volt: eszményi brácsahangja mindenkit magával ragadott – különösen a triószereződben. Volt, aki azt fejtegette, hogy „szépen szóltak együtt”. Lehet, hogy a közös zenélés nemcsak arra jó, hogy a zene szépségét felidézzük és átélhessük, hanem arra is, hogy megtanítsan az egymásért és a közös ügyért való felelősség vállalására? Számomra az jelentett örömet, hogy a gyerekeknek a hallottakról volt véleménye, amit a maguk módján ki is fejeztek.

A Hangvillában tartott koncerten a Kodály vonósnégyes nyitószámként az éppen 170 éve, 38 éves korában elhunyt Felix Mendelssohn-Bartoldy (1809–1847) élete utolsó éveiben, súlyos betegen komponált négy rövid darabjából kettőt, az *E-dúr Andantét* és az *a-moll Scherzót* adta elő *Andante és scherzo, Op. 81* cím alatt. Az *Andante* kilátástalan monotóniája, a *Scherzo* tétova álmvilág-kergetése híven jelzi a szerző akkori lelkiállapotát. Szép emlék marad a koncert első részének második számaként előadott mű, Kodály *II. vonósnégyese*, amelyet 1918. május 7-én (egy híján száz éve) a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes mutatott be. A zenetörténeti jelentőségű szerzői esten elhangzott a hegedűre és csellóra írt duó (1914), a gordonka-szólószonáta (1915) és a *II. vonósnégyes* (1916–18). A *Megkésett melódiák* (1912–16) és az *Öt dal* című ciklusokat Bartók Béla kísérte zongorán. A kéttételes (*I. Allegro, II. Andante. Quasi recitativo – Andante con moto*) vonósnégyes egykori kritikusi fogadtatása ellentmondásos volt. Egyesek az akkor már 36. évében járó zeneszerzőről (érte volna meg Mozart ezt az életkort) mint kiforratlan, de tévúton járó tehetségről, saját hangját tétován keresgélő alkotóról beszéltek. Mások Kodály zenéjének hallgatása során „transzcendentális, éteri hangulatok bűvös világáról”, „a szabadságvágy és a természet imádatának görögösen vallásos zengő hangjai megszólaltatásáról” áradoztak. Ma már világosan látjuk Kodály első alkotói ciklusát lezáró kompozíció zenetörténeti helyét és jelentőségét. Pándi Marianne *Hangversenykalauz*ában így fogalmaz: „a szubjektív kifejezőmód és a

Debussy hangzásvilágán iskolázott, gazdagon árnyalt színérzék még egyszer, teljes pompájában virul itt ki, hogy azután hamarosan mindörökre átadja a helyét általánosabb érvényű, erőteljesebb akcentusokkal fogalmazott mondanivalónak”.

A koncert második felében egy remek művet (de nem remekművet) hallottunk: Robert Schumann (1810–1856) korai alkotását, az 1842-ben komponált *A-dúr vonósnégyest* (Op. 41/3). A négytétel kompozíció részletes elemzése nem lehet a recenzió tárgya. Hallgatóként annyit mondhatunk: a Kodály vonósnégyes nagyon szépen muzsikált. Talán kiemelendő volt a harmadik, *Adagio molto* (nagyon lassan és nyugodtan) tétel, amelyben a kitűnő magyar kvartett minden erényét bemutatta: a korrekt kamarazenei hangzást, a pontos zenetörténeti értelmezést, a csodálatos dallamformálást és (ne feledjük, a romantika századában vagyunk) az Isten adta szólista tehetséget – gondolva Fejérvári János felejthetetlen brácsahangjára. Műsorvezetőként közreműködött Lukács Elek.

Köszönet az élményért. Várjuk a folytatást.

M. Tóth Antal

Szentség lélek nélkül

Bogányi Gergely zongorahangversenye, Veszprém, Hangvilla, 2017. szeptember 26.

Véletlenül vettük észre a világhálón, hogy az *Ars Sacra* fesztivál rendezői idén is ingyenes koncerttel kedveskednek Veszprémnek, ezúttal az egyik legkitűnőbb művészt, Bogányi Gergelyt látva vendégül. Noha agyonreklámozva nem volt az esemény (emiatt sok zenekedvelő le is maradt róla), igen szép számú közönség gyűlt össze a Hangvillában. A mondás ugyan úgy tartja, hogy „ajándék lónak ne nézd a fogát”, ám néhány megjegyzés kikíváncozik belőlem. Amennyire vártam a koncertet, olyannyira csalódtam is.

No, nem Bogányiban: az ő játéka a legnemesebb, legvirtuózabb, legtechnikásabb, legjobb formálású játék, amit csak el lehet képzelni. Teljességgel ura hangszerének, olyan tónusban játszik, amelyet más nem képes kihozni belőle. Beethoven *Patetique* szonátájában a tételek karakterének, tempóinak, dinamikájának, a formai egységeknek, periódusoknak, közjátékoknak a megformálása a maga hibátlanságában teljes mértékben közvetítette a mű tartalmát. A két Liszt-műben, az *Assisi Szt. Ferenc prédikál a maradaknak* és a *Paolai Szt. Ferenc a hullámokon jár* című legendában valóságosan megfogalmazódott a madarak csivitelése, a szent szelíd, ám határozott hangja, a hullámok hol tornyosuló, hol lenyugvó, haragos

vagy szelíd mozgása, a két Schubert-*impromptu*ben (Geszt-dúr és Aszt-dúr) pedig könnyed eleganciával szólalt meg a zongoristákat igencsak próbára tevő technikai akadály, a repetáló tizenhatodik pergésének egyenletessége. Bogányiban megvan az a képesség, hogy ugyanezeket a darabokat ugyanígy megformálva képes bárhol, bármikor előadni, mintha be lenne rá programozva, de bármelyik pillanatban képes átformálni az egészet, más dolgokat emelve ki a műből, mintegy átprogramozva. Csak éppen önmagát nem tudja feltüzelni. Olyan ez, mint a szerelmet valló, aki tudja, hogyan kell círógatni, babusgatni, bókolni, becézgetni, csókolgatni, amitől a másik fél el is olvad, de ő maga hideg marad. Aurája körül nincs vibrálás, aminek észrevétele csak igen érzékeny embereknek adatik meg.

De ez még nem lett volna baj. A koncert ettől még remek lett volna, ha nem lett volna az egyes műsorszámok között beszélgetés. Csakhogy volt... Az egyébként igen kiváló színházi szakember, Oberfrank Pál riporternak nem bizonyult jónak. Kérdései tervezetlenek, tartalom nélküliek voltak, melyekre nem is igen lehetett válaszolni. Már a bemutatkozásban bakizott (Beethoven tévedésből Debussynek konferálta be, igaz, javított), ami szóra se lenne érdemes, ha a továbbiak folyamán gördülékeny vagy legalább érdekes lett volna a társalgás. Mit is válaszolhatott volna egy ilyen kérdésre a művész, hogy „Számodra mit jelent a zongorázás?” Érdeklődött Bogányi zongoraépítési projektjéről, továbbá – hiszen *ars sacra* fesztivál van – afelől, hogy a hangversenyen a zongorajáték megszentelődik-e? Ami azt illeti, Bogányi is inkább zongorázzon, mint beszéljen. A maga módján igyekezett ugyan megválaszolni a kérdéseket (a semmitmondókat semmitmondóan, aminek volt némi értelme, azt értelmüknek megfelelően), feleleteiben azonban volt néhány meglepő dolog. Nem tudtam például arról, hogy a Szentírás a középkorban kiegészítették volna (legalábbis a Liszt-legendák kapcsán Assisi és Paolai Szt. Ferencek történetét következtesen bibliai történetként emlegette), mint ahogy azt se gondoltam volna, hogy a darab szerző által leírt kottája mindössze a produkció 2%-a, 95% az előadói. (Hogy a fennmaradó 3%-kal mi van, arról nem kaptunk információt.)

Végezetül felteszem a kérdést, mitől lehetett „ars sacra” ez az este. Ha a teológiai igazságot veszem, hogy Isten legmagasabb rendű teremtménye, az ember (még ha ateista is) minden jó szándékú alkotásával Istent dicsőíti (még ha tagadja is), úgy a válasz adott. Ám ebben az esetben minden hangverseny vagy színházi előadás, de még cirkuszi produkció is lehetne „ars sacra”. Csakhogy ezt a kifejezést kimondottan az egyházművészet jelölésére használják immár századok óta, szemben az „ars profana”-val. Még az egyébként vallásos indíttatású darabok, mint Liszt itt elhangzott legendái sem tartozhatnak ezért az „ars sacra” alkotásai közé, lévén liturgiában nem felhasználhatók.

Pedig az elgondolás szép: a szent zenét „kivinni” a nagyvilágba, a „nagyvilág” embereit pedig becsalogatni a templomba, hogy méltó helyén döbbenhessen rá e művészet szentségének erejére. Ehhez azonban nagyobb átgondoltságra van szükség.

Rostetter Szilveszter

Lakoma 1000 ujja

Hegedűs Endre Chopin- és Liszt-hangversenye. Veszprém, Hangvilla, 2017. október 26.

Hegedűs egyik levelében azt írta, hogy számára minden hangverseny ünnep. Amikor egy háziasszony készül az ünnepi lakomára, előtte gondosan összeválogatja a hozzávalókat, előkészíti, majd hosszú ideig készíti a pompás ebédet, melyet aztán a meghívottak egy óra alatt elfogyasztanak, s elégedettségük a háziasszonynak akkora örömet szerez, hogy szinte nem is érez fáradtságot a befektetett munka végeztével.

Hát ilyen szellemi lakomával vendégtelt meg minket a Kossuth- és Liszt-díjas zongoraművész. Általában nem szerencsés, ha egy művész maga konferálja a műsort, mert nemcsak önmagát, hanem a közönséget is kizökkenti a zenei folytonosság egységéből. Hegedűs Endrének azonban állandó kontaktusra van szüksége a közönséggel, ám nem játék közben, mint például Cziffra Györgynek. Ellenkezőleg: Hegedűs játék közben magányos, mint a lakomát éppen feltaláló háziasszony, közben epedve vágyik a társaságra, s e vágyát elégti ki, amikor a hangszer kicsengését meg sem várva felugrik mellőle, s kissé anekdotázva, olykor nagypapásan mesélve, de mindig lényegre törően elmagyarázza, hogy az egyes műveknek mi is a zenei vagy (Liszt esetében) epikus tartalma. Ezzel nem kizökkenti a közönséget zenére hangoltságából, hanem egyenesen elmélyíti azt. Egyik-másik darabról megtudtuk, milyen régen is tartja műsorán, mikor érezte meg annak mondanivalóját, vagyis az érési folyamat soha nem áll meg: állandó tehát az előkészület, miközben feltárul az előadó alkotó, illetve újjáalkotó lelke.

A Chopin-művek (*Fisz-dúr nokturnó, h-moll és Geszt-dúr keringő, cisz-moll scherzo, E-dúr etűd, Andante spianato és nagy Polonaise*) lényegében szalondarabok (hiszen szalonokban, illetve szalonok számára készültek), ám annak a legnemesebb fajtájából. Nem a felhőtlen szórakozás hangja ez, hanem a korra jellemző sentimentalizmusé, mely tele van elérhetetlen vágyakkal, a gyermekkor vagy éppen a szülőhaza iránti nosztalgiával, csakúgy, mint a pillanatnyi napi élvezetek, örömeik nyújtotta jóleső érzésekkel. Hegedűs a zene e rétegeit mesterien mutatja meg: nemcsak a dallam-kíséret szétválasztása

mutatkozott meg a dinamikában, hanem többszintű ábrázolásnak voltunk tanúi: három, sőt négyféle dinamikai szint is rétegződik egymásra, így a zene áradása valóságos három-, illetve négydimenziós térben zajlott. Többekben hiányérzetet kelt, hogy a művész dinamikai skálája emelkedettebb, mint más zongoristáké, magyarul hangosabban játszik, mint mások. A forték erősebbek, a pianók viszont nem lehetnyiek. Chopin e darabjainak törékeny, ártatlanul naiv hangja így kevésbé jut nyilvánosságra.

Hegedűsnek „Chopin a szíve csücske, Liszt az ideálja”. A hangverseny második része Liszt 104. Petrarca-sonettjével indult, s rögtön kiderült, mennyivel inkább képes a művész azonosulni „ideáljával”, mint „szíve csücskével”. A panaszos szerelmes sóhaja valódi lehetőségre, éteri hangzásokban hatolt szívünkbe. A dinamikai skála kinyílt tehát a *pianissimo*, az abszolút csend irányába. Sosem hallott dinamikai szélsőség jellemezte az *I. Mefisztó* keringőt is, melyben az ördög hegedűhangolásától az elcsábított menyasszony csábítójának boldogságérzetén keresztül a sátán gúnyos kacajáig teljes színpadi pompájában látszott feltárulkozni Lenau *Mefisztó*jának adott fejezete.

Wagner *Tannhäuser* című operájának két részletét ültette át Liszt zongorára. Wolfram dalát a Nyitány-parafrazis követte. Utóbbi dióhéjban elmeséli az egész opera tartalmát, ám nem annyira epikai, hanem a lélek érzelmi hullámsámainak mentén. Hegedűs megállapította, hogy míg Chopin számára a zongora „lelkének mintegy meghosszabbítása”, Liszt számára az abszolút zene megszólaltatásának eszköze, még ha az a zene tripla fúvósárdát felsorakoztató wagneri szimfonikus zenekar is. Liszt virtuozitása emberfeletti. Ahogy Hegedűs mondja: Liszt nem „örült”, hanem „transzcendens”. És megtörtént a csoda: Hegedűsnek elképesztő technikával, erővel és beleérzéssel, Liszt vallásosságával való teljes közösségben, transzcendentalitásában, tökéletesen sikerült Wagner szimfonikus hatását visszaadnia. Mint mondta, egy zenekar áll mondjuk 100 emberből, akiknek van együttesen 1000 ujja. Neki csak 10. Ám ezzel a tízzel talán nagyobb csodát tesz, mint egy zenekar ezerrel.

Emelkedett lélekkel, felmagasztosulva távozva van azonban két dolog, amit feltétlenül meg kell említenem. Az egyik elszomorít, a másik örömmel tölt el. Szomorú, hogy zenetanár alig volt jelen, pedig a maradandó élményen felül rendkívül tanulságos és példamutató volt nemcsak a koncert, hanem a kommentárok is. Örültem viszont annak, hogy a hangversenyt a város önkormányzatának több tagja is megtisztelte, élükön a polgármester úrral és feleségével. Egy rendezvény rangját közjogi méltóságok jelenléte mindig emeli: ez a „rendezvény” pedig igencsak megérdemelte e felértékelődést.

Rostetter Szilveszter

Bokros László (1928–2017) nagyvonalúan válogatott kiállítása a város reprezentatív galériájában tisztelgés a nemrég elhunyt művész előtt. A tárlatot Zongor Gábor képzőművész nyitotta meg, a kurátorai pedig Hegyeshalmi László és Dohnál Szonja. Bokros hagyatékának azon részéből készült összeállítás, amelyet grafikáknak szokás nevezni, s minden bizonnyal ez az a terület, amely révén a majd harminc évig Szigligeten élt alkotó ismert és kedvelt.

Lidércfény

Bokros László: *Lidércfény. Rajzok, metszetek, nyomatok.* Veszprém, Művészetek Háza, Dubniczay-palota – Várgaléria. 2017. november 17. A kiállítás megtekinthető 2018. január 28-ig.

Bokros László egyike a Veszprémi Művész Céh alapítóinak. Éppen hogy elhagyta a Szolnoki Művésztelepet, ahonnan, mivel szimpatizált az egyik felforgatóknak minősített avantgárd hazai művészeti csoporttal, a rendőrségi zaklatás nyomán jóformán elmenekült, s került, hogy ott éljen, a maga választotta Szigligetre, amikor máris a térség művészeti közéletének egyik mértékadó személyiségévé vált. Ő, aki fiatal korában a pécsi lakhelye miatt Martyn Ferenc tanítványai közé került, ő, akit Budapesten Dománovszky Endre, Pór Bertalan, Szőnyi István tanított és növendékeként vállalt, s akik nyomán bizvást válhatott az alföldi iskola tagjává, néhány nap alatt Egry József fény- és képvilágába került. Merész, avantgárd gesztus lehetne mindez, ha utóbb, a élethelyválasztás miatt elhagyja a Szolnoki Művésztelepek kialakított stílusát, a Szőnyitől elsajátított fénymegjelenítést, a tárgyiassághoz vonzódását s a kontemplatív mentalitását, de Bokros tiszántúliból pannóniaivá válása után is törés nélkül képes volt folytatni festői pályáját.

Képzőművészeti életműve vargabetűktől mentes, annak ellenére, hogy mind a tematika, mind a látványkezelés és absztrakciós eljárás, mind a technika alapján jól

tagolható és korszakokra bontott. De egy-ségessé teszi az a sajátossága, amely alapján Bokrost a konstruktivista és a tárgyyszerű művészet határán látjuk, s nem is indokolatlanul. Pontosan meghatározható terek, testek, síkok látványából vonatkoztat el, de képkonstrukciói egyszer sem szakadnak el a valóságtól, az élőlény ugyanaz, ami a valóságban látható volt, a vízpart vonala sem tér el a vízpartétól, s ha lidércet vázol fel, biztosak lehetünk abban, hogy Bokros lidércje pontosan olyan, mint a papírra vetett képmása. A természet az inspiratív forrás, amelyre szüksége van. Ebben az organikus, élménydús világban a színek, a fények, a levegő hatásai segítségével felismeri az absztrakcióra buzdítás lehetőségeit, nemegyszer annak az eljárásait is, s azokat követve elmerészkedik olykor a szürrealizmusig is. Ha valaki Max Ernst felől közelítené meg Bokros nyomatainak egyik-másik korszakát, felismerheti az azonos idő és rokon látásmód egyazon vonásait.

Mindezt a biztos kézzel és az irányvonalak határozott megjelölésének szándékával válogatott és most bemutatott kollekció megfelelően képviseli. Az alkotás termeként történő csoportosítása nyilvánvaló, a legnagyobb helyet a többször nyomott,

a látványokat enciklopédikusan feltáró, színrétegekben gondosan megvalósított nyomatok képviselik, ezek azok, amelyeket a Bokros-kedvelők a nedvesen csillogó vízparti homokra emlékeztető művekként ismernek. E lapok mintha fővenyen valószínűleg meg, oly megkapóan illékonyak, pasztellszínűek, természeti jelenségnek tűnők. Egy másik teremben a meseillusztációk kaptak helyet, a maguk kollázsos harsányságával. Történetet nem igénylő emblémák kirakós játékaik, amelyek a meseter alkotói önfeledtségét reprezentálják. Alkalmasak arra, hogy meglássuk, milyen sokféle módon látható ugyanaz a valóság. A váratlan élményt azonban a harmadik terem anyaga ígéri. A figuralitáshoz leginkább közel álló, rajzos művek, olykor a látomásokra jellemző részletgazdagsággal. Sajnálatos, hogy nincsen sehol jelölve, mikor (és hol) születtek ezek a pazar, közepes méretű, biztosan kis példányszámban létező alkotások.

Mint a Művészetek Háza igazgatója köszöntőjéből kiderült, a jelentős érdeklődést kiváltó program egy Bokros-sorozat része, utóbb bemutatják majd a festői, illetve a szobrászati örökség javát is.

Géczi János

Fennkölt szándékok és bűnös eszmék

Gerhes Gábor tárlatvezetése *A Négy Elem* című kiállításán. Veszprém, Művészetek Háza – Csikász Galéria, 2017. szeptember 19.

Jó döntés volt, hogy Gerhes Gábor *A Négy Elem* című kiállítását a művész tárlatvezetésével tekintetem meg hallgatótársaimmal, illetve számos érdeklődővel együtt. Ezen az eseményen sokkal többet lehetett megtudni a képekről, mintha csak úgy elmentünk volna megnézni őket, mert a képzőművész sokat mesélt az alkotás körülményeiről, a képek háttértörténetéről és a hozzájuk fűződő viszonyáról. A kiállítás fő célja az volt, hogy bemutassa, hogyan hathat a hatalom rövid üzenetekkel az érzelmekre, főleg a félelmekre (például a haláltól való félelemre), amikor lekapcsolódik a tudat.

A *Négy Elem* című képen, amely a kiállítás címadó munkája és az első teremben található, négy, az antikvitásból kiemelt női alakot láthatunk, akik a mindenki által ismert négy őselemet, a tüzet, a földet, a vizet, a levegőt reprezentálják. A kép tehát olyan jelekkel dolgozik, amelyek a művészettörténetben nagyon gyakran használatosak, ezért könnyen befogadható a nézőközönség számára. A kép Adolf Ziegler 1937-ben született festményének a „kiszajátítása”. Az eredeti kép Adolf Hitler megrendelésére készült, az ő lakásában volt felfüggesztve a kandalló fölött. Adolf Ziegler volt Hitler kedvenc festője, és nagyon fontos feladatai voltak a birodalom művészeti irányzatainak meghatározásában. Be kellett mutatni a követendő példákat, illetve az „elfajzott művészetet”, azaz az elutasítandó, üldözendő példákat. Ziegler képének újraalkotása azért került ide, mert azt a gondolkodásmódot szemlélteti, amit a hatalom által vezérelt kultúrpolitika követ.

A következő kép, szintén az első teremben, Adolf Hitler fogászati röntgenképe. Azért emelte be a művész a kiállításba, mert tartalmilag kapcsolódik az előző képhez, de beavatkozás itt a részéről nem történt. Fogai és inye borzalmas állapotban voltak, nem volt fogsora, és ennek Gerhes szimbolikus jelentést tulajdonít a 20. század egyik „fenevadja” esetében. A terem harmadik képe végképp kiteljesíti azt a diszkurzív teret, amivel bevonja a közönséget: „A holnap már az enyém” felirat Bob Fosse *Kabaré* című filmjéből származik, abból a jelenetből, amikor a legidillibb környezetben feláll egy karszalagos fiú, és ezzel a refrénnel elénekel egy fülbemászó, hatásos dallamot. A szuggesztív előadó az eddig idilli környezetben lévő kocsmai társaságot egy pillanat alatt fanatizált asztaltársasággá teszi. A jelenet azt érzékelteti, hogyan juthat el a világ odáig, ami a náci Németországban történt.

A következő terem legfontosabb alkotása a „Ki az, aki bűn nélkül való?” latin feliratú, láncon függő, szépen megmunkált hatalmas balta. Az ideológia a hasonló jeleken keresztül felfuttatja önmagát az emberekbe. Az örök raszkolnyikovi dilemmát reprezentálja az alkotás: felment engem a bűneim alól az, hogy valamilyen általam gondolt nemes cél érdekében teszem azokat?

A harmadik teremben Gerhes legfrissebb képeivel szembesülünk. Ez a terem provokálja a nézőt, illetve a magát a művészetet is. A művész legnagyobb dilemmája, hogy mit adhat még ki a kezéből vállalható alkotásként. Például az „Odabaszunk” felirat a díszes láncon azért okoz a befogadóban feszültséget, mert a tartalmi kohézió ellentétbe kerül azzal, amit a szem lát, a „hülyeség” szépen van megformálva. Az üzenet közvetítése attól függ, hogy milyen rendszereken engedjük át a képek jeleit.

A negyedik terem egy nyolc éve készült négyes portrészorozatot mutat be, a *Hallgatag egyházat*. A fent említett halálfélelemmel való visszaélés az, amit sokszor a különböző szekták tesznek. A fekete-fehér portrészorozat díszes ruhába öltözött vallási vezetőket ábrázol, maszkkal az arcukon, méltóságteljes csenddel körülvéve. A képek igazán kellemetlen érzéssel töltik el az embert, félelmetesnek hatnak. Gerhes arról is beszélt ebben a teremben, hogy miért fontos a keret, mit tud hozzátenni a képhez, hogyan ad más jelentést. Eszperantó nyelven a következő mondat olvasható még a terem-

ben: „A szabadság szó arra indítja az embereket, hogy szembeforduljanak mindenfajta hatalommal, mindenfajta tekintéllyel, még Istennel és a természet törvényeivel is.” Itt az eszperantó nyelvhez kapcsolódó képzetek, remények is játékba kerülnek, ahogy az sem mellőzhető, hogy mely országokban volt az eszperantó a legnépszerűbb a 20. század folyamán.

Az utolsó terem anyaga oda tartozik, ahová a korábban látott fejsze is. További vallási, ideológiai szimbólumokat láthatunk, például három, lobogóként zászlórúdra feszített vaddisznóbőrt, melyekre pozitív gondolatok vannak kovácsolva. Ennek az abszurditása világít rá arra, hogy az ember büszke arra, ha pusztíthat, ahogy a vadász is kiteszi a szobájában a lelőtt állat bőrét és csontjait.

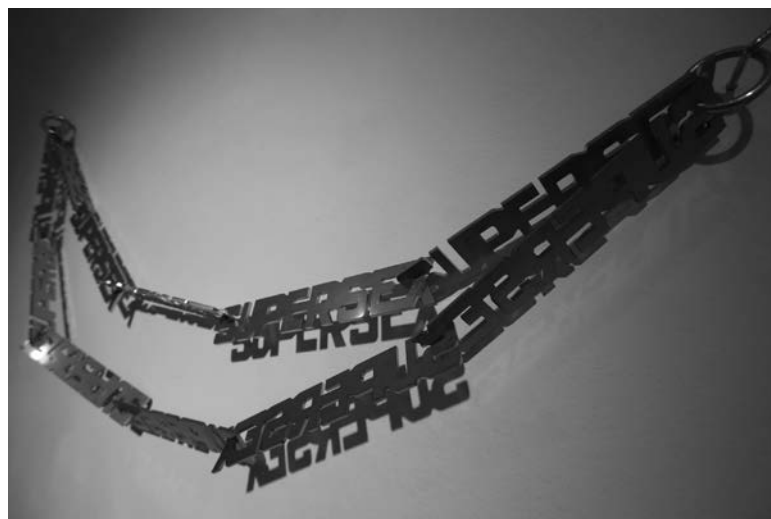
Nagy Katalin

Gerhes Gábor grafikus és festő, a konceptuális művészet egyik legfontosabb hazai képviselője sokoldalú művész, ezúttal is különféle technikákkal, művészeti eljárásokkal dolgozik, fotókat, szobrokat, művészeti alkotással nyilvánított különféle tárgyakat, installációkat, sőt mozgóképes munkát is a látogatók elé tár. A kiállítás címadó műve, *A négy elem* című munka tulajdonképpen parafrázis: az eredeti munka 1937-ben született, alkotója Adolf Ziegler, aki nemcsak Hitler kedvenc festője, de a birodalom első számú kurátora is volt. Gerhes szerint Ziegler festőként végtelenül tehetségtelen volt, ahhoz azonban nagy tehetsége volt, hogy jól fogyasztható eszköznyelven Hitler egyik kegyeltje legyen. Azt a fajta művészetpolitikát testesítette meg, amit a Harmadik Birodalom önkényesen kijelölt. Ez a művészetpolitika nemcsak azt mutatja meg, hogy mi a követendő irányzat, hanem megmutatja az ellenpéldát is, tehát hogy mi az, amit nem követni, hanem „elfajzott művészet” néven üldözni

kell. Az eredeti kép azt a fajta művészeti gondolkodásmódot testesíti meg, ami a hétköznapi ember számára könnyen kódolható. Ez a minél nagyobb réteget megszólítani igyekvő szándék napjainkban mindenképpen aktuális. A kép műfaja álló mozgókép, első pillanatra olyan, mintha nem történe rajta semmi, azonban minimális mozgások megfigyelhetők. A művész érdekességképp elmondta, hogy egy valóságos emberekkel, filmforgatás keretében készült fotóról van szó, és három külön snittet végtelenít a kép, ami által félpercenként bizonyos mozdulatok ismétlődnek.

Még ugyanebben a teremben, a Ziegler-parafrázissal szemben egy műalkotással nyilvánított használati tárgyat (*ready-made*) figyelhetek meg az érdeklődők. A Marcel Duchamp francia művész nevéhez köthető koncepcióra nem valaminek az ábrázolása jellemző, hanem valamilyen kész termék eredeti funkciójától eltérő felhasználása, kiállítása. Itt Adolf Hitler fogászati röntgenképe egy világító táblára helyezve műtárggyá válik. Gerhes értelmezésében: „Szimbolikus tartalmat ad a képnek az, hogy a 20. század legnagyobb fenevadja szájában borzalmas állapotok uralkodtak, nem volt saját fogsora, utolérte az ínsorvadás.”

A konceptuális művészre óriási hatással bírt Umberto Eco, hiszen a kiállításnak az alapötletét is az ő *Prágai temető* című könyve adta. A kiállítás mottója is az írótól származik, miszerint: *Az ellenség a népek barátja*. A példaként szóba hozott *Meine Ordnung* kiállítás az összeesküvés-elméleteken keresztül foglalkozott az ellenségkreálás és az ellenségkép megjelenítésével is, hiszen legjobban azoktól az ellenségeinktől félünk, akiket nem ismerünk. A kiállítás többek között hatalmi reprezentációs eszközöket, kegy tárgyakat vagy szimbólummá vált különféle ikonográfiát használó tárgyakat is vizsgált. Gerhes megjegyezte, hogy a kiállítás próbálja azt a hatást kelteni, hogy maga a tér, ahol vagyunk, az egy valóságos helyszín, a képek pedig azt sugallják, hogy azok egy ottani szertartás részei. Ezek a kultusztárgyak vagy ereklyék olyanfajta módon próbálnak hatni, mint a négy elem kép hatásmechanizmusa. Közérthető elemeket hoznak játékba, így például egy baltát, ezekhez pedig közismert mondatokat csatol, majd hirtelen elengedi a nézőket, hogy a saját gondolataikba merüljenek.

Több kiállítási darabra is jellemző volt az a fajta szimbolika, ahol az együttműködés és az összeláncoltság, valamint a különbözőség és a széttartás egyszerre van jelen.

A kiállítási tárgyak valójában nemcsak a látogatót provokálják, hanem magát a képzőművészetet. Az egyik falon például egy „Odabasunk” felirat teszi fel a kérdést, hogy mi az, amit még beenged a közönség, és mi az, ami a művész szerint még vállalható. Vajon ezek a tárgyak segítik az értelmezést, vagy éppen összezavarják a nézőt? A szöveg sokszor nincs kohézióban azzal, amit látunk. De mit is látunk pontosan? Ez most maga az üzenet? Ilyen és ehhez hasonló gondolatok ébredhettek fel a látogatókban, akik a nyáron és kora ősszel ellátogattak a veszprémi Csikász Galériába.

Maga a kiállítás felépítése egyrészt hagyományos rendet követ, másrészt, mivel hiányoznak a képfeliratok, ezzel kicsit más, mint egy átlagos kiállítótér. Gerhes szerint, ha egy kép bennünk jelenik meg, akkor az a fogalom is bennünk történik meg; a fogalmak kiválthatják azokat a képzeteket, amelyekkel a vizualitás rendelkezik. Ugyanannak a képnek adhatunk más címet is, ezáltal a látogatókban más asszociációs folyamatok indulnak el: ez lehet teljes érdektelenség, de lehet akár bonyolultabb összefüggés is.

Gerhes művészetében a gyönyörködtetés mellett nagy szerepet játszik a politikai és erkölcsi dimenzió is. A munkáiban az egyén és a hatalom viszonyával foglalkozik, de nemcsak a valóság és a konkrétumok, hanem a fikció szintjén is. A műveket nézve eldönthetjük, hogy azokat komolyan vesszük-e vagy sem, ellentmondásokba keveredhetünk akár saját magunk gondolataival is. Ezáltal az érdeklődőket a viszolygás, irtózás és egyben az otthonosság érzése tölti el.

Filó Alexandra

Az életmű morzsái

„Ez vagyok, ez a formám.” Kondor Béla, a grafikus. A Laczkó Dezső Múzeum kiállítása. Veszprém, 2017. október 29. – 2018. január 21.

Az utóbbi években országszerte több helyszínen találkozhattunk Kondor Béla életművének kiemelkedő alkotásaival. Bár Kondor grafikusként végzett, és élete végéig hűséges maradt a műfajhoz, a kiállítások általában a művész festészeti munkásságára helyezték a hangsúlyt. A veszprémi Kondor-kiállításban azonban a grafikai munkák vannak többségben, rézkarcok, fametszetek, litográfiák és monotípiák, a főiskolai diplomamunka Dózsa-lapjától a kései rézkarcsorozat, *A majomkirály nyugati utazásai* egyik darabjáig. A tárlatot a Laczkó Dezső Múzeum fiatal művészettörténésze, Sipos Anna rendezte, aki mindent megtett, hogy a múzeumi gyűjteményben található, egykor véletlenszerűen válogatott anyagot befogadhatóvá tegye a nézők számára. A tárlatot Kondortól és másoktól vett idézetek egészítik ki.

Kondor Béla 1972-es váratlan halálát követően Németh Lajos kezdeményezte a Kígyó utcai műterem emlékszobává alakítását. Sokan melléje álltak, de ezt a tervet mégsem tudták keresztülvinni. Pozitív döntés született viszont a hagyaték megvásárlásának dolgában. Az állam megvette a Kondor-hagyatékot, melynek nagy része a Magyar Nemzeti Galéria Mai Magyar Osztályára került, kisebb-nagyobb számú mű pedig a vidéki múzeumok tulajdona lett. Számos alkotást kapott a Miskolci Galéria, hogy egy állandó kiállítást rendezzen a városhoz sok szállal kötődő művészeknek. A legtöbb munka pedig a veszprémi múzeumba került. Ez utóbbi még Kondor életében elhatározta egy kiállítás rendezését, melyből aztán posztumusz tárlat lett a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatósághoz tartozó Tihanyi Múzeumban. Az 1973-ban rendezett kiállítást, kis változtatással a következő évben, Veszprémmel közösen megrendezte a Magyar Nemzeti Galéria is. Talán ennek köszönhető, hogy a veszprémi múzeum végül a hagyatékból 76 alkotást kapott. Ebből most 67 művet állított ki a kurátor.

Miután a hagyaték katalogizálására, a sorozatok, grafikai lapok azonosítására csak a nyolcvanas évek elején került sor, melynek eredményeképpen 1984-ben megjelent a Magyar Nemzeti Galériában a művész oeuvre-katalógusa (ezt a feldolgozást e sorok írója vezette), a hagyaték hetvenes évek közepén történő szétosztása minden logikát nélkülözött.

Ez az oka annak, hogy a mostani veszprémi kiállításban egyetlen sorozat sem teljes. A kurátor a gyűjtemény egyenetlenségeit a hiányzó lapok reprodukcióinak bemutatásával igyekezett ellensúlyozni. Így például a bravúros diplomamunka, a Dózsa-sorozat lapjai megjelennek az egyik falon, de csupán egy közülük rézkarc, a többi print. Hasonlóképpen kiegészítésre szorultak a szintén fiatalkori Hamlet-lapok. Számos sorozat csonkán jelenik meg; a háromrészes *Romantikus tanulmányokból* csak az első árválkodik a falon, az auschwitzi haláltábor állandó kiállítására készült két rézkarcból szintén csak egy, nevezetesen a *Sírbatétel* látható. Az életmű legutolsó rézkarcsorozatából pedig, az 1971-es Vu-Cseng-En *A majomkirály utazásait* illusztráló négy lapból egyetlenegy darabot kapott a múzeum. A Madách-évfordulóra készült *Az ember tragédiája* kilencdarabos litográfia-sorozatot 3 lap idézi meg.

A grafikai munkák mellett néhány festmény is Veszprémbe került, köztük két kis remekmű. Az egyik Kondor életének utolsó évéből való, a Szentendrén készült kis képek egyike; az *Angyal a város felett*, mely a bibliai forrásokra támaszkodó kondori mitológia egyik epizódját jeleníti meg. A másik az *Álarcok* című színes ceruzarajz, mely az egykori élettárs, Kaponya Judit szerint a művész utolsó munkája. Nagy a kísértés, hogy a földtől elrugaszzkodó, kusza vonalhálóból kirajzolódó figurában a művész metaforikus önarcképét lássuk.

A kiállítás a hiányos sorozatok ellenére képes felvillantani a művész rendhagyó rajzi és technikai tudását, nagy műveltségét és filozofikus gondolkodását.

A tárlat ugyanakkor rámutat a Kondor-hagyaték elszettelt elosztásának egykori átgondolatlanságára, s csak remélhetjük, hogy egyszer a hiányos sorozatok kiegészülhetnek múzeumi cserék vagy vásárlások útján.

Nagy T. Katalin

Megmozdult szobrok

„Pro captu lectoris habent sua fata libelli” – vagyis, ahogy a római stílusztá mondta: a könyveknek megvan a maguk sorsa, története, ami attól is függ, hogyan érti őket az olvasó. A szobrokkal is hasonlóképpen áll a helyzet. Az elmúlt időszak változatos megoldásai, akár egyetértünk velük, akár nem, azt mutatják, sokrétű a múlttal és a jelennel és benne a kultúránkkal való viszonyunk tisztázatlansága.

Vannak városok, amelyeknek egyedi arculatához hozzá tartozik egy-egy nevezetes épület (*Eiffel-torony*) vagy szobor (a *Manneken Pis* Brüsszelben, Romulus és Remus szobra a capitoliumi anyafarkassal Rómában és így tovább). Veszprémben egy halvány árnyalat hiányzott ahhoz, hogy a várbeli kilátó Ispánky szobrával a várost jelentse – de más, hasonló céllal felállított szobor még kevésbé volt erre alkalmas, holott hasonló célok vezették a város vezetőit, amikor 1958-ban elhatározták, hogy a Megyeházával szemben felállított Lenin-büszttöt kicserélik, és egy jelentőségéhez méltó, egész alakos szobrot, Kocsis András alkotását állítják fel az épület főtengelyében.

Kocsis András: Lenin

A huszadik századi magyar művészetben igen szövevényes története van a Lenin-ábrázolásoknak. Önként is, meggyőződésből is, de főleg megbízásból, pályázatokból festészetben, grafikában és szobrászatban sorra születtek a Lenin-portrék. A korrall foglalkozó művészettörténészek rangos szakfolyóiratok tanulmányaiban foglalkoztak azzal, hogy az alkotók Lenin jól ismert vonásai mellett hogyan jelenítik meg „az ábrázolt rendkívüliségét, az általa terjesztett eszmék

világot formáló erejét is” (Kontha Sándor). A Lenin-centenárium alkalmából jelentős múzeumokban (például a Magyar Nemzeti Galériában, de másutt is) kiállítással tisztelegtek arcképeinek bemutatásával, ahol emlékműtervek és portrék is szerepeltek. Egyszerre kellett ismert vonásait megörökíteni, és „közvetlenségét, egyszerűségét, ugyanakkor kiemelkedő nagyságát, történelmi jelentőségét”. A kritikus Oelmacher Anna szerint nem volt könnyű dolguk (és ezért az eredmény sem volt mindig „szerencsés”), mivel „az itt szereplő művészek közül egy sem ismerte személyesen, nem láthatta mosolyát vagy haragosan ráncolt homlokát”. Ez a mentegetés, bár nem bizarrnak szánták, annak sikerült. Nem volt könnyebb a helyzetük azoknak a művészeknek sem, akik emlékművet készítettek Leninről. Monumentálisan megformálni egy ismert alacsony, fizikai lényében meglehetősen jelentéktelen figurát – szobrász legyen a talpán, aki megvalósítja. Ezt segítették a robusztus posztamensek. A veszprémi Megyeháza előtti közterület (kivéve a szecessziós színház- és környező épületeket) alkalmas helyszínnek tűnt, nem a város tehetett róla, hogy egy lett a sematikus Lenin-emlékművek között. Kalandos történetének első fázisa volt, hogy a régi vasútállomás közeli hídja „lefejezte”, két nappal az avatás előtt, az állva szállított szobrot. Kapkodva kellett kijavítani, hogy a megszervezett vörös drapériás leleplezés 1959. április 22-én el ne maradjon (Bándi László közlése). Anekdotikus kuriózumok későbbi „életéről”, hogy ki „szentségtelenítette” meg azzal, hogy zsíros kenyeret tett a kezébe, vagy hogy Görbe János, a rövid ideig Veszprémben játszó színész egy éjjel „meglocsolta” – és mivel ezt rendőrök is látták, egy időre el volt tiltva a színpadtól... A „sapkás Lenin” utóélete is rendhagyó.

Szükségszerű volt, hogy „az esztétikán kívüli ideológia” megnyilvánulásaként (Fülep Lajos) az országot benépesítő felszabadulási, munkásmozgalmi, szovjet hősi emlékművek, a politikai-ideológiai célokat szolgáló műegyüttesek elkerültek közttereinkről. A fokozódó szoboreltávolító, szobordöntő, emlékműbontó indulatokat fékezte le a nagyszabású, Eleőd Ákos tervei alapján 2001-ben megvalósult szabadtéri emlékművek skanzene, a *Memento szoborpark* (szobortemető?), amely idézőjelbe teszi a szobrokat, emlékműveket, a diktatúrát idézi, de közben, megvalósulásával, a demokráciáról szól. Tematikájában, a kollektív téglá építéssel installált bemutatásában, ha nem

is teljes „gazdagságában”, de közvetíti a szocialista ikonográfiát. Ezzel, ha nem is mindenhol, úgy tűnik, el lehetett kerülni a „képrombolásokat”, „könyvégetéseket”. A szoborpark közel sem a teljesség igényével mutatja be az alkotásokat, mintegy 42 műegyüttes állt össze az 1970-es évekig megvalósult mintegy négyezerből, de ezek a relikviák nemcsak politikatörténeti, de kortörténeti és művészettörténeti dokumentumok is. Az alapötletet Szörényi László irodalomtörténész fogalmazta meg 1989 júliusában a *Hitel* folyóiratban, *Leninkert* című írásában: „Csinos élősvénnyel övezve, labirintus-ösvények mentén elrendezve, ott kellene fölállítani az összezet.” Úgy vélem, a „Leninkert” koncepció tényleges megvalósítása átbillent volna a groteszkbe. Szellemisségében rokon, bizarr, dadába hajló szoborkert válhatott volna belőle, mint Hegedüs 2 László kiállítási plakátja, amelyen Dali-féle csavarintos bajusza van Leninnek, *A szocialista szürrealizmus titokzatos bája* kiállítási cím mellett. A *Memento szoborpark* viszont oktatási bázisként is impressziót ad egy kegyetlen korszakról.

Az ide „be nem jutott” műegyüttesek és Lenin-szobrok sorsa igencsak változatos. (A herendi porcelán Lenin, Sztálin, Rákosi 1956-os falhoz csapkodása,

vastaps kíséretében egy másik történelmi korszak napjait idézi.) A későbbi kő, bronz „Leninek” közül van, amelyik egyszerűen raktárba került, Csepelen „Lenin a pincében” volt, más szobrot be akarták olvasztani egy új emlékműhöz (újrahasznosítás?), a kilencvenes években egyik kollégám New Yorkban találkozott egy Oroszországból származó „Leninnel a háztetőn”. Ehhez képest Kocsis András sapkás, jobb kezét előre nyújtó Leninje,

miután nem kapott helyet a nagytérenyi szoborparkban, a múzeumi raktárhoz tartozó külterületre került (egy időben száját kirúszozva), majd egy nagyszabású lengyel kulturális rendezvény kiállítandó műtárgyaként, a bécsi *Művészet és diktatúra* (1994) kiállítás analogiájára Brüsszelben és Lengyelországban képviselte a hazai szocreál művészetet, míg 2013 tavaszán „hazaérkezett”. A veszprémi Laczkó Dezső Múzeum, Friedl Dóra és Molnár Jenő koncepciója alapján a rendszer-váltás 25 évéről nagyszabású, gazdagon dokumentált kiállítást rendezett 2014. november 26-tól 2015. május 24-ig, a *A Lenin ligettől az Erzsébet sétányig* címmel. Ennek a tárlatnak központi alakja volt Kocsis András *Lenin*jének másolata. A múzeum honlapjának archívuma őrzi a hevederes szobor látványát a kiállításon.

Mikus Sándor: Zászlós fiú

Mikus a 20. századi magyar szobrászat és kultúrpolitika jelentős szereplője volt, akit számos díjjal jutalmaztak, és fontos sze-

repet játszott a szobrász-, illetve a művészképzésben is. Munkásságának első időszakában elsősorban kisplasztikákat készített, majd megrendelésre monumentális alkotásokat. Nevéhez fűződik annak a gigantikus Sztálin-szobornak az elkészítése, amelynek ledöntése az 1956-os forradalom ikonikus tette volt. Későbbi monumentális alkotásain is mindig szerepeltetett emberi alakokat, összefogott arányok, a klasszikus szobrászati eszmény jellemezte *Zászlós fiú* szobrát is, amelyet áthelyezés után neveztek ki, emléktáblával ellátva a Tanácsköztársaság emlékművének. A harmonikus felépí-

tésű, valóban több nézőpontú, lendületes körplasztika utólag adott címének lett az áldozata, lebontása után, megrongált állapotban a múzeum felsőrsi raktárterületén helyezték el.

Rajk László: '56-os emlékmű

Tizenegy művész pályázott 2004-ben a meghirdetett '56-os veszprémi emlékmű elkészítésére. A pályázatot Rajk László nyerte meg. Már a kiírás is meglepően szakszerűtlen helyszínt ajánlott az emlékmű elhelyezésére: a színházkert nyugati részét, háttérben az angolkisasszonyok templomával és keretezve az Iskola utca – útkereszteződés – Óvári utca forgalmával. Így magára az emlékműre normális, emberi szemszögből csak egy helyről, egy nézőpontból lehetett volna rálátni. Az egyik lektorátusi vélemény nem is javasolta az adott helyre Rajk művét. Mellesleg a színházkert szép fái dacára szinte zsúfolva van különböző szobrokkal, (Marton László *Petőfije*, Borsos Miklós *Eöt-vös Károly-büszkje*, R. Kiss Lenke medencés akt figurája, egy kopjafa és a színház falán emléktáblák, domborművek), amelyek totálisan eklektikussá teszik a talajszinttől mélyebben fekvő színházkertet. Így elsősorban felülről, az utakról lehetett volna rálátni egy olyan emlékműre, ami nem felülnézetre lett komponálva. Egy átjárók szabta helyszín egyébként sem szerencsés választás rendezvények helyszínéül is szolgáló emlékműnek. A látványterv öt önálló szoborból álló kompozíciót mutatott be, amelyek önmagukban és együtt jelenítik meg a forradalom emlékét. Nem hagyományos, köztérrel operáló terv, nem is napjaink elszomorító divatja szerinti zsánerszobor lett a megvalósítandó „nyertes”. Rajk az '56-os forradalmat szimbolizáló lyukas zászló ideájából indult ki. Forradalomnak zászlóval, emblemmául szolgáló lyukas zászlóval emléket állítani kitűnő elképzelés. A terv szerint az elemek anyaga „acier au chrome”, vagyis krómacél, alatta márvány burkolattal. A megvalósítás során megváltozott a megrendelő, a város vezetése. Az elkészítés során nem értettek egyet a megváltoztatott módosításokkal: nem rozsdamentes acélból, hanem felülkezelte, „munkásőr-egyenruha-matt színűre” festett szerkezetacélból készült el a mű, nem öt, hanem csak négy elemből, és a szerződésben már nem szerepelt a gránittömb sem. Felmerült a Jutasi úti Barátság parkba való áttelepítés is, ami ellen

lakótelepi fórumon tiltakoztak. A változásokról és változtatásokról nem volt dialógus, az elmérgesedett helyzetnek a végeredménye a mű elbontása és percek lettek. Jelenleg a városi közüzemi szolgáltató vállalat telephelyén őrzik a szétszerelt darabokat.

Fiú teknősbékával és Ifjúság a medencében

Voltak még Veszprémben titokzatosan vagy csak úgy csöndben eltűnt szobrok is. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus szoborpályázatokat közlő kiadványában szerepel egy 1959-es *Díszkutat és szobrok* nyilvános pályázat kapcsán, harmadik díjazottként Radó Károly *Fiú teknősbékával* című, 180 cm-es alkotása. A megbízó Veszprém Város Tanácsa. Az agyagmodell bírálatából kiderül, hogy a megbízó kérésére a mű nem 180, hanem 200 cm-es lesz. Pótszerződést is említenek, de a felállításról és a mű elfogadásáról már se jegyzőkönyv, se bármilyen más adat nincs.

Váradi Sándor *Ifjúság a medencében* háromalakos szoborkompozíciójára talán többen is emlékeznek még. Egyházy Tiborné és Dömötör Lajosné kötetbe gyűjtötték az egyetemmel kapcsolatos képzőművészeti alkotásokat, és az *Egyetemünk* újság híradásaira és fotóira hivatkozva beszámolnak az alkotás 1966-os felállításáról az egyetemi diákszálló előtt, majd a „vicces” téli becsomagolásokról is, amiknek ellenére a szobor úgy megrongálódott, hogy a kilencvenes évek második felében selejtraktárba került.

Nemrégiben is kerültek el Veszprémből szobrok: az Európa Szoborpark mintegy negyven alkotása. Az *Új Művészet Ez nem kunszt* című elméleti mellékletének idei szeptemberi száma foglalkozik vele, de ezeknek a szobroknak Veszprémből való elkerülései nem hasonlítanak az eddig történetekhez, ezért érdemes lesz külön visszatérni a kérdésre.

Gopcsa Katalin

Veszprém eltűnt köztéri alkotásai

Az előadó, fiatal kora ellenére tekintélyes tudományos és diplomáciai pályát tudhat maga mögött, több sikeres könyv szerzője, vezetője a *Lendület* akadémiai program egyik munkacsoportjának, volt a Párizsi Magyar Intézet igazgatója, most pedig az ELTE Társadalomtudományi Karán művelődéstörténetet oktat. Oktatói rutinja, a nyilvánvaló tény, hogy nemcsak az előadás témájában, de az emberekhez szólás szituációjában is otthon érzi magát, az est egyik meghatározó eleme lett. Ablonczy Balázs lebilincselő előadó: egyszerre képes érzékeltetni témájának súlyát, a megjelenített sorsok mélyén feketéllő tragédiát, ugyanakkor mindezt úgy oldja színes, (ön)ironikus hangvételbe, történetek, anekdoták és legendák csillogó közegébe, hogy az ötven perc, amíg előadása tartott, a szó szoros értelmében észrevétlenül illant el a közönség fölött.

(Meg)menekültek

Trianon, másképp – új utak a békeszerződés kutatásában. Ablonczy Balázs előadása a VEAB Tudósklubjában. Veszprém, MTA VEAB-székház első emeleti nagyterme, 2017. október 18.

Ablonczy ezúttal nem Trianon legismertebb és valóban történelmi léptékű metszeteit mutatta be, hanem azt, ahogyan a magyar társadalom és – mindenekelőtt – az egyén megszenvedte, megélte és túlélte a tragédiát. Nem túlzás tragédiáról beszélni, hiszen – kezdte rögtön egy sokkoló adattal Ablonczy – a magyar társadalom átlagos életszínvonala 1918-ra az 1913-as adatokkal összevetve 50-90%-kal csökkent. Bár a közönség soraiban nagyrészt idős emberek ültek, akik életkorukból következően átéltek már társadalmi mélypontokat, még ők is némi hitetlenkedéssel fogadták a felfoghatatlan adatot. A magyar társadalom, különösen a városok és mindenekelőtt Budapest szélsőséges nyomorát, az éhezést, a szénhiányban otthonaik mélyén kucorogva didergő családok mindennapjait nem tudjuk ma már elképzelni. Plasztikus személyes példa erre a gyulafehérvári, a bevonuló románok által haladéktalanul elűzött rendőrkapitány esete, aki Budapesten a fővárosi rendőrkapitány előszobájában a telefonos feladatát kapta. Az egykori Erdély egyik – magyar és román szempontból egyaránt – kiemelkedően fontos városának egykori főrendőre eközben egy közeli iskola tornatermében élt sokadmagával egy tömegszálláson, ahol a szalmazsákokon, melyeken ő és sorstársai pihentek, poloskák szívták – szó szerint – a vérüket.

Könnyű belátni: az életszínvonal, az élet munkájával felépített egzisztencia ilyen mértékű összeomlását szinte lehetetlen feldolgozni. Ennek egyik legsötétebb tünete a háború utáni erőszak elburjánzása volt. A fegyvereiket gyakran megtartó parasztkatonák falvaikba hazatérve szembesültek azzal, hogy míg ők a hazáért harcoltak (legalábbis a katonai propaganda szólami szerint), addig otthon gyerekek haltak meg, csontig soványodott feleségek számoltak be az embertelen nélkülözésről. Amit Móricz a *Szegény emberek* című novellájában leír, a háborús pszichóziist magukkal hozó, elkeseredett férfiak gyakran vérontásba, gyilkosságokba torokló erőszakossága olyan kezelhetetlen helyzetet teremtett, hogy Miskolc városában bizonyos megkönnyebbüléssel fogadták a csehszlovák légió bevonulását, ettől remélve a tarthatatlan közállapotok felszámolását.

Megrendítő volt látni azt a Szabó Ervin Könyvtár gyűjteményéből származó képet is, amelyen egy szemmel láthatóan az úri középhez tartozó család áll az „otthonukul” berendezett tehervagon előtt. A vagonlakók különben is a legtöbbször emlegetett sorscsoporttá váltak a közlemelkezésben, bár számuk viszonylag kicsi volt. Az igazán nagy tömeget a telepek fogadták be, mint a jól ismert Mária Valéria- vagy a Zita-telep. Ezek fából sebtében összetákolt fabarakkok sokaságából álltak, melyek nemrég még a háborús sebesültek szükségkórházaiként funkcionáltak. Nehéz megítélni, hogy jobb körülményeket biztosítottak-e a vagonoknál, de az bizonyos, hogy az úri közép szilárd egzisztenciáiból kiszakadt, a tisztaság jótétben szocializálódott családok számára a „feledhetetlen szenvedések éveit” lehetnek ezek.

A becslések szerint 425 ezer magyart, legnagyobb részét közép- és alsóközélszociális osztálybelieket és azon belül is állami alkalmazottakat a korabeli dokumentumok következetesen menekülteknek titulálták. Na-

gyon sajátos érzés volt hallani az utódállamok brutalitása elől futó magyarokkal kapcsolatban ezt a ma annyira ismerős kifejezést, és bepillantani sorsuk alakulásába. Ez utóbbit úgy lehetne összegezni, hogy a magyar társadalom a vonakodástól a nyílt ellenségességig terjedő skálán mozgó érzülettel viszonyult a menekültekhez. Az állam a maga erejével, szervezett módon szinte egyáltalán nem sietett a kétségbeesett családok segítségére, amit nyilván az állam szintén kétségbeesett helyzete, a háború utáni káosz, a szénhiány, az élelemhiány, az erőszakos cselekmények sokasága és a spanyolnáthajárvány összegződő gyötrelmei némiképp magyaráznak is. Így a menekültek leginkább egyéni megoldásokban bízhattak. És valóban: hallatlan mértékben felértékelődött egy-egy rokon, közeli ismerős, aki – szigorúan a személyes túlélési stratégiák terében – legalább ideiglenesen menedéket, a biztonság illúzióját nyújthatta.

A másik jellegzetes túlélési stratégiát a trianoni határokon túlról már a háború előtt Magyarországra, főként Budapestre érkezett kisközösségek kínáltak. Talán legszemléletesebb példája ennek az imaginárius Szepesség esete. A Szepességből érkezettek jóval a háború előtt már szinte zártnak mondható közösségeket alkottak, és amikor a háborús vereség után a menekülő szepességiek a maradék országba érkeztek, ez a finoman szőtt háló fenntartotta őket. Valóságos virtuális Szepességben élhettek: szepességi vendéglős éttermében ehettek, aki a nyersanyagot szepességi hentesből szerezte be, aki szepességi borbélynál nyíratta haját, bajszát, szakállát.

Igazán szerencsésen végződő eset azonban csak kevés akadt. 1918-ban még érzékelhető volt némi társadalmi részvétel, de a következő két évben ez szertefoszlott, és – különösen a lakáshiány enyhítésére tett kísérletek kapcsán – néha nyílt ellenségességbe is átcsapott. A tulajdonosok, akiknek lakásába az állam menekült családokat akart társbérletbe betelepíteni, vagy akiknek az üresen álló villáit hasonló céllal lefoglalta, a magántulajdon sérelméről érzett felháborodásukat sajátos módon nem az államra, hanem a menekültekre zúdították. Még Teleki Pál, a birtokait Erdélyben egyébként

mégis merem úgy összegezni a fesztivált, hogy a résztvevők az igazán értékes együtt töltött idő, a jó hangulat és a jól végzett munka élményével térhettek haza, máris várva a remélhetően jövőre is elkövetkező *Pannon Unifest* és a *VESZT III.* eseményeit.

De most még térjünk vissza az október 11. és 15. között zajlott 2017-es találkozóhoz! Az egyetemi színpadok közül a szegediek egy verskoncertet hoztak, az ELTEÁtrum Agatha Christie egyik legismertebb regényének dramatizált változatát játszotta el. Láthattuk a Színház- és Filmművészeti Egyetem hallgatóinak egy vizsgaelőadását. De eljöttek diákszínjátósok is Budapestről (a Nemes Nagy Ágnes Művészeti Szakgimnázium és a Vörösmarty Gimnázium csoportjai) és Kecskemétről (a Kadások).

A workshopok vezetői Szántó Viktória, Gyevi-Bíró Eszter és Pallagi Ákos voltak. Két szakmai beszélgetésre is sor került az Egyetem Irodalom- és Kultúratudományi Intézetével közös szervezésben. Az elsőre a találkozó „nulladik”, azaz szerdai napján, amikor Spiró György Kossuth-díjas író, színigazgató volt a vendég, a másodikra szombaton, amikor Balázs Zoltán színész-rendező a Maladype Színház alapítója, vezetője érkezett Veszprémbe. A drámapedagógiai eszme- és tapasztalatcserére pénteken s végül a kedvelt veszprémi Godot Workshop koncertjére vasárnap esti-éjszakai záróeseményként került sor. A fesztiválnapok végén izgalmas, változatos, néha fordulatos beszélgetésekre várták a résztvevőket és a közönséget a szervezők. Köztük az idén első ízben toborzott kritikusjelölteket is, akik a fesztivál kezdete előtt két workshopon készülhettek a feladatra.

A *VESZT* koncepciója szerint bár van zsűri – az idén Fekete Anikó, Golden Dániel és „beugróként” Upor László vezette a beszélgetéseket, és elemzett, adott szakértői tanácsokat a játszóknak és a közönség épülésére –, díjakat, helyezéseket, minősítéseket nem osztanak. S nemcsak a találkozó meglehetősen szűkre szabott költségvetése miatt, hanem mert Veszprémbe a találkozás, az együttlét, a közös élmény gazdagít minden résztvevőt, köztük a szervezőket is. Ez a cél. És az ismerkedés, a megmutatkozás.

A színes előadások közül csak néhányat kiválasztva szeretném az olvasók – akik esetleg nem látták őket – szívét fájdtítani az elmulasztottak miatt, s akik velem együtt tanúi voltak a társulatok szereplésének, az emlékeiket fölleveníteni. A *Naked SZESZ* muzsikusi érdekes kísérletet tettek a Hangvilla próbatermének koncerthelyszíné s egyidejűleg intim vers-életterré alakítására. Kicsit mindkét próbálkozás sikerrel járt, de sajnos egyik sem maradéktalanul. A színházi széksorokban ülő közönségből (a sörosztás ellenére is) csak nyomokban lett tomboló rajongó, míg a hangosítás problémái miatt épp a legérdekesebb, hisz mindannyiunk számára ismeretlen, a szegedi egyetemisták által pályázatokra írt versszövegek maradtak hallhatatlanok-érthetetlenek. Pedig a zenei előadás és a tagok zenésítései igazán magas színvonalúak és izgalmasak voltak.

A vörösmartysok Zokszó csoportjának *Rejtőzködő* című produkciója kísérleti etűd-sorozatban mutatta meg a játszóknak sok képességét (hangszeres muzsikálás, angol nyelv, fizikai tehetség), egymásra érzékenységét, s (ha csak nem dőlünk be „fake”, vagyis hamis karaktereknek) lelki frusztrációit, kitörésvágyát. Az alapját Lázár Ervin *Négyszögletű Kerek Erdőjéből* hozták Pap Gábor tanítványai, de addig csavargatták-tekergették a mesét és alakjait, hogy végül szinte pszichothrillerré torzult.

A másik budapesti középiskola diákjai két produkciójukat is bemutatták a veszprémieknek. Előbb a *Drágaszág* című mozgáselemlőadást, másnap, szombaton pedig a *Pogánytűz* című rítuszínházi játékot. Mindkettőben nagy előadói apparátussal, egy teljes osztállyal dolgoztak a Nemes Nagy-osok így a *Pogánytűz* folytonos alakváltozásai és alakváltásai, bár koncepcionálisan helyenként indokolhatóak voltak, mégis zavarták kissé a befogadást. A fiatalok tehetségéhez és színpadi, táncos, énekesi képességeihez nem férhet kétség, s az is nyilvánvaló, hogy középiskolás korban messzemenően szükségük van tanáraik-mentoraik útmutatásaira, azok dramaturgi-rendezői segítségére, közreműködésére, mégis érdekes volna látni, akár kisebb csoportokban saját invencióik kiteljesedését. Igen, talán majd a pályán... – a színészi, táncos, muzsikusi stb. pályán látjuk majd őket igazán nagyra nőni.

Azon a pályán, ahol a SZFE *Túlóra* című (Lisa Langley regényéből színre alkalmazott) produkcióját jegyző fiatal művészek, a színész Pálya Pompónia, a rendező Vadász Krisztina és munkatársaik már messzire haladtak. Természetesen nem is lehet összemérni a diák- vagy egyetemi színjátósok produkcióival a Kabóca Bábszín-

házban vasárnap este felnőtteknek játszott előadást, ami professzionális s e nemben is kiemelkedő, magas színvonalú, őszinte, véremően komoly, mégis fiatalosan játékos, gondolat- és érzelmébresztő színház volt.

A *Túlóra* után a Godot Workshop koncertjén összegyűlt kitarító fesztiválközönség és a szervezők immár folszabadultan énekeltek együtt a közönségünkben már emblematikussá vált ismert dalokat a Varga Richárd vezette muzsikussal, köztük a VESZ-tag Birkás Zsófia csellistával.

Jövőre: Veszt harmadszor...

Sirató Ildikó

Félmeztelen felsőtesttel

Naked SZESZ, II. Szegedi Egyetemi Színpad, Veszprémi Egyetemi Találkozó, Hangvilla, 2017. október 11.

A találkozó első fellépő társulata a SZESZ volt, vagyis a Szegedi Egyetemi Színpad. A Hangvilla stúdiótermében rendezték meg az előadást, és amikor a nézőket beengedték, már a színpadon voltak a „játszók”.

Érdekes, mondhatni zavarba ejtő látvány fogad bennünket, bár a műsorfüzetben már olvashattuk, hogy verséneklős koncert lesz, mégis, mivel színpadi találkozóra érkeztünk, sokan talán másra számítottak. Sötét terem, félmeztelen férfiak, festett felsőtesttel, hangszerek a kézben, mindenki a helyén, mint egy rendes koncerten. A közönség elfoglalja a helyét, várva, hogy elkezdődjön a produkció. Ekkor (mint egy rendes koncerten), a „frontember” bemutatja az együttest, mond néhány szót magukról, poénkodik, ismerkedik a helyzettel, felméri a közönséget, majd hirtelen feltesz egy kérdést, a lehető legtermészetesebben: „Ja, egyébként ki kér sört?” Ezzel máris sikerült „lekenyerezni” a közönséget, de az előadás csak ezután kezdődött.

Sajnos technikai problémák miatt nagyon nehezen volt érthető a szöveg, pedig ez sokszor igencsak fontos lett volna. Nagyon érdekesnek tartottam és dicséretesnek, hogy a csapat olyan verseket is beválogatott a produkcióba, amiket a szegedi egyetemen írtak a fiatalok. Nagyon jó dolognak tartom, hogy ezzel lehetőséget adnak az ottani tehetséges hallgatóknak, sőt még ösztönzik is őket. És az új versek mellett megjelentek olyan költők megzenésített versei is, mint József Attila. Természetesen a verseket maguk a zenészek dolgozták fel. Őszinte és mély dalokat halhattunk, sokszor tényleg azt érezhette a néző, hogy ez a dallam az adott vers kihangsúlyozása.

Az előadás nagyon jó hangulatú volt, azt gondolom, hogy így kell megnyitni egy fesztivált. De a műsor utáni beszélgetésen, ahol az alkotókkal és a zsűritagokkal beszélgettünk, a felszínre kerültek azok a kérdések, amik valószínűleg mindenkiben felmerültek

az este folyamán. Vagyis, hogy ez most koncert volt-e vagy színházi előadás. Hiszen tartalmazott ilyen és olyan elemeket is. Viszont ha koncert volt, akkor lehetett volna szabadabb (akkor ne székeken ülünk, hanem igenis tomboljunk a dalokra), ahogy a sörosztással meg is teremtették a koncerthangulatot.

Összességében viszont mindegy, hogy minek nevezzük, koncertnek vagy előadásnak, a szegediek megadták a kezdőlökést és az alaphangulatot a fesztivál napjaira!

Szabó Eszter

Where do you go, Mikkamakka?

Lázár Ervin: *A Négyszögletű Kerek Erdő*. Zokszó Csoport (Vörösmarty Gimnázium 11. D osztály kreatív zenei csoportja), Budapest. Veszprém, Pannon Egyetem, az E épület kertje, 2017. október 13.

Napsütötte, bár már őszi falevelekkel borított udvaron adta elő a Pap Gábor osztályának egy részéből alakult Zokszó csoport félig angol, félig magyar, hangszerekkel kísért darabját, amit Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdő* című könyvének felhasználásával Pap Gábor írt. A darabot Várszegi Martinnal közösen rendezték, és a pozsonyi drámafesztiválon díjat is nyertek vele. Ezért volt szükség az angol fordításra, s így a darabot Veszprémbe is részben angolul hozták.

Sajnos az elvonuló autók zaja gyakran elnyomta a játékos hangját, így nem volt könnyű követni a darabot. Az alaptörténet egy zenész alkotócsoport titkos helyéről szól, ami vélt vagy valós, mindenesetre biztonságot nyújt a benne lévők számára, de egyikőjük mindig felhívja a csapat figyelmét arra, hogy ezt a helyet előbb-utóbb el kell hagyniuk, és ki kell lépniük a való világba. Ezt az ébresztgetést különböző szereplők különböző módokon próbálják megakadályozni vagy késleltetni.

A színészek teljesítménye változó, ahogyan angol kiejtésük is igencsak különböző, de a nagyon erős csapatszellem, amely a darabban színre vitt történetnek is súlypontja, de az előadást megvalósító társulatban is végig működik, végül nem az egyes teljesítményekre vonja a figyelmet, hanem egészként tudja szemlélni az előadást a néző.

Hogy miért éppen ott angol a szöveg, ahol, ezt sajnos nem sikerült felfedeznem. A színészek a közönség körüli egész teret használják. Hol innen, hol onnan hangzik fel egy-egy harmonika-, klarinét- vagy gitárdallam. A dráma erősen önanalizáló, és feszültsége az egész előadás alatt fennmarad. A tépelődés, az alkotói szabadságválság folyamatosan változó fentjei és lentjei, az egyéni problémák alkotási folyamatba keveredése (egy ponton mindenki felolvasott egy maga által írt „levelet”, „naplórészletet” a saját démonjaival való küzdéssel és megpróbáltatásaival kapcsolatban) fokozzák a feszültséget, amit az előadás vége sem oldoz fel; a színészek katatón állapotban, lassan, egyenként levonultak a színről, hogy az utcán, kerítésen, járdakorláton kössenek ki, ringatózó, tehetetlen állapotban.

Ismét egy olyan előadás, ami után nehéz egyből továbblépni.

Hud Janka

Drágaszág

Drágaszág. Nemes Nagy Ágnes Művészeti Szakközépiskola 12. B, Budapest. Veszprém, E-kamara, 2017. október 13.

A VESZT programjában idén kettő előadás is szerepelt, melyet a Nemes Nagy Ágnes Művészeti Szakgimnázium végzős drámatagozatosai hoztak el Veszprémbe. A csapat sok helyen megfordult már, középiskolásokhoz képest viszonylag nagy színpadi rutinnal rendelkeznek. Ez meglátszódott a *Drágaszág* című darabjukon is. Jó néhányszor játszottak már, és nem okozott problémát az új környezethez való alkalmazkodás sem.

Annak ellenére, hogy a cím első ránézésre nem sok jót sugall, Tóth Lauráék jól használták a kultikussá vált „drágaszág” kifejezést a néző megtévesztésére. Lehetett volna itt *Gyűrűk ura*-remake, esetleg paródia, amikbe diákszínjátszó csapatok nagyon könnyen bele tudnak bukni. Ehelyett kaptunk egy okosan felépített mozgásszínházi előadást, amelyben a filmes utalás csak megmosolyogtatja a nézőt.

Az előadás egyszerű alaptémát mutat meg, és nem is tér el ettől. Nincsenek mellékszálak, fölöslegesnek látszó történések. 40 perc folyamatos játékkal vizsgálják a ragaszkodás és elengedés témakörét. Nincsenek monumentális nagyjelenetek vagy szépen megszólaló kórusdalok, és egyetlen mondat sem hangzik el. Csak mozgással és tánccal mesélik el a játékosok a történetüket, rendkívül őszintén.

A *Drágaszág* ereje és gyengesége is ebben rejlik. Minden szereplőnek van egy saját tárgya (seprű, párna, wc-papír stb.), és végignézhetjük a történetüket, hogyan uralkodnak az eszközükön, vagy éppen uralja őket az eszközük. Rendkívül jó látni, ahogy egy-egy játékos a végtelenségig elmegy a színpadon, és közben nagyon őszintén saját magáról mesél.

De a veszély is megvan ebben a rendszerben. Nagyon sokan vannak a színpadon, viszonylag kis helyen kell megoldania a játékosnak az egyébként nagyon pontosan megkoreografált mozgást, közben figyelnie a társára, nehogy baleset legyen. Mindez nagyon sok energiát követel a szereplőtől, illetve a nézőt is zavarhatja, ki-zökkentheti ez a fajta rizikó. Arról nem is beszélve, hogy sajnos

Fotó: Nagy Dávid

nem jut ideje a nézőnek, hogy az összes játékosát megismerje, megfigyelje, hiszen sokan vannak.

Persze nem is célja az előadásnak, hogy teljes képet kapjunk az összes szereplőről. Egy főszereplő páros van a középpontban, a többiek őket szolgálják ki vagy erősítik meg, árnyalják a karakterüket. Kívülről is látható, hogy hatalmas koncentrációt igényel az előadás, és rendkívül szép pillanatokot szül, ahogy a csapattagok figyelnek egymásra.

Tóth Laura a kortárs tánc szférájából érkezett a Nemes Nagyba, és egy év munkájának eredménye ez a darab. Látszik, hogy az osztály mennyire megszerette a mozgás alapú műhelymunkát, és mennyire fontossá vált számukra az előadás. Frissességet hoztak a középiskolás színjátszó előadások sokaságába. Ezt bizonyítja, hogy a *Drágaszág* folyamatos meghívottja különböző fesztiváloknak, és 2017-ben ezüst minősítést kapott az Országos Diákszínjátszó Találkozóan.

Fekete Balázs

Én másképp akartam, de te nem...

A TÖBBI UGYANAZ (napi szinten elég egy nőt nemszeretni). A Veszprémi Egyetemi Színpad produkciója. II. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó, 2017. október 13.

A 2016-ban újjáalakult Veszprémi Egyetemi Színpad idén még inkább kitett magáért: a fesztivál programjában számos előadás, szakmai program és workshop kötődött a helyi, egyetemi társulat nevéhez. A VESZ repertoárját jelenleg három előadás, *A szívsebész*, *Hajléktalanok* és *A TÖBBI UGYANAZ* (napi szinten elég egy nőt nemszeretni) képezi, ezek mindegyikét láthattuk a találkozón.

Nekem a felsorolt darabok közül az utolsóhoz volt szerencsém, melyet a fesztivál pénteki napján játszottak a fiatalok a Klub Kávézó és Ételtár valamikori mozitermében. A Darabos Petra rendezte előadás Háy János *Házasságon innen és túl*, Pintér Béla *Szutyok*, illetve *A 42. hét* című drámái alapján készült.

Sokan kíváncsiak voltak a darabra, a premieren alig maradt szabad hely a „nézőtér soraiban”, amely tulajdonképpen a kávéházi berendezést jelentette. Ezáltal sikerült olyan hangulatot teremteni, mintha a közönség is részese lenne a cselekménynek. Működőképes választás volt ez, ha az előadás témáját nézzük: rólam, rólad, mindenkiről szó van a színdarabban.

A cím, főként az alcím első látásra megtévesztő, hiszen azt gondolhatjuk, hogy itt majd megint biztos a férfiak... De nem csak... Mert van nemtörődöm, dohányzó kismama, karrierista, prúd feleség, unalmában félrelépő nő, a férjek között pedig találunk olyant, aki morálisan nem bukott el, aki nem hűtlenséget titkol, „csak” azt, hogy rákos. Vele és feleségével indul a történet, Attila (Kertvélesy András) és Kati (Dede Zóra) gyermeket szeretnének régóta, de álmuk nem akar teljesülni, folyton kudarcot vallanak. A férj betegsége ekkor még nem derül ki számunkra, az előadás végéig csupán annyit tapasztalunk, hogy Attila furcsán viselkedik, az élénk táru-ló sok-sok hazug kapcsolat miatt legfeljebb azt gondolnánk, hogy ő is sáros. Etus néni (Birkás Zsófia) próbálja csitítgatni veszekedésüket, aki szintén pozitív szereplőként tűnhetne fel. Az ő szerepéből viszonylag keveset tudunk meg, amellett, hogy a kávéházban csak egy pohár vizet kér, és a darab végére teljesen bekattan. Van egy kamaszlány is a történetben, Enikő, aki szinte még gyerek, ezért el tudjuk nézni apró füllentéseit. És bár két feleségről nem derül ki, hogy titkolóznának férjük előtt, viselkedésük, életszemléletük azonban mégsem példamutató. Imola (Tábori Kata) orvosként jól teljesít, de amikor hazaér, csak ül a kanapén, visszautasítja férje közeledését, aki egyébként megcsalja őt. Ugyanakkor Imolának köszönhető, hogy a várandós Lola végül leteszi a cigarettát, és mégsem mond le születendő kislányáról. A másik feleség (Hipszág Veronika), bár családcentrikus, gondoskodó anyaként látható, közhelyeitől és attól, ahogy végeláthatatlan ideig rendezgeti a karácsonyfaéggőket a lakásban, alakja karikatúraszerűvé válik: „A nők nem olyanok. Azok tudják, mi a fontos! Nem teszik kockára a

családjukat egy hülye szerelem miatt, ami aztán pár hónap múlva elmúlik, a fickó meg ottmarad a koszos gatyáival meg az elviselhetetlen szokásaival” – jelenti ki olyan határozottsággal, mintha az ő mondatai és szokásai nem lennének kibírhatatlanul idegesítőek.

A többi szereplő napi szinten nem szeret. Kriszta (Horváth Nóra) csalja Lacit (Farkas Máté), aki minden pénzét elszórná Krisztára (és Unikumra, sörre a kávézóban), azt képzei, pénzzel megvásárolhatja, visszavásárolhatja magának a nőt, akinek nincs is más választása, mint Laci mellett maradni, hiszen nélküle még egy buszjegyet sem tud kifizetni. Feri (Őszi Balázs), az asszony szeretője túl gyáva ahhoz, hogy felvállalja kapcsolatukat, ráadásul folyton a pénzre és a körülményekre hivatkozik: a jól kereső orvos feleségére, aki ha „azt mondja, hogy vége, akkor ugrott a lakás és a gyerek”.

Gábor igazi pszichopata, érzéketlen mindenki iránt. Hiába tart szeretőt (Birkás Zsófia), nem találja nála még a pillanatnyi boldogságot sem, folyton csak veszekednek egymással. A cselekmény egyik legironikusabb képe, amikor Szenteste napján, Gábor pedáns felesége izgatottan sűrög-forog a karácsonyi égőkkel teleaggatott lakásban, ahol bömböl a *Last Christmas* című klasszikus. A férj ekkor mondja ki, hogy ő tulajdonképpen senkit nem szeret.

Kesernyésen humoros jelenetekben, kínosan feszengő párbeszédekben halad előre az előadás, s azok épp mindennaposságuk miatt képesek könnyedén beszippantani a gyanútlan nézőt. Az élet(sors)képek leegyszerűsítettek, ugyanakkor nagyon lendületesek, egységesek, melyekkel a valóság intenzív feltárását, megragadását mutatja meg a társulat. Folyamatosan az lehet az illúzió, hogy itt és most magával a valósággal szembesülünk. Külön kiemelendő érdeme a rendezésnek, hogy az erőteljesen pszichologizáló folyamatoknak nemcsak a szemtanújává, hanem részesévé is vált a néző, s ez akkor érződött a legjobban, amikor az egyetlen „hős”, Attila elvesztésénél az asztalokon elhelyezett mécseseket meggyújtották, mintha mi, nézők is jelen volnánk a halotti toron.

Miközben én is tanúja voltam a színjáték történéseinek, hol a volt pasimat láttam, hol a jelenlegit, láttam a kedves rokonokat, a szomszédomat és legfőképp magamat. Bár sok-sok jelenetre volt széttagolva a darab, és különböző élethelyzeteket, életminőségeket és kapcsolatokat mutatott meg, mégis mindegyik lényege ugyanaz volt: az esendő, hibát hibára halmozó ember bukása és fölemelkedése. Ezeknek a sorsoknak a megmutatása csapott arcul újra meg újra, ettől vált igazán hatásossá és drámaivá az előadás.

Éltető Erzsébet

Táncjáték és...

Moralitá-SOKK. Vásárhelyi László Alapfokú Művészeti Iskola, Nyíregyháza. Veszprém, Csermák Antal Zeneiskola, Nagyterem, 2017. október 14.

Az alkotók iskolája Nyíregyházán van, de később megtudtam, hogy valójában a megyeszékhely mellett lévő falucskákból érkeztek, Nagykállóból és Biriből.

Az előadás címe alapján nem tudtam másként gondolni, mint hogy egy középkori moralitásjátékot fognak feldolgozni. Ehhez képest, meglepetésemre táncjátékkal indult az előadás. A központban egy fekete ruhás, fehér maszkos szereplő táncolt, aki a körülötte lévő emberekkel keresett kapcsolatot. Érdekes kezdet, gyönyörű zongorajátékra. A tánc alatt mintha megállt volna az idő. A maszkos próbálkozását, odafordulását végül csak egy ember fogadta el, egy kislány. Talán mert a gyerek őszinte és elfogadó, akivel mindig meg lehet találni a közös hangot. Ez a kis táncjáték vezette elő a történetet. Olyan, mintha előbb táncban, majd rendes játékban mutatták volna be az eseményeket.

A táncjátékot hatalmas zenebona váltotta. Kintről, az ajtón túlról érkeznek be a térbe cigány zenészek, hatalmas lendülettel, hatalmas életkedvvel, energiával, a fiúk zenélnek, a lányok táncolnak. Az ember először nem tudja összerakni a képet, csak érzi, hogy fel akar állni, és ő is táncolni akar és énekelni. Egy darabig folytatódott a mulatozás, majd ténylegesen elindult a történet. A helyszín a bíróság, ahol két csapat áll egymással szemben, és próbálják érvényesíteni nézeteiket, egyik a magyarok, a másik a cigányok képviselőjében. Elindult a tárgyalás, amelynek keretében nagyon szellemes, ugyanakkor szívszorító párbeszéd alakult ki. A magyarok állítása szerint a cigányok megették egy embert. A kérdés az, hogy kik hazudnak, ki hogyan tudja kijátszani a jogot. Miközben humoros hangvételben közeledtünk az igazsághoz, feltűnik, hogy micsoda karakterek, figurák jellemzik a két tábor. A magyaroknál például a pletykás vénasszonyok, akiknek mindegy, hogy mit állítanak, de azt nagyon határozottan kell állítani, és annak az ellenkezőjét is. A cselekmény előrehaladtával pedig megjelenik az az ember, akit a magyarok elmondása szerint a cigányok megették...

Érdekes, hogy az előadás végén még egy műfaj színre került, ez pedig a bábjáték. Ez a befejezés az elején lévő táncjátékra utalt vissza. Az elfogadás vagy az el nem fogadás kérdése maradt a levegőben. Akárcsak az a kérdés, hogy hogyan lehet kezelni az előítéleteket és az indulatokat egy olyan közösségben, ahol nem csak egy nemzetiség él?

Az előadást végigkísérte a „cigányozás”, ami őszintén szólva zavarba ejtő volt, hiszen akiknek szóltak ezek az odaszólások, azok valóban cigány származású fiatalok voltak. Éppen ezért nagyon vártam a zsűribeszélgetést, hiszen számítottam arra, hogy szó lesz erről. A játékosok nagyon őszintén, értelmesen és érzékenyen beszéltek a témáról, ami a mindennapjaikat érinti. Nyíregyházán tanulnak, és ahogy hangsúlyozták is, tanulni akarnak ugyanúgy, mint a magyar emberek. A beszélgetés végén a csapat elénekelte a cigány himnuszot, mondanom sem kell, magukat kísérve a kéznél lévő hangszerekkel. A pillanat nagyon meghatározó volt, feloldásképpen pedig ott maradtunk a társulattal zenélni, ahol cigány és magyar dalok is felcsendültek, egy jó hangulatú közös zenéléssel zárva le a délutánt.

Szabó Eszter

Csak a papír marad

Hornok Máté: *Hajléktalanok*. Veszprémi Egyetemi Színpad. Veszprém, Pannon Egyetem: E-kamara, 2017. október 15.

A Hajléktalanokat stílusosan a vasárnapi ebéd helyett (hogy jól megfeküdjék a gyomrunkat), a zárónapon nézhettük meg.

A Pannon Egyetem E épületének kamaratermében körbe rakott székek várták a nézőket. Az előadói tér kicsi, szinte hozzáférhetünk előadás közben a játékosokhoz. Mindenki feketében van, a kihagyott székeken összehajtott, nagyméretű, natúr színű „újrapapírok” hevernek. A közepén ülő, fekvő színészek is csomagolópapírokkal 'játékosnak'. Hajtogatják, kiterítik, gyűrögetik, betakaróznak vele.

Nincs és nem is lesz más kellék vagy díszlet. Mindent a papírral fejeznek ki. A kapott ételt és teát, a zavart vagy félelmet és

az egymás közötti kapcsolatokat is. Az ötlet egyedi, egyszerű, és végtelen lehetőségeket rejt magában, azonban nem mindig érthető pontosan, éppen mit fejez ki, miért tépked papírdarabokat a hajléktalanszálló kegyetlen vezetőnöje, miközben az egyik bentlakóval beszél. Vélhetően becsúszó érzéseit kívánja kifejezni vele, de nem teljesen vagyok biztos ebben, pedig szeretném érteni, mert érzem, hogy fontos dolgok történnek a „színpadon”. A zenei aláfestés telitalálat, a visszatérő mély gitár- és cajonhangok szépen mélyítik a hangulatot, és folyamatosan fenntartják a feszültséget.

A történet a hatalmi vágyát a bentlakókon kiélő vezetőnről és az ott élő hajléktalanok kapcsolatáról szól, akik tépelődnek, merjenek-e fellázadni, szót emelni a később érkező riporternő előtt, vagy inkább hallgassanak, és örüljenek, hogy karácsonykor tető van a fejük felett. A riporternő kissé megszorongatja ugyan a vezetőnőt, aki addig nyeregben érezte magát, de távozta után sem változnak a viszonyok.

Hornok Máté Bendegúz kellően bonyolult nyelvet választott ahhoz, hogy megragadja a témát; hogy a hatalommal élő és visszaélő személyek kegyetlenségét és az azt elszenvedni kényszerültek világát eltávolítsa, de közben közelebb is hozza. A kidolgozottság és színészi játék valószínűleg még érik, a mondanivaló azonban kétségtelenül átjött a fél óra alatt.

Ezek után mit is mondhatnék: Jó étvágyat, ha valakinek még van olyan!

Hud Janka

Tíz kicsi néger

Agatha Christie: *Tíz kicsi néger*. ELTEátrum Társulat, Budapest. Veszprém, Csermák Antal Zeneiskola – Nagyterem, 2017. október 15.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem színjátszó társulata, az ELTEátrum Társulat is ellátogatott a II. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozóra.

A rendezvény utolsó napján kerültek sorra, a Csermák Antal Zeneiskolában adták elő Agatha Christie *Tíz kicsi néger* című regényének színpadra írt változatát. Az előadást Tóth Péter rendezte.

A jól ismert történet szerint tíz idegen érkezik a Néger-szigetre, egy titokzatos Mr. Lucky meghívására. Furcsa körülmények között találják magukat, hiszen még maga a személyzet sem ismeri állítólagos vendéglátójukat (aki a sziget tulajdonosa is), amikor egy nagy vihar miatt a szigeten rekednek. A falon egy gyermekvers látható, a *Tíz kicsi néger*, valamint a komódon ennek megfelelően tíz darab figura. Este egy titokzatos hang szólal meg a gramofonból, és mindegyik vendéget gyilkossággal gyanúsítja meg. Hamar fény derül arra, hogy a vádak minden esetben erős lábakon állnak, azonban nem mindenki képes, illetve akarja beismerni tetteit. Ezek után halálos játszma veszi kezdetét, sorra fognak (halnak) a vendégek – a már említett figurákkal együtt.

Rejtélyes módon amikor meghal egy ember, a komódon is eggyel kevesebb néger marad. Természetesen megkezdődik egymás gyanúsítását, míg nem a történet csavaros véget ér.

Regényeket mindig kifejezetten nehéz színre vinni, egy krimi esetében pedig különös bátorság kell, s ráadásul egy díszszínházról beszélünk. Az ELTE-szek azonban megbirkóztak a feladattal, és egy korántsem tökéletes, de igényes előadás kerekedett. Bár érezhetően szokatlan volt az előadók számára a tér, ügyesen használták, megfelelően kezelték, hogy egyszerre sokan tartózkodtak a színpadon, amit nehéz pontosan megkoreografálni. A díszletek külön dicsérendők, rengeteg kellék szerepelt az előadásban, aprólékosan kidolgozva, külön említhetjük a bútorokat, a figyelemre méltó „alkoholkészletet”, melyből a szereplők bőven fogyasztottak a jelenetek során. A díszletek mellett a jelmezeket és a sminket is igényesen készítették el, minden karakterhez a küllemmel is hozzáadva egy keveset; törekedtek az idősebb szereplők minél hitelesebb megjelenítésére is. A humor lehetőségével is játszottak, amit Lombard karaktere szolgáltatott Görgényi Levente alakításában, bár a néhol túlzott szövegszerűsége miatt kevésbé ütöttek a poénok.

A regény ismeretében nem okozott meglepetést a finálé, de az előadás alapján is összeáll a kép, csak figyelni kell minden aprócska részletre, amelyeket megfelelő ritmusban adagolnak a szereplők. A kisebb hibák és ügyetlenségek ellenére kellemes élmény volt a *Tíz kicsi néger*, látható volt a befektetett energia, akár a díszletekre, a jelmezekre, akár a nem kevés szöveg megtanulására gondolunk.

Szőnye Alexandra

Burok nélkül

Túlóra. Lisa Langseth *A karmester szeretője* című regénye alapján. Színház- és Filmművészeti Egyetem, Budapest. Veszprém, A Kabóca Bábszínház színpada, 2017. október 15.

Mit tesz az ember, ha kizökkentik megszokott világából, és ajtót talál egy másikba? Ha ráeszmél arra, hogy az élete alakatlan utánpótlás mindannak, ami lehetne?

Ha képtelen figyelmen kívül hagyni a számára eddig ismeretlen, idegen érzéseket és vágyakat, amik egészen más útra terelnék? Akkor bizony döntenie kell: lép vagy marad. Katarina lépett.

A Színház- és Filmművészeti Egyetem *Túlóra* című monodrámája már a kezdetek kezdetén nagy érdeklődést váltott ki a résztvevőkből. A darabot Lisa Langseth kortárs svéd drámaíró *A karmester szeretője* című műve nyomán Vadász Krisztina rendező és Bodor Panna dramaturg álmodta színpadra. Már a színpadkép is arról árulkodik, hogy feldolgozásukban nagy szerepet kap a gondolatosság. A fekete tér egységét klasszikus kartondobozok tömkelege, egy asztal, egy szék és könyvek hada töri meg, melyek hanyag rendezettségben hevernek szanaszét. A kaotikusnak tűnő képet

mintegy közrefogják a falra aggatott kartondobozlapokon virító feliratok, amelyek azonnal megragadják a néző figyelmét, majd továbbvezetik a színpadi tér belseje felé, hiszen cikkcikkben átívelnek annak egészén. „*Ha színház van, akkor minden van, mert semmi sincs.*”; „*KIMITTUD: Van, aki gyorsan fut, van, aki gyorsan olvas, ír, én gyorsan érzek.*” Idézetek – tudatosul a szemlélőben.

Lemennek a fények, és akciófilmekbe illő zene kíséretében, a hátsó takarásként szolgáló építkezési fóliák fekete függönye mögül berobban a képbe a főszereplő. A nő fekete latex bőrruhát visel, hozzáálló magas szárú, fekete csizmával; sápadtára púderezett alabástrom arcát nevetségesen hiteltelen tűzvörös paróka keretezi; bal szemére pedig átlósan egy piros csíkot festettek. A képregények világából ismert szuperhősnőkhöz hasonlatos. Mintha csak a Macskanő, a Fekete Özvegy és ki tudja még, melyik karakter ötvözte lenne, amit diadalittas mozgásuk paródiájaként felfogható bevonulása is megerősít. Aztán a zene hirtelen elhal, változnak a fények, lekerül a paróka, és előtűnik a színésznő valódi, szőke haja, tekintete pedig a messzi távolból a közönség felé irányul, ahogy belefog mondandójába. Filozofikus elmélkedésbe kezd, melyben az idő végességén, az emberi élet értelmén és az önmagunknak szabott korlátokon mereng, közben mellbevágó kérdéseket intézve a nézők felé.

Közönséggel megvalósuló interakció kitart az előadás végéig. Mintha kézen fogná a nézőket, és bevezetné őket tudata legmélyére, megismertetve velük emlékeit, félelmeit, vágyait és legbenső gondolatait. A színpadi tér az emberi – főként a női – elme összetett, szövevényes világát próbálja láttatni, az alanyt a mindennapi életből kiragadott és számára fontos tárgyak ömlesztve veszik körül, a különféle idézetek pedig a fejében cikázó gondolatok pókhálószerű rendszerét jelképezik, melyek a történet szempontjából még jelentőségek lesznek. A kartondobozok nemcsak praktikus alakítható kellékek, de a tér egészét betöltő és a jeleneteket összekötő szerepük miatt olyanok, mint az agyi neuronok. A képi megfogalmazások és a hanghatások támogatón egészítik ki a színészi játékot.

A főszereplő monológikus formában vezet be a történetébe. Monológok közvetítik a nő dialógusait is, tovább építve a karaktert. Ilyen párbeszédes flashback jelenetben derül ki például, hogy a középpontban egy Katarina nevű, 25 éves nő áll, aki korábban konyhán, most pedig egy opera recepcióján dolgozik. A közönségnek mesélve újabb és újabb jeleneteket mutat be, és elemzi, értékeli azokat. Sok esetben egy-egy mikrotörténetből is kiszól, megszakítva annak menetét, és mintegy zárójelenesen beékel egy azzal kapcsolatos másik eseménysort. A jelenetek aszociációszerűen váltakoznak, akár a gondolatok. Ilyen összetett jelenetben tudunk meg részleteket Katarina és az anyja kapcsolatáról vagy a volt barátjához, Matthiashoz fűződő viszonyáról. Matthias elkíséri őt egy operadarabra, és az előadás vízváltó lesz a fiatal nő életében. A muzsika olyan dolgokat mozgat meg benne, melyek létezéséről mindaddig nem is tudott. Úgy érzi, a zene elmondott helyette mindent, ezért (az ő szavaival élve) be akar költözni a zenébe. A dallamok világát egyfajta transzcendens erőként jellemzi, melyek mindentudó irányítója a karmester. Megbabonázva csodálja a nála körülbelül tíz évvel idősebb férfit, Adamot, aki rövidesen a szerelme lesz.

Ez indítja el a bonyodalmat, kialakítva egy szerelmi hátrószöveget. A karakterfejlődés szempontjából viszont sokkal fontosabb a mentalitásbeli változás. Új világ tárul ki a nő előtt, a zene magával hozza az irodalmat, a költői és lételméleti gondolatokat, lényegében egy olyan felsőbb szintű tudást, amihez mind ez idáig nem volt köze. Ráeszmél, hogy eddig jóformán vakon bolyongott, és eldönti, hogy nem akar többé döglött halaként úszni az árral, mert több rejlik benne. „Azzá kell válnia, aki lehetne”, a fejlődéshez pedig a jóképű karmesteren keresztül vezet az út, aki bekíséri őt a művészetek és az intellektus világába.

Az előadás mindezekkel együtt sem válik kesergővé, melankolikussá vagy „nőszagúvá”. Pálya Pompónia zseniálisan formál meg egy egyszerre kemény és vagány, mégis érzékeny és bizonytalan figurát, dinamikus váltásokkal eléri, hogy a néző az egyik pillanatban nevéssen, a másikban pedig lélegzetvisz szafojtva meredjen maga elé. A karakter olyan szintű öniróniával adja át történetét, mellyel nemcsak tükröt tart, de eltávolítja az azonosulás lehetőségét is. Az alkotóknak nem szándéka, hogy rokonszenvet idézzenek elő. Katarina csak mesél, a néző akár elítéli hibái és cselekedetei miatt, akár nem, mindenképp bevo-

nódik. Mindehhez kell a színészre hiteles, szuggesztív jelenléte, tekintete, interakciói, amelyek révén egyszerre vagyunk külső szemlélők, az ő történetének részesei, és saját lényünk felfedezői.

Az előadás végén nincs egyértelmű lezárás, nincs kifejezett válaszcím. Az erőltetetten didaktikus felhang és közhelyes

tanulások helyett inkább kérdéseket hagy maga után. Például hogy meddig lehet a peremen maradni, a saját burkunkba zárva várni, míg lépni merünk a változás irányába?

Kovács Viktória

A drámapedagógia

Drámapedagógiai konferencia, II. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó,
Laczkó Dezső Múzeum, 2017. október 13.

A kerekasztal-beszélgetés a korosztályos nem hivatásos színjátszás múltját, jelenét, jövőjét kívánta tárgyalni, illetve ennek a drámapedagógiával való kapcsolatát, résztvevői pedig Fekete Anikó, a Nemes Nagy Ágnes Művészeti Szakgimnázium tanára, az ODE választmányának tagja, Kis Tibor Csokonai-díjas gyermekszínpad-vezető-rendező, drámatanár, valamint moderátorként Pap Gábor drámapedagógus, a Pannon Egyetem óraadója, a Vörösmarty Mihály Gimnázium drámatagozatának vezetője voltak.

A beszélgetőpartnerek tapasztalataikról, a színjátszással-rendezéssel való első találkozásukról meséltek, és az amatőr színjátszás rövid történetét is áttekintették. Fekete Anikó és Kis Tibor beszéltek pályájuk indulásáról, azokról, akik hatással voltak rájuk; a jelen problémáiról, akadályokról, nehézségekről – és a jövőbeni lehetőségekről is.

Fekete Anikó Frankó Katával és az Arrabona Diákszínpad-dal való sorsdöntő találkozásról mesélt, valamint Tóth Krisztina táborairól, ahol először kellett helyt állnia mint drámatanárnak; Kiss Tibor Bácskai Miska bácsit (aki többek között a szentesi Horváth Mihály Gimnázium irodalmi-drámai tagozatának elindítója volt), Fodor Mihályt (drámatanár, Csokonai-díjas rendező) és Nagy András Lászlót (aki kőszínházi rendezőként kezdte pályafutását, és később fordult az amatőr színjátszás felé) megnevezve.

A mai gyakorlat azt mutatja, hogy minden színjátszócsoporthoz használ drámapedagógiai elemeket. Hogy hogyan építjük be a drámapedagógiát egy diákszínjátszó csoport felkészítésébe, van-e egyáltalán szükség felkészítésre, az egyénenként változik. Állíthatunk fel szabályokat (mit szabad és mit tilos egy drámapedagógusnak stb.), a gyakorlatban azonban egyetlen dolog működik: a hiteles személyiséggel rendelkező „tanár”.

Mondhatjuk tehát, hogy a drámapedagógia definíciója egyéneként változik – mindenki a maga személyiségének megfelelően alakítja a szabályokat. Pap Gábor „a gyerekek alkotó helyzetbe hozását” tekinti drámapedagógiának, ezért – vetette fel –, meg kellene vizsgálni a drámapedagógia/színjátszás hatásait is: mit gondolnak, mit éreznek a gyerekek egy olyan folyamatban, amikor önmagukból felépítenek egy színdarabot? Mit tesz egy előadás pedagógiailag a diákkal?

Ami a jövőt illeti: drámapedagógusnak/színjátszást vezető tanárnak lenni életforma, mondta Kis Tibor. Fekete Anikó a 21. században szükséges kompetenciák felől közelítette meg a kérdést: a drámapedagógia nemcsak fontos terület, de létjogosultsága is van, hiszen a projekt módszer, a csapatmunka, a kreativitás (és így tovább) a jövő munkahelyein még inkább elvárt képességek lesznek.

Szó esett a szervezetekről, a színjátszócsoporthoz való találkozási lehetőségeiről is, a különböző fórumokról és versenyekről, ahol az amatőr csoportok megmérgethetik magukat és találkozhatnak egymással; az egyetemi színjátszás újraélesztésétől (amely Formanek Csaba rendező, színész, író nevéhez fűződik), illetve a testvérműhelyek kialakulásának-kialakításának fontosságáról. Tervben van egy diákszínjátszó-rendezés gyakorlati képzés indítása is – amit sokan izgatottan várunk.

A konferencia második része előadásai mindegyikében példákat hallhattunk; a különböző intézmények működésének bemutatása során is konkrétumok hangzottak el: az egyes problémák felől megközelítve láthattuk a nehézségeket, a jövőbeli lépéseket.

Schmidt Katalin *Osztályszínpadok egy általános tantervű középiskolában* címmel tartott előadást, nemcsak a kérdés elméleti szempontjairól, hanem a saját tapasztalatairól is. Maga is részt vesz a Toldy Ferenc Gimnázium Eck Júlia által vezetett színjátszó szakkörének életében, sőt már diákként is ott volt az iskolában megrendezett őszi osztályszínpad fesztiválon. A Toldyban a di-

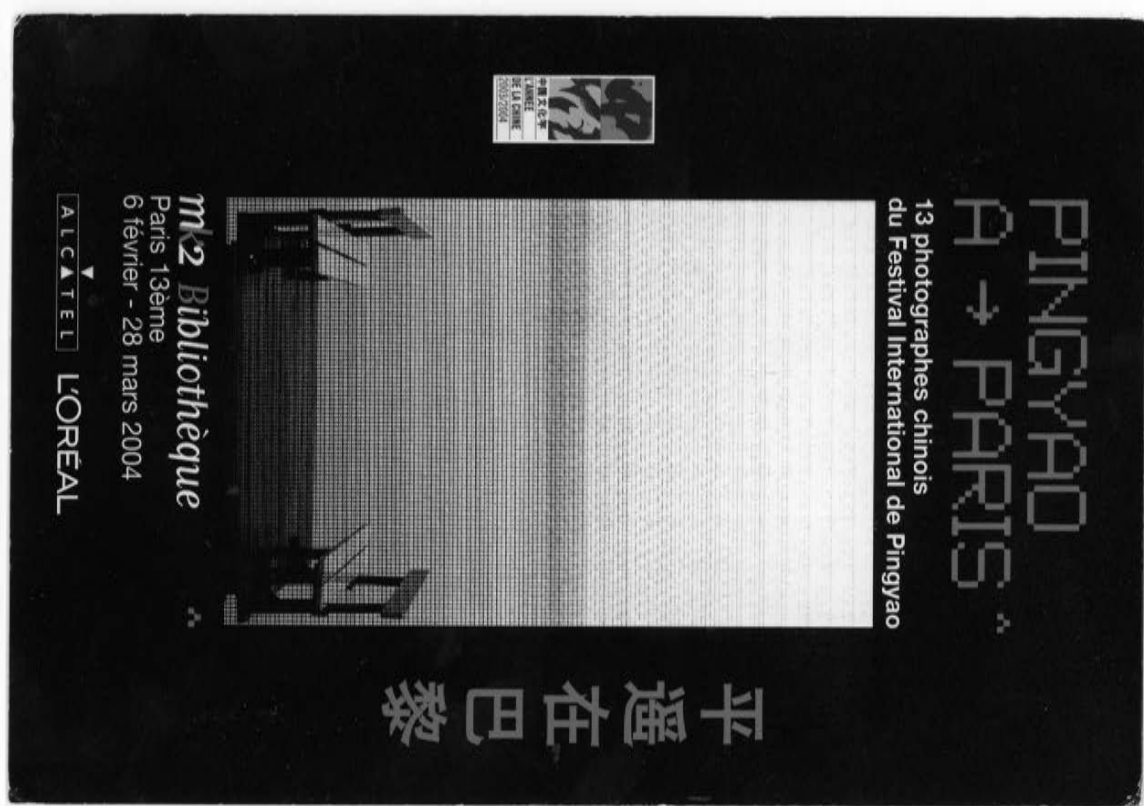
ákszínjátszás egyértelműen pedagógiai célokat szolgál: osztály- és iskolai közösségformáló erő. A szakkörre jelentkezők között nincs válogatás: mindenki bekerülhet, és a szerepek kiosztásánál két fő szempont van: egyrészt az, hogy az adott diáknak mennyire tud segíteni egy szerep, másrészt az, hogy mindenki lehetőleg azonos szövegmennyiséget kapjon. A színházi élmény megteremtődik, hiszen bár nem versenyre készülnek az alkotásokkal, és minden „házon belül” marad, mégis közönségnek játszanak a gyerekek.

A Nagy Imre Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola vezetője, Körömi Gábor az alapfokú művészetoktatási intézményekről (AMI) beszélt. Történeti áttekintés után az ilyen jellegű intézmények működését, a működtetési nehézségeket (főként a színjátszó tagozatok esetében), a kilátásokat mutatta be. Az alapfokú művészeti iskolákban (létszámhoz kötött) csoportos képzés folyik, hivatalos tananyaggal rendelkeznek, háromfokozatú képzést nyújtanak (előképző – alapfokú képzés, amely vizsgával zárul – továbbképző), 6 és 22 éves kor között lehet valaki a tanulója. A komplex művészeti képzés nem azonos a művészképzéssel, és csatlakozva Fekete Anikónak a korábbi kerekasztal-beszélgetésben elhangzott véleményéhez, kiemelte, hogy olyan képességeket fejlesztenek ezek az iskolák (önismeret, csoport-/közösségépítés, kreativitás, rugalmasság stb.), amelyek a 21. században nélkülözhetetlenek.

Golden Dániel a drámapedagógia funkciójának kérdésével kezdte fel. Drámapedagógusi és drámatagozat-vezetői tapasztalatai alapján úgy érzi, újra kellene értelmezni a drámapedagógusok feladatait. A különböző intézmények, elsősorban a középiskolai drámatagozatok nagy kérdése a kimenet: nem lehet minden drámából színész. Szerencsés esetben sokan a drámapedagógia egyetemi szakot választják, ezáltal megteremtődhet a „drámás” szemléletmód hagyománya. A cél az elvárások konkrét megfogalmazása – ha az elvárásokkal tisztában vagyunk, összeállítható egy azoknak megfelelő komplex készség- és képességfejlesztő program. Ezzel párhuzamosan még egy probléma jelentkezik: az értékelés kérdése. Hogyan értékel egy drámatanár? A dráma természete szerint szöveges értékelést, személyes elbeszélgetést igényel, a tanárban azonban jegyekre van szükség (és arra, hogy az a jegy ne mindenkinek ötös legyen, ha nem szeretnénk kihívni magunk ellen a sorsot).

Keresztúri József, a Nemes Nagy Ágnes Művészeti Szakgimnázium vezetője a szakgimnáziumok kapcsán arról beszélt, hogyan épül fel egy szakgimnázium tananyaga, hogyan lehet (lehet-e?) a színészképzés óráit elosztani egy hagyományosan 4 éves gimnáziumi képzés keretein belül. A művészeti oktatás tárgyai hetente plusz 5 órát jelentenek, és egy kilencedik osztályos diáknak nem lehet még színészmesterséget tanítani, így a 4 év folyamán a hangsúly sokkal inkább az ön- és társismeret, valamint a személyiségből felépített szerep felé tolódik. A tanár úr kitért a felsőoktatás módszertani hiányosságaira is: a drámapedagógia eszközeit nem alkalmazzák a felsőoktatásban, így pontosan a fentebb említett ön- és társismeret, a csoportban való munkavégzés, a projektekben gondolkodás lehetőségét veszítik el a hallgatók.

Konczer Kinga

Szabó Magda képeslapja Tungli M. Klárának. A Laczkó Dezső Múzeum tulajdona.